

lepšie

2023

Volebný program

KDH

Rozumnejšie. Zodpovednejšie. Lepšie.

Naša odpoveď na amaterizmus, populizmus a nevšímavosť

Volebný program KDH 2023

i. Politické vymedzenie

Sme ľudovou stranou, usilujúcou sa o uplatnenie konzervatívnych, kresťansko-sociálnych a národných princípov v politickom živote spoločnosti, štátu a medzinárodného spoločenstva.

Stredobodom akéhokoľvek nášho úsilia je človek vo svojej dôstojnosti, zodpovednosti a práva na vlastné rozhodnutia. Základom nášho programu je naplnenie ľudského života a realizácia človeka pre jeho dobro a dobro spoločnosti. Sme hnutím občanov, ktorí majú odvahu a chcú prevziať zodpovednosť za seba, za svoju rodinu, za obec, región a za svoj štát.

Hlásime sa k západnej civilizácii zakorenenej v odkazoch gréckej filozofie, rímskeho práva a kresťanskej tradície. Chceme byť integrálnou súčasťou euroatlantických politických a bezpečnostných štruktúr. Zároveň sa nechávame inšpirovať tradíciou kresťanstva východného obradu.

Náš konzervativizmus je praktickým aplikovaním hodnôt, skúseností a poznania v každodennom živote na základe kultúrnych, spoločenských, politických a náboženských tradícií. Základom nášho hodnotového rámca je schopnosť racionálne rozlíšiť prirodzené od neprirodzeného, múdre od nemúdreho, vhodné od škodlivého. Ako kresťanskí demokrati hľadáme odpovede na nové výzvy dnešného sveta a sme otvorení reformám a inováciám, ktoré nás a našu spoločnosť úspešne prevedú turbulenciami a dynamikou súčasnosti.

Sme politickým hnutím, ktoré je blízke ľuďom. Politiku chápeme ako zodpovednú službu vo verejnom záujme zameranú na spoločné dobro. Názory verejnosti nás zaujímajú, preto ľuďom pozorne načúvame.

Odmietame populizmus, povrchnosť, lacné a rýchle riešenia. Naše postoje staviame na rozpoznávaní reálnej skutočnosti, trendoch a potrebách našej doby. Navrhujeme a ponúkame rozumné, zmysluplné a odborne podložené riešenia pre ľudí a spoločnosť. Sme hlasom zdravého rozumu.

Podporujeme rozvoj občianskych čností, akými sú poctivosť, česťnosť, odvaha, pracovitosť, zodpovednosť, spravodlivosť a spoľahlivosť.

Chráňme slobodu prejavu a rešpektujeme pluralitu názorov. Pravda v našom ponímaní nie je mienkou väčšiny. Nie je názorom vplyvných skupín alebo súkromným názorom jednotlivca. Pravdu nevytvárame. Poctivo ju hľadáme, skúmame a usilujeme sa o jej presadenie. Politiku tvoríme použitím kritického myslenia a použitím našich základných hodnôt. Naše návrhy presadzujeme zásadne demokratickým spôsobom.

Odmietame extrémizmus pravicový i ľavicový. Nepodporujeme žiadne politické koncepty, ktoré chcú riešiť spoločenské problémy ich neúmerným zjednodušením, podnecovaním nenávisť, rasizmu, vyvolávaním vášni a lacným populizmom.

Rešpektujeme a podporujeme parlamentnú demokraciu ako nie dokonalú, ale v našej dobe najlepší spôsob usporiadania politického života, ktorý vhodne reflektuje podiel občanov na správe verejnej moci.

Slovenskú republiku vnímame ako úspešný výsledok dlhoročného úsilia Slovákov o slobodu a vlastnú svojbytnosť. Chráňme štátnu celistvosť a podporujeme národnú identitu založenú na cyrilo-metodskej tradícii a dejinnej skúsenosti našich predkov. Národnú hrdosť a spolupatričnosť považujeme za dôležitý zjednocujúci prvok dnešnej rozdielnej spoločnosti a chceme ju rozvíjať v duchu pozitívneho vlastenectva a pokojného spolužitia s menšinami.

ii. Dobré spravovanie spoločnosti

Presadzujeme princíp subsidiarity ako spôsob usporiadania zodpovednosti a úloh v spoločnosti. Vyššie inštanície nemajú zasahovať do autonómneho výkonu tých nižších. Platí to vo vzťahu medzi štátom, samosprávou a rodinou, ako aj medzi Európskou úniou a členskými štátmi.

Veríme v schopnosť ľudí spravovať si veci verejné tam, kde žijú. Rozvinuté regióny, aktívne komunity, rodinné podniky, nízkouhlíkové hospodárstvo, ekologické obrábanie pôdy a lesov, lokálne reťazce a sebestačnosť, využitie krajiny pre oddych a turizmus dokážu spoločne vytvárať dobré miesto pre život v ktorejkoľvek časti našej vlasti a zastaviť únik ďalšej generácie z regiónov i krajiny.

Uvedomujeme si nové globálne výzvy, ktorých naliehavosť si vyžaduje zmenu prístupu k mnohým politikám, aby tieto reálne podporovali dlhodobu udržateľný rozvoj spoločnosti na čoraz viac ohrozenej planéte. Táto stratégia stojí na štyroch pilieroch, pričom základným je environmentálny, potom sociálny, ekonomický a kultúrny.

Chceme úspešné Slovensko, ktoré vytvára vhodné podmienky schopným a pomáha slabým. Solidarita so slabými a odkázanými na pomoc druhých je pre nás určujúca. Potrebujeme sociálnu inováciu, nie progresívny experiment.

Chceme spravodlivé Slovensko, kde sa verejné prostriedky využívajú efektívne a ku každému sa pristupuje spravodlivo. Slovensko, kde je súdna moc pilierom právneho štátu a spoľahlivým nástrojom v boji proti bezpráviu.

Chceme vzdelané a zdravé Slovensko, kde je naplnené základné ľudské právo na vzdelanie a na zdravotnú starostlivosť. Kde sú kvalitné školstvo a zdravotníctvo národnou prioritou, lebo určujú kvalitu života a prosperitu budúcich generácií.

Podporujeme trhové hospodárstvo so silným sociálnym a ekologickým akcentom. Chceme vytvárať podnikateľské prostredie, kde sa osobnej iniciatíve a podnikaniu nekladú prekážky a kde štát je občanovi oporou.

iii. Ľudskoprávne zameranie

Rešpektujeme a chránime slobodu človeka, lebo ju považujeme za základnú hodnotu, potrebnú pre dôstojný život. Ochránujeme ľudské práva a slobody a týmto hodnotám budeme ako nositelia odkazu Sviečkovej manifestácie 1988 a Novembra 1989 vždy verní.

Chráňme život a dôstojnosť každého človeka od počatia po prirodzenú smrť. Ochranu ľudskej dôstojnosti máme zvlášť na zreteli aj pri posudzovaní moderných informačných technológií a biotechnológií, akými sú napríklad génové inžinierstvo, výskum kmeňových buniek či umelá inteligencia.

Chráňme rodinu a manželstvo ako prirodzený zväzok muža a ženy. Manželstvo muža a ženy je nezameniteľné a nenahradiiteľné, preto si vyžaduje osobitnú úctu a ochranu. Rodinu uznávame za základnú prirodzenú bunku štátu a spoločnosti, ktorá existovala skôr ako štát. Zasadzujeme sa o to, aby sa mohla rozvíjať po hmotnej aj duchovnej stránke, rešpektujúc dôstojnosť každého jej člena.

DESATORO PRE LEPŠIE SLOVENSKO

I.	Ekonomický rozvoj, podnikanie a trh práce	7
II.	Energetika, energetická bezpečnosť	25
III.	Využívanie a udržateľnosť prírodných zdrojov a potravinová bezpečnosť	33
IV.	Moderné školstvo, perspektíva uplatnenia, podpora vedy a výskumu	55
V.	Dostupné zdravotníctvo pre všetkých	68
VI.	Človek na prvom mieste - spravodlivá rodinná a sociálna politika	85
VII.	Doprava, bytová politika, telekomunikácie	101
VIII.	Fungujúci právny štát, bezpečná krajina a reforma verejnej správy	111
IX.	Postavenie Slovenska v medzinárodnom spoločenstve	121
X.	Kultúrna, občianska a digitálna spoločnosť	131

I.

**EKONOMICKÝ
ROZVOJ,
PODNIKANIE
A TRH PRÁCE**

KDH

1. **Verejné financie** – popri konsolidovaní deficitných rozpočtov vnesieme do verejných financií systém a lepšiu predvídateľnosť.
2. **Hospodárska politika** – popri rozumnejšom rozvíjaní priemyselného potenciálu Slovenska s vyššou pridanou hodnotou budeme podporovať využitie jedinečností jeho regiónov – polohu, bohatosť prírody, kultúrneho dedičstva a šikovnosť miestnych ľudí – na udržateľný rozvoj cestovného ruchu a lokálnej ekonomiky.
3. **Ekonomika a legislatíva** – stabilizujeme legislatívne prostredie, aby prijímané zákony slúžili svojmu účelu, podporovali podnikateľské prostredie a efektívne hospodárenie s verejnými financiami.
4. **Podnikanie, dane, odvody** – zjednodušením a stabilizovaním daňového systému podporíme priaznivejšie podnikateľské prostredie na Slovensku.
5. **Malé a stredné podnikanie** – musí získať väčšiu podporu, aby sa stal stabilizačným prvkom celej ekonomiky. Najmenším podnikateľom - živnostníkom umožníme cez živnostenskú licenciu fungovanie v osobitnom jednoduchom režime s minimálnymi povinnosťami voči štátu.
6. **Podnikanie a práca so zameraním na rodinu a mladých ľudí** – ekonomickú stabilitu krajiny posilníme podporou prosperujúcich rodinných firiem, aby si ľudia mohli vlastnou aktivitou zabezpečiť príjem v každej situácii a bez zbytočných prekážok štátu, vrátane študentov, matiek s deťmi či dôchodcov.
7. **Inovácie a digitalizácia v podnikaní** – podporíme jednoduchšie uplatňovanie moderných technológií, aby ich čoraz viac vznikalo práve na Slovensku a aby sa mozgy vracali domov do prívätivého prostredia pre svoje pôsobenie. Aby štát garantoval takú digitalizáciu procesov, ktorá prinesie podnikateľom hmatateľnú pomoc.
8. **Samosprávy z pohľadu ekonomiky** – budeme presadzovať štíhly štát, aby národná vláda disponovala iba kompetenciami, ktoré zastrešujú štát ako celok a hlavné slovo v živote občana mali samosprávy. K tomu musia dostať primerané kompetencie a finančné zabezpečenie.
9. **Regionálny rozvoj a podpora lokálnej ekonomiky** – na to, aby štát garantoval skutočný a perspektívny rozvoj všetkých regiónov Slovenska, musí vláda odovzdať nadbytočné kompetencie a nástroje financovania do rúk regionálnej a miestnej samosprávy, ktoré najlepšie poznajú svoje slabé aj silné stránky, svoje problémy aj príležitosti. Veríme v schopnosť ľudí spravovať si veci verejné tam, kde žijú.
10. **Ľudia a ceny** – v krízových situáciách budeme presadzovať nevyhnutné schémy pomoci bez zbytočného omeškania a s adresným zásahom pre najzraniteľnejšie skupiny; takáto pomoc zároveň nesmie viesť k vytváraniu neodôvodnenej odkázanosti občana na štát.

1. Verejné financie

Verejné financie Slovenskej republiky sa nachádzajú vo vážnom stave. Vláda hospodári v posledných rokoch s vysokým deficitom. Nech nás nemýli relatívne prijateľný 2-percentný deficit verejných financií za rok 2022. Nie je výsledkom odborného počínania vlády, ale prudkého rastu cien a tým aj príjmov štátneho rozpočtu. V roku 2023 sa takýto výsledok nezopakuje, deficit sa zhruba strojnásobí.

Schodkové hospodárenie vlády má priamy dosah na zdravotný stav celého štátu. Zadlženie v pomere k hrubému domácomu produktu síce vďaka nadmerným inflačným príjmom štátu opäť kleslo pod 60 percent, dlho sa však pod touto hranicou neudrží a vážne môže ohroziť schopnosť požíčať si na finančných trhoch. To pri najhoršom scenári môže viesť až k bankrotu štátu na štýl Grécka pred desaťročia.

Ak dlh Slovenska neprezentujeme ako pomerný ukazovateľ k ekonomickej výkonnosti republiky, ale sledujeme ho ako stále rastúce zadlžovanie vyjadrené v peniazoch, potom ku koncu roku 2022 malo Slovensko požičených viac ako 63 miliárd eur. Ak by sme sa v tomto momente rozhodli všetky príjmy slovenského verejného sektora venovať iba na splatenie existujúceho dlhu, dali by sme k dispozícii všetky vyzbierané dane, odvody a ďalšie príjmy v štáte, zastavili by sme jeho financovanie na 16 mesiacov.

Rovnako hrozivo vyzerá prepočet hrubého dlhu na populáciu. Každý obyvateľ vrátane dojíciat a dôchodcov má v priemere na krku verejný dlh v hodnote prevyšujúcej 12-tisíc eur. Ak by všetci pracujúci na Slovensku poberali priemerný plat zamestnanca v hospodárstve a venovali ho každý mesiac na zaplatenie dlhu, ostali by takmer dva roky bez príjmu.

Vláda musí brať s plnou vážnosťou varovania vysielané Radou pre rozpočtovú zodpovednosť, lebo tá bola ustanovená práve na stráženie stavu verejných financií. Rada už pri hodnotení návrhu rozpočtu verejnej správy na roky 2023 až 2025 konštatovala, že chýba dôveryhodná konsolidačná stratégia na pokrizové obdobie od roku 2024. V priebehu roka 2023 viackrát upozorňovala, že dlhodobá udržateľnosť verejných financií je v stave vysokého ohrozenia a Slovensko potrebuje v najbližšom horizonte konsolidačné opatrenia v hodnote 7 miliárd eur.

Ak by sa uplatňovala schéma dlhovej brzdy tak, ako ju zákonodarcovia pôvodne ustanovovali, Slovensko by vzhľadom na prekročenie všetkých sankčných pásiem malo už dávno pracovať s vyrovnaným až prebytkovým rozpočtom. Vzhľadom na doterajšie schodkové hospodárenie vlády, vyvolané aj mimoriadnymi okolnosťami ako boli pandémia koronavírusu, energetická kríza či vysoká inflácia, sa tento cieľ v najbližšom období nepodarí dosiahnuť.

Ambíciou novej vlády po parlamentných voľbách by malo byť ešte počas jej funkčného obdobia zostavenie a dodržanie vyrovnaného, prípadne prebytkového rozpočtu celej verejnej správy a najlepšie aj štátneho rozpočtu, lebo ten je v súčasnosti najväčším prispievateľom k deficitu. Tento cieľ budeme presadzovať. Budeme trvať na stanovení jasného plánu na znižovanie štrukturálneho schodku, plánu na dosiahnutie vyrovnaného hospodárenia verejného sektora.

Chceme ísť príkladom a presadzovať nevyhnutnú zásadnú zmenu správania politikov, ktorí majú v rukách verejné financie. Budeme posudzovať každé euro vynaložené z verejných zdrojov. Budeme upozorňovať na to, že ide o peniaze občanov tohto štátu, a tak treba s nimi nakladať. Že výdavky na populistické opatrenia nie sú kryté nejakými imaginárnymi štátnymi peniazmi, ale pôžičkami padajúcimi na hlavu každého obyvateľa republiky vrátane tých, čo sa ešte nenarodili. A bez ich súhlasu!

Hlavné ciele: Čo najrýchlejšie dosiahnutie vyrovnaného či prebytkového hospodárenia. Bolo by to prvý raz v histórii novodobej samostatnosti. Vzhľadom na zanedbanosť a investičnú poddimenzovanosť viacerých oblastí, napríklad zdravotníctva, dopravnej infraštruktúry, ekologických výziev, školstva, ako aj rozbehnutý sociálny program, bude nápor na výdavky významný. Popri konsolidovaní deficitných rozpočtov bude potrebné vniesť do verejných financií systém a predvídateľnosť.

Opatrenia:

- Presadíme, aby sa uplatňovalo trojročné rozpočtovanie a systémový prístup. Budeme rešpektovať výdavkové limity, ktoré zabezpečia, že nadpríjmy sa použijú na konsolidáciu a v prípade krízy zmiernia jej dosah.
- Pri zostavovaní štátneho rozpočtu budeme presadzovať, aby sa dôsledne rozpočtovali výdavky. Nosným parametrom bude projektovanie budúcich reálnych výdavkov a kritériom dosiahnutie hospodárnosti. Uplatníme taký mechanizmus, aby motiváciou pre vládnych úradníkov bolo šetrenie výdavkov štátneho rozpočtu, a nie mechanické čerpanie alebo doslova plytvanie v závere kalendárneho roka. Zasadíme sa o to, aby sa odbúravala rezortizmus a aby sa spoluprácou ministerstiev šetrili prostriedky neraz duplicitne vynakladané na tú istú činnosť.
- Budúce úspory vidíme práve v systémovom prístupe, viacročnom rozpočtovaní, zvýšenej efektívnosti nakladania so štátnymi prostriedkami, ktoré pomôžu konsolidovaniu verejných financií bez toho, aby sa výrazne siahalo na nosné kapitoly. Pohľad na viac rokov dopredu umožní prijímať reformné opatrenia, ktoré v prvej fáze môžu vyvolať nápor na verejné financie, ale v nasledujúcej už budú prínosom.
- Zvýšime záväznosť uplatňovania zákona o rozpočtových pravidlách. Pri poslaneckých návrhoch nie sú splnené ani podmienky uvedené v tomto zákone, často neobsahujú kvantifikovanie dosahov návrhu na verejné financie. Práve podmienka vyhotovenia takejto neformálnej a prísne sledovanej doložky bude najlepším filtrom odbúravajúcim predkladanie a schvaľovanie populistických návrhov. Politický populizmus, ktorý sa neštíti šafárenia s verejnými financiami, považujeme za jedno z najväčších nebezpečenstiev, ktorému Slovensko čelí viac ako dekádu posledných rokov.

- V pravidelných intervaloch budeme vyhodnocovať, ako sa prijímané zákony uplatnili v praxi, koľko stáli štát, či sa neplytvalo peniazmi. Budeme v tom transparentní, vyhodnocovacie správy sa budú povinne zverejňovať na vyčlenenom elektronickom portáli. Súčasťou vyhodnocovania bude návrh na ďalšie úpravy, ak budú potrebné.
- Pri vážnych zásahoch do existujúceho systému budeme vypracúvať podkladové analýzy a verejné konzultácie v trvaní niekoľkých mesiacov. Tie budú automaticky súčasťou každej reformy. V prípade vážnych zásahov s dlhodobým vplyvom na spoločnosť, obyvateľov, hospodárstvo, podnikateľov budeme hľadať širšiu politickú a spoločenskú dohodu, aby sa prešiel volebný cyklus. Príkladmi sú reforma zdravotníctva alebo ďalšia etapa decentralizácie verejnej správy, ktoré si budú žiadať oveľa viac času ako štvorročné obdobie budúcej vlády.

2. Hospodárska politika

Ak sa pozrieme späť na Slovensko 20. storočia a v hospodárskej politike hľadáme znaky nejakého ucelenejšieho konceptu, nachádzame ich len v podpore automobilového priemyslu. K tomu sa hlásila každá vláda. Slovensko sa touto politikou dostalo do svetovej špičky vo výrobe automobilov na jedného obyvateľa. Podpora automobilového priemyslu stála štát miliardy eur, no zároveň priniesla mohutné cieľené i vedľajšie, vyvolané investície, rozvoj technológií, zvýšenú zamestnanosť.

Hoci investície do automobilového priemyslu a ich štátna podpora neustávajú, efekt vyprcháva. Prejavuje sa to otáznikmi nad pokračovaním produkcie automobilov s prevažne spaľovacím motorom, ktorých výroba by sa mala v priebehu dekády celoeurópsky výrazne obmedziť až zastaviť, a nad nábehom výroby elektromobilov. Keďže Slovensko si udržiava energeticky náročný priemysel, výrazným problémom môžu byť vysoké ceny energií v porovnaní s inými lokalitami sveta. Pre automobilky lokalizované na Slovensku to môže byť kľúčové pri rozhodovaní o ďalších investíciách do modernizácie či zotrvaní na našom trhu.

Za aktuálne ohrozenie výroby automobilov na Slovensku považujeme pripravované uplatnenie emisnej normy Euro 7, o ktorej sa rokuje na únijnej úrovni. Takto navrhovanú normu považujeme nastavenú od stola, bez zväzenia dosahov na výrobu áut so spaľovacími motormi a na ich cenovú dostupnosť, hlavne pre nižšie príjmové skupiny obyvateľov. Norma negatívne ovplyvní aj cenovú dostupnosť elektromobilov.

Do tej istej kategórie ako energie spadá zvyšujúca sa cena práce. Hoci mzdy sú v porovnaní so západnou časťou Európy na Slovensku stále nízke, v konkurencii s inými štátmi sveta, kam možno presunúť výrobu, sú stále vyššie. Môže za to nielen ich prirodzený rast, ale napríklad aj necitlivo a od stola stanovované príplatky za prácu vo voľných dňoch. **Na nízkych mzdách ako konkurenčnej výhode Slovenska sa už bude dať ďalej stavať len obmedzene.** Ak by sa predsa išlo touto cestou ďalej, Slovensko sa nepohne z nelichotivej prvej priečky v celej Európskej únii v podiele zamestnancov pracujúcich v noci. Nočnú prácu zakusuje na Slovensku každý deviaty zamestnanec.

Slovensko patrí medzi štáty najviac ohrozené nástupom novej priemyselnej revolúcie, ktorej znakmi sú digitalizácia a robotizácia. Je úplne navrchu najvyspelejších štátov sveta, ktorým hrozí úbytok pracovných miest v dôsledku nástupu nových technológií. Ak k tomu pripočítame, že tri štvrtiny vývozu otvorenej slovenskej ekonomiky tvoria stroje, automobily a priemyselný tovar, kde dominuje montážna práca, potom je najvyšší čas, aby sa novým trendom Slovensko prispôbilo.

Doteraz nedostatočne využitým potenciálom Slovenska sú jeho danosti pre rozvoj turizmu. Iné štáty s podobnou krajinnou morfológiou, klímou, geografickou dostupnosťou či kultúrne-historickým dedičstvom sú schopné v oblasti turizmu a voľnočasového priemyslu tvoriť oveľa vyšší podiel na HDP. Príkladom môže byť Rakúsko, ale najmä Slovinsko, ktoré pred vyše 30 rokmi štartovalo z podobných pozícií ako Slovensko, ale dnes je v dôsledku premyslenej a konzekventnej politiky štátu v rozvoji turizmu ďaleko pred Slovenskom. Podobný príklad ponúka Poľsko, navyše spojený s príbehom úspešného čerpania eurofondov, kde vláda prenechala väčšiu časť regiónom, ktoré ich dokázali oveľa efektívnejšie využiť a zvýšiť tak ich konkurencieschopnosť. Turizmus je odvetvie s vysokou pridanou hodnotou, v prípade zahraničných návštevníkov predstavuje po doprave druhý najväčší export služieb a zároveň sa významne podieľa na reputácii značky krajiny. Využíva existujúce bohatstvo a danosti krajiny, je schopné živiť desaťtisíce malých, najmä rodinných firiem, vytvára priestor pre kreatívny priemysel a zároveň zamestnáva vysoký podiel pracovnej sily s nízkou kvalifikáciou. Štát doteraz nevenoval tomuto odvetviu adekvátnu pozornosť a necháva ho v nekonkurencieschopnej polohe v porovnaní so susednými krajinami. Výnimkou boli podporné programy počas posledných kríz, ale celkový rámec a systémové nástroje stále nie sú dostatočné. Turizmus predstavuje jednu z mála potenciálnych možností pre rozvoj vidieka a rast príjmov ľudí aj v menej rozvinutých oblastiach; v úzkom prepojení s agrárnym a spracovateľským odvetvím **zohráva dôležitú úlohu pri rozvoji lokálnej ekonomiky.**

Chceme hospodársku politiku štátu, ktorá menej reguluje, ale viac motivuje k slobodnému podnikaniu. Ktorá podporuje a stimuluje najmä domácich podnikateľov a nie iba zahraničných investorov. Ktorá určuje rámce pre nové vízie, drží krok s globálnymi trendmi a vytvára podmienky na reálnu podporu inovácií. Ktorá nerozdáva stále nové nesystémové podpory ako ryby na jedno-razové nasýtenie, ale naučí ľudí ryby chytať a stať sa sebestačnými.

Hlavné ciele: Vrátiť Slovensko do pozície niekdajšieho tigra Európskej únie. Postaviť jeho rozvoj na komparatívnych výhodách a schopnom riadení. Využívať jeho priemyselný potenciál, polohu, bohatosť prírody a šikovnosť miestnych ľudí, ktorí tu nájdu svojou skutočnú domovinu.

Opatrenia:

- Budeme rázne presadzovať, aby sa zmenil školský systém produkujúci absolventov, ktorí si dokážu nájsť dobre ohodnotenú prácu v zmenených pomeroch nového priemyslu. Na všetkých stupňoch vzdelávania vnesieme do učebných plánov kreativitu, do systému zaradíme finančné vzdelávanie a nadobúdanie podnikateľských zručností. Budeme podporovať motivačné nástroje, aby mladí Slováci študovali a potom sa aj zamestnali doma.
- Budeme presadzovať opatrenia, aby sa aspoň časť z 300-tisíc Slovákov pracujúcich v zahraničí vrátila domov. Zjednodušíme a sprehľadníme predpisy na zamestnávanie cudzincov. Sme za to, aby Slovensko zmenilo svoju migračnú politiku v prospech zahraničných pracovníkov v žiadaných profesiách. Príkladom môže byť Poľsko, kde si diery na pracovnom trhu zapláťali cieľenou migračnou politikou, zameranou hlavne na pracovníkov z Ukrajiny. Znížime striktné požiadavky na získanie občianstva, zvýhodníme pri tom vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Pre zahraničné talenty skrátime lehoty na vybavovanie žiadostí na prácu a umožníme im aj podnikáť a vykonávať im výskum bez špeciálnych povolení. Budeme automaticky uznávať diplomy zo zahraničných vysokých škôl z rebríčka Top 1000.
- Budeme podporovať ďalší pilier, ktorým je budovanie ekonomiky postavenej na vedomostiach a inováciách. Slovensko má dostatok šikovných a cieľavedomých ľudí, aby napríklad postavilo ďalší pilier hospodárskej politiky na rozvoji informačných technológií, využití tvorivosti a schopnosti Slovákov adaptovať sa na nové pomery. Z hľadiska budúceho vývoja európskej a domácej energetiky má Slovensko ťažiac z doterajších skúseností potenciál stať sa jedným z centier rozvoja jadrovej energetiky. Zhromaždením výrobných, výskumných a univerzitných kapacít môže konkurovať iným štátom sveta s podobným zameraním.
- V spoločnosti vyprovokujeme diskusiu o hospodárskej politike Slovenska na najbližších 15 až 20 rokov. Uvedomujeme si, že doterajšie skúsenosti velia ponechať jeden pilier naďalej na priemyselnej výrobe a druhý v rozvíjajúcich sa službách, no treba k nim pridať ďalšie, ktoré znížia doterajšiu nebezpečnú jednostrannú závislosť. Do diskusie vstúpime s vlastnými návrhmi na využitie ďalších komparatívnych výhod Slovenska. Určite medzi ne patrí výhodná poloha v strednej Európe na hranici s Ukrajinou a prírodný profil s najmenšími európskymi veľhorami a najväčším európskym vodným tokom.
- Slovensko sa popri Poľsku môže stať pre Ukrajinu bránou do Európskej únie. Podporíme, aby Ukrajine ponúkalo svoje skúsenosti a kapacity a zároveň aby sa na báze obojstrannej výhodnosti podieľalo na jej rekonštrukcii po skončení vojny s Ruskom. Prihraničná východná časť Slovenska sa môže postupne stať podobne prosperujúcim regiónom ako Dolné Rakúsko počas rozširovania Európskej únie na východ v uplynulých desaťročiach.
- Budeme nástojiť na tom, aby Slovensko využilo svoj prírodný potenciál, kam patrí v časoch meniaceho sa podnebia hlavne budúca strategická surovina – voda. Vďaka hornatému profilu má Slovensko zabezpečený prítok z dažďových oblastí a zároveň disponuje bohatým zásobníkom vody vo vnútrozemskej delte Dunaja na Žitnom ostrove. Práve dostatok vody predurčuje Slovensko, aby pri zodpovednom spravovaní kapacít a rozumnej politike do budúca oveľa viac ťažilo z poľnohospodárskej produkcie. Prírodné podmienky, hojnosť kúpeľov i historické dedičstvo umožňujú Slovensku výrazne rozvíjať udržateľný cestovný ruch. Zelená krajina v časech stúpajúcich letných horúčav môže byť pre zahraničných návštevníkov oázou oddychu, lokalitou aktívneho turizmu i spoznávania. Obe odvetvia sa vhodne dopĺňajú pri posilňovaní lokálnej ekonomiky a udržateľného rozvoja regiónov.
- K cestovnému ruchu budeme pristupovať ako ku perspektívnemu odvetviu hospodárstva, ktoré môže priniesť rozvoj aj do najmenej rozvinutých regiónov Slovenska. Jeho dôležitosť a prierezovosť si vyžaduje riadenie samostatným centrálnym orgánom štátnej správy, napr. ministerstvom pre cestovný ruch a šport.
- Budeme podporovať budovanie dopravnej infraštruktúry prednostne tam, kde prinesie okrem obslužnosti územia pre obyvateľov aj pridanú ekonomickú hodnotu zo zlepšenej dostupnosti turistov.
- Zabezpečíme konkurencieschopné podmienky, najmä finančné, pre účinnú, cieľenú a efektívnu prezentáciu Slovenska ako turistickej destinácie, prednostne v susedných krajinách. Cieľavedomé budovanie značky Slovensko a jeho medzinárodnú reputáciu nie je možné oddeliť od prezentácie krajiny ako obľúbenej turistickej destinácie.
- Špeciálnymi opatreniami budeme podporovať domáci cestovný ruch.
- Významný nástroj podpory formou štátnej dotácie pre krajské a oblastné organizácie CR posilníme v duchu jasných pravidiel, kritérií predvídateľnosti a najmä pri ich doteraz nie príliš naplnenej úlohe pri naštartovaní cestovného ruchu na miestach, kde potenciál výrazne prevyšuje dnešnú ponuku a návštevnosť.
- Podporujeme stabilnú istotu v zníženej sadzbe DPH v cestovnom ruchu ako aj ďalšie legislatívne zmeny, ktoré budeme predkladať s cieľom dosiahnutia vyššej predvídateľnosti a výraznému obmedzeniu byrokratických obmedzení (hotely a reštaurácie musia dodržiavať takmer 700 zákazov a príkazov a rôznych odporúčaní zo štyroch ministerstiev). Podnikatelia sa majú venovať podnikaniu, inováciám a návštevníkom, nie študovaniu množstva predpisov a vyplňaniu množstva papierov.
- Podporíme rozvoj agroturizmu, ktorý je možné rozvíjať v podstate vo všetkých kútoch krajiny, k tomu je potrebné zjednodušiť možnosť predaja z dvora.
- Zvýšenú pozornosť budeme venovať podpore kúpeľom a využiteľnosti termálnych prameňov. Hlavné využitie tohto národného pokladu vidíme v oblasti zdravotníctva, ale významnú doplnkovú funkciu zohrávajú aj v cestovnom ruchu.

- Zjednodušíme a zefektívime čerpanie fondov EÚ, aby sa stali opäť atraktívne pre malých podnikateľov, ktorí sú kľúčoví v oblasti cestovného ruchu.
- Podporíme vybudovanie moderných filmových ateliérov, ktoré poskytnú kapacity a podmienky atraktívne pre domáce i zahraničné filmové produkcie a už samotné filmy by robili reklamu Slovensku a regiónom, kde by sa natáčalo.

3. Ekonomika a legislatíva

Spôsob prijímania zákonov na Slovensku je nevyhovujúci. Kľúčové návrhy sa neraz pripravujú a prijímajú bez koncepčného zdôvodnenia, ich tvorcovia zanedbávajú vypracúvanie analýz s dosahom na verejné financie a podnikateľské prostredie. Návrhy zákonov, často i vládne, neobsahujú dôsledné finančné prepočty, neupozorňujú na možné riziká. Štandardom je prijímanie zákonov bez akéhokoľvek vyčíslenia. Takisto sa spätne nevyčísluje, aké reálne dosahy už platné zákony spôsobili, a chýbajú korekcie na odstránenie negatívnych vplyvov. Okrem fiškálneho má tento negatívny trend dosah aj na legislatívne prostredie a množiace sa problémy v rôznych sférach spoločnosti v dôsledku prijímania zlých zákonov, a to najmä v posledných rokoch. Odborníci tento stav už označujú ako nebezpečný rozklad právneho štátu.

Chceme, aby sa zákony prijímali s plnou váhou zo strany predkladateľov, aby neboli nekvalitné, politicky účelové, ba až populistické a aby sa dali bezproblémovo uplatňovať v praxi.

Hlavným cieľom je dosiahnuť na Slovensku stabilné legislatívne prostredie, kde zákony slúžia svojmu účelu, podporujú podnikateľské prostredie a zaručujú efektívne vynakladanie verejných prostriedkov.

Opatrenia:

- Zmeníme metodiku prijímania vládnych návrhov zákonov, aby boli podrobne zmapované budúce dosahy na verejné financie vrátane dosahu na implicitné záväzky, na podnikateľské prostredie, zamestnanosť, konkurencieschopnosť v domácom i medzinárodnom meradle. Budeme podporovať, aby pri tvorbe zákonov bol súčasťou doložky osobitne predpokladaný dosah na živnostníkov, malé a stredné podnikanie. Týmto procesom podrobíme aj poslanecké návrhy zákonov. V zdôvodnených situáciách k tomu pristúpime aj pri navrhovaných zásadných zmenách či doplnkoch zo strany poslancov k už predloženým návrhom zákonov.
- Presadíme, aby pri kľúčových reformných návrhoch zákonov platila povinnosť vyhodnocovať budúce dosahy na verejné financie, podnikateľské prostredie, zamestnanosť a konkurencieschopnosť aj nezávislými inštitúciami. Zmeníme rokovací poriadok Národnej rady SR, aby pri vážnych zásahoch do systému bola povinnosť vypracúvať podkladové analýzy.
- Zmeníme metodiku prijímania návrhov zákonov vo vláde a v parlamente, aby názvy dôležitých zákonov podľa stanoveného niesli meno predkladateľa. Presadíme, aby v pravidelných intervaloch bola povinnosť vyhodnocovať, ako sa prijímané zákony uplatnili v praxi, koľko stáli štát, či sa neplytvalo peniazmi. Hodnotiace správy bude vláda prípadne iný predkladateľ zverejňovať na vyčlenenom verejne dostupnom elektronickom portáli.
- Takéto úpravy vnesené do legislatívneho procesu nastavíme tak, aby neblokovali prijímanie zákonov v čase, aby neznefunkčovali systém.
- Budeme dbať na to, aby sa do slovenského právneho systému nedostávali predpisy, ktoré idú nad rámec predpisov stanovených v Európskej únii a ktoré pôsobia na slovenské prostredie zbytočne reštriktívne.

4. Podnikanie, dane, odvody

Daňový systém na Slovensku je komplikovaný, neprehľadný, demotivujúci. Prepisy sa často menia, čo spôsobuje nepredvídateľnosť. Do budúca sa nedokážu podľa nich zariadiť podnikatelia, investori ale ani živnostníci či bežní zamestnanci.

Štát uvažuje na podnikateľov neraz reguláciu, ktorá ich demotivuje pri ekonomickej aktivite. Najviac to pociťujú tí najmenší, lebo sú najzraniteľnejší. Ak vláda žiada od podnikateľov plniť stanovené povinnosti, potom musí jednoznačne určiť ich štruktúru a rozsah. Ak zas podnikateľom ponúka výhody, potom nemá zvyčajne vybrané kategórie.

Chceme, aby sa daňový systém na Slovensku zjednodušil a stabilizoval. Aby podnikatelia boli vláde vítaným partnerom, lebo oni sú tí, čo vytvárajú hodnoty.

Hlavným cieľom je vytvoriť priaznivé podnikateľské prostredie na Slovensku.

Opatrenia:

- Pripravíme a spustíme rovnakú daň, zjednotíme sadzby na jediné číslo. Takýto prístup sa v minulosti osvedčil. Okrem toho, že daňová povinnosť voči štátu sa pri rovnakej dani dala jednoducho vypočítať a bola predvídateľná do dlhodobejšej budúcnosti, prispela k vyššej ochote zdaňovať príjmy a tým naplniť štátnu pokladnicu. Všeobecné zníženie daňového zaťaženia

a úprava sadzby dane pri vyšších daňových základoch smerom nadol tak nemusí pri dobrom nastavení zaťažiť verejné financie. Zároveň bude jednou z motivácií, aby sa občania pracujúci v zahraničí a inkasujúci vyššie zárobky vrátili domov.

- Takýto spôsob zdaňovania považujeme za spravodlivý, podnecujúci ekonomickú aktivitu a ochotu zamestnávať. Pre nižšie príjmové skupiny bude dôležité zachovanie odpočítateľných položiek. Inými slovami, menej zarábajúci budú v závere dňa platiť pri jednotnej sadzbe nižšie dane. Budeme však dbať na to, aby aj v tomto segmente bol systém jednoduchý. Zotrváme pri platných daňových bonusoch, ktoré podporia rodičov detí. Zastavíme tichý rast miery zdaňovania tým, že odpočítateľné položky budeme automaticky valorizovať v nadväznosti na priemernú mzdu v ekonomike.
- V rámci rovnej dane odstránime dvojité zdanenie daňou z dividend.
- V daňovej reforme zjednodušíme a zjednotíme odpisy, zohľadníme pri nich vývoj inflácie. Upravíme platenie daní z pohľadávok, minimalizujeme ho. Presadíme zvýhodnenie vyššieho započítavania výdavkov na výskum a vývoj. Zvážime oslobodiť od daní z príjmu reinvestovaný zisk.
- Komplikovanosť a premenlivosť systému dopadá zvlášť na tie najdrobnejšie aktivity, ťaží ich oveľa viac ako väčšie firmy. Preto zjednodušíme jednoduchú prácu, napríklad opatrovanie, upratovanie, ktorá pre komplikovanosť predpisov a nefunkčnosť inštitúcií viazne v šedej ekonomike. Zvýšime povedomie medzi ľuďmi, že priznať prácu sa oplatí, napríklad na získanie zdravotného poistenia. Profitovať z toho bude aj štát, pretože sa dostane k novým príjmom.
- Zvážime vytvorenie jedného obslužného elektronického portálu, kde podnikateľ nájde všetky, včas, záväzným a vyčerpávacím spôsobom podané a aktualizované informácie potrebné na podnikanie. Ak by podnikateľ takýto portál sledoval a konal podľa informácií z neho, mal by istotu, že by si plnil všetky povinnosti voči štátu. V druhej fáze zvážime vytvorenie interaktívnej formy komunikácie na portáli, kde by podnikateľ dostával informácie o aktuálnom plnení či neplnení svojich povinností voči štátu.
- Vytvoríme jeden obslužný portál, kde nájde podnikateľ na jednom mieste záväzným vyčerpávacím spôsobom informácie o formách podpory zo strany štátu vrátane čerpania eurofondov. Zlúčime všetky štátne agentúry a portály na podporu startupov, inovácií a na grantovú podporu do jednej centrálnej agentúry mapujúcej ekosystém s cieľným definovaním a presadzovaním míľnikov.
- Upravíme poskytovanie štátnej investičnej pomoci. Nebude sa dostávať len vyvoleným. Po splnení všetkých predpísaných podmienok, ktoré zohľadnia finančné možnosti štátu, bude nárokovateľná. Budeme presadzovať návratnú štátnu podporu, ktorá zohľadňuje efektívne využitie verejných zdrojov a zodpovednosť voči daňovým poplatníkom. Budeme spolupracovať s bankami a ďalšími finančnými inštitúciami, aby sme zabezpečili efektívne a rýchle poskytovanie návratnej štátnej podpory.
- V oblasti spotrebných daní nájdeme ich optimálne nastavenie. To znamená, že okrem ich tradičnej úlohy, ktorou je napĺňanie štátneho rozpočtu, musíme akcentovať ich behaviorálny rozmer. Preto budeme presadzovať správne nastavenie spotrebných daní, ktoré bude obyvateľstvo odrádzať od najškodlivejšieho správania a tým mať pozitívny dopad na verejné zdravie. Výška zdanenia jednotlivých produktov (alkohol, tabak, minerálne oleje) musí reflektovať aj mieru ich spoločenskej škodlivosti.

5. Malé a stredné podnikanie

Malé a stredné podnikanie tvorí kostru každej trhovej ekonomiky. Na Slovensku je aj po vyše troch desaťročiach od pádu komunistického režimu v porovnaní s najvyspelejšími štátmi sveta tento segment stále malo rozvinutý. To ovplyvňuje celú ekonomiku, ktorá je stále závislá od veľkých hráčov a s nimi sa dvíha i potenciálne padá.

Chceme, aby malý a stredný podnikateľský stav dostal vyššiu pozornosť zo strany vlády. Sme za to, aby mohli najmenší podnikatelia – živnostníci pôsobiť v osobitnom jednoduchom režime, kde budú mať minimálne povinnosti voči štátu.

Hlavným cieľom je vybudovať na Slovensku rozvinutý malý a stredný podnikateľský stav, ktorý bude stabilizačným prvkom celej ekonomiky.

Opatrenia:

- Zákony prijímané v Národnej rade Slovenskej republiky budú musieť byť dôsledne posudzované z hľadiska dosahu na malé a stredné podniky a taktiež živnostníkov.
- V rámci ústretovosti k tým najmenším rozbehneme živnostenské licencie. Živnostník si nebude viesť účtovníctvo, nebude podávať daňové priznanie, bude si iba zaznamenávať zoznam príjmov počas kalendárneho roka. Jednorazovým uhradením licencie si splní povinnosti voči štátu, s ostatkom príjmov si môže ľubovoľne nakladať. Licencia nebude povinná, živnostník môže podnikáť v doteraz zaužívanom režime, keď si podáva daňové priznanie, zohľadňuje paušálne výdavky, odpočítateľné položky, daňové bonusy.
- Pre živnostníkov, ktorí si podávajú daňové priznanie, prehodnotíme smerom nahor výšku limitu paušálnych výdavkov pre živnostníkov, ktorá je v súčasnosti 20-tisíc eur.

- Navrhne zvýšiť hranicu pre povinnú registráciu platiteľa DPH na 60-tisíc eur na rok a tomu prispôsobíme živnostenské licencie.
- Sme za to, aby v novom programovom období Európskej únie na roky 2021 až 2027 ostala zachovaná finančná pomoc malým a stredným podnikateľom v oblastiach ako sú pôžičky, poradenské a vzdelávacie služby (cez agentúru SBA hrozí krátenie na jednu tretinu).
- Duálne vzdelávanie by nemalo byť prístupné len veľkým firmám, ale aj živnostníkom, malým a stredným firmám.
- Presadíme zjednodušenia zakladania obchodných spoločností.
- Odstránime zbytočnú administratívu, ktorá sťažuje podnikanie. Malé a stredné podniky vytvárajú tri štvrtiny pracovných miest, kreujú naozajstné konkurenčné prostredie a sú zdrojom nových inovácií a technológií, preto budeme zavádzať postupné odbyrokratizovanie administratívy, napríklad upravíme povinnosť posielat' na daňový úrad prehľad o mzdách a preddavkov na daň zo závislej činnosti len 1x štvrťročne, nie mesačne, odstránime povinnosť zasielania výkazov DPH a kontrolného výkazu pre spoločnosti s príjmami oslobodenými od DPH, zjednodušíme systém zasielania prihlášok a výkazov do Sociálnej poisťovne, zavedieme efektívnejší systém odhlasovania, prihlasovania a zasielania výkazov do Sociálnej poisťovne, ak študent prekročí 200 eur a pod.
- Zriadime univerzálne kontaktné body, kde podnikateľ dostane od vládneho úradníka poradenstvo, pomoc a bude si môcť vybaviť všetky potrebné úkony súvisiace s podnikaním. Zaviažeme štátnych úradníkov v ústredí i v regiónoch, aby komunikovali s podnikateľmi a prijímali opatrenia podľa ich skutočných potrieb.
- Podporíme vznik systému spoločného výberu daní, ciel a odvodov na centrálnej úrovni, ktorý bude slúžiť ako jednotné kontaktné a zúčtovacie centrum na prihlasovanie, správu a evidenciu zamestnancov a zamestnávateľov do zdravotných poisťovní, Sociálnej poisťovne a taktiež bude zabezpečovať úlohy správy daní a ciel SR, výberu zdravotného poistenia, sociálneho poistenia, ciel a daní, čím sa zvýši komfort poskytovania služieb pre právnické a fyzické osoby. Výhľadovou úlohou musí byť komplexnosť poskytnutej služby zo strany štátu pre fyzické a právnické osoby (napríklad vo forme vypracovania daňového priznania pre daňovníka zo strany štátu a pod.).
- Pre novoregistrovaných platiteľov DPH navrhujeme znížiť povinnosť zasielania výkazov DPH z mesačnej frekvencie na štvrťročnú.
- Podporíme poskytovanie mikropôžičiek do 50-tisíc eur pre malých podnikateľov. Zvážime vytvorenie jasnej a odvetovo štruktúrovanej schémy pre malých podnikateľov sprostredkovanej cez internet, odkiaľ by jednoduchým spôsobom po splnení podmienok a po vyplnení formulára mohli pružne a nárokovateľne čerpať podporné prostriedky. Maximálne zjednodušíme čerpanie takýchto prostriedkov.
- V poskytovaní štátnej investičnej pomoci nebudeme prednostne hľadať na veľkosť firmy. Budeme uplatňovať zásadu, že niekedy je výhodnejšie pomôcť desiatkam či stovkám malých firiem ako jednej veľkej.
- Podporíme rozvoj malých a stredných podnikov pôsobiacich v sektore biohospodárstva, t. j. farmárskeho, potravinárskeho, stravovacieho, lesníckeho a cestovného ruchu.
- Podporíme efektívnu prípravu na zmeny trhu práce, ktorý zasiahne Slovensko vplyvom automatizácie, robotizácie a dynamického rozvoja informačných technológií. Dôraz budeme kladť na výskum, vývoj, poľnohospodárstvo, vzdelávanie a sociálne služby.
- Podporíme obchod, marketingové aktivity a export formou jednoduchšej administratívy, prístupu k informáciám, podporou sektorových združení a expertných služieb.
- Prijmeme opatrenia na začlenenie podnikateľských zručností a budovania kreativity do učebných plánov na všetkých stupňoch vzdelávania.
- Zabezpečíme vytváranie synergii, networking a podporu prierezových iniciatív na lokálnej, regionálnej, národnej a nadnárodnej úrovni. Zavedieme opatrenia na lokálnej/regionalnej úrovni v spolupráci so samosprávou, podnikateľmi a komunitnými iniciatívami.
- Podporíme prístup k financiám prostredníctvom efektívnych overených finančných nástrojov pre vybrané cieľové skupiny, napríklad pôžičky pre startupy, grantové a investičné financovanie pre rastúce firmy s podnikateľským plánom – tzv. scaleups (napríklad na základe schémy Akcelérátora Európskej rady pre inovácie s využitím národnej investičnej základne, resp. prostriedkov EŠIF/SIH), granty pre rozvoj inovácií s medzinárodným hodnotením a výberom pre špičkové firmy s ambicióznym plánom rozvoja (na základe schémy Small Business Innovation Research, resp. SME Instrument).
- Podporíme malých a stredných podnikateľov v cestovnom ruchu (gastro, služby, subdodávateľia), aby sa aj tento ťažko skúšaný hospodársky sektor stal stabilným a atraktívnym prostredím na podnikanie. V rámci štruktúrovanej schémy pre malých podnikateľov vytvoríme v tejto oblasti podporné dotačné nástroje.

6. Podnikanie a práca so zameraním na rodinu a mladých ľudí

Rodinné firmy tvoria dominantnú časť malého a stredného stavu na Slovensku. Ak sa darí im, platí to pre celú ekonomiku. Je nevyhnutné, aby štát venoval rodinným firmám dostatočnú pozornosť.

Štát má povinnosť podnecovať aktivitu všetkých ľudí vrátane tých, čo využívajú sociálny systém. Preto nemá brániť súbehu poberania dávok a privyrábania si v prípade voľných kapacít poberateľov. Rovnako by mal podchytať aktivitu mladých na prahu dospelosti, lebo oni sú nositeľmi tých najodvážnejších myšlienok, čo sa môžu ujať v biznise.

Chceme, aby sa na Slovensku dalo výhodne a nediskriminačne podnikať v rodinách, aby takýmto firmám prisúdil štát primeranú váhu. Chceme, aby každý, kto chce vyvíjať ekonomickú aktivitu, mal dvere otvorené, vrátane študentov, matiek s deťmi či dôchodcov.

Hlavným cieľom je mať štát, kde prosperujú rodinné firmy a ľudia si dokážu vlastnou aktivitou zabezpečiť príjem v každej situácii.

Opatrenia:

- Presadíme, aby vláda podrobne zmapovala potreby rodinných firiem na Slovensku a na základe výsledkov k nim zaujala ústretovú politiku. Posúdime, či je dostatočné zakotvenie rodinného podnikania v zákone o sociálnej ekonomike s budúcim premietnutím potrebných ustanovení do ďalších špecializovaných predpisov alebo či bude potrebné prijať osobitný zákon o rodinnom podniku.
- Už dnes je zrejmé, že rodinné podniky trápia hlavne dve oblasti, a to zamestnávanie rodinných príslušníkov a nástupníctvo po príbuzných. Presadíme, aby rodinné firmy mohli jednoducho zamestnávať svojich najbližších príbuzných, neboli striktné nútené postupovať podľa štandardného pracovného práva alebo nútené pre komplikovanosť, daňové a odvodové zaťaženie obchádzať predpisy. Pritom budeme myslieť na to, aby si takto zamestnávané osoby prispievali na budúci dôchodok.
- Presadíme, aby komplikovaný a nákladný spôsob nástupníctva v rodinných firmách nevyháňal ich majiteľov do zahraničia, hlavne do Česka, kde majú tieto procesy zvládnuté. Sme za jednoduché a nízkonákladové dedenie rodinných firiem. Len úspešne odovzdaná firma rodinnému následníkovi dokáže zdatne pôsobiť ďalej na trhu.
- Umožníme výhodné spoločné zdaňovanie členov domácností. Spoločné zdaňovanie bude pre manželov finančne výhodnejšie, ako keby si plnili daňovú povinnosť samostatne. Zvážime znižovanie daňovo-odvodového zaťaženia pre páry úmerne k počtu rokov strávených v manželstve.
- Budeme podporovať flexibilné formy zamestnávania s cieľom zvýšenia úspory času a jeho využitia v prospech rodín.
- Slovensko patrí na chvost štátov v Európskej únii podľa využívania skrátených pracovných úväzkov. Nastavíme také zmeny v Zákonníku práce, aby boli zamestnávateľi motivovaní angažovať pracovníkov na skrátené pracovné úväzky. Jednou z možností takejto motivácie je čiastočné krátenie sociálnych odvodov platených zamestnávateľom. Popri ukazovateli miery nezamestnanosti musí vláda sledovať mieru zamestnanosti v národnom hospodárstve a prikladať jej minimálne rovnaký, ak nie väčší význam. Práve rozvinutie skrátených pracovných úväzkov môže byť tým nástrojom, ako zvyšovať mieru zamestnanosti v republike. Rovnako prispeje k zmierneniu napätosti na pracovnom trhu.
- Umožníme jednoducho si zarábať popri poskytovaných dávkach, napríklad rodičom na rodičovskej dovolenke, dôchodcom, študentom. Zníženie daňových a odvodových povinností pri týchto skupinách ľudí nemusí byť pre štátnu pokladnicu strátou, ak sa podarí týmto potenciálnym pracovníkom umne podchytiť, dostať ich na trh práce vo zvýšenej miere a inkasovať od nich poplatky do sociálneho a zdravotného systému.
- Osobitnú pozornosť treba venovať mladým ľuďom vrátane jednotlivcov na prahu dospelosti. Práve z tejto skupiny ľudí nezaťaženej stereotypmi a vyznačujúcej sa originálnou tvorivosťou prichádza veľa netradičných podnetov, neraz podnikateľského zamerania. Podporíme vytváranie vhodných podmienok na pomoc zo strany štátu pri presadzovaní vlastných nápadov, po splnení stanovených podmienok v nárokovateľnej forme. Zvážime možnosti zníženia odvodového zaťaženia pre mladých podnikateľov.
- Umožníme, aby mohli mladí ľudia po splnení podmienok podnikať od 16. roku života ešte počas štúdia na škole.

7. Inovácie a digitalizácia v podnikaní

Nevyhnutným krokom na naštartovanie slovenskej ekonomiky, aby prestala zaostávať za susednými štátmi vrátane Česka a Poľska, je pokrok v inováciách. Popri zaostávajúcich výdavkoch na vedu a výskum je veľavravným ukazovateľom vývoj počtu vedcov. Kým za uplynulú dekádu sa v Česku zvýšil o polovicu a v Poľsku sa dokonca zdvojnásobil, na Slovensku to bol chudobný 14-percentný rast. Nasledovaniahodné Poľsko nás predbieha míľovými krokmi. V absolútnom počte vedcov sa už dostalo v Európskej únii na piate miesto a dýcha na chrbát Taliansku a Španielsku. Neradostnú situáciu na Slovensku dokumentuje fakt, že keď sa pred pár rokmi podarilo vláde za cenu mohutných stimulov a osobitných zákonov šitých na mieru dostať na Slovensko automobilku Volvo, výskum švédskej firmy sa usadil v Maďarsku.

Susedné štáty si dokážu vychovať vlastných i pritiahnúť zahraničných vedcov. Výsledkom je inovovanie ekonomiky, technologický pokrok firiem a ich schopnosť konkurovať. Považujeme za nevyhnutné, aby Slovensko podporilo vedu a výskum, pričom v prvom kroku stačí úplne jednoduchý krok, aby sa zdroje, ktoré ponúka na túto oblasť Európska únia, využívali naplno a efektívne. Vláda nesmie zanedbávať túto oblasť a sama musí prispieť dielom z vlastných zdrojov. Veľa bude záležať na zreformovaní školstva a na vzdelávaní, o čom píšeme v príslušnej kapitole.

Chceme, aby veda, výskum a inovácie dostali dostatočný priestor na rozvoj v slovenskej spoločnosti. Chceme, aby sa na Slovensku nielen uplatňovali moderné technológie, ale aby ich čoraz viac vznikalo práve tu. Chceme, aby sa mozgy vracali domov a našli na Slovensku priateľivé prostredie.

Hlavné ciele: Dostať Slovensko medzi štáty, kde sú veda a výskum na úrovni rýchlo rastúcich štátov, ako je napríklad Poľsko. Kde sa ujímajú nové nápady a vznikajú technológie uplatniteľné v zahraničí. Kde pôsobia firmy na špičkovej technologickej úrovni.

Opatrenia:

- Vzdelávacie programy treba prispôbiť potrebám súčasného a hlavne budúceho trhového prostredia a rovnako podnikateľskému prostrediu. Budeme podporovať vznik inkubačných centier na vysokých školách a vo vzdelávacích inštitúciách.
- Vykonáme analýzu súčasného stavu, prehodnotíme pôsobenie ministerstiev a úradov s cieľom, aby vznikla centrálna inovačná inštitúcia zodpovedná za rozvoj inovácií; odstránime rezortizmus.
- Budeme presadzovať, aby si vláda osvojila ako stratégiu presadzovanú naprieč všetkými rezortmi ústretovosť k inovatívnym aktivitám a projektom. Ako vlastný vklad vlády do spustenia novej éry inovatívnej ekonomiky pokladáme zdigitalizovanie procesov vo verejnej správe. Toto bude povinnosťou vlády voči občanom i firmám. Iste, vypisovanie grantov na podporu inovácií a technologického transferu pre firmy je dôležité, ale vláda musí v prvom rade vytvoriť vládne prostredie, kde funguje digitalizovaný styk.
- Nová vláda musí rozvíjať poradenské aktivity v inovačných centrách a ponúkať ich záujemcom. Príkladom je už v začiatkoch podnikania poradenstvo potenciálnym a existujúcim začínajúcim firmám v oblasti reálnosti a rozvoja podnikateľského zámeru. Záujemcovia budú mať otvorené dvere do inkubátorov, akceleratorov, co-workingových priestorov a sieťových aktivít. Budú si môcť vybrať z vládnych investičných programov, grantov a záručných schém. Takéto verejné investície budú zároveň podnecovať súkromné.
- Súkromné firmy budú musieť počiťovať podporu vedy, výskumu a inovácií v konkrétnych daňových zvýhodneniach. Tam počítame so zvýhodneným odpisovaním investícií s vyššou pridanou hodnotou, návratom k superodpočtu na výdavky na výskum, vývoj a inovácie na 200 percent. Podporíme daňové zvýhodnenia pre začínajúce firmy z tejto oblasti. Zvážime možnosť odpočtu oslobodenia príjmov z nehmotných aktív, ktoré sú výsledkom vlastnej aktivity firmy v oblasti výskumu a vývoja.
- Budeme využívať finančné investičné a zaručené mechanizmy s využitím existujúcej infraštruktúry, najmä Slovenského investičného holdingu, komerčných bank, a to na úrovni regiónov, štátu i Európskej únie, s cieľom podporiť proces zakladania a rastu slovenských technologických firiem.
- Podpora inovácií nie je samoúčelná, pre slovenskú ekonomiku je nevyhnutná. Zároveň prispeje k zmene štruktúry slovenskej pracovnej sily. Veda, výskum, informačné odvetvia, digitalizácia, vyvíjanie nových technológií sú oblasti, kde mzdy dosahujú nadpriemer. Toto je nezanedbateľný dôvod, prečo chceme mať takýchto pracovníkov na Slovensku čím viac. Oni prispievajú k všeobecnému mzdovému rastu, bohatšiemu daňovému a odvodovému výberu. Rovnako pritiahnú dobre zarábajúcich Slovákov pracujúcich dnes v zahraničí. Preto pristúpime k opätovnému uplatneniu odvodových stropov, lebo nelimitované odvody okliešťujú čisté príjmy kvalitných a vyššie odmeňovaných odborníkov na Slovensku najviac.
- Uvedomujeme si, že dobre zarábajúci občan je aj viac miňajúci zákazník. Upretie pozornosti na inovácie a angažovanie ľudí s vyššími mzdami sa štátu oplatí. Ľudia, ktorí tu žijú, prinesú impulz do ekonomiky a prispievajú k skvalitneniu života všetkých.

Digitalizácia je prostriedok efektívneho, spravodlivého a konkurencieschopného hospodárstva.

Chceme, aby sa zo strany štátu rozbehla taká digitalizácia procesov, ktorá prinesie podnikateľom hmatateľný pokrok. Chceme, aby sa terajšia vynútená povinnosť voči štátu stala v budúcnosti príležitosťou na zjednodušenie podnikania. Vnímame obrovský priestor na štandardizáciu IT služieb najmä pre malých a stredných podnikateľov spôsobom, ktorým štát umožní a podporí skutočnú digitálnu transformáciu podnikov a ich praktické zapojenie do „digitálnej dekády“.

Hlavným cieľom je dosiahnuť také zautomatizovanie procesov, aby vláda bola podnikateľovi pomocníkom.

Opatrenia:

- Zabezpečíme, aby sa podnikateľské subjekty v maximálnej možnej miere venovali svojej činnosti a nie administratívnym potrebám štátu. Ako prostriedok využijeme automatizované systémy spracovania dát.

Zo strednodobého horizontu budeme presadzovať:

- optimalizáciu procesov štátu tak, aby výsledné procesy boli plne automaticky softvérovo spracovateľné,
- aby štát na seba postupne prebral zodpovednosť za implementáciu zákonov voči podnikateľským subjektom do praxe; implementácia bude výhradne pomocou softvérových nástrojov dodaných štátom,

- softvérový nástroj bude obsahovať všetky potreby štátu voči podnikateľským subjektom – účtovníctvo, sklad, mzdy, evidenciu odpadov, štatistiky atď.
- databáza bude uložená na štátnych serveroch, štát bude zodpovedať za jej udržiavanie, aktuálnosť, bezpečnosť a archiváciu; už žiadne archivovanie účtovníctva vo firme, už žiadne bločky a faktúry,
- databáza bude prístupná pre úrady v pôsobnosti štátu; úplne zanikne povinnosť podnikateľských subjektov posilať akékoľvek výkazy a štatistiky na rôzne úrady,
- softvérové nástroje pre podnikateľské subjekty budú dostupné pre osobné počítače a mobilné zariadenia,
- príde k plnej digitalizácii výmeny potrebných dát medzi predávajúcim, kupujúcim a štátom; už žiadne ručné zadávanie rôznych dokladov do účtovníctva,
- výpočet mzdy sa bude realizovať na serveroch štátu s priamym prístupom k databázam so sociálnym zabezpečením; už žiadne potvrdenia pre zamestnávateľa zo škôl, sociálnej poisťovne atď.,
- všetky údaje podliehajúce GDPR sa budú uchovávať na serveroch štátu; práca podnikateľských subjektov s osobnými údajmi sa minimalizuje,
- akékoľvek výhody, ktoré štát bude chcieť udeliť podnikateľským subjektom v danom regióne budú pridelené automaticky, bez nutnosti podávať žiadosť, na základe dát, ktoré štát bude mať o podnikateľskom subjekte,
- štát bude vydávať automatický mesačný, kvartálny a ročný rating podnikateľských subjektov na báze jednotnej metodiky ale zároveň sa obmedzí zverejňovanie informácií o firmách za účelom ochrany malých a stredných firiem pred veľkými spoločnosťami, nadnárodnými spoločnosťami a špekulatívnymi finančnými skupinami,
- podnikateľské subjekty budú mať prístup k digitálnej stope dát uložených na štátnych serveroch – to znamená, že podnikateľovi sa zverejnia neautomatizované prístupy k jeho dátam s menom človeka a jeho pozíciou v štátnom aparáte, ktorý takýto prístup realizoval; ide o prístupy k databáze, ktoré boli vykonané človekom; výnimku zo zverejnenia bude možné udeliť len na základe súdneho rozhodnutia.

Ďalšie opatrenia v tomto programe sú uvedené aj v kapitole X. 8 Podpora digitalizácie malého a stredného podnikania.

8. Samosprávy z pohľadu ekonomiky

Samosprávy sú súčasťou verejnej správy, pričom disponujú originálnymi právomocami a prenesenými kompetenciami z centrálnej moci. Vláda sporadicky presúva na samosprávy nové prenesené kompetencie, pričom nezriedka tento presun nesprevádza dostatočné finančné krytie. V poslednom období sa objavil aj jeden opačný prípad, keď si vláda s novým stavebným zákonom prevzala na seba kompetenciu stavebného konania. Osobitným problémom je krátenie príjmu samospráv v dôsledku zníženia výberu prostriedkov z dane z príjmu právnických osôb.

Chceme, aby sa samosprávam prisúdila pozícia, aká im patrí. Na plnenie svojich povinností musia mať dostatočné kompetencie a finančné zabezpečenie.

Hlavným cieľom je mať útvary, kde hlavné slovo v živote občana majú samosprávy a kde národná vláda disponuje iba kompetenciami, ktoré zastrešujú štát ako celok.

Opatrenia:

- Terajší spôsob rozdelenia kompetencií medzi centrálnu vládu a samosprávy vrátane finančných vzťahov je nedostatočne kvantifikovaný. Prvým krokom, ktorý budeme presadzovať, preto bude vykonanie auditu súčasných kompetencií samospráv a ich financovania. Na základe týchto výsledkov bude treba definovať kroky na nápravu stavu.
- V druhej fáze budeme presadzovať, aby sa spustila ďalšia vlna decentralizácie. V nej sa stanoví nielen rozsah nových prenesených kompetencií, zväží sa aj nový model samosprávneho usporiadania Slovenska vrátane vzájomných hierarchických vzťahov medzi jednotlivými úrovňami samospráv a ich postavenia voči centrálnej vláde. Princípom bude, aby v konečnom stave na samosprávy prešlo všetko, čo dokážu zvládnuť vo vlastnej réžii a na centrálnej vláde ostali len nutné celoštátne právomoci.
- Zároveň presadíme, aby sa nastavil nový daňový mix financovania samospráv zo štátneho rozpočtu. Namiesto jediného príjmu z dane z príjmov fyzických osôb nastavíme nový vzorec, ktorý bude kombináciou príjmov z viacerých daní, napríklad z podielu časti dane z príjmov fyzických, dane z príjmov právnických osôb, dane z pridanej hodnoty a spotrebných daní. Jednou z možností je postupne znižovať podiel daní zo štátneho rozpočtu a výpadok kompenzovať existujúcimi miestnymi daňami.
- Budeme podporovať zvýšenie asignácie 2 % daní na vyššie číslo s tým, že podporené komunity prevezmú na seba určité kompetencie od vlády alebo samospráv.
- Zvážime, či nebude vhodné zainteresovať samosprávy na výbere daní z príjmov, a to buď výberom priamo obcami alebo väčšími lokálnymi celkami. Časť vybraných daní by ostala samosprávam. To by motivovalo samosprávy vytvárať vhodné

prostredie pre miestnych podnikateľov, priťahovať investície, zvyšovať lokálnu zamestnanosť a tým aj skvalitňovať život pre svojich obyvateľov. Viedlo by to k vhodnej konkurencii medzi regiónmi.

- Budeme trvať na tom, aby centrálna vláda nastavila jasný vzorec na znižovanie ekonomických rozdielov medzi regiónmi na Slovensku. Vláda bude musieť nastaviť model na zníženie neprijateľnej rozdrobenosti samospráv, podporovať spoluprácu obcí a prijať schému kompetenčného rozvrstvenia podľa veľkosti obcí alebo ich združení. Zvážime finančné zvýhodňovanie obcí, ktoré sa rozhodnú spájať svoje sily.
- Zabezpečíme presunutie rozhodujúcej časti európskych fondov za jasne stanovených podmienok na regióny, lebo tie ich po príklade Poľska či Česka dokážu čerpať rýchlejšie, efektívnejšie a adresnejšie podľa potrieb v regiónoch. Sprofesionalizujeme riadenie čerpania európskych zdrojov na úrovni štátu a samosprávnych krajov. V zdôvodnených prípadoch umožníme čerpanie eurofondov so zníženou až nulovou spoluúčasťou samospráv. Prehodnotíme systém korekcií pri čerpaní eurofondov a vytvoríme odvolací orgán v prípade ich uvalovania.
- Podporíme transformáciu miest na inteligentné a udržateľné mestá. Tu by tiež mohla pomôcť možnosť výberu daní z príjmov vo vlastnej režii.

9. Regionálny rozvoj, podpora lokálnej ekonomiky a úloha eurofondov

Neproportný rozvoj a ekonomická výkonnosť slovenských regiónov má mnoho príčin, objektívnych aj subjektívnych. Klesajúca prosperita od západu na východ našej krajiny nie je len dôsledkom geopolitického postavenia jednotlivých regiónov a ich blízkosti ku viac rozvinutým (na západe) alebo menej rozvinutým trhom (na východe), či štruktúre hospodárstva zdedenej z minulosti. Štyri desaťročia socializmu zanechali hlbokú brázd, vykorenili takmer všetko, čo malo životaschopnosť, invenčiu, zdravý rozum, vzťah k hodnotám a najmä sebastačnosť. Lebo cieľom bolo dosiahnuť čo najväčšiu odkázanosť občana na štát, držať ho v hrsti a mať možnosť manipulovať s ním. (V tomto sa príliš nelíši ani dnešná extrémna ľavica, reprezentovaná najmä progresivistickým hnutím. Tiež by chcela ovládať človeka cez vytvorenie existenčnej závislosti od štátu, len sa to deje oveľa sofistikovanejšie.)

Ponovembrový vývoj síce napravil najväčšie krivdy, ale malú pozornosť venoval systémovým zmenám, ktoré mali napraviť štrukturálne nerovnosti spôsobené režimom v jednotlivých regiónoch s dopadom na ich konkurencieschopnosť. **Ku neriešeným zdedeným záťažiam sa pridávali ďalšie chybné rozhodnutia a výsledkom je obrovský investičný dlh v regiónoch a stále nedobudovaná resp. už opotrebovaná základná infraštruktúra** (zásobovanie pitnou vodou, kanalizácia, doprava vrátane dodnes nedobudovanej diaľnice medzi Bratislavou a Košicami, kritický stav železničnej siete a cestných mostov a mnohé ďalšie). **Medzi tieto zlyhania štátu je nutné zaradiť aj nedokončenú decentralizáciu verejnej správy a snahu politických elít udržiavať neprímerane vysokú koncentráciu moci na úrovni centrálnej vlády**, a to najmä zo zjavných dôvodov – ľahšieho uplatňovania klientelistickej a korupčnej politiky s dôsledkom čoraz hlbšej previazanosti politických strán so silnejúcou vrstvou oligarchov.

Po epoche centrálneho plánovania sme sa ocitli vo svete globálneho ekonomického myslenia. Obidva prístupy sa ukazujú ako neschopné zabezpečiť udržateľný rozvoj ľudstva. Výsledkom ľudskej činnosti a nesprávnych politík sa planéta ocitla na križovatke vlastnej budúcnosti. Aspoň z pohľadu prežitia ľudstva v dramaticky sa meniacich klimatických podmienkach. V mnohých oblastiach života volajú odborníci po „zatiehnutí ručnej brzdy“, po spomalení a pohľadu späť, k návratu ku koreňom, ku zdravému rozumu, lokálnej sebastačnosti, ku lokálnej či obehovej ekonomike. **Význam dobre fungujúceho a prosperujúceho regiónu sa tým stáva novou prioritou.**

Základným princípom konzervatívneho pohľadu na usporiadanie spoločnosti je subsidiarita – výkon určitých kompetencií na vyššej úrovni by mal prísť do úvahy len vtedy, ak ho nevie zabezpečiť nižšia úroveň. Rozvoj na miestnej alebo regionálnej úrovni sa v otvorenej spoločnosti nedá riadiť z úrovne centrálnej vlády. Rôzne pokusy, napr. vytvorenie nástroja na podporu najmenej rozvinutých okresov, slúžili viac na politický marketing niektorých vlád a jej blízkych úradníkov na lokálnej úrovni, ako ľuďom tam žijúcim. Rozdalo sa niekoľko pečených rýb, ale žiadne udice a siete, aby ľudia sami mohli chytať ryby.

Vstup Slovenska do Európskej únie priniesol nádej pre zlepšenie regionálnej politiky. Vysoké očakávania pramenili z vysokých súm nenávratnej pomoci vo forme rôznych eurofondových programov. Ich spoločným menovateľom bola snaha vyrovnávať rozdiely medzi regiónmi Slovenska, ale aj medzi krajinami EÚ, s cieľom dobiehať ekonomikou a životnou úrovňou tie rozvinutejšie. **Aj sa nám to chvíľu darilo, aj sme sa zase začali vzdávať. Taká je realita po dvoch vládoch Smeru a jednej vláde Oľano.** Ani vláda, ktorá vzišla z posledných volieb nezmenila nič na centralistickom prístupe, dokonca sa ešte viac vzdialila od chápania potrieb regiónov i vzájomnej komunikácie. A to aj v prípade rekordného finančného balíka z Bruselu, ktorý sa bála zveriť vo väčšej miere regiónom. Hoci pozitívne príklady a viditeľné účinky takéhoto prístupu sú zrejmé pri pohľade na okolité krajiny, najmä Poľsko.

Výsledkom týchto zlyhaní štátu je, napriek obrovským možnostiam, nepriaznivý vývoj v mnohých slovenských regiónoch:

Útek mladej generácie z vidieka do miest, nezriedka do zahraničia, znížená pripravenosť priviesť na svet deti z ekonomických dôvodov vrátane nedostupného bývania, najrýchlejšie starnúca populácia v EÚ, nedostatok pracovnej sily v mnohých profesiách, znižovanie sebestačnosti v poľnohospodárstve a potravinárstve, nízka motivácia prevziať zodpovednosť za seba a podnikat' v nie veľmi ústretovom prostredí, neschopnosť využiť jedinečné danosti našej krajiny pre rozvoj turizmu, hospodárskeho odvetvia s vysokým potenciálom pre mnohé regióny. Niektoré z týchto problémov nie sú len krátkodobé či prechodné, ale pôsobia ako časované bomby, ktoré svoju deštruktívnu silu prejavia až v budúcnosti. A to je nezriedka ten **hlavný dôvod, prečo ich politici neriešia - sú za horizontom ich štvorročného mandátu**, čo je riziko pre marketingovo-populistickú politiku, zameranú iba na sebaaprezentáciu, bez akejkoľvek vízie posunúť Slovensko dopredu a dať ľuďom skutočnú nádej na zmenu k lepšiemu.

Chceme, aby štát garantoval skutočný a perspektívny rozvoj všetkých regiónov Slovenska tým, že vláda odovzdá nadbytočné kompetencie a nástroje financovania do rúk samosprávy, ktorá najlepšie pozná svoje slabé aj silné stránky, svoje problémy aj príležitosti. Aby o svojej budúcnosti mohli ľudia viac rozhodovať tam, kde žijú. Aby mali motiváciu ostať žiť tam, kde môžu aj reálne ovplyvňovať podmienky pre vlastný život a život svojich rodín. Aby nemuseli opúšťať rodný kraj a rodiny, lebo tam, kde žijú, ich nevedia užiť.

Chceme spravodlivejšie a hlavne rozumnejšie prerozdelenie verejných financií, nechceme ďalšie zadlžovanie krajiny. Vláda nemôže povedať, že na to nemá peniaze. Je to práve štát, zastúpený vládou, ktorý svojimi nesprávnymi rozhodnutiami a zlyhaniami spôsobuje stagnáciu rozvoja regiónov. **Vláde treba po vyše troch desaťročiach vystaviť účet za neschopnosť dať regiónom šancu na ich primeraný rozvoj. Účet v podobe odobratia kompetencií v prospech regiónov.**

V tomto programe sú vo viacerých jeho kapitolách uvedené konkrétne opatrenia, ktoré sa týkajú jednotlivých politik a majú za cieľ zlepšiť život ľudí v regiónoch a fungovanie samosprávy. Tu spomenieme niektoré ďalšie.

Zlepšenie využitia eurofondov v prospech rozvoja krajiny a jej regiónov

Ak je hlavnou myšlienkou kohéznej politiky a eurofondov vyrovnávanie rozdielov medzi regiónmi, tak sa pozrime, čo sa po 20 rokoch nášho členstva v EÚ a „čerpania“ mnohých miliárd eur podarilo: Presný opak! V roku 2001 bol rozdiel HDP medzi Bratislavským krajom a ostatnými krajinami od 4 do 6 miliárd eur. V roku 2021 bol už tento rozdiel v rozmedzí 16 až 20 miliárd eur! To nie je zlyhanie jedného, dvoch politikov. **To je zlyhanie celého systému, ktorý niekto vedome udržiava.** Keď je už zle, tak sa ohlási „reforma“, premenuje sa ministerstvo, vymení minister, alebo sa zlúči agenda dvoch ministerstiev. Ale systém ostáva. Aj keď nefunguje, stále niekomu vyhovuje.

Chceme zásadnú zmenu systému rozdeľovania eurofondov. Potrebujeme výrazne zrýchliť procesy ich čerpania a zacieliť na oblasti a projekty, ktoré sú pre regióny skutočne potrebné. Nie zlučovanie a centralizácia, ale **zásadná decentralizácia a presun kompetencií a rozhodovacích právomocí na regionálne samosprávy a v opodstatnených prípadoch ďalej na mestá a obce.** Konečným cieľom lepšie fungujúceho procesu musí byť zmysluplnosť investovaných prostriedkov a dôslednosť v čerpaní celého zazmluvneného objemu.

Opatrenia:

- Zásadným spôsobom presunieme rozhodovanie o eurofondoch na regióny, možno až 50 % prostriedkov v rámci nového programového obdobia 2021 – 2027. To by bola najväčšia „reforma“ v čerpaní eurofondov.
- Prehodnotíme výšku spoluúčasti samospráv na projektoch financovaných z eurofondov, v opodstatnených prípadoch ju znížime na nulovú úroveň.
- V maximálnej možnej miere zavedieme tzv. benchmarky, tj. všade, kde je to len možné, sa stanoví maximálna výška nenávratného finančného príspevku na jednotlivé výdavky projektov s cieľom zabrániť plytvaniu a podstatne znížiť riziko netransparentného použitia finančných prostriedkov, čo v praxi znamená menej kontrol a zrýchlene procesov.
- Podporíme rozšírenie použitia zjednodušenej metódy zúčtovania výdavkov formou paušálnej sadzby.
- Budeme presadzovať zásadné zjednodušenie a zníženie byrokratickej náročnosti europrojektov, dostatok príkladov dobrej praxe je k dispozícii vo všetkých okolitých krajinách.
- Prehodnotíme kontrolovanie využitých prostriedkov z eurofondov použitím pružnejších nástrojov a jednotnou metodikou na všetkých úrovniach, aby nevznikal subjektívny výklad úradníkmi a zbytočné postihy čerpatel'ov.
- Budeme presadzovať transparentnejší systém ukladania korekcií, aby sa nemohli svojvoľne zneužívať proti politickým konkurentom.
- Budeme vyžadovať jednoznačné uplatňovanie zákonov, aby rozhodnutia jedného centrálného orgánu nemohol svojvoľne vykladať alebo ignorovať iný štátny orgán. Nesmie dochádzať k situáciám, že ÚVO rozhodne o správnosti procesu verejného obstarávania a následne iný orgán uloží korekcie z dôvodu pochybenia vo VO.
- Zvýšime alokáciu finančných prostriedkov na zatepľovanie rodinných domov a využívanie obnoviteľných zdrojov energie a súčasne podstatne zjednodušíme celý proces, aby bol pre ľudí, najmä sociálne zraniteľných, dostupnejší.

- Zavedieme program *Fotovoltaika pre seniorov*, v rámci ktorého bude možné získať dotáciu na inštaláciu fotovoltiky na rodinné domy, v ktorých bývajú seniori. Namiesto nesystémových jednorazových ad hoc príspevkov od štátu pôjde o systémový nástroj, ktorý prinesie zníženie emisií, ale predovšetkým zásadne pomôže seniorom pri trvalom znížení výdavkov na energie. Zjednodušenie takéhoto programu sa dá dosiahnuť jeho administráciou napr. cez Miestne akčné skupiny, alebo priamo cez obecné, mestské úrady. Seniori by dostali komplexnú službu vrátane samotnej inštalácie a vyúčtovania, aby sa nemuseli v podstate o nič starať.
- Medzi oprávnené výdavky na čerpanie eurofondov zaradíme výdavky na odborné poradenské služby.

Rozvoj vidieka - miestne akčné skupiny

Ak hovoríme o rozvoji regiónov, do veľkej miery sa to týka vidieckeho prostredia. Na Slovensku žije stále veľký podiel obyvateľov na vidieku (celkovo 47 %, pričom v polovici okresov nad 50 %). Vidiek má svoje špecifické potreby a problémy. Ale oproti mestám ponúka obyvateľom ďaleko väčšiu sebestačnosť a odolnosť v krízových situáciách. Má svoje nenahraditeľné miesto aj v časoch modernej, znalostnej spoločnosti. To si uvedomila už dávno aj Európska únia, ktorá vytvorila pre rozvoj vidieka špecifické nástroje, v našich podmienkach najznámejší v podobe Miestnych akčných skupín (MAS). V mnohých krajinách významný rozvojový prvok podporujúci aj lokálnu ekonomiku, u nás opäť len ďalší prejav absolútneho zlyhania na vládnej úrovni.

Na Slovensku v súčasnosti pôsobí 110 MAS, ktoré zahŕňajú viac ako 2 200 obcí a miest s tromi miliónmi obyvateľov. MAS pokrývajú takmer tri štvrtiny územia Slovenska. Jedná sa o verejno-súkromné partnerstvá, ktoré tvoria obce a mestá, podnikateľské subjekty, živnostníci, farmári, ale aj občianske združenia a iné organizácie pôsobiace na vidieku. Tieto subjekty spoločne na svojom území realizujú vlastnú rozvojovú stratégiu prostredníctvom rôznych projektov, o ktorých rozhodujú sami vo svojom území. Miestne akčné skupiny sú súčasťou nástroja CLLD (z ang. Community Led Local Development/Miestny rozvoj vedený komunitou), resp. nástroja označovaného ako „prístup LEADER“, ktorý má v Európe viac ako 30-ročnú históriu a vo všetkých krajinách dosahuje výborné výsledky pri rozvoji vidieckych území.

Činnosť Miestnych akčných skupín vrátane realizácie projektov, ktoré tieto subjekty realizujú na svojom území, je financovaná z viacerých fondov Európskej únie (tzv. multifondové financovanie). To umožňuje realizovať veľké množstvo projektov v rôznych oblastiach, ktoré sú pre vidiecke územia dôležité (projekty v oblasti budovania infraštruktúry, ochrany životného prostredia, sociálnej oblasti, podpory podnikateľov, vrátane cestovného ruchu, poľnohospodárstva, či lesníctva, rozvoja remeselnej výroby, ale aj napr. budovania verejných priestranstiev, športovísk, detských ihrísk, projekty podporujúce činnosť spolkov a združení pôsobiacich na vidieku a pod.)

Napriek dlhodobým priaznivým dopadom realizáciu prístupu LEADER v jednotlivých krajinách Európy, denne bojujú Miestne akčné skupiny na Slovensku o svoje prežitie. Svedčí o tom aj nové programové obdobie rokov 2021 – 2027, kde Slovensko ako jediná krajina upustilo od tzv. multifondového financovania Miestnych akčných skupín a prešlo na jednofondové financovanie, čo v praxi znamená, že zatiaľ čo napr. Miestne akčné skupiny v Českej republike môžu realizovať projekty v sociálnej oblasti, ochrane životného prostredia, regionálneho rozvoja a rozvoja vidieka, na Slovensku môžu MAS financovať svoje projekty len z jedného finančného nástroja (Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka).

Chceme zvrátiť nesprávne rozhodnutia poslednej vlády SR, ktoré vrátili nástroje na rozvoj vidieka o niekoľko rokov dozadu, spôsobili zaostávanie MAS v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ a ďalšie znižovanie konkurencieschopnosti slovenských regiónov.

Opatrenia:

- Opätovne zavedieme multifondové (viacdrojové) financovanie miestnych akčných skupín a rozšírime okruh projektov, ktoré môžu MAS na svojom území realizovať (napr. aj v oblasti sociálnych služieb, ochrany životného prostredia, väčšej podpory podnikateľských subjektov, občianskych združení a ostatných neziskových organizácií pôsobiacich na vidieku).
- Umožníme MAS kompletne riadiť celý proces výberu a realizácie projektov, vrátane zabezpečenia administrácie projektov. Podstatne znížime zásahy štátnych inštitúcií do činnosti MAS, predovšetkým riadiaceho orgánu (MPaRV SR).
- Prenecháme administratívne úkony súvisiace s realizáciou projektov (od vyhlásenia výzvy na predkladanie žiadosti o NFP, cez proces schvaľovania, prípravy Zmluvy o NFP, kontroly a vyplácania Žiadosti o platbu, až po ukončenie) na samotnú MAS, čo spôsobí podstatné zrýchlenie realizácie projektov a zároveň zníženie zaťaženia štátnej administratívy.
- Podporíme významnú úlohu MAS pri zabezpečovaní chýbajúcich, resp. problémových služieb na vidieku, napr.:
- sprostredkovať/prevádzkovať predajne potravín v obciach patriacich do tzv. potravinových púští,
- byť hlavným kontaktným bodom, prípadne aj „distribútorom“ pomoci pri znižovaní energetickej náročnosti rodinných domov na vidieku (napr. v rámci programu Zelená domácnostiam).

10. Ľudia a ceny

Spoločnosť zasiahol v poslednom období nezvyčajne vysoký rast cien, ktorý má hlavné príčiny v externých vplyvoch, ako boli deformácie spôsobené svetovou pandémiou koronavírusu, vojna na Ukrajine či turbulencie na energetických trhoch. V takýchto situáciách musí v podmienkach trhového prostredia zasahovať vláda.

Podporné programy zamerané na zmiernenie dosahov vysokých cien energií na obyvateľov považujeme za potrebné. Nesúhlasíme však so spôsobom, ako ho nastavila vláda v roku 2022. Plošné zastropovanie nízkych cien elektriny a plynu pre domácnosti považujeme za málo adresné a márnотratné. Vláda jednoduchým plošným aktom ponechala nízke ceny oproti trhovým aj pre ľudí, ktorí by zvládli nárast svojich výdavkov bez vážnejších problémov. Len v roku 2023 bude takáto rozšafnosť stáť štát niekoľko stoviek miliónov eur, ktoré by sa účelne dali použiť inde.

Chceme, aby štát v nevyhnutných prípadoch zasahoval a svojim občanom dočasne pomáhal. Kompenzácie sa však nesmú rozprestierať plošne, so zbytočne vysokými nákladmi. Takáto pomoc zároveň nesmie viesť k vytváraniu neodôvodnenej odkázanosti občana na štát.

Hlavným cieľom je používať schémy, ktoré zapôsobia v situáciách, akými sú energetická kríza a vysoká inflácia, bez zbytočného omeškania a s adresným zásahom na najzraniteľnejších.

Opatrenia:

- Budeme presadzovať adresné opatrenia na zmiernenie dosahov vysokých cien, ktoré pomôžu hlavne najzraniteľnejším ľuďom. Za najvhodnejšie opatrenie považujeme prijatie zákona o energetickej chudobe, ktorý v súčasnej situácii i do budúcnosti vytvorí jasný a predvídateľný nástroj na zvládnutie podobných problémov. Odstupňovaná pomoc najzraniteľnejším je adresná a pre štát efektívna. Popri priamej finančnej výpomoci pri vysokých cenách energií budeme uplatňovať ďalšie schémy, napríklad odstupňovanú nenávratnú podporu pri rekonštrukciách domov, ktoré budú viesť k energetickým úsporám.
- Vyššie ceny energií motivujú spotrebiteľov k prijímaniu úsporných opatrení, znižujú celkovú energetickú náročnosť budov, prispievajú k lepšej energetickej bilancii celej republiky a zlepšujú životné prostredie. Vyššie ceny pôsobiace na lepšie postavené skupiny obyvateľov vnímame ako príležitosť z vlastnej vôle rekonštruovať svoje príbytky, umne v nich hospodáriť s energiami. To platí aj pri výstavbe nových domov.
- Namiesto vytrhnutých opatrení na naháňanie plnenia úradne stanovených klimatických cieľov budeme podporovať ekonomicky a trhovo motivované opatrenia. Pomoc štátu budeme smerovať do oblastí, kde si občania a samosprávy nedokážu poradiť sami, napríklad pri urýchlennom dobudovaní systémov vodovodov a kanalizácií.
- Stúpajúce ceny potravín dopadajú na príjmovovo slabšie skupiny obyvateľov ešte viac ako ceny energií, pretože tvoria 20 až 30 percent ich výdavkov. Aj v tomto prípade nepovažujeme za vhodný prístup plošné nástroje, ale adresnú pomoc vo forme cielených dávok pre najzraniteľnejších. Podporujeme konkurenciu na trhu s potravinami, ktorá by okresala dominantné postavenie niekoľkých veľkoobchodných reťazcov. Sme za zintenzívnenie predaja lokálnych potravín, podporujeme nezdanený predaj z dvora. V rámci programu dostupnosti cenovo výhodných potravín v odľahlejších končinách sme v tejto oblasti za vyhlásenie služby všeobecného hospodárskeho záujmu. Občan dostane možnosť kúpiť si dostupné potraviny vo všetkých kútoch Slovenska.

II.

**ENERGETIKA,
ENERGETICKÁ
BEZPEČNOST**

KDH

Energetiku považujeme za motor ekonomiky Slovenska, preto jej budeme venovať zvýšenú pozornosť. Štát musí mať v tejto oblasti jasnú politiku, vláda musí držať kontrolu nad celým odvetvím bez ohľadu na to, či v ňom pôsobí štátny alebo súkromný sektor. Súčasná energetická kríza potvrdzuje, že to je nevyhnutné.

Chceme, aby sa energetika stala rozhodujúcou súčasťou vládnej hospodárskej politiky. Chceme, aby Slovensko malo dostatok vlastnej energie. Chceme, aby rozumne dovážalo nevyhnutné energonosiče zo zahraničia a zároveň využívalo vlastné obnoviteľné zdroje.

Hlavným cieľom je mať energeticky sebestačné a bezpečné Slovensko, kde sa minimalizuje nežiaduci vplyv na životné prostredie.

1. Energetická politika

Hlavným predpokladom fungujúceho národohospodárskeho systému je dlhodobá a systematicky realizovaná a doplňovaná energetická politika, zameraná hlavne na zabezpečenie stability, bezpečnosti prvkov kritickej energetickej infraštruktúry, dostatočný objem energetických zdrojov v optimálnom energetickom mixe a ochrana najzraniteľnejších spotrebiteľov (rodín a drobných podnikateľov) od nekontrolovateľných výkyvov cien energií.

Opatrenia, ktoré budeme presadzovať:

- Aby výroba, distribúcia a predaj elektrickej energie boli zadané ako súčasť kritickej infraštruktúry a služba vo verejnom záujme s regulovanými parametrami podnikania.
- Aby bol rozvoj slovenskej energetiky postavený na rozumnom a ekonomicky optimálnom energetickom mixe jadrovej energetiky a variabilných (od počasia závislých) obnoviteľných zdrojoch.
- Aby súčasťou povinných zásob prevádzkovateľov jadrových energetických zdrojov a/alebo štátnych hmotných rezerv bolo aj udržiavať zásoby jadrového paliva na obdobie minimálne troch rokov.
- Výstavbu nového jadrového zdroja, ktorý bude uvedený do prevádzky najneskôr pri vyčerpaní životnosti reaktorov jadrovej elektrárne Jaslovské Bohunice EBO V2.
- Zvyšovanie energetickej bezpečnosti Slovenskej republiky diverzifikáciou primárnych zdrojov uhľovodíkových palív (zemného plynu a ropy) presadením zákonnej normy, ktorá limituje import každého druhu paliva z jednej krajiny pod 20 %.
- Ekonomicky a ekologicky optimalizovaný rozvoj systémov centrálného zásobovania teplom v oblasti teplárstva ako najefektívnejší spôsob zabezpečenia vykurovania.

2. Energetika ako súčasť kritickej infraštruktúry, oblasť priemyselnej bezpečnosti

Základná kostra slovenskej energetiky zahrňujúca výrobu – prenos – distribúciu elektrickej energie predstavuje kľúčový pilier národného hospodárstva, či už z titulu zabezpečenia chodu národného hospodárstva a celej spoločnosti, ako i jej absolútne kritickej dosahov na národnú ekonomiku z titulu vecnej funkčnosti, súvisiacich finančno-ekonomických parametrov, ako aj samej stability a bezpečnosti procesov s tým spojených. V tejto súvislosti sa práve otázka bezpečnosti tohto segmentu, v nadväznosti na aktuálnu svetovú bezpečnostnú situáciu (terorizmus, zdravotné a následne hospodárske krízy), vynára ako jedna z hlavných úloh strategického štátneho záujmu. Je zrejmé, že subjekty spomínanej hlavnej osi dlhodobo plnia funkciu subjektov strategicko-kritickej infraštruktúry, čomu zodpovedá aj legislatívna kategorizácia ich fungovania (Zákon č. 45/2011 Z. z.). Napriek tomuto faktu však tieto subjekty nepodliehajú režimu, ktorý by odrážal túto ich strategickú funkciu. To má za následok zverejňovanie kritických podkladov ohľadom kľúčových energetických komponentov vo verejných súťažiach, prezentačných materiáloch a podobne, čo z istého uhla pohľadu môže byť rizikom ohrozenia národnej bezpečnosti.

Partnermi týchto inštitúcií sú, aj v dôsledku vágnej úpravy vyplývajúcej zo zákona o verejnom obstarávaní, často entity bez potrebnej kvalifikácie, s nejasným pozadím a s jednoznačne nejasným stupňom bezpečnosti pri ich ďalšom narábaní s takými informáciami (veľakrát ide o subjekty mimo EÚ, respektíve mimo priestor, ktorý by bol v dnešnej dobe považovaný za bezpečný).

To isté platí aj o samých štátom kontrolovaných inštitúciách, ktorých kľúčoví manažéri a štatutárni zástupcovia disponujú strategickými bezpečnostnými informáciami vysokej národno-bezpečnostnej dôležitosti, avšak tieto osoby, respektíve subjekty nemajú potrebné preverenia a súvisiace usmernenia pri narábaní s týmito informáciami. Fluktuácia týchto osôb vzhľadom na skúsenosti z minulosti je pomerne častá v nadväznosti na zmeny v politickom usporiadaní spoločnosti, a teda riziko úniku a zneužitia týchto informácií je namieste.

Opatrenia:

- Budeme presadzovať, aby inštitúcie, ako sú Slovenské elektrárne, a.s. (v súvislosti s vlastníctvom a prevádzkou jadrových blokov) a Slovenská elektrizačná prenosová sústava, a.s. (v súvislosti s vlastníctvom, riadením a prevádzkovaním hlavnej nosnej energetickej siete) boli zaradené do osobitného legislatívneho programu kritickej infraštruktúry a aby sa vypracoval

legislatívny rámec na ich ďalšie pôsobenie v tomto režime. Nutnosťou tohto režimu je aj implementácia statusu priemyselnej bezpečnosti pre tieto inštitúcie a pre ich štatutárnych zástupcov, respektíve kľúčových manažérov.

- Odporúčame, aby dodávateľské subjekty podieľajúce sa na realizácii projektov tohto charakteru a pre tieto inštitúcie boli preverené štatútom priemyselnej bezpečnosti a takto sa štát uistil o ich bezpečnostných parametroch. Bez tejto podmienky nemôže byť zaistená predmetná bezpečnostná filozofia.
- Na ilustráciu širšieho kontextu možno spomenúť, že susedné štáty ako Česká republika a Maďarsko sa procesne uberajú presne týmto smerom a v podniknutých krokoch v tejto oblasti majú výrazný náskok.

3. Energetika ako súčasť kritickej infraštruktúry, oblasť verejného obstarávania

Súčasná právna úprava procesu verejného obstarávania prináša pre subjekty kritickej infraštruktúry v elektroenergetike viac škody ako úžitku. Sama filozofia zákona umožňuje v praxi de facto účasť akéhokoľvek uchádzača vo výberovom konaní. Postačujúcou okolnosťou je čestné vyhlásenie o plnení podmienok vyžadovaných obstarávateľom, ich fyzické skúmanie nastáva podľa zákona často až po ukončení výberového konania, v procese rokovania o zmluve s víťazným uchádzačom. V dôsledku tejto benevolentnej filozofie dochádza často k prípadom, keď je uchádzačom entita bez akýchkoľvek skúseností a bez reálnej vybavenosti plniť požadované kritériá, ktorá si do partnerstva prizvala cudziu (často exotickú) partnerskú spoločnosť z obstarávateľovi neznámeho teritória, ktorá čestne vyhlasuje splnenie akéhokoľvek kritéria (napríklad referencie). V súťažiach potom dochádza k obchodovaniu s pozíciami, ktoré takýmto zoskupeniam neprislúchajú, konanie takýchto entít nie je motivované získaním projektu pre fyzickú realizáciu vlastnými zamestnancami, a v neposlednom rade k vážnemu ohrozeniu bezpečnosti pri narábaní s informáciami kritickej infraštruktúry subjektmi, o ktorých obstarávateľ reálne nič nevie. Zo skúsenosti vieme, že v takýchto prípadoch často dochádza k falšovaniu predkladanej dokumentácie, ktorú obstarávateľ nemá ako skontrolovať.

Opatrenia:

- Odporúčame zamyslieť sa nad rozumnou mierou „protekcionalizmu“ subjektov lokálneho trhu, ktorí sú reálnymi zamestnávateľmi značného počtu kapacít a kvalifikovane sa venujú predmetným činnostiam, ktorých eliminácia takýmto súťažami stavia do polohy znevýhodnených na relatívne malom lokálnom domácom trhu. Podobne nie je férová súťaž tzv. garážových firiem s minimálnymi režijnými nákladmi so zamestnávateľmi tvoriacimi reálne hodnoty, zamestnávajúcimi relevantné množstvo pracovníkov a investujúcimi do potrebnej nákladnej technológie. Rozumne zvládnutý proces verejného obstarávania v takýchto trhových segmentoch má veľa susedných krajín, napríklad Rakúsko.
- Popri neexistencii odborného zázemia v prípade týchto rizikových uchádzačov neexistuje ani veľmi vážny bezpečnostný atribút. Existuje relevantné riziko zneužitia informácií takýmto subjektmi. Preto jedným zo základných atribútov uchádzača o prácu v tejto oblasti by mal byť štatút priemyselnej bezpečnosti, ako sme uviedli v predchádzajúcom bode.
- Modifikácia filozofie a legislatívnej úpravy verejného obstarávania pre subjekty kritickej infraštruktúry by mala teda spočívať vo vypracovaní špeciálneho zákona pre obstarávanie v kritickej infraštruktúre, respektíve vo vytvorení samostatnej kapitoly v zákone o verejnom obstarávaní.

4. Kybernetická bezpečnosť ako prvok energetickej bezpečnosti, analýza potrieb kybernetickej bezpečnosti štátu

Slovenská implementácia zákona o kybernetickej ochrane do veľkej miery vychádza z nariadenia NIS. Slovenskému zákonu sa však dá vytknúť, že je orientovaný predovšetkým represívne voči súkromnému sektoru, a na druhej strane sú štátne inštitúcie, do veľkej miery konštituované ako uzavreté jednotky so slabo vyšpecifikovanou transparentnosťou. Taktiež spolupráca so súkromným sektorom, ktorá je pre ochranu informačného prostredia kritickej, je v spomínanom zákone adresovaná značne vágne. Existuje preto oprávnená obava, že vzniknuté inštitúcie nenadobudnú potrebnú dôveru súkromného sektora, čo v konečnom dôsledku môže ohroziť využitie potenciálu dosiahnutej úrovne celkovej bezpečnosti krajiny proti hybridným hrozbám.

Opatrenia:

- Prioritou by malo byť kvalitné zadefinovanie cieľov v oblasti kybernetickej ochrany. Tie štát dodnes nemá. Existujúca koncepcia a akčný plán sú skôr zhlukom oblastí s následnými náhodnými úlohami bez nadväznosti na relevantnú analýzu, ktorá by poskytla riadnu argumentáciu s jasným odôvodnením konkrétnych úloh a zadefinovaním cieľov, ktoré štát potrebuje dosiahnuť.
- Následne si ďalšie úlohy neorganizovane vytvárajú ostatné rezorty, pričom dochádza k duplicitě, respektíve neúmernému míňaniu verejných zdrojov. Na druhej strane však zostáva nepokrytá veľká časť aktivít potrebných pre kybernetickú ochranu štátu.

- Štát by mal jasne legislatívne zdefinovať zodpovednosť, formu, vstupy a výstupy národnej analýzy pre kybernetickú ochranu. Analýza musí byť spracovaná kvalitným analytickým útvarom a legislatívne by malo byť podporené uskutočnenie kvalitnej odbornej a aj verejnej diskusie, s dostatočnými lehotami na pripomienky.

5. Obnoviteľné zdroje energie

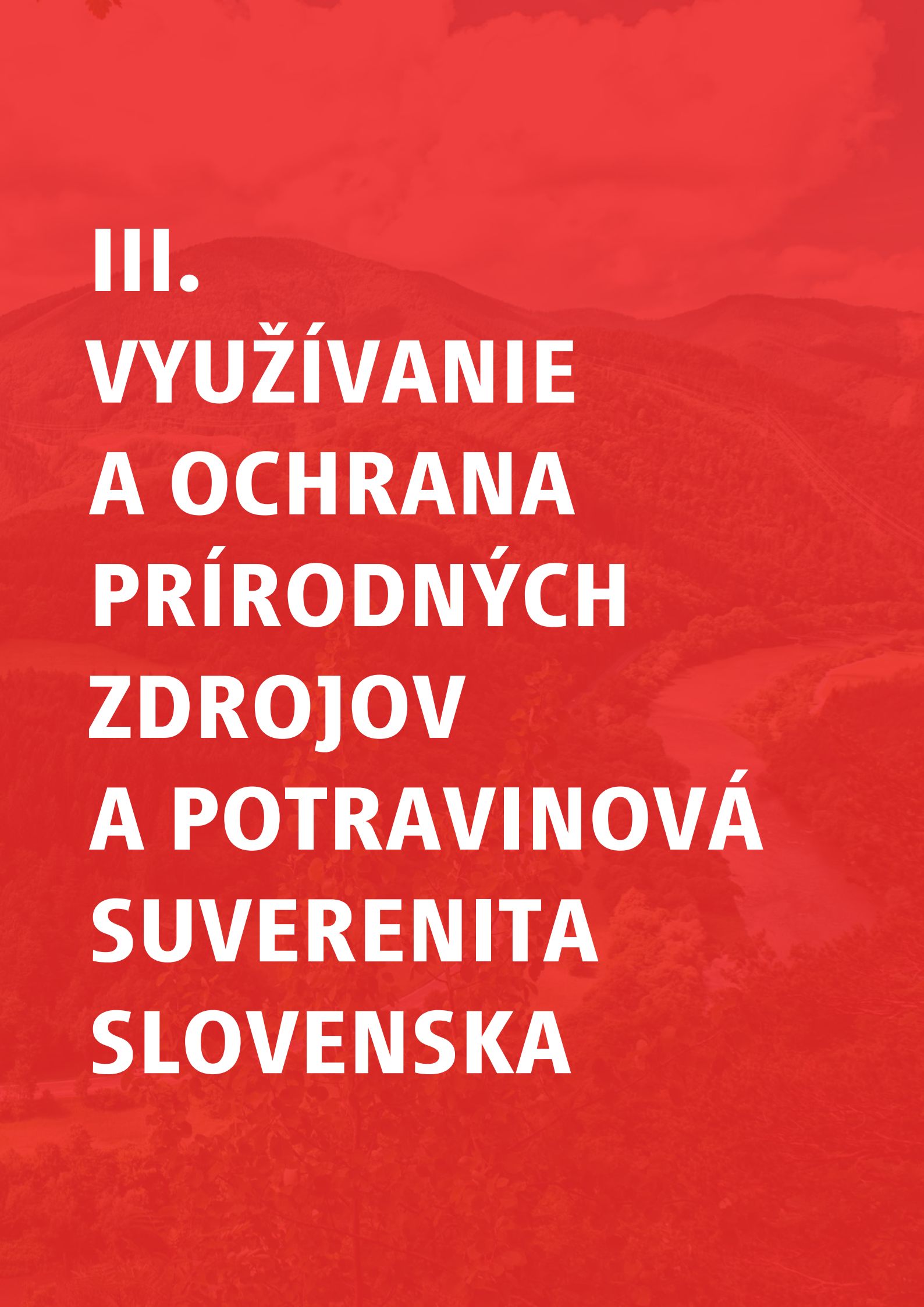
Obnoviteľné zdroje energie považujeme za súčasť energetickej infraštruktúry Slovenska. Prispievajú k bezemisnej produkcii energie, a preto ich budeme podporovať.

Opatrenia:

- Presadíme vypracovanie strategickej koncepcie rozvoja energetického mixu, ktorý bude postavený na racionálnej symbióze tradičných zdrojov energií, v oblasti výroby elektrickej energie s dôrazom na jadrové a vodné elektrárne, s ekonomicky, technicky aj ekologicky optimalizovaným podielom od počasia závislých obnoviteľných zdrojov. Takýto energetický mix zabezpečí Slovensku popri splnení záväzkov v oblasti redukcie uhlíkovej stopy predovšetkým zvýšenie bezpečnosti a efektivity výroby a dodávok energií.
- Nevyhnutnou podmienkou na zabezpečenie stability elektrickej siete budú investície do rozvoja prenosovej a distribučnej elektrizačnej sústavy. Len kvalitná prenosová a distribučná sústava zaručí, že Slovensko dokáže vo zvýšenej miere pripájať nové lokálne obnoviteľné zdroje energie a vyhovieť požiadavkám na rast elektromobility. Nevyhnutnou súčasťou bude digitalizovanie a vytváranie inteligentných sietí, aby zvládli nápor pripájania nových zdrojov. Na tento účel podporíme využitie finančných prostriedkov z európskych zdrojov, ktoré sa Slovensku ponúkajú pri odpútavaní závislosti od dovozu energonosičov z Ruska (REPowerEU).
- Stabilitu elektrickej siete budú garantovať dostatočné dodávky elektrickej energie vyrobenej z jadra a vody, doplnkovo v utlmujúcom režime z uhlia a zemného plynu. To zaručí, že Slovensko bude môcť v optimálnej miere využívať obnoviteľné zdroje energie závislé od prírodného profilu a počasia.
- Rozvoj vodíkových technológií a vodík sám považujeme za doplnkový energetický zdroj s perspektívou do budúcnosti, keď budú jeho výroba a využitie efektívnejšie. Podporíme, aby aj v prípade vodíka Slovensko využilo podporné finančné programy, s ktorými prichádza Európska únia. Zároveň však musí v spoločnosti presadzovať prístupy, ktoré sú zbavené ideologického nánosu, pracujú so zdravým rozumom, nestoja na úradných rozhodnutiach, ale vytvárajú iba rámec, kde súťažia technológie, do ktorých sa zapája výskum a súkromný firemný sektor. O uplatnení jednotlivých vodíkových technológií musí rozhodovať ekonomická efektívnosť.
- Ďalším alternatívnym zdrojom energie, najmä v oblasti komunálneho tepla, je bioplyn, najmä však z neho získaný biometán. Postavíme sa za program, ktorý uľahčí výrobu biometánu z existujúcich i nových bioplynových staníc a odstráni prekážky pri pripájaní zdrojov biometánu do štátnej rozvodnej plynovej siete. Biometán považujeme za vhodný doplnok k zemnému plynu, postupne ním môžeme nahradiť až niekoľko percent ročnej spotreby zemného plynu dovážaného v súčasnosti zo zahraničia. To prispeje nielen k ekologickému využívaniu domácich obnoviteľných zdrojov, ale zároveň zníži závislosť od dovážaných energonosičov.
- Budeme podporovať efektívne využívanie existujúcich a nových na streche umiestnených fotovoltických zdrojov energie, aby ich prevádzkovatelia, t.j. najmä domácnosti a malí podnikatelia, nemali prekážky pri ich pripájaní do siete, mohli bezproblémovo využívať tieto zdroje na samospotrebu a zároveň dodávať prebytočnú energiu do siete. Využívanie virtuálnej batérie pri výrobe energie zo strešných fotovoltických panelov či v malých vodných elektrárňach musí byť štandardom. Takáto norma umožňuje producentovi vyrábať a dodávať do siete elektrickú energiu, ktorej má prebytok, a naopak odoberať elektrinu, keď ju potrebuje, so zápočtom ročnej bilancie dodanej a odobranej elektrickej energie.
- Budeme presadzovať, aby majitelia nehnuteľností prioritne využívali vlastné zdroje energie z obnoviteľných zdrojov a až potom siahali po dodávateľských sieťach. Podporíme masový program rekonštrukcie domov, ktorý bude viesť k využívaniu lokálnych zdrojov energie, akými sú fotovoltické panely alebo slnečné kolektory. Zasadíme sa o využívanie efektívnych vykurovacích zariadení. Budeme sledovať, aby majitelia budov stavebnými úpravami znižovali náklady na energiu.
- Rozbehneme masívny podporný program rekonštrukcie domov zameraný na budovanie vlastných obnoviteľných zdrojov energie, výmenu zdrojov produkcie tepla, zachytávanie dažďovej vody, zatepľovanie, výmenu okien a pod. Cieľom je, aby sa v jednom roku zrekonštruovalo 30-tisíc domov (rodinných, bytových). Táto pomoc bude po splnení stanovených podmienok nárokovateľná, žiadateľom bude garantovaná vydaním poukážok, náklady bude štát preplácať späť. Program bude fungovať podobne, ako to je dnes pri schéme Zelená domácnosti. Pre zraniteľnejšie skupiny obyvateľstva dostane žiadateľ pomoc zálohovo vo forme peňazí prevedených na jeho na účet vopred.
- Tento program bude financovaný z viacerých zdrojov, pričom dôraz bude na fondoch EÚ a prostriedkoch ušetrných odklonom od plošného dotovania cien energií pre domácnosti. Regulované ceny elektriny, plynu či tepla budú platiť iba pre zraniteľné domácnosti, pomoc bude adresná. Zvyšok vyčlenených prostriedkov pôjde na pomoc na rekonštrukcie domov. Ak by sa už takto postupovalo, len v roku 2023 by vznikol nový finančný zdroj v hodnote stoviek miliónov eur.

- Na ulahčenie adresnosti poskytovania pomoci pre najzraniteľnejších bude potrebné prijať zákon o energetickej chudobe. Zreálnenie cien energií pre bohatšie príjmové skupiny vyvolá tlak na úsporné investície aj u takýchto majiteľov budov, čo bude viesť k vyššej ochote budovania vlastných obnoviteľných zdrojov energie, výmene zdrojov tepla za efektívnejšie, k úpravám na zníženie spotreby v zimnom i letnom období.
- Popri budovách konkrétnych majiteľov sa zameriame aj na rozumnú podporu väčších lokálnych zdrojov energií, ako sú solárne, veterné elektrárne, zariadenia využívajúce geotermálnu energiu. Vlastné zdroje prispievajú k rozvoju a väčšej nezávislosti regiónov od vonkajších zdrojov. Princípom pomoci bude vytváranie prijateľných podmienok na spotrebu vyrobenej lokálnej energie a jej bezproblémové dodávanie do sietí v čase prebytkov.
- Uplatníme jasné a transparentné pravidlá podporujúce lokálne zdroje a samovýrobu elektriny v mieste jej spotreby, akumuláciu energie, využívanie inteligentných meracích systémov umožňujúcich agregovanie výrobných kapacít a cenovú motiváciu odberateľov. Zvážime uplatnenie dynamických taríf na motivovanie odberateľov, aby rozvrhovali svoju spotrebu v súlade s celoštátnymi cieľmi.
- Budeme podporovať rozvoj energetických komunit, ktoré dokážu v lokalitách hospodáriť prioritne s vlastnými zdrojmi energií. Stanovíme pravidlá na fungovanie energetických komunit tak, aby zaručovali rozvoj lokálnej energetiky a zároveň dokázali zabezpečiť prepojenie s celoštátnou sieťou a nespôsobovali jej problémy.
- V súvislosti so zámermi Európskej únie zvyšovať podiel obnoviteľných zdrojov na spotrebe energií podporujeme ekologickejšie spôsoby v doprave. Sme však za súťaž technológií, a nie za stavovanie mílnikov od stola. Preto nesúhlasíme so zákazom predaja automobilov so spaľovacími motormi od roku 2035. Napriek tomu, že väčšina automobiliek už počíta s prechodom na elektromobilitu ako s definitívne stanoveným záväzkom, na úrovni Európskej únie budeme presadzovať, aby sa tento cieľ prehodnotil a aby sa popri ústupku umožňujúcom rátať aj po roku 2035 s používaním spaľovacích motorov na syntetické palivá prijali ďalšie alternatívy, ktoré spolu s rozvojom elektromobility umožnia postupný odklon od používania prírodných fosílnych palív v doprave.
- Takýto prístup bude vhodný pre priemysel celej Európskej únie a zvlášť pre Slovensko, kde výroba automobilov predstavuje 12 percent hrubého domáceho produktu. Slovenská vláda sa zároveň musí ohradiť proti prijatiu pripravovanej normy Euro 7, ktorá od stola a nerealisticky stanovuje nové predpisy na znižovanie emisií automobilov. Po jej prijatí v súčasnej navrhovanej podobe by sa európsky a slovenský automobilový priemysel ešte pred rokom 2035 dostali v rámci medzinárodnej konkurencie do vážnych problémov. Navyše spolu s prechodom na elektromobilitu by výrazne vzrástli ceny automobilov, čo ohrozí slabšie príjmové skupiny a zníži dostupnosť dopravy.
- Slovenská vláda musí apelovať na členské štáty i priamo v centre v Bruseli, aby sme si stanovovali realistické ciele, schvaľovali iba rámce a nechali medzi sebou súťažiť pri naplňaní zámerov v ochrane životného prostredia technológie a súkromné firmy. To je najlepší spôsob, ako dostať do praxe efektívne a udržateľné riešenia, ako ďalej rozvíjať európsky priemysel. Pre Slovensko a jeho otvorenú ekonomiku je to existenčná otázka, pretože patrí medzi najpriemyselnejšie štáty Európy.
- V súvislosti s prechodom na elektromobilitu, s ktorým sa už počíta, sa musí Slovensko nachystať na budovanie dostatočnej siete nabíjajúcich staníc. Budeme presadzovať, aby sa to stalo v rozsiahlom programe sprostredkovanom súkromnému sektoru podobne, ako to bolo v minulosti v prípade výstavby čerpacích staníc na uhľovodíky. Vláda stanoví jasné pravidlá, subvencie by mali v tomto prípade prichádzať z európskych fondov, lebo ide o naplňanie celouňijných zámerov. Nevyhnutná bude súčinnosť vlády s dodávateľmi a distribútormi elektriny. Podľa reálnych možností vypracujeme taký model, ktorý zaručí bezpečný a dostatočný prísun elektriny do nabíjajúcich bodov, zvážime riešenia o zapojení elektrických automobilov v čase odstavenia do online siete, v ktorom budú elektrinu odoberať alebo dodávať.
- Na únijnej úrovni budeme upozorňovať na nebezpečenstvo prechodu od závislosti Európy od ropy a zemného plynu na úplne novú závislosť od materiálov nevyhnutných na výrobu batérií. Najväčšie ťažiarne štáty sveta na kovy, ako je lítium, zvažujú vytvorenie podobného kartelu, ako je dnes ropný OPEC. Európska únia bude musieť podniknúť kroky, aby takúto hroziacu závislosť eliminovala. Jedným z nich by malo byť umožnenie rozvoja iných ekologických technológií v doprave, ako je elektromobilita.
- Ak slovenská vláda pôjde cestou dotovania stále drahých elektromobilov pre budúcich majiteľov, musí poskytovať adresnú podporu. Dotácie by mali odstupňovane dostať len zraniteľní, nie je dôvod, aby sa dotovali luxusnejšie automobily pre vyššie príjmové skupiny. Zvážime, či by podpora na zakúpenie automobilov s pohonnými technológiami alternatívnymi k spaľovacím motorom nebola súčasťou zákona o energetickej chudobe.
- Budeme trvať na tom, aby sa na európskej úrovni presadzoval taký model ekologických riešení, ktorý bude popri nesporne ušľachtilých cieľoch sledovať uplatňovanie realizovateľných opatrení s únosnými dosahmi na obyvateľov. Takýto prístup budeme sledovať pri pripravovanom zaťažovaní dopravných prostriedkov a budov emisnými povolenkami i stanovení uhlíkových daní a cieľ.

**III.
VYUŽÍVANIE
A OCHRANA
PRÍRODNÝCH
ZDROJOV
A POTRAVINOVÁ
SUVERENITA
SLOVENSKA**

V dnešnom globalizovanom svete je dôležité si uvedomiť, že poľnohospodárstvo, spracovanie komodít – potravinárstvo, lesníctvo, vodohospodárstvo, ochranu prírody, ekológiu a ďalšie súvisiace témy nemožno oddeliť priestorovo, koncepcne ani politicky. Musíme ich brať a pochopiť ako jednu, komplexnú, ucelenú tému a tak ju aj reálnymi politickými rozhodnutiami uchopiť.

Ak chceme chrániť život, musíme chrániť aj podmienky pre život. Aktívnu starostlivosť o životné prostredie v protiklade k pasívnemu ignorovaniu jeho stavu považujeme v súčasnom svete za principiálnu morálnu povinnosť každého človeka. Devastáciu životného prostredia považujeme za neakceptovateľné zlo.

Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo OSN (FAO) upozorňuje, že ak súčasné smerovanie poľnohospodárstva, lesníctva a celkového prístupu vo využívaní prírodných zdrojov zásadne nezmeníme, hrozí, že do roku 2050 klesne svetová produkcia potravín o 40%, ale rastúca populácia na planéte sa bude blížiť k 10 mld ľudí. To môže spôsobiť hladomory a sociálne nepokoje nevídaných rozmerov.

Nezriedka sa dnes predkladajú niektoré riešenia ako antagonistické, ktoré viaceré záujmy Slovenska stavajú proti sebe a tým znemožňujú politické dohody a spomaľujú udržateľný rozvoj krajiny. KDH koncepcne a dlhodobo navrhuje v rámci riešení zásadných rozporov environmentálnej a pôdohospodárskej politiky spoločný postup „pod jednou strechou“ – jedným ústredným orgánom štátnej správy. Naším cieľom je aktívne tvoriť tvár krajiny tak, aby bol optimálne využívaný jej potenciál v súlade s jej limitmi udržateľnosti a s dôrazom na zachovanie biologickej a krajinnej diverzity. Nie len ochraňovať, ale aj zveľaďovať naše prírodné dedičstvo pre ďalšie generácie.

Ochrana pôdy vo všetkých stupňoch územnej ochrany a navrátenie jej prirodzenej úrodnosti ako aj jej vodohospodárskej funkcie v krajine v čo najväčšom rozsahu je našou najdôležitejšou prioritou. Rovnako zásadná je aj ochrana vodných zdrojov všetkých typov z hľadiska kvantitatívneho, kvalitatívneho ako aj ekologického, na princípoch integrovaného manažmentu vodných zdrojov. Tá musí zahŕňať ochranu a obnovu mokradí a iných prirodzených a prírode blízkych vodozádržných štruktúr v krajine, ako sú lesy, brehové a líniové porasty a prvky zelenej infraštruktúry v nelesnej krajine.

Tieto ekosystémy poskytujú spoločnosti početné a rozmanité ekosystémové služby, kľúčové pre jej existenciu a prosperitu. Preto je dôležité aj environmentálne vzdelávanie a posilňovanie environmentálneho vedomia ľudí a tým aj našej zodpovednosti voči dnešnej aj budúcim generáciám.

KDH bude presadzovať medzinárodnú environmentálnu zodpovednosť v rámci organizácií, ktorých je Slovenská republika členom, ale rovnako aj zdôrazňovať hodnotu našej krajiny v európskom priestore, ako významného zachyčovača emisií, krajiny s vysokou lesnatosťou a budeme sa usilovať profitovať na výhodách z toho vyplývajúcich.

KDH

1. **Voda v krajine – život v krajine** – zabezpečenie dostatku vody musí byť jedným z najvyšších strategických záujmov štátu. Budeme presadzovať integrovaný manažment povodí.
2. **Pôda – nedocenený poklad krajiny** – bije na poplach a vyžaduje si našu pozornosť, lebo je spoločným menovateľom mnohých problémov: klimatická zmena, potravinová bezpečnosť, nutričná hodnota potravín, zdravé a dostupné potraviny, kvalita vody, zdravie ľudskej spoločnosti, sucho, záplavy a povodne, erózia pôdy, diverzita prírodných ekosystémov, ale aj politická nestabilita, prosperita, blahobyť, mier, budúcnosť našej a ďalších generácií.
3. **Lesy – dôležitá súčasť ekonomiky a ekologickej stability Slovenska** – sme 13. najlesnatejšiou krajinou spomedzi 43 európskych štátov a toto prírodné dedičstvo si zaslúži pozornosť štátu a dostatok finančných zdrojov na podporu a obnovu prírode blízkych spôsobov hospodárenia v lesoch, na podporu ekologických funkcií lesa a jeho ekosystémov.
4. **Zmena klímy** – ohrozuje nás všetkých a žiada si zmenu nášho myslenia, lebo dnes v žiadnom prípade nestojí prvá otázka: ako vplýva klimatická zmena na súčasné poľnohospodárstvo, lesníctvo...? To prvé, čo sa musíme pýtať je: Ako vplýva dnešný spôsob hospodárenia v krajine na klimatickú zmenu?
5. **Zdravá pôda – zdravé potraviny – zdravý národ** – budíme krajinou, kde sa podporuje a rozvíja také poľnohospodárstvo, ktoré produkuje „potraviny s tvárou“ – skutočné potraviny, čerstvé potraviny, ktoré podporujú, neohrozujú zdravie človeka.
6. **Potravinová suverenita a bezpečnosť** – zabezpečíme fungujúci systém podpory a dozoru nad produkciou, spracovaním, obchodom a spotrebou, založený na práve občana na dostupnosť zdravých potravín a istote rovnocennosti ich kvality v porovnaní s dovážanými potravinami.
7. **Zdravé životné prostredie – ochrana prírody, kvalitné ovzdušie a menej odpadov** – hospodárske, urbanistické a iné ekonomické aj neekonomické aktivity človeka musíme riadiť a usmerňovať tak, aby bol optimálne využívaný potenciál krajiny v súlade s jeho limitmi udržateľnosti a ekologickej únosnosti vo vzťahu k ľudským aktivitám.
8. **Pozemková reforma – pozemkové úpravy – pozemková spravodlivosť** – chceme nastoliť spravodlivosť vo vlastníckych vzťahoch, napraviť krivdy spáchané na vlastníkoch pozemkov pred desaťročiami a vytvoriť prehľadné vlastnícke prostredie pre lepšie využívanie pôdy v prospech trvalo udržateľného rozvoja Slovenska a jeho konkurencieschopnosti.
9. **Spravodlivé rozdeľovanie verejných zdrojov (dotácií)** – je čas uskutočniť zásadné zmeny v nasmerovaní dotačných podpôr s cieľom reálne naplniť ich pôvodný zámer a účel, na aký boli dotácie v EÚ predovšetkým určené: na dorovnávanie príjmov poľnohospodárov na úroveň príjmov v ostatných odvetviach hospodárstva, a nie na neprimerané obohacovanie sa privilegovaných skupín.
10. **Vzdelávanie a zvyšovanie enviromentálneho povedomia** – povolanie či poslanie farmár, lesník, vodohospodár akoby stratilo na atraktivite. Nárast priemerného veku pracovníkov v pôdohospodárstve sa však už dlhé roky iba konštatuje, ale doteraz nikto nepomenoval, ako to zmeniť. Pokúsime sa o to.

1. Voda v krajine – život v krajine

Svetové vodné zdroje sa odhadujú na viac ako 1,4 miliardy kilometrov kubických (km³). Sladkých podzemných vôd je na svete cca 10 miliónov km³. Pôdnej vody je na svete podstatne menej, len asi 16-tisíc km³. Pritom je to predovšetkým táto voda, ktorá udržuje vegetáciu pri živote a riadi bilanciu energie a látok v ekosystémoch. Pre porovnanie v ľadovcoch a snehu je zadrživania približne až 29 miliónov km³ vody, v jazerách asi 91-tisíc km³ sladkej vody. Všetky povrchové sladké vody vrátane jazier, riek, umelých nádrží a močiarov predstavujú 247.250 km³ (Porubský, 1991). Toto prerozdelenie sa však v posledných dekádach nepriaznivo mení vplyvom prebiehajúcej zmeny klímy.

Na Slovensku (ale napr. aj v Maďarsku) je najväčším zásobníkom sladkej vody naopak práve pôda. Pôda ukladá asi 11-krát viac vody ako všetky rieky, vodné diela a rybníky spolu; ľadovce sa na našom území nenachádzajú. Vedci sa zhodujú v tom, že spôsob využitia existujúcich (a potenciálnych) zásob vody v pôde a riešenie s tým spojených otázok bude určovať ďalší osud stredo európskych národov.

Slovensko disponuje skvelým ľudským odborným zázemím v oblasti opatrení na zadržiavanie vody v krajine. Vedecké kapacity, ale aj odborníci z praxe či z viacerých občianskych združení a hnutí sú, žiaľ, viac známi v zahraničí ako doma na Slovensku. Navyše vnímame dlhodobé, politicky motivované oslabovanie kľúčových organizácií, ako sú Slovenský vodohospodársky podnik či Vodohospodárska výstavba a absolútny odklon od existujúcej akademickej vedecko-výskumnej bázy.

Iba stabilizácia vodného režimu udrží biodiverzitu a život v močiaroch, horských bystrinách, potokoch a riekach. Dostatok vody v krajine dokáže eliminovať aj nárast priemernej teploty obnovou a udržiavaním malých vodných cyklov, ktoré, ak fungujú, môžu navyše lokálne zlepšiť prerozdelenie zrážok. Základné ciele integrovaného manažmentu vodných zdrojov musia smerovať k realizácii programu boja proti suchu, dosiahnutia dobrého ekologického stavu (povrchových aj podzemných) vodných útvarov a dôsledná protipovodňová ochrana.

Chceme, aby štát garantoval vážnosti situácie zodpovedajúce legislatívne prostredie a nezastupiteľné miesto štátnych inštitúcií pri ochrane vody v krajine. Aby zabezpečenie dostatku vody bolo jedným z najvyšších strategických záujmov štátu!

Hlavný cieľ: Vytvoriť prostredie, v ktorom bude štát jasne a harmonicky definovať národohospodárske a environmentálne záujmy krajiny a bude kontrolovať procesy na ich ochranu.

Opatrenia:

- Navrhne taký spôsob riadenia a financovania kľúčových vodohospodárskych inštitúcií, ktorý bude systémovo riešiť prístup štátu k hrozbám plynúcim z nedostatku vody a zabezpečí ich odpolitizovanie a profesionálnu stabilizáciu odborníkov.
- Vytvoríme nový „úrad splnomocnenca vlády pre vodohospodársku bezpečnosť Slovenskej republiky“, ktorý bude mať za úlohu s odborníkmi spracovať takú vodohospodársku stratégiu, ktorá bude obsahovať všetky koncepty zabezpečujúce vodohospodársku bezpečnosť štátu.
- V oblasti riadenia vodných zdrojov budeme sledovať nasledovné základné ciele:
- dostatok pitnej vody pre všetky regióny Slovenska,
- dostatok vody pre poľnohospodárstvo,
- integrovaný manažment vodných zdrojov v povodí s dôrazom na prirodzenú vodozadržnú a samočistiacu kapacitu krajiny vrátane ochrany ekosystémov a prvkov zelenej infraštruktúry,
- protipovodňovú ochranu a manažment sucha,
- okamžité zastavenie chemického znečisťovania povrchových a podzemných vodných zdrojov z priemyslu, poľnohospodárstva a environmentálnych záťaží, ako aj riešenie problému zanášania vodných nádrží sedimentom.
- Budeme podporovať ochranu vody a vodných zdrojov z hľadiska kvantity, kvality aj ekologických funkcií (ekologický stav vôd). Zvýšenú pozornosť budeme venovať vysokokvalitným podzemným vodám Žitného ostrova, ktorých využiteľné zásoby niekoľkokrát prevyšujú potreby Slovenska.

Základnými piliermi stratégie KDH pre integrovanú ochranu vodných zdrojov v zmysle vyššie menovaných cieľov sú:

a) *Obnova resp. posilnenie prirodzenej vodohospodárskej kapacity krajiny*

Vodozadržná schopnosť zdravej pôdy v porovnaní s pôdou porušenou konvenčnými poľnohospodárskymi metódami (chronická orba, umelé hnojivá, zhutnenie, pesticídy) a zdevastovanou lesnou pôdou v lesoch, kde sa nepoužívajú citlivé, prírode blízke spôsoby hospodárenia, je podľa vedcov významne vyššia. Nám v letných mesiacoch chýbajú desiatky až stovky milimetrov zrážok, ktoré by výparom a transpiráciou cez rastliny dotovali požiadavku atmosféry na výpar, a tak bránili suchu. Zároveň sme konfrontovaní s čoraz častejšími prejavmi extrémov počasia a privalových dažďov. Následky oboch extrémov môže do značnej miery vykompenzovať práve zvýšená vodozadržná schopnosť pôdy.

Chceme zdravú a živú pôdu v lesoch a v poľnohospodárskej krajine.

Opatrenia:

- Spustíme *Národný program pre manažment dažďovej vody*, v ktorom podporíme projekty samospráv ako aj ostatných vlastníkov a obhospodarovateľov pôdy vedúce k implementácii všetkých osvedčených spôsobov realizácie vodozádržných opatrení v krajine, optimálne v kombinácii, aby sa dosiahol viacúčelový efekt týchto opatrení na životné prostredie (ochrana biodiverzity, ochrana vodných útvarov pred znečistením, protierózna a protipovodňová ochrana).
- Zahájime budovanie vodozádržných opatrení a obnovenie hydromelioračných systémov v poľnohospodárskej, lesnej aj urbánnej krajine. V obciach spustíme na dobrovoľnej báze samospráv program *Obecný rybník*, ktorý bude zdrojom miestnej zamestnanosti, protipovodňovým opatrením, ale aj rezervoárom vody v prípade požiarov, sucha, či príspevkom k atraktivite obce i jej mikroklimy, významným krajinotvorným prvkom.
- Budeme presadzovať dôslednú výstavbu prvkov protipovodňovej ochrany v miestach, kde je to nevyhnutné a súčasne podporíme vo väčšej miere využívanie prvkov prirodzenej ochrany (prírodné ekosystémy a biotopy).
- V rámci procesu boja proti povodňam podporíme súčasne programy na zabránenie procesov degradácie pôdy zhutnením a eróziou.
- Vytvoríme schémy podpory pre také spôsoby hospodárenia v lesoch a na poľnohospodárskej pôde ako sú pôdoochranné spôsoby obrábania, tzv. konzervačné hospodárenie s celoročným pokryvom pôdy rastlinnými zvyškami, používanie medziplodín, regeneratívne postupy hospodárenia a v lesoch trvalo udržateľné a prírode blízke (citlivé) hospodárenie.
- Budeme uprednostňovať prírodné a prírode blízke formy vodozádržných opatrení:
- Posilníme ekologickú stabilitu lesov – podporíme ich prírode blízke obhospodarovanie, posilnenie ich prirodzeného drevinového zloženia, v chránených územiach s najvyššími stupňami ochrany postupné smerovanie k prirodzeným lesom až pralesom.
- Podporíme systémy na regeneráciu a ochranu poľnohospodárskej pôdy – zavedieme v podstatne vyššej miere konzervačné metódy obrábania pôdy, protierózne opatrenia, podporíme obnovu biodiverzity pôdy a znížime v podstatnej miere využívanie agrochemikálií ekologickejšími prístupmi k ochrane plodín.
- Obnovíme a posilníme zelenú infraštruktúru v poľnohospodárskej a urbánnej krajine – brehové porasty, pásové a líniové drevinové porasty, druhovo pestré lúky, prielohy, mokrade, jazierka, tône, rybníky (v sídlach napr. parky, aleje, lúčne porasty, dažďové záhrady, zelené strechy).
- Budeme podporovať aj ďalšie technické vodozádržné opatrenia:
- Obnovíme starú tradíciu našich predkov, ktorí dbali, aby voda neodtekala povrchovým odtokom v nadmernej miere zo sklonitých horských oblastí tým, že realizovali v potrebnom rozsahu lesnícke hydromeliorácie a budovali systematickú lesnú infraštruktúru, čím podporovali vodohospodársku a pôdoochrannú funkciu lesov.
- V kultúrnej vidieckej krajine budeme podporovať budovanie malých vodných nádrží a poldrov k viacúčelovému záchytu vody v krajine (protipovodňová ochrana, zavlažovanie, zlepšenie lokálnej klímy, chov rýb, vzdelávanie).
- Zastavíme enormný odnos pôdy do vodných tokov stabilizáciou postihnutých oblastí v poľnohospodárskej krajine nielen výsadbou stabilizačných porastov, ale aj protieróznymi stenami a prehrádkami a inými stabilizačnými technickými prvkami.
- V sídlach budeme presadzovať vytváranie priepustných a svetlých povrchov, dažďové retenčné nádrže, dažďové záhrady, zelené strechy a pod. V legislatívnej oblasti nastavíme opatrenia na reguláciu hospodárenia s vodou v mestách a obciach, ktoré budú zamerané na zlepšenie miestnej klímy. V procese stavebného konania zavedieme audit hospodárenia s vodou.

b) Ochrana vodných zdrojov pred znečisťovaním

Chceme aj v oblasti ochrany vôd pred znečistením započat cestu od nikdy nekončiacieho vytvárania strategických dokumentov k reálnej ochrane vôd zabezpečenou konkrétnymi riešeniami, ich finančným krytím a vytvorením vhodného legislatívneho prostredia.

Opatrenia:

- Zabezpečíme okamžité zastavenie znečistenia Žitného ostrova najmä vrakunskou skládkou, skladovanými pesticídmi a inými zdrojmi) – legislatívne posilnenie ochrany ŽO (Zákon č. 305/2018 Z. z.).
- Zabezpečíme pre užívateľov pôdy podporu na prirodzené aj technické opatrenia na ochranu vodných zdrojov pred znečistením z poľnohospodárstva (zasakovacie pásy v poľnohospodárskej krajine, brehové porasty pri vodných tokoch a inde, protierózne prehrádzky a iné štruktúry).
- Posilníme monitoring, informačné systémy a systémy včasného varovania pri náhlych havarijných stavoch, ktoré vedú k ohrozeniu vodných tokov priemyselnými objektami, prípadne inými zdrojmi znečistenia.
- Budeme presadzovať dôsledné dokončenie programu odkanalizovania obcí na Slovensku a dobudovanie zodpovedajúcich čistiarní odpadových vôd.

c) *Ochrana a tvorba zdrojov pitnej vody na Slovensku – pokrytie potrieb obyvateľstva*

Slovensko je medzi krajinami s najvyšším výskytom rakoviny, autoimúnnych a srdcovocievnych ochorení! Tento alarmujúci stav je spôsobený chudobou, stresom ale aj nízkou kvalitou potravín a v niektorých oblastiach aj pitnej vody. Zabezpečenosť obyvateľstva dostatočnými zdrojmi kvalitnej pitnej vody je pre KDH jednou z hlavných tém v oblasti životného prostredia. Využitelné množstvo podzemných zdrojov pitnej vody na Slovensku je vysoké (70 m³ za sekundu), ale je potrebné ich chrániť.

Chceme vytvoriť osobitné stratégie ochrany a manažmentu pre všetky oblasti zdrojov pitnej vody, s prízvukom na chránené vodohospodárske oblasti a ich ochranné pásma.

d) *Technická vodohospodárska infraštruktúra Slovenska*

Slovensko historicky disponuje vysokokvalitným ľudským a organizačným odborným zázemím v oblasti budovania a spravovania – prevádzkovania vodných diel v krajine. Takéto (mnohokrát neprávom zaznávané) technické diela majú v kontexte zmeny klímy pre vodohospodársku bezpečnosť Slovenska neoceniteľný význam do budúcnosti. Ide najmä o nasledovné prvky vodohospodárskej infraštruktúry:

Opatrenia:

- Protipovodňová ochrana – historicky je na Slovensku na jednej z najvyšších úrovní v stredoeurópskom priestore; vyžaduje si zabezpečenie nákladov na jej údržbu.
- Vodárenská infraštruktúra – zabezpečenie obyvateľstva pitnou vodou si v najbližšej budúcnosti bude vyžadovať veľké rozvojové projekty, ktoré treba začleniť do všetkých veľkých finančných nástrojov.
- Vodné nádrže – rámci adaptácie na zmenu klímy je potrebné počítať s budovaním prevažne malých vodných a vodárenských nádrží predovšetkým na strednom a východnom Slovensku. Retenčný priestor slovenských vodných nádrží sa za polstoročie zanesol sedimentom a zmenšil sa tak o desiatky percent! Existujúce vodné nádrže budú preto obnovené, zbavené nánosov naplavenín a zmodernizované aj pre účely migrácie rýb a zavlažovania poľnohospodárskej pôdy.
- Kanalizácia – je potrebné dobudovať odkanalizovanie a čistenie odpadových vôd do všetkých obcí).
- Závlahy – sme presvedčení, že Slovensko sa v blízkej budúcnosti nezaobíde bez vybudovania rozsiahlej siete nových zavlažovacích kanálov a retenčných priestorov (nádrží a lagún). Bude potrebné prehodnotiť reálne potreby závlah v poľnohospodárskych oblastiach Slovenska a dobudovanie im zodpovedajúcich vodoretenčných priestorov. S tým súvisí aj zväzovanie možností využitia pôvodne odvodňovacej hydromelioračnej infraštruktúry pre účely závlah. Ďalej je potrebné zabezpečiť spravodlivý prístup k zdrojom závlahovej vody, čiže nielen pre veľkopestovateľov a investovať aj do modernizácie monitorovacieho informačného systému a systému skorého varovania z hľadiska výskytu sucha.

Všetky tieto prvky vodohospodárskej infraštruktúry však okrem vodohospodárskych funkcií musia plniť aj ekologické požiadavky, ktorými sú najmä zabezpečenie pozdĺžnej prepojenosti pre pohyb a vytváranie vhodných stanovišť pre riečnu faunu, ochrana a revitalizácia mokradových ekosystémov a vzácných vtáčích biotopov.

Rybárstvo a rybníkárstvo

V súčasnej dobe nie je rybárstvo a rybníkárstvo, ako jedno z poľnohospodárskych odvetví, štátom finančne podporované tak, ako napr. chovatelia hovädzieho dobytka, oviec, kôz, včiel, pestovatelia obilnín, zeleniny a ovocia. Všetky aktivity, napr. zavádzanie inovačných technológií, nákup nového technického vybavenia, potrebné rekonštrukcie rybochovných zariadení a iné projekty, sú dnes hradené z vlastných zdrojov. Stačila by primeraná dotačná pomoc, tak ako v ostatných odvetviach poľnohospodárstva, aby aj rybárstvo a rybníkárstvo mohli zvyšovať svoj podiel na zamestnanosti, lokálnom rozvoji, aby sa zvyšovali mimoprodukčné funkcie rybníkov a rybochovných nádrží, rozvíjala celková ekologizácia chovu a akvaenvironmentálne opatrenia.

Chceme zrovnoprávniť rybárstvo a rybníkárstvo v rámci celej sekcie živočíšnej výroby v oblasti dotačnej politiky štátu. Štátnu pomoc netreba spájať s dotačnou politikou EÚ a Operačným programom Rybné hospodárstvo.

Opatrenia:

- Zavedieme dotáciu na zachovanie a ochranu genofondu rýb pre chovateľov používajúcich vlastný rybí genetický materiál na produkciu rýb.
- Zavedieme dotáciu na zabezpečenie mimoprodukčných funkcií rybníkov v závislosti od splnenia špecifických podmienok, ako je výška krmnej dávky, používanie organických hnojív, dodržiavanie melioračných opatrení a pod.
- Zavedieme dotáciu na vodnú plochu rybochovného zariadenia, ktoré zároveň slúžia ako retenčný a zásobný prvok vody v krajine.

2. Pôda – nedocenený poklad krajiny

Klimatická zmena, potravinová bezpečnosť, nutričná hodnota potravín, zdravé a dostupné potraviny, kvalita vody, dostatok vody, sucha, záplavy a povodne, erózia pôdy, diverzita prírodných ekosystémov, ale aj politická nestabilita, zdravie ľudskej spoločnosti, prosperita, blahobyt, mier, budúcnosť našej a ďalších generácií... S týmito témami sa denne konfrontuje ľudské spoločenstvo, ale i komunity a jednotlivci. A väčšina z nás ich pravdepodobne neberie na ľahkú váhu. Ale len málokto si pri tom uvedomí, že entita, s ktorou všetky tie témy súvisia, je PÔDA.

Súčasná poľnohospodárstvo a lesníctvo – výkonné, priemyselné, konvenčné tak, ako je dlhodobo praktizované, nie je riešením, ale súčasťou ekologických a environmentálnych problémov. Preto sú zásadné štrukturálne aj organizačné zmeny v agrosektore nanajvýš aktuálne a potrebné. Na možné následky akceptácie súčasného konvenčného priemyselného a pritom zastaralého prístupu upozorňujeme v úvode tohto materiálu. Odborníci upozorňujú ešte na jeden fakt, ktorý si zaslúži pozornosť: V histórii Zeme poznáme viacero etáp vymierania druhov. Dnes nám však UMIERA PÔDA! Je preto zarážajúce, že pri ekologických témach sa dnes v diskusii ani 5% času z celej problematiky ekológie nevenuje pôde. A pritom pôda je z celej problematiky ekológie najdôležitejšia. Nové prístupy založené na podpore ekologických funkcií pôdy je potrebné ešte viac zdôrazniť aj v učebných osnovách na všetkých stupňoch vzdelávania.

Chceme v spolupráci s odborníkmi pripraviť Národný program boja proti degradácii pôdy a jej revitalizáciu, aby pôda ďalej nestrácala svoju produkčnú schopnosť, ale ju naopak získavala a taktiež, aby bola odolná voči erózii a plnila aj svoje vodohospodárske funkcie (vodozadržnosť a znižovanie odtoku). V rámci programu prijmemo opatrenia na zvyšovanie odolnosti pôdy proti zhutneniu z dôvodu nesprávneho hospodárenia, nedodržiavania vyvážených oševných postupov, používaním nevhodných hnojív a pod.

Hlavné ciele: V oblasti ochrany pôdy pripraviť podporné schémy financovania projektov, ktoré umožnia environmentálne využívať existujúci pôdny fond, prioritne ozdraviť a chrániť pôdu, kvalitu vody a ovzdušia, ako aj obnoviť a zachovať biodiverzitu poľnohospodárskej krajiny, a to najmä nasledovnými opatreniami:

Opatrenia:

- Zabrániť stratám pôdneho krytu z dôvodu vodnej a veternej erózie využívaním vhodných oševných postupov a konzervačných metód obrábania, ktoré implementujú protierózne technické i netechnické riešenia (najmä na miestach, kde sa erózia už vyskytuje).
- Budeme presadzovať zavádzanie riešení na zvyšovanie kvality a biologickej aktivity pôdy (vrstevnicové obrábanie, sejba po vrstevnici, bezorbové zóny, aplikácia kompostu a prírodných hnojív).
- Zavedieme prednostné environmentálne ciele pozemkové úpravy v oblastiach významne ohrozených eróziou alebo inými nepriaznivými faktormi, osobitne výsadbu pásovej a líniovej drevinovej vegetácie na svahoch, pôdoochranných remízok na svahoch, zalesňovanie výmoľov a využívanie vetrolamov na poliach v rovinných oblastiach.
- Obnovíme a posilníme zelenú infraštruktúru v poľnohospodárskej (aj urbánnej) krajine – brehové porasty, remízky, pásové a líniové drevinové porasty, druhovo pestré lúky, prielohy, mokrade, jazierka, tône, rybníky (v sídlach najmä parky a parčíky, aleje, lúčne porasty, dažďové záhrady, zelené strechy). Zelená infraštruktúra prispeje k ochrane pôdy pred eróziou, k zadržaniu vody, ale aj k ochrane biodiverzity, čo je dôležité pre zníženie chemizácie v poľnohospodárstve a k integrovanej alebo ekologickej produkcii. V neposlednom rade zlepši aj krajinný obraz a tým aj kvalitu života alebo pobytu na vidieku.
- Zavedieme právny inštitút „environmentálny pôdny fond“, ktorý doplní inštitúty poľnohospodárskej pôdy a lesných pozemkov. Environmentálny pôdny fond bude predstavovať chránenú krajinu, chránené prvky zelenej infraštruktúry krajiny, s cieľom zabezpečiť ekologickú stabilitu územia Slovenska, so špecifickým právnym režimom hospodárenia a starostlivosti o ekosystémy. Environmentálny pôdny fond bude pozostávať najmä z chránených území, vrátane brehových porastov, protieróznych a vodozadržných pásových a líniových drevinových porastov na svahoch, ochranných vetrolamových lesných pásov, a z ďalšej zelene na iných prírodných a poloprírodných ekosystémov vo voľnej krajine, vrátane vodných prvkov (sumárne sa takto označuje zelená infraštruktúra kultúrnej krajiny).
- V legislatívnej oblasti ďalej pripravíme návrhy na zamedzenie znehodnocovania pôdneho fondu najmä neúmerne zabíraním pôdy priemyselnými stavbami a taktiež pripravíme úpravy v oblasti stavebných noriem a požiadaviek týkajúcich sa využívania environmentálne priaznivejších materiálov a stavebných prvkov (napr. využívanie vodopriepustného betónu, vegetačných tvárnic a pod.).
- Podporíme ekologizáciu poľnohospodárstva, zvýšenie humánnosti chovu dobytku, hydiny a iných hospodárskych zvierat vrátane ich transportu a spracovania.
- Vo veľkoprevádzkach – veľkokapacitných chovoch hospodárskych zvierat, ale aj bioplynových staniciach (BPS) zavedieme prísne sledovanie nakladania s exkrementami – odpadmi (hnojovicou, digestátom, hnojom, a i.). Zavedieme povinnú inštaláciu prietokomerov na skladovacie nádrže, GPS a satelitné sledovanie na prepravné a aplikačné cisterny a vynútime na príslušných úradoch prísnu kontrolu, evidenciu, dodržiavanie predpisov (nitrátová smernica) a možnosť aj verejného dohľadu nad týmito pre životné prostredie nebezpečným sektorom poľnohospodárstva.

- Sprísňime procesy posudzovania vplyvu na životné prostredie (EIA) pri povoľovaní rozširovania veľkokapacitných fariem so živočíšnou výrobou, s cieľom odradiť investorov budovať chovy s obrovskými tisícovými koncentraciami zvierat. Taktiež obdobne obrovských kapacít BPS.
- Zavedieme maximálne počty zvierat na farme a maximálne hektárové výmery plantáží špeciálnych plodín (zemiaky, zelenina, ovocie) v jednom katastri – chotári, na aké bude mať podnikateľ – poľnohospodár nárok čerpať tzv. viazané platby, prípadne aj iné tzv. nárokovateľné podpory.
- Urýchlíme zavedieme štátny tzv. certifikačný systém pre podporu uhlíkového poľnohospodárstva (tzv. Carbonfarming), aby poľnohospodári mohli testovať a zavádzať technológie podporujúce ukladanie uhlíka v pôde a overovať a testovať techniku, ktorá proces zvyšovania obsahu uhlíka – humusu v pôde zabezpečí. A to ešte pred povinným spustením systému, ktorý avizuje EK, čo sa predpokladá od roku 2029.
- Spustíme verejnú mobilnú aplikáciu na oznamovanie a prevenciu pôdnych erózií (občianske hlásenia), v ktorej bude môcť ktorýkoľvek občan lokalizovať, vyznačiť, nafotiť, nahlásiť a zaevidovať vodnú či veternú eróziu. Takáto evidencia bude slúžiť príslušným štátnym inštitúciám (ÚGKK SR, VUPOP, PPA, SPF, ...) pre uprednostnenie vykonania protierózných opatrení a integrovaného krajinného plánovania v rámci pozemkových úprav. Takéto čiastočné pozemkové úpravy budú mať prednosť z hľadiska alokácie rozpočtových zdrojov pred tzv. komplexnými pozemkovými úpravami. Podobne toto už roky funguje v ČR. Takýto kontrolný systém bude tiež slúžiť na prísnejší výkon kontroly dodržiavania SFP a prípadnému pozastaveniu vyplácania dotácií.

3. Lesy – dôležitá súčasť ekonomiky a ekologickej stability Slovenska

Lesnatosť Slovenska pred sto rokmi bola iba 31 %. Dnes pokrývajú lesy viac ako 41 % územia Slovenska a predstavujú významné prírodné bohatstvo štátu. Výmera lesných pozemkov a lesných porastov sa v SR dlhodobo zvyšuje, priemerne o viac ako 1000 ha ročne. Slovensko je 13. najlesnatejšia krajina spomedzi 43 európskych štátov a má vyššiu lesnatosť ako je priemer Európy (34,8 %). **Lesy a lesné ekosystémy sú a musia zostať kľúčovou a stabilnou zložkou nášho životného prostredia. Majú výrazný vplyv na kvalitu ovzdušia a vody, na ochladzovanie krajiny a zmierňovanie dopadov zmeny klímy. Lesy sú naše zdravie.** Na jednej strane je dôležité, aby sme si na Slovensku uvedomili, že drevo je popri vode naša strategická surovina, nikdy však nemôžeme pripustiť, aby hospodárenie v lesoch bolo nastavené jednostranne, iba na produkciu dreva. Naopak, KDĽ uznáva a rešpektuje potrebu chrániť najcennejšie ekosystémy, unikátne biotopy, územia so zdrojmi pitnej vody. Nestotožňujeme sa s jednostranným prístupom a s často neoprávnenými kritickými prezentovaniami lesníctva, ani s dehonestáciou slovenskej lesníckej tradície (jednej z najstarších v Európe). Nemienime rezignovať na overenú prax, ako je výchova lesa a vážime si odbornosť celých generácií slovenských lesníkov – či už odborníkov z praxe alebo vedcov a pedagógov slovenského stredného a vysokého školstva.

Chceme, aby štát zabezpečil dostatok finančných zdrojov na podporu a obnovu prírody blízokých spôsobov hospodárenia v lesoch, na podporu ekologických funkcií lesa a jeho ekosystémov.

Opatrenia:

- Budeme presadzovať, aby sa s drevom nakladalo hospodárne, aby sa využívalo ako strategická, ekologická a obnoviteľná surovina. Naším zámerom je maximálne využitie drevnej suroviny pre domácich spracovateľov. Nastavíme také podmienky, ktoré umožnia čo najväčšie množstvo drevnej hmoty spracovať priamo v regióne, kde sa vyťažilo, s cieľom podporovať lokálnu ekonomiku. Odmietame doterajšiu politiku „lacno vyviezť (surovinu), draho doviesť (produkt)“, ktorú využívali vybrané podnikateľské subjekty na ľahkú tvorbu zisku, ktorá je ale proti národohospodárskym záujmom Slovenska. Nie len v lesnom hospodárstve, ale aj v poľnohospodárstve a potravinárskom priemysle.
- Ochrana prírody, vrátane cenných lesných ekosystémov, je na jednej strane žiadúca, na druhej strane je nevyhnutné rešpektovať vlastnícke právo a chrániť ho aj zodpovedajúcou legislatívou. Každé obmedzenie práva vlastníka lesa hospodáriť na svojom majetku musí byť sprevádzané adekvátnymi finančnými kompenzáciami. Dohoda o kompenzáciách z dôvodu obmedzenia hospodárenia musí týmto obmedzeniam predchádzať.
- Otvoríme celospoločenskú diskusiu o rozsahu, forme a počte chránených území a národných parkov na území Slovenskej republiky s cieľom identifikovať všetky možnosti vedúce k zvyšovaniu biodiverzity v duchu naplňovania záväzkov Dohovoru o biodiverzite z roku 2022. Preto zabezpečíme, aby sa lesnícka prax vrátila k jej pôvodnému poslaniu, ktorým je ochrana a tvorba lesa vrátane všetkých jeho mimoprodukčných funkcií, vrátane ochrany biodiverzity a krajiny.
- Navrhujeme zrušenie časti bezzásahových zón zasahujúcich až do intravilánov obcí. V nich ponechané drevo je vážnym potenciálnym zdrojom požiarov. Budeme požadovať, aby sa protipožiarna ochrana lesov a prevencia uplatňovala vo všetkých stupňoch ochrany a tým bola zabezpečená ochrana životov, zdravia a majetku občanov, ale aj ochrana unikátnych prírodných biotopov.
- V spolupráci s odborníkmi prehodnotíme hospodárenie s nepôvodnými (agát, duglaska, borovica čierna a i.) a inváznymi drevinami.

- Budeme presadzovať intenzívnu výchovu lesov a ich postupnú adaptáciu na zmenu klímy.
- Prírodu a krajinu vnímame ako poklad daný Bohom našim predkom, ktorý sme my zdedili a našou povinnosťou je odovzdať ho ďalšej generácii, preto sa zasadíme o zachovanie najcennejších ekosystémov v lokalitách národných parkov a ostatných chránených územiach.
- Sme zásadne proti obmedzovaniu rekreačného využívania lesov občanmi – turistami a proti akémukoľvek spoplatňovaniu vstupu do všetkých lesov v Slovenskej republike. Lesy sú nenahraditeľné pre zdravie národa a preto každý človek bude mať do nich voľný a bezplatný prístup.
- Presadíme zmenu zákona, aby podiely a tým aj výkon práv a povinností (nie vlastníctvo) neznámych - nezistených vlastníkov v urbárskych spoločnostiach zastupovali obce, ak o to prejavia záujem.
- Navrhujeme platby za mimoprodukčné funkcie lesa, najmä za viazanie CO₂ a zadržiavanie vody.
- Vytvoríme transparentné schémy a následné spravodlivé rozdelenie poskytnutia NFP na nákup lesnej techniky pre živnostníkov a podnikateľov v lesnom hospodárstve.

Poľovníctvo

Predmetom a súčasťou záujmu poľovníkov sú tradície, kultúra, krajina a zver. Práve ona výrazne ovplyvňuje hospodársku činnosť v lesníctve a poľnohospodárstve. Z dôvodu narušenia rovnováhy sa problematika škôd zverou stáva v niektorých regiónoch významným problémom. Nemôže ju vyriešiť nik iný, iba poľovníci. Márne budeme hovoriť o tzv. dvojetážovom či trojetážovom lese, keď niekoľkonásobne premnožená raticová zver (jeleň, daniel, muflón) stíha plynule požierať mladé stromčeky – semenáčiky. Tam žiadny les nenarastie. Podobne v mnohých regiónoch už poľnohospodári rezignovali na skutočnú poľnú výrobu, zatravnili ornú pôdu a poberajú plošné (tzv. nárokovateľné) dotácie. Je neakceptovateľné, aby v postihnutých regiónoch s niekoľkonásobne premnoženou raticovou zverou sa nemohol hospodár domôcť práva na náhradu spôsobených škôd.

Chceme, aby poľovníctvo bolo neoddeliteľnou súčasťou a tradíciou života na vidieku. Divá zver oddávna spoluvytvárala bohatstvo a pestrosť krajiny. Poľovníctvo a ľudia, ktorí sa mu venovali, boli v drvivej väčšine aj skutočnými tradičnými ochrancami prírody. Oddávna spolu ovplyvňovali ekonomiku vidieka, ráz krajiny, ekologickú rovnováhu a stabilitu, hospodárenie v lese a v poľnohospodárskej krajine. Je nevyhnutné sa k tomuto prístupu, ktorý sa v posledných desaťročiach vytratil, navrátiť.

Hlavné ciele: Návrat situácie do harmonického stavu, aký tu bol v minulosti a problémy, ktoré vznikli a narastajú ich pretrvávajúcimi ignorovaním, boli v krátkej dobe razantne riešené a vyriešené. Vytvorenie podmienok, aby obyvatelia Slovenska mali právo hájiť svoj životný priestor.

Opatrenia:

- Pripravíme odborné legislatívne riešenie na zamedzenie vzniku škôd spôsobených zverou.
- Preveríme a prehodnotíme všetky zmluvy v majoritnom vlastníctve štátu, v ktorých vznikajú škody na lesných porastoch.
- Budeme iniciovať finalizáciu odborného výskumu o početnosti cicavcov žijúcich na Slovensku a na základe odbornej diskusie pripravíme legislatívu na riešenie manažmentu medveďa hnedého a vlka dravého.

4. Zmena klímy

Podľa správ medzinárodných odborných organizácií (IPCC, WMO, UNEP, EEA, GWP) Slovensko, ako súčasť stredoeurópskeho regiónu, patrí globálne medzi oblasti významne ohrozené prebiehajúcou zmenou klímy. Kým globálne sa teplota atmosféry pri zemskom povrchu od druhej polovice 19. storočia zvýšila cca o 1,1°C, na Slovensku sú to takmer 2°C. Na tento fakt je potrebné reagovať rýchlymi a účinnými opatreniami. Za súčasnú zmenu klímy je v rozhodujúcej miere zodpovedný človek, pričom za hlavný faktor sa považuje výrazný nárast koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére, najmä oxidu uhličitého (v dôsledku spaľovania fosílnych palív), v menšej miere aj metánu, oxidu dusného, freónov a ďalších látok. Treba však vidieť, že k zmene klímy, najmä na miestnej a regionálnej úrovni, prispieva aj rozsiahla premena krajiny: hrozivý úbytok tropických pralesov a lesov všeobecne a degradácia poľnohospodárskej pôdy, vedúca v niektorých častiach sveta až k premene krajiny na púšť, ale tiež urbanizácia a iné aktivity.

Dnes v žiadnom prípade nestojí prvá otázka tak, že ako vplyva klimatická zmena na súčasné poľnohospodárstvo, lesníctvo... To prvé, čo sa musíme pýtať, je: Ako vplyva dnešný spôsob hospodárenia v krajine (poľnohospodárstvo, lesníctvo, vodné hospodárstvo, ...) na klimatickú zmenu? Ochrana pôdy a navrátenie jej prirodzenej úrodnosti, ako aj jej vodohospodárskej funkcie v krajine v čo najväčšom rozsahu je našou najdôležitejšou prioritou. Rovnako zásadne vnímame aj ochranu vodných zdrojov všetkých typov z hľadiska kvantitatívneho, kvalitatívneho ako aj ekologického na princípoch integrovaného manažmentu vodných zdrojov. Tá musí zahŕňať ochranu a obnovu lesov, mokradí a iných prirodzených a prírode blízkych vodozádržných štruktúr v krajine, ako sú brehové a líniové porasty a prvky zelenej infraštruktúry v nelesnej krajine.

Chceme iniciovať vytvorenie a realizáciu programu *Zdravá krajina* – projekty podporujúce zelenú infraštruktúru, vodozádržné a pôdoochranné opatrenia v krajine pre dosiahnutie jej ekologickej stability.

Hlavné ciele: zmiernenie dopadov zmeny klímy prostredníctvom komplexu opatrení a programov.

Opatrenia:

- Rybníky pre slovenské obce, alternatívne malé vodné nádrže alebo poldre, s viacúčelovým využitím.
- Zlepšovanie miestnej klímy v poľnohospodárskej krajine aj v sídlach, s dôrazom na obnovu a posilnenie zelenej infraštruktúry, pričom v mestách je kľúčové zachovať primeraný podiel rozlohy mestskej zelene voči nepriepustným povrchom (zastavaným plochám a komunikáciám), čo bude mať pozitívny vplyv na miestnu klímu, podporí biodiverzitu, zvýši zadržiavanie vody v krajine a súčasne zvýši kvalitu prostredia pre človeka. Opatrenia v sídlach sa týkajú najmä ochrany a revitalizácie parkov, brehových porastov, alejí a stromoradií, ale tiež podpory zelených striech, vertikálnej zelene, dažďových záhrad, jazierok a retenčných nádrží.
- Ochrana ornej pôdy – protierózne opatrenia, prielohy, drevinové a zelené pásy a pod., hydromeliorácie – odvodňovanie/zavlažovanie, konzervačné spôsoby obrábania (bezorbové, minimálna orba, diskovanie, striedanie plodín a pod.).
- Spracovanie resp. aktualizácia M-ÚSES (miestny územný systém ekologickej stability) resp. aj R-ÚSES (regionálny ÚSES) pre územné plánovanie ako základu pre posilnenie zelenej infraštruktúry v krajine v rámci environmentálneho pôdneho fondu. Cieľom je napomôcť pretaveniu jednotlivých konzervačných environmentálnych stratégií do realizovateľnej podoby, t. j. mitigačné a adaptačné opatrenia by sa stali záväznou súčasťou ÚP.
- Asanácia poškodenej lesnej pôdy na zabezpečenie vodohospodárskej funkcie lesa – opatrenia na návrat eróziou a zhutnením poškodenej lesnej pôdy do produkčieschopného stavu).
- Výstavba a obnova energeticky efektívnych budov – podpora bývania adaptovaného na zmenu klímy a udržateľného z hľadiska kvality použitých materiálov a kvality vnútorného prostredia. Pri nových budovách je cieľom zabezpečenie výstavby s takmer nulovou potrebou energie. Staršie budovy majú obrovské rezervy v úsporách energie a taktiež v možnosti znižovania emisie skleníkových plynov a ich obnova má význam pre energetickú efektívnosť a zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov energie. Cieľom je zabezpečiť obnovy v tempe 3 % budov ročne z hľadiska zachovania ich životnosti pri súčasnom raste podielu budov obnovených v energetických triedach A0 a A1.
- Zakladanie sociálnych podnikov na riešenie energetickej chudoby, ktoré umožnia obyvateľom v energetickej chudobe získať vhodné palivo za ceny prijateľné pre túto skupinu obyvateľov. Takto vynaložené finančné zdroje vyčlenené na riešenie energetickej chudoby sa následne prejavujú v zlepšenej kvalite ovzdušia a znížením nákladov na zdravotníctvo.
- Projekty lokálnych obnoviteľných zdrojov energie a Program prechodu na nízkouhlíkovú výrobu energie. Podporíme udržateľný rozvoj obnoviteľných zdrojov energie na Slovensku, využívanie doposiaľ nevyužitého potenciálu obnoviteľných zdrojov, energie vody, geotermálnej energie, energie vetra a slnka (veterné a fotovoltaické elektrárne) a čiastočne aj z biomasy, pri súčasnom rešpektovaní ochrany prírody a krajiny. KDH bude dbať na to, aby sa realizovali iba také projekty budovania obnoviteľných zdrojov energie, ktoré nepoškodzujú iné zložky životného prostredia, predovšetkým pôdu, vodu a biotu.
- Z ďalších strategických opatrení, ktoré bude KDH presadzovať v súvislosti so zmenou klímy, ako aj zabezpečenia energetickej bezpečnosti Slovenska, je využitie plného potenciálu produkcie elektrickej energie z jadra, pretože bez toho nie je možné vykryť vysokú spotrebu energie iba obnoviteľnými zdrojmi.

5. Zdravá pôda – zdravé potraviny – zdravý národ

Zdravá pôda je zárukou dostatku čistej vody, zdravých surovín, ktoré sú zárukou kvalitných potravín a teda aj zárukou zdravia občanov – zdravia národa. **Zdravé potraviny s vysokou nutričnou hodnotou môžu byť len zo zdravej pôdy.** Žiaľ, škodlivé praktiky v tzv. ochrane rastlín, tlačenie na vysoké až rekordné úrody za každú cenu tzv. intenzifikačnými vstupmi (dusičnany, insekticídy, fungicídy a iné toxické komponenty), podvody v potravinárskom priemysle, falšovanie potravín, predlžovanie doby trvanlivosti pridávaním množstva stabilizátorov a konzervantov prerástlo v niektorých sektoroch či podnikoch do obľudných rozmerov. Na pulloch obchodov už dnes zákazník prakticky nekúpi tzv. pravé, čisté potraviny bez prídavkov, náhražiek, stabilizátorov (tzv. éčiek). Náš trh s potravinami sa v posledných rokoch stáva skôr trhom s druhotnými surovinami. Samozrejme, s dopadom na zdravie človeka. **Sme presvedčení, že všetci občania Slovenska si zaslúžia jesť pravé a zdravé potraviny.** V ľuďoch treba podporovať tzv. spotrebiteľské vlastenectvo, podobne ako v niektorých iných krajinách, bez ktorého nárast podielu slovenských potravín na spotrebe nie je možný. Tento ekonomický a zároveň ekologický prístup sa opiera o nasledovné princípy:

- základným pilierom udržateľnosti produkcie jedla je lokálna spotreba a k nej smerujúce trvalé vzdelávanie spotrebiteľa,
- základným princípom konzumácie zdravých potravín je: poznaj svojho poľnohospodára, gazdu a poznaj jeho postupy,
- príroda sa nikdy nepokúšala „hospodáriť“ bez zvierat,
- najúrodnejšia, najzdravšia pôda na Zemi je tá, ktorú človek neobrába.

Chceme, aby bolo Slovensko krajinou, kde sa podporuje a rozvíja také poľnohospodárstvo, ktoré produkuje „potraviny s tvárou“ – skutočné potraviny, čerstvé potraviny, ktoré napomáhajú, neohrozujú zdravie človeka.

Opatrenia:

- Spustíme vzdelávací projekt *Hovorme otvorene o jedle*, v rámci ktorého sa deti a mládež na školách, ale i každý občan – spotrebiteľ dozvie skutočnú pravdu o hospodárení, o pôde, o vode, o výrobe potravín, o jedle, o zdraví..., podloženú odbornými, vedeckými poznatkami.
- Spracovali sme komplexnú analýzu, na základe ktorej zreformujeme legislatívu v oblasti prvovýroby, spracovania, hygieny a predaja potravín. Najdôležitejším cieľom bude, aby sa zjednodušili parametre na predaj potravinárskych produktov všetkého sortimentu na ceste k spotrebiteľovi, ktoré sa spracujú priamo u producenta.
- Pripravili sme *Projekt z nášho dvora*, ktorý je založený na podpore malých spracovateľských prevádzok a predajní, čo pokladáme za kľúčové opatrenie na ceste k zvýšeniu podielu slovenskej produkcie na domácej spotrebe.
- Zavedenie „potravinového semaforu“ hneď po voľbách považujeme za neodkladnú prioritu. Pozorne sledujeme obštrukcie štátnych úradníkov na MPA RV SR pri zavedení normy pre zloženie a deklarovanie potravinových výrobkov a budeme požadovať vyvodenie zodpovednosti.
- Prioritou je zdravá výživa a zdravie občanov. Keďže dôležitým predpokladom zdravia je pestrá strava, predovšetkým ovocie a zelenina, vypíšeme výzvy na podporu projektov na zvýšenie ich spotreby. Finančne podporíme (daňový stimul, dotácia a i.) pestovanie zeleniny a ovocia organickým spôsobom a inými ekologickými postupmi pre vlastnú spotrebu občanov vo vlastných záhradách, komunitných záhradách, spolkové hospodárenie a tiež predaj prebytkov obyvateľstvu.
- Podporíme projekty (1 – 5 ha) tzv. komunitného pestovania zdravej zeleniny a ovocia organickým spôsobom, regeneratívnym hospodárením a pod., kde komunita združením prostriedkov (nie len finančných) založí, vybuduje hospodárstvo a bude odberať produkciu. Ako vzor, pilotný projekt, je možné považovať projekt Agrokruh, ktorý sa rokmi osvedčil a môže byť plošne realizovaný v záujme dostupnosti a spopularizovania a zvýšenia spotreby zdravej zeleniny v spotrebnom koši slovenských občanov. V prvej etape podporíme vybudovanie projektu Agrokruh na každej strednej škole s poľnohospodárskym zameraním na Slovensku.
- Pripravili sme projekt *Obchod v každej obci*, kde v spolupráci so samosprávou zabezpečíme, aby každý občan v každej obci mal dostupné základné potraviny v blízkosti miesta bydliska. V tomto projekte preferujeme produkty domácej výroby a tiež previazanosť na lokálnych pestovateľov zeleniny, ovocia a miestnych spracovateľov – výrobcov potravín.
- Pripravujeme projekt *Zo slovenských polí a maštali* pre podporu pravých zdravých slovenských potravín, v rámci ktorého sa budú označovať produkty, ktoré budú vyrobené na Slovensku, len zo slovenských zložiek, bez chemického stabilizovania, bez neprirodzených náhražiek, zahusťovadiel a pod.

Včelárstvo

Nenahraditeľný význam včelárstva v poľnohospodárstve si ľudstvo začalo uvedomovať, až keď sa populácia včiel a ich opelovacia funkcia kriticky znížila a odborníci začali biť na poplach. Odstránenie negatívnych vplyvov človeka na životné prostredie, najmä nesprávnych a pre včely škodlivých technologických postupov v poľnohospodárstve sú nevyhnutné na zlepšenie situácie. Zároveň je potrebné aktívne podporovať rozvoj včelárstva, ktoré čelí aj hrozbám globálneho obchodu s včelími produktami, najmä s medom. Lacné a väčšinou nekvalitné produkty z dovozu svojou nízkou cenou vytlačujú z trhu kvalitné domáce medy.

Chceme, aby sa slovenské včelárstvo rozvíjalo a neostalo osamotené v boji s nekalou konkurenciou v podobe nekontrolovaného prílevu nekvalitných produktov zo zahraničia.

Opatrenia:

- Podporíme cieľenú propagáciu našich domácich medov a osvetu obyvateľstva v potrebe rozlišovania kvalitného medu s jeho zdravotnými účinkami od nepravých náhrad a nekvalitných produktov.
- Podporíme výskum v oblasti včelárstva.
- Vhodnými opatreniami podporíme domácich včelárov v odbyte včelích produktov.

6. Potravinová suverenita a bezpečnosť

Potravinová suverenita je dôležitým faktorom – opatrením – prevenciou proti inflácii a dražobe. **Slovenská republika je na konci európskeho rebríčka, pokiaľ ide o podiel potravín domáceho pôvodu v spotrebnom koši.** Nebudeme robiť analýzy deficitu v obchode s agrokomoditami, ani rozoberať štruktúru spotrebného koša. To robili všetci, čo riadili agrozozort pred nami a ičomu to nepomohlo. Naopak, za každej vlády sa tieto parametre tzv. sebestačnosti zhoršovali. Je potrebné si priznať, že na spoločnom európskom trhu nie sú zabezpečené rovnaké podmienky pre všetkých a asi ani nikdy nebudú. Spoločná agrárna

politika v skutočnosti neexistuje. Bohaté štáty EÚ podporujú poľnohospodárstvo zo svojich verejných zdrojov až niekoľkonásobne vyššími dotáciami ako Slovensko a bude to tak aj naďalej.

Situácia v potravinovej suverenite SR je priam katastrofálna. Aby sa začala meniť k lepšiemu, je potrebné urobiť niekoľko dôležitých krokov: Kľúčové je začať spravodlivo rozdeľovať verejné zdroje, dotácie (pozri kapitola 9). Väčšiemu presadeniu sa slovenských potravinárskych výrobkov na domácom trhu bráni aj nedostatočná legislatíva, nastavenie systému kontroly kvality potravín a potravinový dozor. Mnohí producenti ich považujú za hlavnú príčinu likvidácie slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva.

Chceme dosiahnuť potravinovú suverenitu Slovenska, ktorej základom bude národný potravinový systém založený na práve občana na dostupnosť zdravých a kultúrne primeraných potravín a na dôslednej reforme štátneho dozoru a nezávislej kontroly potravín.

Hlavné ciele: Fungujúci koncept podpory a dozoru nad produkciou, spracovaním, obchodom a spotrebou, aby verejnosť mala istotu rovnocennosti kvality potravín s krajinami európskeho spoločenstva a spoľahlivosti kontroly dovážaných potravín.

Opatrenia:

- Spracujeme stratégiu potravinovej suverenity Slovenskej republiky s využitím slovenského vedeckého a odborného potenciálu.
- Zahájime transformáciu celého systému a štruktúry primárnej produkcie potravín tak, aby prioritou bola taká produkcia potravín a celý spotrebný kôš, ktorý zabezpečí dlhodobú stabilitu a postupnú dominanciu domácich potravín u slovenských spotrebiteľov. Súčasťou bude aj legislatívne zjednodušenie priameho predaja produktov od prvovýrobcov ku spotrebiteľovi. Zabránilme zneužívaniu ekonomickej sily obchodných firiem a maloobchodných reťazcov a uplatňovanie nekalých praktík v maloobchode.
- Uplatníme dotačné podpory (NFP) v rámci programu *Mladí do poľnohospodárstva* na vznik nových hospodárstiev, revitalizácie a reštrukturalizácie existujúcich na také projekty, ktoré budú mať cieľ produkovať výrobky s vysokou pridanou hodnotou, predávať ich priamo spotrebiteľovi či cez tzv. krátke reťazce (odbytové združenia) vlastnené prvovýrobcami. Pri takýchto prvovýrobcach sa uplatní podpora priamo na hektár obhospodarovanej pôdy vo výrazne vyššej sadzbe, ako pri poľnohospodárskych podnikoch, ktorí produkujú iba primárnu produkciu – suroviny.
- Budeme presadzovať výrazné obmedzenie a postupné zrušenie plošnej dotačnej podpory poľnohospodárskym podnikom, ktoré na území Slovenska iba produkujú primárnu produkciu pričom spracovanie takýchto komodít kompletne prebieha v zahraničí, odkiaľ sa na Slovensko potom dovážajú hotové výrobky. Pri tzv. intenzívnej produkcii potom na území Slovenska zostávajú iba milióny ton exkrementov zvierat, či obrovské množstvá rezíduí pesticídov. Takáto štruktúra produkcie žiadnym spôsobom pozitívne neprispieva k potravinovej suverenite Slovenska, práve naopak, veľmi negatívne pôsobí na celkové zhoršovanie kvality kľúčových prírodných zdrojov.
- Vypracujeme a predložíme na celospoločenskú diskusiu analýzu skutočného podielu na Slovensku produkovanej poľnohospodárskej produkcie a potravinovej spotrebe. Výsledkom bude stanovenie tzv. strategických druhov surovín a potravín a na základe toho bude spracovaná koncepcia a s ňou spojená potreba finančnej podpory jednotlivých strategických oblastí, ktoré slovenskú potravinovú sebestačnosť musia zabezpečiť.
- Hneď po voľbách predložíme návrh komplexnej transformácie ŠVaPS SR a reformy kontroly kvality potravín a potravinového dozoru. Zákonným spôsobom ukončíme činnosť súčasnej organizácie úradnej kontroly potravín a tak následne vytvoríme podmienky pre vznik novej, modernej štruktúry dozoru a kontroly. Takto zabránime politickým manipuláciám, lobistickým objednávkam a tendenčnému uverejňovaniu výsledkov kontrol.
- Následne zriadime nevyhnutnú nadrezortnú organizáciu úradnej kontroly potravín, založenú na profesionalite, odbornosti a participácii dotknutých strán (výrobca, spracovateľ, obchod, spotrebiteľ, štát). Využijeme súčasný systém akreditačných, normalizačných a autorizačných autorít na zjednodušenie kontrolných systémov s cieľom vyššej efektivity a účinnosti kontroly.
- Odbremeníme prevádzkovateľov potravinárskych podnikov od častých formálnych pokút a presmerujeme financie na zdokonaľovanie systémov riadenia bezpečnosti potravín a hygienickej infraštruktúry prevádzkovateľov v záujme zvýšenia ochrany spotrebiteľov. Cieľom je vytvorenie účinného kontrolného systému, postaveného na spravodlivých a predvídateľných postupoch. Systém zabezpečenia odhaľovania potravinových podvodov postavíme na úroveň úplnej priority kontrolného systému.
- Kontrolný systém nastavíme tak, aby pre štandardných – regulárnych prevádzkovateľov potravinárskych podnikov sa štátny dozor stal najbližším odborným partnerom. S týmto cieľom zabezpečíme organizáciu systému trvalého a kreditného celoživotného odborného vzdelávania personálu organizácií dozoru a kontroly.
- Vytvoríme systém financovania systému dozoru a kontroly, založeného na transparentných poplatkoch, ktoré vylúčia zneužívanie represie na plnenie politických cieľov a šikanovanie prevádzkovateľov.
- Vytvoríme diverzifikovaný systém dozoru a kontroly v záujme zvýšenia efektívnosti a účinnosti úradnej kontroly potravín a súčasne integrujeme do systému samosprávu.

7. Zdravé životné prostredie: ochrana prírody, kvalitné ovzdušie a menej odpadov

Svet čelí rozsiahlej environmentálnej kríze, ktorá nezahŕňa iba zmenu klímy, ale aj rozsiahlu premenu krajiny, vrátane bezprecedentného odlesňovania trópov, dramatický úbytok biodiverzity s miliónom ohrozených druhov, vyčerpanie a znečistenie vodných zdrojov, eróziu a degradáciu pôdy, narušenie prírodných biogeochemických cyklov, osobitne cyklov uhlíka, dusíka a fosforu, rozsiahle znečistenie zložiek životného prostredia, najmä vysokú spotrebu syntetických chemikálií, ktorých sa komerčne využíva až 350 000 druhov a emitovanie nových entít do prostredia, ako GMO, nanomateriály, kompozitné materiály a pod.

Ludské aktivity ignorujúce prírodné zákonitosti a potreby všetkých organizmov a ekosystémov v krajine už celé generácie vedú k znehodnocovaniu základných zložiek životného prostredia – vody, pôdy, ovzdušia aj bioty. Cieľom KDH je preto ochrana všetkých týchto zložiek životného prostredia, ako aj posilňovanie environmentálneho vedomia ľudí v každodennom živote a zdôrazňovanie zodpovednosti voči dnešným aj budúcim generáciám. Zaväzujeme sa preto podporovať požiadavky udržateľného rozvoja a zodpovednej environmentálnej politiky, s dôrazom na ochranu všetkých prírodných zdrojov, kľúčových pre existenciu a prosperitu spoločnosti.

Aktívnu starostlivosť o životné prostredie (v protiklade k pasívnemu ignorovaniu jeho stavu) považujeme v súčasnom svete za principiálnu morálnu povinnosť každého človeka žijúceho na Zemi. Devastáciu životného prostredia považujeme za neakceptovateľné zlo, ktoré je v príkrom rozpore s Božím zámerom.

Chceme hospodárske, urbanistické a iné ekonomické aj neekonomické aktivity človeka na našom území riadiť a usmerniť tak, aby bol optimálne využívaný potenciál krajiny v súlade s jeho limitmi udržateľnosti a ekologickej únosnosti vo vzťahu k ľudským aktivitám a s dôrazom na obnovu a zachovanie biologickej a krajinnej rozmanitosti.

a) Územná ochrana a ochrana biodiverzity

Prírodný kapitál poskytuje spoločnosti ekosystémové služby, od ktorých závisí existencia aj prosperita spoločnosti - zabezpečujú suroviny a produkciu potravín, ale napr. aj reguláciu vodného cyklu, miestnej a regionálnej klímy, opelenie rastlín a pod. Na Slovensku napr. pozorujeme znepokojujúci úbytok hmyzu, zjavný aj pri opelovačoch, tiež úbytok vhodných stanovišť vodných a na vodu viazaných organizmov. K hlavným procesom vedúcim k ohrozeniu a úbytku biodiverzity patrí rozsiahla premena krajiny, najmä likvidácia a fragmentácia biotopov, ale tiež znečistenie prostredia a intoxikácia organizmov.

Slovensko napriek malej rozlohe vďaka prírodným pomerom patrí ku krajinám EÚ s relatívne vysokou biologickou rozmanitosťou (biodiverzitou). Táto je spolu s výskytom cenných lesných biotopov, aj druhovo bohatých lúk a pasienkov, mokradí, vodných tokov a ďalších cenných ekosystémov významnou zložkou nášho prírodného dedičstva. Najmä prírodné a poloprárodné ekosystémy poskytujú spoločnosti cenné tzv. ekosystémové služby, produkčné aj mimoprodukčné (napr. regulácia vodného cyklu, obehov živín, regulácia miestnej klímy, biologické potláčanie hospodárskych škodcov, opelenie rastlín, krásy prírody a ďalšie). Zvelaďovanie a ochrana tohto prírodného kapitálu je podmienkou nezávislosti aj prosperity Slovenska. Biodiverzita je na Slovensku najviac zachovaná v sústave chránených území, ktoré majú racionálne diferencovaný manažment, čomu zodpovedá päť rôznych stupňov ochrany.

Chceme zefektívniť ochranu prírody a súčasne rešpektovať oprávnené záujmy miestneho obyvateľstva a majiteľov resp. obhospodarovateľov pozemkov. To si vyžaduje, aby manažment chránených území, predovšetkým rozsiahlych území národných parkov, ale podobne aj chránených areálov a tých prírodných rezervácií, ktoré si vyžadujú aktívny manažment, sledoval súbežne niekoľko cieľov:

- účinnejšiu ochranu prírody, predovšetkým biodiverzity, čoho základným pilierom je pokračovanie v reforme ochrany prírody, vysoko odborne pripravená zonácia územia, jeho pravidelný monitoring a vzájomne partnerský prístup štátnej ochrany prírody aj všetkých ďalších zainteresovaných subjektov,
- viac socioekonomického úžitku pre miestnych ľudí a majiteľov, resp. obhospodarovateľov pozemkov, na báze racionálneho a šetrného využívania miestnych zdrojov (v poľnohospodárstve a rybárstve, v lesnom hospodárstve, v turizme a remeslách) a tiež podporou zlepšenia ponuky služieb na vidieku,
- zabezpečenie ďalších ekosystémových služieb, ktoré zabezpečujú prosperitu spoločnosti aj podporujú ľudské zdravie a kvalitné životné prostredie – degradácia ekosystémov vedie k úbytku týchto služieb,
- vyššiu kvalitu zážitkov a environmentálneho povedomia pre turistov pri súčasnom rešpektovaní požiadaviek ochrany prírody – podporou rozvoja mäkkých foriem turizmu, osobitne najmä ekoturistiky, agroturistiky a etnoturistiky.

Hlavné ciele: Zedefinovanie viacerých cieľov a procesov, ktorých realizácia sa bude vzájomne podporovať v záujme slovenskej krajiny a bude schopná znížiť neudržateľné antagonizmy medzi ochranou prírody a obhospodarovateľmi chránených území.

Chceme podporiť proces nájdenia spoločných riešení oboch strán, pri súčasnom zdôraznení partnerského prístupu všetkých zainteresovaných subjektov pri manažmente chránených území a pri zachovaní socioekonomického rozvoja na vidieku. Jednou

z ciest je rozvoj cestovného ruchu – vybudovanie národného systému vzdelávania a certifikácie sprievodcov v ekoturistike resp. certifikácie ekofariem umožňujúcich aj agroturistiku, ktorej popularita vo svete rastie.

Opatrenia:

- Riadenie transformácie národných parkov do reálnej podoby (vrátane odborného dokončenia ich zonácií) s funkčným manažmentom. Zonácie musia na jednej strane zabezpečiť dôslednú ochranu územia národného parku vrátane veľkých jadrových zón, na druhej strane musia rešpektovať oprávnené požiadavky miestnych komunít a vytvárať podmienky na ekologicky udržateľné využívanie častí národných parkov mimo jadrových zón. Súčasne treba minimalizovať riziká, ktoré môžu presahovať hranice jednotlivých zón ochrany, predovšetkým protipožiarnu a protipovodňovú ochranu.
- Pri vyhlasovaní chránených území, ich kategorizácii a aktualizácii sa budú dôsledne uplatňovať biologické, biogeografické a ekologické kritériá s definovanými predmetmi ochrany, s dôrazom na ochranu ohrozených a vzácných druhov, reprezentatívnych biotopov a pôvodných ekologických procesov, čo pri najvyšších stupňoch ochrany bude v prípade nutnosti zahŕňať aj bezzásahové územia.
- Pri vypracovaní programov starostlivosti pre chránené územia a programov záchrany ohrozených druhov budeme dbať, aby sa tieto dokumenty implementovali v praxi. Programy starostlivosti umožnia v územiach s nižším stupňom ochrany aj ekologicky udržateľné hospodárenie na lesných pozemkoch a poľnohospodárskej pôde, ktoré neohrozí chránené druhy a chránené biotopy.
- Chceme taktiež dosiahnuť vysporiadanie vlastníctva pozemkov v terajšom 4. a 5. stupni ochrany. Ponúkame riešenie vysporiadania práv vlastníkov pozemkov v chránených územiach alternatívne aj zámenou alebo tiež možnosťou ich priameho podielu na správe chráneného územia so zohľadnením objektívnych záujmov operatívneho správcu a obhospodarovateľa konkrétnych pozemkov.
- Budeme podporovať viaczdrojové financovanie správ národných parkov a podporíme zapojenie vlastníkov a užívateľov pozemkov do ochrany územia prostredníctvom rôznych zmluvných postupov (napr. zmluvná ochrana, dlhodobý prenájom pôdy). Zjednodušíme čerpanie zdrojov z OP Slovensko na ochranu prírody tak, aby boli dostupnejšie pre subjekty, ktoré sa starajú o chránené územia (vlastníci a obhospodarovatelia pôdy, obce a mimovládne organizácie).
- Podporíme vznik manažmentových centier v gescii Štátnej ochrany prírody SR alebo správ národných parkov ako riešenie pre chránené územia, kde vlastníci a užívatelia nemajú záujem o ich pravidelné obhospodarovanie (napr. rašeliniská alebo zarastajúce druhovo pestré lúky). Podporíme subjekty implementujúce projekty z programu LIFE pomocou schémy na kofinancovanie takýchto projektov, pričom zjednodušíme podmienky čerpania z tejto podpory.

Chránené územia neraz vystupujú ako ostrovy zachovanej prírody v človekom silne zmenenej krajine. Ochrana biodiverzity a prírodného kapitálu si však vyžaduje zabezpečiť primeranú ochranu prírodných a poloprírodných ekosystémov aj za hranicami chránených území. Za týmto účelom:

- Posilníme úlohu územných systémov ekologickej stability pri územnom plánovaní. Tieto dokumenty musia byť plne rešpektované pri tvorbe územných plánov. V rámci budovania efektívnej zelenej (ekologickej) infraštruktúry posilníme ochranu nadregionálne, regionálne aj miestne významných biocentier a biokoridorov a obnovíme tie, ktoré boli poškodené alebo zničené.
- Budeme podporovať programy a iniciatívy smerujúce k obnove poškodených a degradovaných ekosystémov. Zameriame sa najmä na komplexnú obnovu riečnych systémov, vrátane riečnych nív. Následne cez nástroje Spoločnej poľnohospodárskej politiky a pripravovanej európskej legislatívy o obnove prírodných ekosystémov podporíme subjekty, ktoré budú v týchto územiach hospodáriť ekologicky udržateľne, t.j. v súlade s ich prírodnými danosťami.
- V krajine budeme dôsledne uplatňovať posudzovanie vplyvov zámerov projektov a investícií na životné prostredie (EIA). Zasadíme sa za návrat týchto aktivít pod rezort životného prostredia, kam aj vecne prináležia.
- Pri tvorbe strategických dokumentov ako je napr. spoločná poľnohospodárska politika budeme v maximálnej miere podporovať kontraktčné schémy zamerané na podporu a ochranu biodiverzity (napr. agro-environmentálny program, platby Natura 2000, leso-environmentálne platby).

Významným nástrojom ochrany prírody je tiež integrácia ochrany biodiverzity do hospodárskych sektorov, čo si okrem budovania zelenej, ekologickej infraštruktúry v krajine vyžaduje aj ekologizáciu postupov v jednotlivých hospodárskych sektoroch. Prostredníctvom nových pracovných príležitostí a služieb týmto podporíme aj socioekonomický rozvoj vidieka. Za týmto účelom preto podporíme tiež:

- V lesnom hospodárstve podporíme medzinárodne akceptovanú certifikáciu lesnej produkcie smerom k udržateľnému a prírode blízkeho obhospodarovaniu lesa, ktoré okrem produkcie podporuje poskytovanie širokého spektra ekosystémových služieb spoločnosti.
- V poľnohospodárstve podporíme ekologické a regeneratívne poľnohospodárstvo, s dôrazom na ochranu a regeneráciu pôdy, zníženie chemizácie za účelom ochrany ľudského zdravia aj biodiverzity, ako aj cieľenú ochranu biotopov ohrozených druhov v krajine.
- V oblasti turizmu vytvoríme národný systém vzdelávania a certifikácie miestnych sprievodcov pre ekoturistiku, a tiež systém

certifikácie ekofariem pre agroturistiku. Na báze partnerskej spolupráce umocníme pozíciu chráneného územia, ako nositeľa rozvoja poznávacieho „mäkkého“ cestovného ruchu v regiónoch i čerpanie finančných prostriedkov z eurofondov v envirosektore.

- V sídlach podporíme stratégie, projekty a aktivity na posilnenie zelenej infraštruktúry a zadržiavania vody aj v sídlach, vrátane podpory tvorby komunitných záhrad, dažďových záhrad, úprav režimov kosenia vo vzťahu k zmene klímy a v prospech určitých skupín hmyzu, najmä opelovačov.
- Pripravovanú legislatívu EÚ na podporu obnovy ekosystémov (Nature Restoration Law) využijeme za účelom obnovy resp. zlepšenia stavu ohrozených biotopov a druhov, s dôrazom na ochranu motýľov a vtáctva v poľnohospodárskej krajine, zvýšenie miery kontinuity vodných tokov, zvýšenie podielu mŕtveho dreva v lesných ekosystémoch a zastavenie úbytku zelených plôch v sídlach.
- Chceme tiež, aby environmentálny pôdny fond na ktorom bude prioritou ochrana biodiverzity a adaptácia na zmenu klímy prostredníctvom obnovy a ochrana zelenej infraštruktúry v krajine – environmentálna pôda, bola oslobodená od dane z nehnuteľností – dane z pozemkov.
- S pomocou vedeckej a občianskej sféry zanalyzujeme hnacie sily, ktoré prispievajú k degradácii a k devastácii ekosystémov (plytvanie zdrojmi, rast ekologickej stopy, sociálne disparity, rizikové technológie) a podporíme riešenia, ktoré nás pomôžu presmerovať na cestu udržateľného rozvoja.
- V záujme ochrany všetkých zložiek životného prostredia principiálne nepodporíme rizikové projekty ohrozujúce životné prostredie a zrealizujeme audit na všetky dotácie týkajúce sa súčasných investičných zámerov a už prebiehajúcich aktivít v krajine a následne eliminujeme všetky dotácie na environmentálne vysoko rizikové resp. škodlivé projekty a aktivity.

b) Ochrana ovzdušia

Vzduch je pre život nevyhnutnou podmienkou, nedokážeme bez neho žiť. Ľudská spoločnosť však za posledných 150 rokov ovzdušie neustále znečisťuje, a to miestami s rastúcou intenzitou.

Znečistenie ovzdušia, najmä PM časticami (drobné pevné alebo kvapalné častice rozptýlené vo vzduchu.), je podľa údajov Európskej environmentálnej agentúry príčinou úmrtia približne 400-tisíc ľudí v Európe, z toho asi 4-tisíc na Slovensku. Slovensko patrí medzi štáty EÚ, kde koncentrácie týchto jemných pevných častíc (PM10 a PM2,5) na mnohých monitorovacích staniciach prekračujú povolené limitné hodnoty. Tieto častice sú karcinogénne a pre ľudské zdravie veľmi nebezpečné, prenikajú hlboko do pľúc (predovšetkým PM2,5) a spôsobujú u nás každoročne stovky predčasných úmrtí. Cestná doprava, energetika, lokálne kúreniská, priemysel a poľnohospodárstvo sú hlavnými zdrojmi látok znečisťujúcich ovzdušie.

Jedným zo záväzkov kresťanských demokratov je budovanie takej spoločnosti, ktorá umožní našim obyvateľom dôstojné a zdravé životné podmienky, a to aj pre všetky budúce generácie. Dodržiavanie environmentálnych princípov (ako platných prírodných zákonov, ktoré nemožno obchádzať) musí byť integrálnou súčasťou všetkých aspektov života človeka a spoločnosti. V mnohých mestách sú občania pravidelne sužovaní znečisteným ovzduším, ktoré znehodnocuje kvalitu ich života a ohrozuje ich zdravie či dokonca skracuje ich život. Občania majú právo aktívne tieto veci ovplyvňovať.

Chceme podporovať koncept postupného budovania klimaticky neutrálneho európskeho kontinentu, radikálneho zníženia obsahu PM10 a PM2,5 ako aj zvýšenie počtu monitorovacích staníc kvality ovzdušia a nástrojov pre informovanosť obyvateľstvá vrátane systémov včasného varovania.

Opatrenia:

- Budeme presadzovať využívanie inovatívnych, moderných technológií zameraných na zníženie emisií znečisťujúcich látok vo všetkých oblastiach života, najmä podporovaním ekologickejších foriem dopravy (elektrická a hybridná mobilita).
- Podporíme zmenu legislatívy na sprísnenie emisií z energetických a priemyselných zariadení (účinnnejšie energetické zariadenie, zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov v energetike, uplatnením najlepšie dostupných techník pre existujúce spaľovacie zariadenia).
- Pri spaľovacích zariadeniach pre domácnosti budeme podporovať nahradzovanie zastaralých vykurovacích telies modernejšími, ktoré majú nižšiu spotrebu, vyššiu účinnosť a nižšie emisie znečisťujúcich látok. Navrhujeme úpravu dotačnej schémy výmeny kotlov na pevné palivo (uhlie, drevo) za moderné environmentálne kotly pri súčasnom budovaní účelnej infraštruktúry (lokálna podpora plynofikácie obcí) pričom je možné využiť aj prostriedky z Plánu obnovy.
- Budeme podporovať inštaláciu kogeneračných (združená výroba tepla a elektriny) a trigeneračných (elektrina+teplo+chlad) jednotiek a všade tam, kde je to opodstatnené, tiež inštaláciu tepelných čerpadiel namiesto klasických vykurovacích kotlov. Podporujeme zastavenie spaľovania uhlia na energetické účely.

c) Riešenie environmentálnych záťaží

Slovensko patrí ku krajinám s významnými environmentálnymi záťažami, ktoré historicky vznikali najmä ako dôsledok priemyselnej výroby, ťažby rúd a nerastov, poľnohospodárstva, činnosti našej a sovietskej armády, železničnej dopravy (železničné depá), ukladania nebezpečných odpadov a iných ľudských aktivít.

Chceme dať prioritu účinným riešeniam environmentálnych záťaží, ktoré sa dlhodobo zo strany štátu neriešia a ohrozujú prírodné zdroje a zdravie ľudí.

Opatrenia:

- Zasadíme sa o urýchlenie realizácie Štátneho programu sanácie environmentálnych záťaží.
- Budeme iniciovať zmenu zákona o environmentálnych záťažiach, ktorého niektoré ustanovenia v súčasnosti predstavujú prekážku pri riešení sanácie kontaminovaných území.
- Podporíme realizáciu opatrení na plnú alebo čiastkovú postupnú sanáciu najrizikovejších lokalít na Slovensku (napr. skládka bývalých CHZJD v Bratislave v MČ Vrakuňa a MČ Ružinov, environmentálne záťaže v areáli bývalého š.p. Istrochem, lokality na východe Slovenska znehodnotené činnosťou podniku Chemko Strážske, gudrónové depónie v Predajnej, pesticídne sklady a pochované skládky odpadov na Žitnom ostrove a iné), nakoľko dlhodobo predstavujú závažné riziko pre zdravie ľudí a životné prostredie, najmä pre zdroje pitnej vody.
- Podporíme projekty zamerané na prieskum a systematické monitorovanie najvýznamnejších zdrojov znečistenia až do ich postupného odstránenia a zabezpečíme, aby obyvatelia postihnutých obcí boli plne informovaní o prítomnej kontaminácii a o rizikách, ktoré predstavujú pre ich zdravie.
- Mimoriadnu pozornosť budeme venovať čo najrýchlejšiemu odchodu od uhlia a súvisiacim revitalizačným projektom, aby regióny netrpeli ani v dôsledku zlého životného prostredia, ani nezvládnutím takejto transformácie. Podporujeme ukončenie štátnej podpory ťažby hnedého uhlia na Hornej Nitre a transformáciu regiónu spolupráci s EÚ v projektoch „život po uhli“ s využitím už existujúceho Fondu pre spravodlivú transformáciu. Súčasťou transformácie musí byť aj dobudovanie cestnej infraštruktúry a aby došlo k otvoreniu regiónu a k využitiu jeho nového potenciálu v raste zamestnanosti vznikom malých a stredných podnikov.

d) Odpadové a obehové hospodárstvo

Základným východiskom pri nakladaní s odpadmi je cieľ, ktorý stanovila Európska únia do roku 2035: recyklovať minimálne 65 % a ukladať na skládky maximálne 10 % komunálneho odpadu. Niečo vyššie desaťročie pred dosiahnutím tejto méty Slovensko recykluje sotva 50 % a ukladá na skládky 40 % komunálneho odpadu.

Slovensko by malo vo vlastnom záujme, a nie preto, že mu to stanovujú ciele EÚ, výrazne znížiť mieru skládkovania. V zásade stojí pred rozhodnutím, či odpad, ktorý smeruje na skládky, ďalej triediť a znížiť mieru jeho ukladania, alebo ho zlikvidovať spálením, pričom nezanedbateľným produktom je produkcia tepelnej energie. Vo svete sa uplatňujú oba spôsoby, Slovensko by si malo na základe vlastných kritérií vybrať ten výhodnejší, prípadne zvoliť kombináciu oboch. Zatiaľ je komplexné riešenie v nedohľadne, čo vyvoláva problémy hlavne v obciach, ktoré majú na starosti čoraz nákladnejšie nakladanie s komunálnym odpadom a musia ho hradiť z poplatkov vyberaných od obyvateľov. KDH však principiálne podporí regulovaný nárast výroby energie z odpadov vyprodukovaných na našom území, pretože SR nedosahuje v tejto oblasti ani priemer Európskej únie. Energetické využitie odpadu môže čiastočne nahradiť výpadok výroby elektrickej energie z uhoľných elektrární a navyše pri použití moderných technológií zneškodňovania odpadu menej zaťažuje životné prostredie. Je potrebné, aby do systému prenikli trhové princípy, čo bude najlepšia záruka na dosiahnutie jeho nákladovej efektívnosti. Podmienkou bude, aby odpad ako vstupnú surovinu nedovážali nové spracovateľské kapacity zo zahraničia a aby sa vyprodukované teplo zo spaľovania odpadu využívalo efektívne na vyhrievanie v komunálnej sfére a tým sa znížili náklady domácností.

K akejkoľvek koncepcii sa prikloníme, vláda bude musieť vystaviť účet za triedenie komunálneho odpadu na linkách alebo za jeho energetické zhodnocovanie. Tým myslíme nielen investičné náklady na vybudovanie technických kapacít, ale aj budúce prevádzkové náklady na chod zariadení.

Opatrenia:

- Podporíme výrobu energie z odpadov, ak analýzy preukážu, že Slovensko dokáže (okrem Košíc a Bratislavy) utiahnuť aj prevádzku ďalších takýchto zariadení pracujúcich v ekologickom režime bez následných vynútených investícií a majúcich prístup k dostatku odpadu bez vysokých nákladov na ich zvoz.
- Budeme podporovať taký model výroby energie z odpadov, ktorý bude zohľadňovať konkrétne podmienky a potreby slovenských regiónov. Za vhodnú alternatívu k zhodnoteniu nerecyklovateľného komunálneho odpadu spaľovaním v osobitných zariadeniach považujeme jeho využitie ako vstupnej suroviny v cementárňach. Tie dokážu využiť upravený odpad ako vstupný energetický zdroj pri výrobe cementu, pričom takýto odpad tvorí už dnes 70 % všetkého paliva slovenských cementární. Preto sme za budovanie ďalších kapacít úpravni na prepracovanie komunálneho odpadu na tuhé alternatívne palivá, ktoré sú vstupnou surovinou cementární.
- Na Slovensku sú redšie obývané regióny, v ktorých by bolo zväzanie komunálneho odpadu do veľkých zariadení na energetické zhodnocovanie odpadu alebo na triediace linky na výrobu alternatívnych palív ekonomicky nízko efektívne. V týchto oblastiach sa ukazuje ako výhodnejšie budovanie menších triediacich liniek s možnosťou energetického zhodnocovania zvyšného nevyseparovaného odpadu.
- Na budovanie kapacít nevyhnutných na triedenie, zhodnocovanie a energetické využívanie komunálneho i priemyselného odpadu budeme prednostne využívať podporu z fondov Európskej únie, pretože nám ide o plnenie újijných cieľov. Pri

rozhodovaní o nových investíciách budeme analyticky vyhodnocovať ich hodnotu za peniaze v porovnaní s dostupnými alternatívami. Do rozhodovacieho procesu o investíciách budeme zapájať samosprávy, pretože práve obce a ich obyvatelia budú vo zvýšených poplatkoch za komunálny odpad znášať ekologickejšie nakladanie s odpadmi.

- Budeme podporovať čím väčšiu mieru vytriedovania odpadu priamo pri jeho zdroji, čomu slúžia motivačné modely, napríklad množstevný zber. S cieľom zvýšiť mieru triedenia a recyklovania komunálneho odpadu sfunkčnime a spresníme súčasný minimálny štandard zberu triedeného odpadu. Zvážime rozšírenie štandardu o nové ukazovatele, napríklad v dostupnosti nádob, ich objemu na plochu alebo počet obyvateľov, pričom sa budeme inšpirovať najlepšimi praktikami štátov Európskej únie. Pri nastavení štandardov zohľadníme regionálne potreby.
- V oblasti obalov si uvedomujeme, že spustením systému zálohovania PET fliaš a plechoviek sa návratnosť týchto obalov zvýšila a znížilo sa množstvo pohodeného odpadu. Na druhej strane, podnikatelia pôsobiaci v odpadovom hospodárstve prišli o významnú časť triedeného plastového odpadu, čo spôsobuje problémy pri nakladaní s nezalohovanými obalmi pri ich triedení a spracovaní. So zámerom uľahčiť nakladanie s obalmi a zvýšiť mieru recyklovania sa prikláňame k vyššiemu využívaniu ekomodulácie, teda zvýhodneniu ľahko recyklovateľných a plastových obalov pred ich menej recyklovateľnými alternatívami. Vypracujeme princípy na zvýhodnenie výrobcov používajúcich ekodizajn.
- Do systému organizácií zodpovednosti výrobcov vnesieme systémový prístup, aby bolo jednoznačné, koľko majú výrobcovia platiť za jednotlivé druhy obalov. Tento systém musí byť vyvážený, aby doňho výrobcovia prispievali len nevyhnutnými poplatkami. Musí byť dostatočne efektívny, aby sa z poplatkov zabezpečovali všetky nevyhnutné služby, aby s ním obce nemali žiadne vynútené výdavky z dodávania nádob či zvozu odpadu. A zároveň musí byť komplexný, aby neostávali na Slovensku obce, ktoré nedokážu podpísať zmluvu so žiadnou organizáciou zodpovednosti výrobcov, a tak sa musia pasovať s recyklovateľnými odpadmi samy.
- Po spustení zberu kuchynského odpadu Slovensko nedosahuje predpokladané ciele. Zasadíme sa o to, aby sa v tejto oblasti stanovili rozumné predpisy a postupy, ktoré umožnia efektívnym spôsobom zbierať tento druh odpadu a potom ho spracúvať. Vytriedovane a spracúvanie bioodpadu je tou najschodnejšou cestou, ako ďalej znížiť podiel komunálneho odpadu, ktorý dnes smeruje na skládky.
- Plne podporujeme výhľadovú nevyhnutnosť postupnej zmeny lineárneho hospodárstva na obehové v celom jeho reťazci od výroby, cez distribúciu, spotrebu a užívanie, opätovné použitie a opravu výrobkov až po opätovné použitie komponentov a materiálov. Podporujeme udržateľnosť rozvoja Slovenska tak, aby medzi prírodou a spoločnosťou fungovala vzťahová symbióza, kde všetky materiálové a produktové prvky sa po ich použití stanú zdrojmi pre nové produkty a služby, ktoré môže spoločnosť využiť. Primárne sa tým zabezpečí zlepšenie životného cyklu produktov a minimalizovanie spotreby energie na jej výrobu.

Prechod k obehovému hospodárstvu prináša občanom veľké príležitosti. Je to významná súčasť úsilia o transformáciu hospodárstva Slovenska a jeho nasmerovanie na materiálovo aj energeticky udržateľnejšie formy. Prechod k obehovému hospodárstvu je výzvou, ktorej úspešná realizácia umožňuje spoločnostiam dosahovať významné ekonomické zisky a stať sa konkurencieschopnejšími. Prináša dôležité úspory energie a prínosy pre životné prostredie. Vytvára miestne pracovné miesta a príležitosti na sociálnu integráciu. Je úzko prepojený s kľúčovými prioritami v oblasti zamestnanosti a rastu, investícií, sociálnej agendy a priemyselných inovácií. Podporujeme programy na zvýšenie efektivity obehového hospodárstva ako nástroja udržateľného rozvoja v oblasti trvalo udržateľných modelov spotreby a výroby.

Chceme podporovať programy štátu zamerané na zlepšenie podmienok obehovej ekonomiky a to v oblastiach:

- Ekodizajnu, formou projektovania a vývoja výrobkov poskytujúcich vyššiu možnosť opráv recyklácie produktu a opätovného použitia jeho komponentov a materiálov, prostredníctvom budovania tzv. inteligentného dizajnu výrobkov s dôrazom na úspory energie a zdrojov.
- Využitia odpadu z potravín, podporou boja proti plytvaniu, tvorbou programov v oblasti predchádzania plytvaniu potravinami, prípravou podmienok na uľahčenie darcovstva potravín (znížením prekážok pre darcov a príjemcov potravín) a používanie bývalých potravín ako krmív (t.j. využitie potenciál výživy bývalých potravín v prospech výživy zvierat).
- Zeleného verejného obstarávania, ktoré je významným nástrojom na motiváciu subjektov pri prechode na obehové hospodárstvo, a to vo forme podpory zeleného verejného obstarávania najmä v oblastiach stavebníctva a dopravy (napr. využívanie recyklácie stavebných materiálov na výstavbu ciest a budov, elektromobilita vo verejnej správe).
- Systémového zberu odpadu, formou neustálej podpory aktivít zameraných na znižovanie produkcie odpadu (napr. baliaci materiál v obchodoch), podporou osvetu, vzdelávania a motivovania občanov k triedeniu odpadov, podporou separácie odpadu a znevýhodňovaním neseparovania, zvýšenia miery participácie miest a obcí na separácií a motivovaním obyvateľstva na triedení komunálneho odpadu a následnej možnosti jeho druhotného využitia.
- Opätovného využitia vody, najmä na zlepšenie a zvýšenie zavlažovania vodou v poľnohospodárstve a zmiernenia tlaku na prírodné zdroje, na recykláciu živín nahrádzajúcich priemyselné hnojivá.

8. Pozemková reforma, pozemkové úpravy, pozemková spravodlivosť

Slovenská republika neodkladne potrebuje začať debatu o komplexnej pozemkovej reforme, ktorej výsledkom je efektívny, racionálny výkon vlastníckych práv jej občanov. Rozdrobenosť vlastníctva a neefektívne využívanie pôdy zásadným spôsobom znižujú konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky a nie je dostatočne naplnený potenciál Slovenska a jeho ekonomické, ako aj environmentálne možnosti. Nevyhnutným predpokladom, podmienkou akéhokoľvek zlepšenia v pozemkovom vlastníctve v Slovenskej republike je nutnosť prijatia nového zákona o pozemkových úpravách a prehodnotenie vyhlášky Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 38/2005. Nemenej dôležitá je aj reforma SPF a PPA.

Chceme nastoliť spravodlivosť vo vlastníckych vzťahoch, napraviť krivdy spáchané na vlastníkoch pozemkov pred desaťročiami a vytvoriť prehľadné vlastnícke prostredie pre lepšie využívanie pôdy v prospech trvalo udržateľného rozvoja Slovenska a jeho konkurencieschopnosti.

Hlavné ciele: Uskutočnenie pozemkovej reformy, ktorá ak má komplexne vyriešiť problematiku pozemkového vlastníctva Slovenskej republiky, musí obsahovať nasledovné kroky:

1. Zmena systému dedenia.
2. Riešenie vlastníckych vzťahov k poľnohospodárskej a lesnej pôde.
3. Plnenie reštitučných nárokov oprávneným osobám.
4. Pozemkové úpravy.
5. Obnova katastrálneho operátu novým mapovaním.
6. Zameranie sa na ekologickú stabilitu.
7. Zvýšenie funkčnosti katastrálneho portálu.

Opatrenia:

- Posilníme odbornosť a minimalizujeme politický vplyv pri personálnom obsadení vysokoodborných odborov okresných úradov (Katastrálny odbor, Pozemkový a lesný odbor).
- Zavedieme opätovnú realizáciu špecializovanej pozemkovej štátnej správy v gescii rezortu.
- Zameriame sa na kroky, ktoré povedú k zlepšeniu vlastníctva pozemkov so zameraním sa na trvalú udržateľnosť pozemkového vlastníctva na Slovensku.
- Zahájime celospoločenskú diskusiu o potrebe zásadnej reformy pozemkového vlastníctva na odbornej a vzhľadom na citlivosť témy aj občianskej úrovni.
- Výrazne navýšime počet realizovaných projektov pozemkových úprav.
- Zabezpečíme úplne zmapovanie a vlastnícke usporiadanie majetku štátu, VÚC, obcí a organizácií, v ktorých má Slovenská republika vlastnícky podiel.
- V procese konania pozemkových úprav budeme presadzovať ako nevyhnutné opatrenia vypustenie dôvodov pozemkových úprav zo zákonnej úpravy a vykonávanie pozemkových úprav nielen v zmysle komasácií. Ďalej pre zlepšenie procesu považujeme za žiaduce vyriešiť postavenie pozemkového spoločenstva v pozemkových úpravách, prehodnotiť a zrealizovať výpočet hodnoty pozemkov podľa BPEJ, zabezpečiť pravidelné vykonávanie pozemkových úprav, v prípade nedostatočného finančného krytia zamerať sa na jednoduché pozemkové úpravy.
- Zadefinovať povinnosť obcí a miest mať zriadený územný plán, na tento účel poskytnúť dotácie
- Naštartujeme reformu SPF a PPA, pričom:

ZA NEVYHNUTNÉ POVAŽUJEME NASLEDOVNÉ OPATRENIA:

- Zadefinovať jednoznačné postavenie SPF vo verejnej správe novelizáciou zákona č. 330/91 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov.
- Odpolitizovať voľbu generálneho riaditeľa a námestníka generálneho riaditeľa SPF.
- Zadefinovať podmienky účasti na výberovom konaní záujemcov o vykonávanie funkcie generálneho riaditeľa a námestníka generálneho riaditeľa SPF.
- Zadefinovať funkčné obdobie štatutárnych orgánov SPF na 5 rokov.
- Stanoviť jasné dôvody odvolania štatutárnych orgánov SPF v prípade ich pochybenia pred uplynutím funkčného obdobia.
- Prijatie nariadenia, ktorého predmetom bude pri predložení žiadosti o priamu platbu na PPA povinnosť žiadateľa

predložiť platnú a účinnú nájomnú zmluvu so SPF a zoznam fyzických a právnických osôb, s ktorými má žiadateľ uzatvorené ostatné NZ.

- Nastaviť elektronizáciu SPF, PPA a Ministerstva pôdohospodárstva tak, aby bola zabezpečená kompatibilita.
- Sprehľadnenie, zjednodušenie procesov v SPF.
- Zadefinovanie povinnosti PPA predložiť na vyžiadanie SPF požiadavku žiadateľa o priamu platbu z dôvodu kontroly definovaného záujmového územia pri vypracovávaní nájomnej zmluvy z dôvodu zamedzenia križovania priamej platby.

ZA ŽIADUCE POVAŽUJEME NASLEDOVNÉ OPATRENIA:

- Procesná subjektivita SPF.
- Odstránenie z nariadenia vlády možnosť kúpy pozemku na účely zriadenia ovocného sadu a odstránenie možnosti vykonávať zámery pozemkov.
- Zameranie sa SPF na nájomné vzťahy.
- Podpora pozemkových spoločenstiev pomocou SPF.
- Výraznejšia podpora mladých farmárov pomocou SPF.

9. Spravodlivé rozdeľovanie verejných zdrojov (dotácií)

Verejné zdroje, ktoré v stovkách miliónov eur ročne tečú do agrosektora, musia plniť tri kľúčové zásady:

1. Národnoštátny záujem Slovenska v oblasti rozvoja vidieckych oblastí, smerovania agrosektora a s ním súvisiacich oblastí ekonomiky a spoločnosti.
2. Podpora plnenia hlavných politických cieľov európskeho spoločenstva v oblasti produkcie potravín, ochrany životného prostredia (predovšetkým pôdy a celkovej diverzity) a zlepšovania ekonomických a sociálnych podmienok populácie pracujúcej v agrosektore a žijúcej vo vidieckych oblastiach.
3. Elementárna spravodlivosť pri pridelovaní týchto zdrojov a rovnosť šanci sa k nim dostať.

Musíme konštatovať, že dotačné nástroje dnes neplnia ani jednu z týchto podmienok a negatívne dopady tohto stavu na celý sektor sme už spomenuli vyššie. Za alarmujúci považujeme trend koncentrácie výrobných zdrojov agrosektora a slovenskej pôdy do pomerne úzkej skupiny subjektov. Tento jav neprispieva ani ku potravinovej bezpečnosti, ani k ekonomickej stabilite a odolnosti agrárneho sektora, ani ku rozvoju a ekonomickej a ekologickej udržateľnosti vidieckych oblastí. Taktiež si myslíme, že je politicky nebezpečný a pre štát a spoločnosť toxický. Súčasné nastavenie dotácií tento stav jednoznačne podporuje a situáciu ešte zhoršuje!

KDH vidí ako závažný problém aj vyplácanie dotácií podnikom, ktorých „podnikanie“ je nastavené tak, že takmer nič neprodukuje, ale dotácie, ktoré dostávajú, predstavujú 2 – 2,5 násobok ich tržieb. Ako ďalší problém vidíme financovanie tzv. bio podnikov, keď rovnako neprímerane vysoké dotácie podporujú produkciu tzv. bio komodít, z ktorých sa ale 100 % exportuje. Aký má na tomto záujem slovenský daňový poplatník či spotrebiteľ? Dlhoročne neriešený problém je aj dotačná podpora podnikov, ktoré nerešpektujú ani elementárne zásady správnej farmárskej praxe (SFP) v oblasti ochrany pôdy a prevencie pred eróziou a opakovane svojou nezodpovednosťou spôsobujú v obciach a mestách bahenné záplavy. Podporný dotačný systém tiež podporuje aj podniky, ktoré svojimi veľkovýrobnými metódami (obrovské koncentrácie zvierat či stovky hektárov ovocia, či zeleniny na jednom mieste – katastri) bezohľadne znehodnocujú prírodné zdroje (pôda, ovzdušie, voda) a v niektorých oblastiach, vďaka aplikáciám obrovských množstiev pesticídov, exkrementov zvierat, či intenzívnou nákladnou dopravou, spravili miestnym obyvateľom priam peklo zo života!. KDH pokladá za veľmi dôležité takýto trend zastaviť, eliminovať a zvrátiť.

Chceme uskutočniť zásadné zmeny v nasmerovaní dotačných podpôr s cieľom reálne naplniť ich pôvodný zámer a účel, na aký boli dotácie v EÚ predovšetkým určené: Na dorovnávanie príjmov poľnohospodárov na úroveň príjmov v ostatných odvetviach hospodárstva.

Opatrenia

- Zmeníme celý podporný – dotačný systém v agrosektore tak, aby plnil svoju základnú funkciu dorovnávať príjmy poľnohospodárom, roľníkom. Zmeníme podstatu poskytovania platieb tak, aby nárok na dotáciu nemal „každý hektár“, ale „každý roľník“, ktorý splní podmienky pre poberanie podpory a bude plniť poslanie, ktoré od neho štát a spoločnosť očakáva.
- Zavedieme absolútny ročný dotačný strop – limit na konečného užívateľa výhod, ktorý môže podnik či podnikateľ dostať za kalendárny rok, a to zo všetkých foriem podpôr, fondov, projektov, výziev... Jednoducho strop na sumárne všetky prostriedky čerpané z verejných zdrojov v danom roku či za 12 mesiacov. A to bez ohľadu na výmeru, druh výroby, formu podnikania... K tejto téme sľubujeme celospoločenskú diskusiu.

- Zavedieme stropovanie aj pri tzv. viazaných platbách na špeciálne plodiny či živočíšnu výrobu. Toto pokladáme za dôležité preventívne opatrenie proti nežiaducemu zvyšovaniu koncentrácie zvierat, resp. niektorým druhom špeciálnej výroby na jednom mieste, jednej farme, jednom dvore, jednom katastri, čo má dnes v mnohých regiónoch veľmi negatívny dopad na prírodné zdroje a kvalitu života miestneho obyvateľstva.
- Za účelom definície toho, kto má nárok na podporu z verejných zdrojov, zmeníme definíciu ROĽNÍK – POĽNOHOSPODÁR – LESNÍK – SPRÁVCA KRAJINY, aby sa táto dostala do povedomia nielen odbornej verejnosti – poľnohospodárov, lesníkov, ale aj laickej verejnosti – občanov, spotrebiteľov. A aby sa postupne zo spotrebiteľov stávali odborníci. Odborníci a „kontrolóri“ na zdravé, prostredie nepoškodzujúce a spoločnosti prospešné hospodárenie v krajine. Občan – spotrebiteľ, ako „odborník – kontrolór“ na zdravé potraviny, zdravé stravovanie. Aby tí, ktorí chcú na svoje podnikanie a hospodárenie z verejných zdrojov čerpať, musia byť prospešní nielen sebe, ale aj krajine, susedovi, svojmu blížnemu, obci, spoločnosti, štátu – Slovenskej republike. Prospešní tak v oblasti ekonomickej, daňovej, spoločenskej, v oblasti ochrany prírodných zdrojov, ale aj v rozvoji a zlepšovania života na vidieku. Jednoducho, kto od štátu očakáva podporu a finančné zdroje, musí plniť aj jeho zábery a očakávania spoločnosti od neho.

10. Vzdelávanie a zvyšovanie environmentálneho povedomia

Poslanie či povolanie poľnohospodár, lesník, vodohospodár v súčasnosti stratilo na atraktivite. Nárast priemerného veku pracovníkov v pôdohospodárstve sa však už dlhé roky iba konštatuje, ale to ako to zmeniť, doteraz nikto nepomenoval.

Významný propagátor ekologických a pôdu regenerujúcich postupov Ray Archuleta povedal cit.: „Máme problém. Ten problém je veľmi prostý. Ten problém je vzdelanie. Väčšina ľudí, ktorí robia s pôdou, totiž o pôde nič nevedia. Nevedia, čo pôda vlastne je. Nevedia, že je živá. To ako by vás liečil lekár, ktorý nič netuší o morfológii a fyziológii ľudského tela. Ale bez vzdelania nevyriešime ani naše ekologické problémy“.

A my na Slovensku bohužiaľ aj dnes učíme deti na základných školách, napríklad, že pôda je súčasťou neživej prírody. A tam už začína celý problém. Novú generáciu treba učiť, že pôda je živá, čo do počtu druhov je najživšie médium na Zemi. Je to ten najpestrejší a súčasne najdôležitejší ekosystém. Keď nebude diverzita v pôde, nebude žiadna iná. A nebudeme tu ani my ľudia. Keďže pôda je vlastne akýmsi prienikom všetkých geosfér (litosféry, hydrosféry, atmosféry a biosféry) a výsledkom storočia až tisícročia trvajúcich pôdotvorných procesov, je v nej prakticky zapísaná celá vedomosť o krajine a jej zmenách za obdobie, čo na Zemi existuje človek. Je preto ideálnym vzdelávacím objektom – úžasným prírodným didaktickým nástrojom!

Opatrenia

- Vybudujeme a dofinancujeme také odborné školstvo, aby učebné osnovy reflektovali najmodernejšie, prírode blízke pokrokové metódy a postupy v poľnohospodárstve, lesníctve, vodnom hospodárstve, potravinárstve a energetike.
- Zabezpečíme, aby stredné a vysoké školy končili kvalitne pripravení, zruční absolventi, použiteľní v praxi, či už budú chcieť sami podnikáť, alebo sa zamestnať v poľnohospodárskom či inom podniku.
- Obnovíme na MPAVR SR Odbor vedy, vzdelávania a vedecko-technického rozvoja, ktorý sa bude špecializovať na metodickú podporu odborného vzdelávania v súlade s najnovšími svetovými modernými poznatkami a ich zavádzaním na stredných a vysokých školách, presadzovanie najmodernejších ekologických a prírode blízkych postupov a technológií v agrosektore do tém výskumu a vedy a ich aplikáciu do učebných osnov a výrobných praxe.
- Zabezpečíme, aby MPAVR SR v spolupráci s MŠ SR zásadne zmenili učebné osnovy v odbornom školstve v agrosektore tak, aby prioritou výuky neboli konvenčné metódy exploatacie prírodných zdrojov za účelom dosahovania čo najvyšších úrod či zisku, ale hospodárenie v súlade s prírodou a s rešpektovaním prírodných (božích) zákonov. Chceme, aby „produktom“ odborného vzdelávacieho systému bol hospodár, ktorý ochraňuje základné prírodné zdroje a dorába zdravé potraviny, v duchu zásady: „Zdravá pôda, zdravé potraviny, zdravý národ“.
- Zriadime odbor na Slovenskom pozemkovom fonde, ktorý bude dlhodobo zabezpečovať v spolupráci s odborným školstvom, aby vybraní talentovaní študenti, ktorí budú chcieť podnikáť v prvovýrobe, mali možnosť zmluvného nájmu 30 ha štátom spravovanej pôdy už pred skončením štúdia. Tento náš záber povýšime na jeden zo strategických bodov obnovy poľnohospodárstva v SR.
- Vytvoríme projekt *Mladí do poľnohospodárstva a lesníctva*, v rámci ktorého finančne podporíme poľnohospodárske podniky, začínajúcich roľníkov, rodinné hospodárstva podporou výstavby nájomných, alebo stabilizačných bytov, úľavami na odvodoch, dotáciou platu, vytvorením príležitostí pre študijné pobyty v zahraničí a pod., čím sa naštartuje prílev „mladej krvi“ do agrosektora. Prioritou budú v tomto programe mikropodniky, malé podniky, rodinné hospodárstva a malé a stredné hospodárstva do 1000 ha a to bez rozdielu formy podnikania a vlastníctva.
- Zavedieme povinné celoživotné vzdelávanie v pôdohospodárskom odvetví. Účasť na ňom bude jedna z podmienok nároku na poberanie dotácií a podpôr z verejných zdrojov.
- Posilníme vzdelanie, vedy, výskum a inovácie v oblasti vodohospodárstva.

- Podporíme realizáciu výskumného programu Slovenskej akadémie vied a slovenských univerzít – WATERS.
- Navrhujeme zavedenie predmetov hydrológia a vodné hospodárstvo, zmena klímy a ekológia na všetkých školách technického a prírodovedného smeru.
- Budeme dbať o posilnenie cezhraničnej odbornej spolupráce v oblasti integrovaného manažmentu a ochrany vodných zdrojov a boja s klimatickou zmenou (napr. Dunajská stratégia).
- Ochranu prírody a udržateľný rozvoj podporí aj obnova pozitívneho vzťahu človeka ku prírode a krajine. A tiež je nutné tlmieť hnacie sily, ktoré vedú k degradácii ekosystémov a krajiny. Preto tiež zabezpečíme systém celoživotného vzdelávania všetkých subjektov a mimovládnych organizácií, ktoré sa starajú o chránené územia. Nastúpime cestu pozitívneho vnímania existencie chránených území neštátnymi vlastníckymi pozemkov.
- Za účelom zvýšenia ekologickej gramotnosti a environmentálneho povedomia občanov podporíme sieť koordinátorov environmentálneho vzdelávania na školách a vybudovanie siete regionálnych a mestských ekocentier, pri partnerskom rešpektovaní verejnej, súkromnej aj mimovládnej sféry.

**IV.
MODERNÉ
ŠKOLSTVO,
PERSPEKTÍVA
UPLATNENIA,
PODPORA VEDY
A VÝSKUMU**

Oblasť vzdelávania má v spoločnosti bezpochyby unikátne postavenie. Ekonomicky najvyspelejšie krajiny a tiež krajiny s najvyššou mierou spokojnosti a šťastia obyvateľov majú vzdelávanie a vedu na špičkovej úrovni. Krajiny, ktoré si dali za cieľ dobehnúť najvyspelejšie krajiny sveta (napríklad krajiny strednej a východnej Európy) dnes premyslene investujú do vzdelávania, vedy a výskumu zvýšený objem prostriedkov a úsilia.

Všetky predchádzajúce vlády deklarovali, že vzdelávanie je vládnu prioritou. Tieto úmysly však zostávali iba v deklaratívnej rovine. Realitu odráža objem finančných prostriedkov, ktoré predchádzajúce vlády alokovali do oblasti vzdelávania. Súčasných 4,6 % hrubého domáceho produktu (HDP) je hlboko pod priemerom Európskej únie. Presne taká je aj celková úroveň, výkonnosť a výsledky vzdelávania na Slovensku. Hlboko podpriemerná.

Životnosť ministrov zodpovedných za vzdelávanie, vedu, výskum a šport sa v posledných troch dekádach pohybovala na úrovni jedného a pol roka. Podobné to bolo aj s ich čiastkovými a neúspešnými reformami. Toto obdobie je poznačené množstvom nesystémových a nedokončených krokov, ktoré náš vzdelávací systém ďalej a ďalej komplikovali a znižovali jeho výkonnosť a kvalitu. Vo všetkých objektívnych meraniach na jednotlivých stupňoch vzdelávacích systémov sa Slovensko opakovane ocitá oproti krajinám vyspelého sveta hlboko v poli porazených.

Úroveň nášho vzdelávania odráža vyspelosť Slovenska, výkonnosť ekonomiky, našu uvedomelosť a postoje, schopnosť zavádzať inovácie, schopnosť a ochotu prevziať jednotlivu zodpovednosť za svoj život, rozoznávať a osvojovať si zdravý životný štýl či schopnosť kriticky myslieť a triediť informácie. Vo všetkých týchto oblastiach si želáme zlepšenie. Preto musíme opraviť a pozdvihnúť náš systém vzdelávania. Pritom v našej krajine máme vynikajúce príklady dobrej praxe, ktoré sú porovnateľné s tým najlepším vo svete – poďme ich využiť v prospech celku, aby to nebolo otázkou šťastia alebo peňazí, či bude dieťa/žiak vzdelávaný na výbornej alebo podpriemernej úrovni.

Kým v niektorých odvetviach sa tie najlepšie vynálezy, postupy, receptúry a podobne chránia, sú predmetom utajenia, firemného tajomstva, patentu, copyrightu, v oblasti vzdelávania môžeme zdieľať tie najlepšie postupy naprieč celým svetom. K dispozícii sú teda dáta a overené príklady. Potrebná je však dlhodobá celospoločenská dohoda na tom, že na Slovensku vybudujeme kvalitný vzdelávací systém bez rôznych postranných úmyslov. Tu je súbor opatrení, ktoré ponúka KDH.

KDH

1. **Opravme vzdelávací systém – od povinnej dochádzky k vzdelanému a sebestačnému človeku** – minimalizujeme počet mladých ľudí, ktorí po období povinného vzdelávania ostanú bez výučného listu, maturity, alebo iného dokladu preukazujúceho praktické zručnosti potrebné pre uplatnenie.
2. **Opravme financovanie regionálneho školstva – jeden normatív, jednotné riadenie, jedna logika** – aby sa vzdelávanie stalo skutočnou prioritou a tomu zodpovedal primeraný podiel z HDP do oblasti vzdelávania a aby každé euro bolo využité maximálne efektívne.
3. **Zavedme moderné obsahy a formy vzdelávania** – aby boli mladí ľudia lepšie pripravení do života, vybavení vedomosťami, zručnosťami, zrelší ako osobnosti, schopní a motivovaní harmonizovať svoje osobné ciele s dobrom celej spoločnosti.
4. **Zabezpečme vzdelávanie dostupné každému – inklúzia, desegregácia, rovnosť šancí, celoživotné vzdelávanie** – zvýšme dostupnosť všetkých foriem vzdelávania každému v priebehu celého aktívneho života; aj ľuďom s individuálnymi potrebami.
5. **Pozdvihnime pedagógov a odborných zamestnancov** – zvýšme atraktivitu učiteľského povolania, aby v školách pôsobili kvalitní a dobre motivovaní učitelia, schopní a ochotní sprostredkovať budúcej generácii kvalitné vzdelanie.
6. **Zavedme moderný spôsob riadenia a starostlivosti o šport** – aby bol šport rozumne a efektívne organizovaný, aby sa doň zapájalo viac detí, mládeže i dospelých pre zdravý životný štýl.; aby bol slovenský profesionálny šport konkurencieschopný na svetovej úrovni.
7. **Aktívne zapojme mládež** – vytvoríme primeraný a predvídateľný systém financovania mládežníckych organizácií a aktivít pre zmysluplné trávenie voľného času a celospoločenský úžitok.
8. **Stimulujme vysoké školy – zdroj rozvoja na Slovensku** – nastavme podmienky a parametre trvalého a stabilného rozvoja vysokých škôl, aby produkovali dostatočný počet kvalitných absolventov a špičkových odborníkov a excelovali vo vedeckej a umeleckej činnosti a posunuli Slovensko medzi najvyspelejšie krajiny.
9. **Zapojme vedu a výskum – zdroj pokroku na Slovensku** – aby pokrok v oblasti vedy a výskumu akceleroval pokrok v oblasti hospodárskej a sociálnej a ten viedol k zvyšovaniu životnej úrovne a kvality života.
10. **Nappravme financovanie vysokých škôl, vedy a výskumu** – spravodlivo, predvídateľne, stabilne a transparentne.

1. Opravme vzdelávací systém – od povinnej dochádzky k vzdelanému a sebestačnému človeku

Povinnú školskú dochádzku zaviedla Mária Terézia v 18. storočí. Bol to pokrokový čin, ktorý naštartoval masové vzdelávanie postupne celej populácie. Dnes to však už nestačí. Povinná školská dochádzka ešte nemotivuje niečo sa naučiť, pochopiť, získať užitočnú zručnosť. Dnes stačí do školy jednoducho chodiť, hoci celkom pasívne. Povinná 10-ročná školská dochádzka nezaručuje uplatnenie absolventa na trhu práce ani jeho pripravenosť na život v dospelosti. V súčasnosti máme 1 rok povinného predškolského vzdelávania (neráta sa do školskej dochádzky), 9 rokov povinnej základnej školy + 1 rok povinnej školskej dochádzky na strednej škole. Pričom povinná školská dochádzka končí posledným dňom školského roku, v ktorom žiak dovŕšil 16 rokov. Takto opúšťajú súčasný vzdelávací systém aj žiaci, z ktorých niektorí neskončili ani základnú školu alebo nedosiahli ani výučný list či predpoklady potrebné k získaniu aj nenáročného zamestnania. Od svojich 16 rokov sú takíto žiaci odkázaní na sociálne dávky od štátu, niektorí na celý život.

U nás je potrebné osobitnú pozornosť venovať deťom z menej podnetného prostredia. Ich počet rastie (v niektorých okresoch na východe Slovenska už presiahol, alebo atakuje hranicu 50 % populačného ročníka). Ich vzdelávacie výsledky sú štatisticky veľmi slabé. Predovšetkým v tejto komunite (ale aj všade inde) je potrebné zabezpečiť dostupnosť a zatriaktivniť predškolské zariadenia. Je žiaduce, aby predovšetkým tieto deti navštevovali predškolské zariadenie od štyroch resp. troch rokov.

Chceme, aby každý zdravý mladý človek bol po období povinného vzdelávania schopný postarať sa o seba, ovládal praktické zručnosti, ktoré ho užívia, alebo pokračoval v ďalšom vzdelávaní na vyšších stupňoch.

Chceme, aby boli školy efektívne riadené a manažované, aby využívali inovácie vo vzdelávaní i riadení, aby sa informačne prepojili s ďalšími relevantnými informačnými systémami.

Hlavný cieľ: Minimalizovať počet mladých ľudí po období povinného vzdelávania bez výučného listu, maturity, alebo iného dokladu preukazujúceho praktické zručnosti. Aby každý mladý človek, ktorému to dovoľuje zdravotný stav, našiel uplatnenie na trhu práce a bol schopný napr. šoférovať, obsluhovať nejaké zariadenie, pracovať ako pomocná sila v stavebníctve, potravinárstve, poľnohospodárstve, v cestovnom ruchu a podobne.

Opatrenia:

- Zabezpečíme, aby čo najviac detí, predovšetkým z marginalizovaných rómskych komunít (podľa možnosti všetky) mohlo navštevovať materskú školu od troch, resp. 4 rokov.
- Navrhujeme, aby sa povinnosť vzdelávať sa predĺžila do doby, kým mladý človek nezíska minimálne stredné vzdelanie, teda maturitu alebo výučný list v aspoň 2-ročnom odbore. Táto povinnosť by končila posledný deň školského roku, v ktorom žiak zavŕšil 18. rok veku. Dovtedy by mladý človek nemal byť odkázaný na akúkoľvek finančnú dávku.
- V školách zavedieme stredný manažment – kľúčoví učители, ktorí vedú predmetové komisie začínajúcich učiteľov, implementujú projekty a rôzne inovácie budú mať znížený úväzok, budú sa podieľať na riadení škôl a vzdelávacích aktivít a budú mať zvýšený plat.
- Vybudujeme stredný makromanažment školstva na Slovensku – personálne a odborne posilníme regionálne úrady školskej správy (RÚŠS) tak, aby dokázali poskytovať vo svojej územnej pôsobnosti školám všetkých zriaďovateľov všestrannú podporu – v oblasti právnej, technickej, projektovej, intervenčnej. RÚŠS budú mať podiel aj na správe siete škôl a školských zariadení.
- Urýchlíme prebiehajúcu digitalizáciu školstva v užitočnom a potrebnom smere – prepojíme rezortný informačný systém (RIS) a školské informačné systémy (ŠIS) s ústredným portálom verejnej správy (ÚPVS) resp. s vládny cloudom tak, aby sme nielen naplnili literu zákona o e-governmente, ale najmä vybudovaním funkčnej elektronickej registratúry skutočne odbremenili školy od zbytočnej administratívy. Napríklad už dnes ŠIS (Edupage, e-škola) majú funkcionálnosť, cez ktorú môže byť administratívne celé prijímacie konanie na štúdium na strednú školu – od zverejnenia kritérií a termínov, prijímania prihlášok, evidencie, komunikácie, oznamovanie výsledkov, doručovanie rozhodnutí až po potvrdenia o nástupe na konkrétnu školu – pričom časť týchto funkcií musí byť vypnutá, pretože napr. potvrdenie o nástupe na konkrétnu školu cez ŠIS nie je právoplatné a musí byť doručené v súčasnosti v písomnej podobe. Keby ŠIS bol prepojený s portálom slovensko.sk, jednoducho by sa po odkliknutí v Edupage/ e-Škole doručil do elektronickej schránky rodiča (resp. cez systém centrálného úradného doručovania sa automaticky formulár vytlačí na pošte a je doručený listinne, ak by adresát nemal aktivovanú elektronicкую schránku), čo by bolo automaticky zaznamenané v elektronickej registratúre – bez papierov a mechanického písania a prepisovania údajov – všetko jedným úkonom, ktorý už dnes každá škola zvláda a využívala v čase covidovej krízy.
- Chceme prepojiť RIS s vládny cloudom, resp. elektronickými systémami niektorých rezortov, napr. rezortom práce, sociálnych vecí a rodiny alebo s rezortom zdravotníctva (pediatri) tak, aby sme minimalizovali administratívu a zaťažujúcu opakovanú komunikáciu, ktorá môže byť zautomatizovaná.
- Nastavíme intenzívnejšiu spoluprácu rezortu školstva so všetkými relevantnými aktérmi vzdelávania, s cieľom maximálneho a efektívneho využitia ľudských zdrojov, poznania a skúseností, adresne vynaloženej práce a finančných prostriedkov a s cieľom sieťovať aktérov ako sú napr. stavovské školské organizácie, samosprávy, odbory, zamestnávateľia, UNESCO, mimovládne

organizácie venujúce sa vzdelávaniu a výchove, cirkvi a pod. Konkrétnym nástrojom bude napríklad Kurikulárna rada ministerstva, ktorej delegáti budú nominovaní najmä aktérmi vzdelávania a partnermi ministerstva vrátane zástupcov vysokých škôl.

2. Opravme financovanie regionálneho školstva – jeden normatív, jednotné riadenie, jedna logika

Kľúčovou zmenou vo vzdelávaní podmieňujúcou zastavenie prepadu nášho školstva je zmena financovania regionálneho školstva. Okrem potrebného navýšenia štátneho rozpočtu pre školstvo aspoň na úroveň priemeru EÚ, čiže na 5,1 % HDP, musíme zefektívniť systém financovania školstva tak, aby sme odstránili absurdnú situáciu, kedy napr. školský klub detí, neoddeliteľná súčasť základnej školy, je financovaný z podielových daní z originálnych kompetencií samospráv (rovnako ako školská jedáleň či materská škola), kým samotná základná škola je financovaná priamo zo štátneho rozpočtu.

Je potrebné odstrániť nesystémové zásahy do financovania vzdelávania z iných rezortov prostredníctvom izolovaných ad hoc opatrení. Všetky finančné toky v oblasti vzdelávania je potrebné zjednodušiť, usporiadať a zároveň je potrebné odbúrať ich nezmyselnú byrokraciu.

Aktuálne je tiež potrebná náprava niektorých nedostatkov realizovaných v rámci Plánu obnovy a odolnosti (POO), resp. projektov z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF). POO a EŠIF nie sú cieľom, ale prostriedkom, príležitosťou na potrebné investície.

Chceme, aby sa vzdelávanie stalo skutočnou prioritou a tomu zodpovedal primeraný podiel z HDP do oblasti vzdelávania a zároveň, aby každé euro prichádzajúce do školstva bolo využité maximálne efektívne.

Hlavný cieľ: Zvýšenie kvality a výsledkov vzdelávania v porovnaní s krajinami vyspelého sveta

Opatrenia:

- V spolupráci so samosprávami a školskými stavovskými organizáciami predložíme nový zjednodušený koncept financovania školstva, kde budú základné a stredné školy a ich organické súčasti financované normatívom na žiaka v rámci prenesených kompetencií.
- Súčasťou normatívneho financovania na žiaka budú aj niektoré činnosti školy, doposiaľ financované osobitne – ako sú školy v prírode, pohybové a športové kurzy. Ako alternatívu k lyžiarskym kurzom zavedieme turistické alebo cykloturistické kurzy.
- Novými súčasťami normatívu na žiaka budú digitálny normatív (financie na služby dátových operátorov, internet); normatív na nákup učebných zdrojov; koeficient ekonomickej rovnováhy (v rôznych regiónoch Slovenska sa líšia náklady na základný kôš tovarov a služieb ako je napr. teplo alebo bývanie alebo dostupnosť a cena služieb), čím chceme školám zabezpečiť za porovnateľnú kvalitu a kvantitu práce porovnateľné finančné prostriedky na odmeňovanie a prevádzku školy.
- Automatický zber údajov prostredníctvom rezortného informačného systému zefektívňime tak, aby mohli byť školy financované normatívne na základe aktuálnych dát v danom mesiaci.
- Dôsledne prenavstavíme logiku – nerobíme opatrenia kvôli POO a EŠIF, ale POO a EŠIF máme ako nástroj na dosiahnutie našich cieľov v prospech Slovenska.
- Opravíme nedostatky transformácie zariadení poradenstva a prevencie tak, aby sa dostupnosť služieb neznížila ale výrazne zvýšila.
- Nastavíme jednotné transparentné financovanie zariadení poradenstva a prevencie bez rozdielu zriaďovateľa tak, aby nemuseli byť či už štátne zariadenia masívne dofinancované alebo aby neštátnym nehrozila bezprostredná likvidácia.
- Dôsledným uplatnením štandardizovaných metodík a postupov poskytovania poradenskej činnosti zabránime nesprávnej diagnostike, zneužívaniu poradenského systému a naopak maximalizujeme súčinnosť a spoluprácu medzi školou, rodičmi a zariadeniami poradenstva a prevencie pri poskytovaní podporných opatrení žiakom.
- Upravíme kvalifikačné požiadavky na vzdelávanie učiteliek v materských školách tak, aby nedochádzalo k diskriminačne odlišnému prístupu ku nim podľa ich vzdelania, a nebola ohrozená sieť našich stredných pedagogických škôl.
- Zrýchlime tvorbu nových učebníc a učebných zdrojov vzhľadom na reformu obsahu a foriem vzdelávania.
- Dôsledne využijeme všetky finančné zdroje na financovanie systému podporných opatrení, zabezpečenie dostatku členov podporných tímov pre školy a zabezpečíme ich udržanie prechodom financovania na štátny rozpočet. Na príprave a výškolení podporných tímov budeme spolupracovať s vysokými školami.
- Detailne zmapujeme dostupnosť predprimárneho vzdelávania v spolupráci so samosprávami, posilníme metodickú a projektovú podporu záujemcom o výzvy na dobudovanie kapacít materských škôl tak, aby sme zabezpečili na 100% uplatnenie právneho nároku na škôlku všetkým záujemcom pre deti od 3 rokov.

- Posilíme regionálne štruktúry rezortu – regionálne úrady štátnej správy – tak, aby v čase implementácie reformných zmien a zákonov boli všestranne nápomocné všetkým školám, školským zariadeniam, ich zriaďovateľom a samosprávam vo svojej územnej pôsobnosti – v oblasti komunikácie, metodologickej a procesnej podpory.

3. Zavedieme moderné obsahy a formy vzdelávania

Na Slovensku sme priebežne nezosúladiť formy a obsahy vzdelávania (teda čo a ako učíme) s meniacim sa svetom, s potrebami našej krajiny a obyvateľov. Doteraz sa nadmerne venujeme memorovaniu faktov a zahlcovaniu mozgových kapacít na úkor rozvoja myslenia, zmysluplného narábania s informáciami, na úkor tvorivých činností. Je potrebné nadviazať na prijaté princípy zmeny kurikula vyjadrené v novom Školskom vzdelávacom programe a v úzkej spolupráci so školami a ich stavovskými organizáciami uvádzať reformy do života tak, aby potrebné a žiadané zmeny neostali na papieri, v dokumentoch, ale aby sa realizovali v triedach, v školách a najmä v živote detí a žiakov. Skutočná zmena len začína, bude to dlhodobý proces, ktorý vyžaduje systémové zmeny, skutočnú znalosť vecí, spoluprácu s odborníkmi z praxe naprieč vedeckou obcou, politickým spektrom i naprieč viacerými volebnými obdobiami. V nadväznosti na zmeny v základnej škole je nevyhnutná zmena obsahu a foriem vzdelávania na stredných školách, ktorá umožní stredným školám väčšiu flexibilitu, zvýši zodpovednosť žiakov za vzdelávanie, lepšie pripraví maturantov na VŠ štúdium resp. absolventov SŠ do praxe.

Chceme, aby sa naše deti vzdelávali moderne, aby vzdelávanie dávalo zmysel a odrážalo potreby doby, jednotlivca i spoločnosti. Aby vzdelávanie nepodnecovalo strach, úzkosť, obavy, ale naopak, aby otváralo perspektívy, obohacovalo a rozvíjalo každého jednotlivca po hranice vlastného potenciálu.

Hlavný cieľ: Mladí ľudia lepšie pripravení do života, vybavení vedomosťami, zručnosťami, zrelší ako osobnosti vďaka charakterovému vzdelávaniu, schopní a motivovaní harmonizovať svoje osobné ciele s dobrom celej spoločnosti.

Opatrenia:

- Všestranne posilíme regionálne centrá podpory učiteľov, sieť školiacich pracovísk Národného inštitútu pre vzdelávanie a mládež – zabezpečíme školenia na mieru a podľa želania učiteľov/škôl; podporíme a dôsledne budeme spolupracovať so školami experimentálne overujúcimi nové kurikulum tak, aby sme pred jeho celoštátnym uplatnením maximálne využili priestor na potrebné zlepšenia v snahe zachovať a posilniť odhodlanie škôl/stavovských organizácií úspešne posunúť naše školstvo na vyššiu úroveň v jeho jadre – obsahu a formách vzdelávania.
- So skúsenosťami z najlepších a najúspešnejších zahraničných modelov stredoškolského vzdelávania a najmä vzhľadom na realitu a potreby Slovenska začneme v spolupráci so stavovskými školskými organizáciami, zástupcami vysokých škôl a zamestnávateľov pripravovať reformu stredného školstva tak, aby sme odstránili komunikačnú a koncepcijnú priepasť medzi strednými a vysokými školami resp. medzi základnými a strednými školami.
- Pripravíme reformu maturitnej a záverečnej skúšky tak, aby zodpovedali potrebám 21. storočia (zjednodušený príklad: maturita zo slovenského jazyka a literatúry bude mať 2 úrovne – vyššiu pre budúcich vysokoškolákov v jazykových študijných odboroch a štandardnú pre maturantov, u ktorých nie je slovenský jazyk odbornou súčasťou ich ďalšieho vysokoškolského štúdia; napr. pre technikov). Pripravíme model maturitnej skúšky pre gymnáziá, ktorý bude obsahovať maturitnú skúšku z matematiky na 2 úrovniach podobne ako pri maturitnej skúške zo slovenského jazyka a literatúry.
- Vybrané stredné školy sa stanú súčasťou systému celoživotného vzdelávania – jeho poskytovateľmi.
- Odstránime absurdity zo života stredných škôl, ako je napríklad povinnosť riaditeľov škôl osobne preberať vlastným autom maturitné zadania, namiesto ich riadneho doručenia do škôl kuriérskou službou podobne ako je to pri celoplošnom testovaní.
- Systémovo posilíme spoluprácu SŠ a zamestnávateľov resp. programové prepojenie SŠ s VŠ a vedeckými pracoviskami.

4. Zabezpečíme vzdelávanie dostupné každému – inklúzia, desegregácia, rovnosť šancí, celoživotné vzdelávanie

Zmyslom inklúzie je zabezpečiť každému žiakovi maximálne dosiahnutie jeho vzdelávacieho a rozvojového potenciálu s ohľadom na jeho celkový rozvoj – fyzickú, mentálnu, duševnú a prípadne aj spirituálnu dimenziu. Základným predpokladom úspešnej inklúzie je princíp maximálneho osahu pre všetkých žiakov. Inklúzia nesmie znamenať zvýšenú potrebnú starostlivosť o skupinu žiakov na úkor druhých žiakov. Toto nedosiahneme spoliehaním sa na spontánne postoje pedagógov a odborných zamestnancov, ale zavedením riadne fungujúceho systému aj s potrebnou metodikou a podporou pre manažmenty škôl, odborných zamestnancov aj učiteľov. Systém podporných opatrení pre deti a žiakov nesmie zostať iba na papieri, v zákone – do života ho prinesú najmä podporné inkluzívne tímy: špeciálni pedagógovia, školskí psychologovia, sociálni pedagógovia, sociálni pracovníci, liečební pedagógovia, logopédi, asistenti učiteľa, pomocní vychovávatelia, zdravotnícki pracovníci a samozrejme funkčné zariadenia

poradenstva a prevencie. Títo odborní zamestnanci sa musia stať stálou súčasťou škôl a nezávisieť na krátkodobých, časovo a finančne ohraničených projektoch, čo znamená efektívne vyčerpanie prostriedkov z POO a EŠIF a plynulý prechod na financovanie zo štátneho rozpočtu.

Rýchly vývoj a masívny nástup nových technológií a z toho vyplývajúce zmeny v štruktúre pracovných miest a požiadaviek na zamestnancov a podnikateľov znamenajú, že nikto z nás nie je na celú svoju kariéru a život vybavený potrebnými vedomosťami a zručnosťami, ktoré získal pri úspešnom ukončení dosiahnutého stupňa vzdelania. Je teda nevyhnutné podporovať také formy celoživotného vzdelávania, ktoré umožnia každému podľa potreby aktualizovať osobné zručnosti a vzdelanie.

Chceme, aby kvalitné vzdelanie bolo dostupné každému v priebehu celého aktívneho života.

Hlavný cieľ: Zvýšenie dostupnosti všetkých foriem vzdelávania každému. Zabezpečenie rovnakej dostupnosti foriem vzdelávania aj ľuďom s individuálnymi potrebami.

Opatrenia:

- V rámci podpory nadaných žiakov rozšírime, zefektívime a dofinancujeme činnosť súťaží a olympiád na všetkých úrovniach. Finančné prostriedky určené na vzdelávacie poukazy žiakov premietneme do normatívov a aj takto zjednodušíme model financovania školstva a odstránime zbytočnú administratívnu záťaž.
- Poskytovanie „bezplatných obedov“ pre našich žiakov bolo prijaté naráchlo, komplikovane a nespravodlivo. Tento zámer upravíme tak, aby bol čo najmenej komplikovaný, aby bol financovaný z normatívu na žiaka, aby sa týkal všetkých žiakov a aby reflektoval aj potreby žiakov s diétnymi problémami.
- Deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia a všetkým, ktoré to potrebujú, zabezpečíme maximálnu dostupnosť a atraktivitu predškolských zariadení, a školských klubov detí, kde bude vytvorený priestor na podporu, dobiehanie učiva či prípravu na ďalšie vyučovanie.
- Na úrovni základných škôl posilníme všetky opatrenia proti záškoláctvu a zbytočnému opakovaniu ročníka. Prepojíme údaje z elektronickej triednej knihy škôl s informačným systémom Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a taktiež s elektronickým systémom pediatrických ambulancií tak, aby všetky zložky starostlivosti o deti zo sociálne znevýhodneného prostredia mali o nich potrebné a prepojené dáta a mohli okamžite intervenovať.
- Budeme intenzívne spolupracovať so samosprávami a ďalšími zriaďovateľmi, rezortom práce, sociálnych vecí a rodiny, s rezortom hospodárstva, so zamestnávateľmi a s úradom splnomocnenca vlády pre marginalizované rómske komunity (MRK) tak, aby sa účinným spôsobom zabránilo segregácii detí a mládeže z MRK.
- Zjednodušíme spôsob rekvalifikácie dospelých z MRK, aby boli zamestnateľní a udržali si prácu, poskytneme im a ich rodinám možnosti na zvýšenie kvality ich života podmienené riadnou školskou dochádzkou ich detí.
- Zavedieme systém celoživotného vzdelávania, ktorý umožní ľuďom v akomkoľvek produktívnom veku doplniť si vzdelanie, aktualizovať zručnosti resp. rekvalifikovať sa na potrebnú spôsobilosť prostredníctvom siete vzdelávacích inštitúcií (najmä SŠ a VŠ) a zavedením individuálnych vzdelávacích účtov, kde bude mať každý občan istú sumu finančných prostriedkov, určených na úhradu vzdelávacích kurzov, medzi ktoré môžu patriť aj vodičské kurzy, kurzy cudzích jazykov, používania nových technológií, rekvalifikačné kurzy a podobne.

5. Pozdvihnime pedagógov a odborných zamestnancov

Učitelia sú kľúčovými aktérmi vzdelávania. S našimi deťmi a mládežou strávia často viac času ako samotní rodičia. Formujú a do života uvádzajú našu budúcnosť. Od kvality ich práce závisí úspech a prosperita celej krajiny. Ich spoločenský status, finančné ohodnotenie a podmienky ich práce sú tak nízke, že zo školstva postupne odchádzajú a na štúdium na pedagogických fakultách sa ich hlási menej a menej. Už dnes v školstve chýbajú stovky pedagógov s rôznymi aprobáciami. V správach OSN, OECD, UNESCO k edukácii sa ako refrén opakuje, že musíme zabezpečiť, aby malo každé dieťa prístup ku kvalitnému vzdelávaniu. Preto musíme do školstva získať a udržať tých najkvalitnejších ľudí. V posledných dekádach však na Slovensku ideme presne opačným smerom.

Chceme, aby v školách pôsobili kvalitní a dobre motivovaní učitelia, schopní a ochotní sprostredkovať našej budúcej generácii kvalitné vzdelanie.

Hlavný cieľ: Zvýšenie atraktivity učiteľského povolania primeraným ohodnotením kvalitných ľudí a vytvorenie podmienok na hodnotenie pedagógov podľa kvality ich práce.

Opatrenia:

- V spolupráci s pedagogickými fakultami nastavíme 5 ročnú prípravu učiteľov na novú schému, úspešne overenú praxou v krajinách, ktoré nás skokovo predbiehajú v dosiahnutých výsledkoch. Bakalársky stupeň vysokoškolského vzdelávania (= prvé 3 roky) bude mať ťažisko v aprobačných odboroch budúceho učiteľa, okrem odborového vzdelávania bude prítomná aj didaktika predmetov/vzdelávacích oblastí a všeobecný základ pedagogických a príbuzných vied. V ďalších 2 rokoch štúdia

magisterského stupňa bude ťažisko vzdelávania budúceho učiteľa v budovaní praktických zručností a potrebných skúseností vo veľkej miere priamo na školách a v školských zariadeniach v rôznych pozíciách: napr. asistent učiteľa, pomocný vychovávateľ resp. pomocný pedagóg – môže mať zverené parciálne úlohy vo vyučovaní alebo účasť na školských akciách, vychovávateľ v školskom klube a podobne. Tak bude po 5 rokoch štúdia absolvent VŠ pedagogickej pripravený vykonávať svoje povolanie už pri nástupe do zamestnania. Ďalším vzdelávaním si môže prehĺbiť akademickú a odbornú výbavu na ešte vyššiu úroveň.

- Ak chceme, aby povolanie učiteľa resp. odborného zamestnanca v školstve bolo prvou voľbou výborných absolventov stredných škôl a aby títo neodchádzali zo svojho povolania hneď po vysokej škole alebo po pár rokoch v škole, musíme im zmeniť podmienky ich práce. Dnes pedagogické fakulty robia skôr nábor než výber pri prijímacom konaní. Musíme preto pedagógov a odborných zamestnancov lepšie zaplatiť a diferencovane odmeňovať podľa kvality a množstva odvedenej práce.
- Slovensko investuje do školstva zhruba 4,6 % HDP, Poľsko 5,2 % HDP a Česko je na priemernej úrovni EÚ, čo je 5,1 % HDP. Postupne navýšime rozpočet pre školstvo aspoň na priemernú úroveň 5,1 % HDP, čo nám umožní naviazať mzdy pedagogických a odborných zamestnancov v školstve na systémovú hladinu napr. 130 % priemerného zárobku v národnom hospodárstve, alebo aspoň na úroveň priemernej mzdy vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov.
- V spolupráci so stavovskými organizáciami v školstve a odborníkmi pripravíme základné kritériá posudzovania kvality práce pedagogických zamestnancov za účelom ich spravodlivého diferencovaného odmeňovania vo výrazne zvýšenej variabilnej zložke platu.
- Pedagógovia a odborní zamestnanci dostanú väčšiu podporu v oblasti metodiky, didaktických materiálov, organizačného zabezpečenia vzdelávacích a výchovných aktivít, vzájomnej spolupráce, technológií, podpory v oblasti komunikácie a spolupráce s rodičmi žiakov a pri riešení špecifických potrieb a životných situácií jednotlivých žiakov.

6. Zavedme moderný spôsob riadenia a starostlivosti o šport

Šport je celosvetový fenomén, ktorý spája, baví, vplýva na zdravie národa i jeho prestíž, rozvíja vôľové i charakterové vlastnosti jednotlivcov. O športovcov sa zvyčajne vo zvýšenej miere zaujíname vtedy, keď prinesú medaily z dôležitých podujatí. V našom športe však chýba systém, deti a mládež sa z roka na rok stále menej pohybujú a zhoršuje sa ich kondícia, fyzické aj mentálne zdravie. Na Slovensku sa športu darí najmä vďaka prístupu jednotlivcov a rodín. Športová infraštruktúra, ako aj celková podpora športu na Slovensku je nedostatočná. Chýba systém a zrozumiteľná koncepcia rozvoja športu. Postavenie športu v rámci Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu je nedostatočné. Ustanovenie splnomocnenca vlády pre mládež a šport vnáša do tejto témy ešte viac komplikácií. Podobne ako ďalšia organizácia – Fond na podporu športu. Ak sa má do športu priniesť poriadok, potrebuje mať jedno riadenie – ústredný orgán štátnej správy a jasné a prehľadné finančné krytie.

Chceme, aby bol šport na Slovensku rozumne a efektívne organizovaný, aby sa doň zapájali vo zväčšenej miere deti, mládež i dospelí, aby sme postupne zvyšovali pohybovú aktivitu a zdravý životný štýl.

Hlavný cieľ: Zlepšenie systému riadenia a financovania športu, aby sa do športových a pohybových aktivít na amatérskej úrovni zapájalo čo najviac ľudí a aby bol slovenský profesionálny šport konkurencieschopný na svetovej úrovni.

Opatrenia:

- Zavedieme ústredný orgán štátnej správy, ktorý zastreší šport po odbornej, metodickú i finančnej stránke a zabezpečí jeho rozvoj.
- Budeme aktualizovať register športovej infraštruktúry na úrovni národnej, krajskej i miestnej s cieľom dobudovať chýbajúcu športovú infraštruktúru.
- Nový zákon o športe pripravíme v spolupráci so športovými zväzmi, Slovenským olympijským a športovým výborom, s odborníkmi v oblasti športu a v spolupráci s expertmi zo zahraničia s cieľom zmysluplného rozvoja športu na amatérskej i profesionálnej úrovni.
- Do športu nasmerujeme prostriedky z hazardu a lotérií.
- Budeme stimulovať zahraničné firmy, ktoré vytvárajú zisk na Slovensku, aby primerane podporovali slovenský šport.
- Vytvoríme mechanizmus zabezpečujúci špeciálny odvod z činností, ktoré pochádzajú priamo zo športu.
- Vytvoríme taký mechanizmus, aby financovanie športu zo súkromných zdrojov bolo motivačné a pre sponzorov a zo súkromných zdrojov jednoduché.

7. Aktívne zapojme mládež

Mladých ľudí vo veku 15 – 24 rokov (vekové hranice podľa OSN) je na Slovensku niečo viac ako pol milióna, teda približne desatina populácie SR. **Hlavným nositeľom práce s mládežou sú mládežnícke organizácie a iné mimovládne neziskové organizácie**, ktorých primárnym cieľom je neformálne vzdelávanie, neformálne učenie sa a výchova k hodnotám a k charakteru, ako aj pomoc v krízových a zložitých životných situáciách. Mládežnícke organizácie vedia relatívne **lacno, rýchlo a efektívne zasiahnuť do výchovy a vzdelávania súčasných mladých ľudí**.

Výška financií vyčlenených na dotácie z MŠVVaŠ SR pre mládežnícke organizácie sa viac ako 10 rokov výrazne nemenila napriek inflácii a zdražovaniu. Sme svedkami toho, že v čase prichádza k nárastu počtu mládežníckych organizácií, medzi ktorých sa financie delia a tiež k nárastu počtu členov a „klientov“ jednotlivých mládežníckych organizácií, ktorým poskytujú mládežnícke organizácie služby, čo vedie k ich vyšším výdavkom. Tento nárast je daný najmä potrebami a dopytom zo strany mládeže vzhľadom na zhoršujúce sa mentálne zdravie a narastajúcu frustráciu. V roku 2008 bola priemerná dotácia MŠVVaŠ SR na jedného člena podporenej mládežníckej organizácie na celý rok vo výške cca 38€, v roku 2012 cca 35€, v roku 2019 cca 25€ a v roku 2022 cca 33€. Dotácie v tejto výške nepostačujú mládežníckym organizáciám ani na udržiavanie prevádzky a existujúcej činnosti. Zároveň nemajú priestor na nevyhnutný rozvoj.

Chceme, aby sa naša mládež aktívne zapájala do spoločenského života, rozvíjala verejnoprospešné, kultúrne, športové či politické aktivity a aby zmysluplne trávila voľný čas.

Hlavný cieľ: Zabezpečenie primeraného a predvídateľného systému financovania mládežníckych organizácií a aktivít prinášajúcich celospoločenský úžitok.

Opatrenia:

- Navrhujeme teda vytvoriť samostatný rozpočtový riadok v štátnom rozpočte výlučne určený na prerozdelenie financií na dotačné programy pre mládežnícke organizácie.
- Zabezpečíme skorší príchod financií v rámci roka určených pre mládežnícke organizácie zabezpečujúce celoročnú činnosť. Mládežníckym organizáciám prichádzajú financie z dotačných programov MŠVVaŠ SR určených na celoročnú činnosť až v polovici roka, čo je veľmi neskoro, vytvára to mládežníckym organizáciám komplikácie, čo ovplyvňuje negatívne aj ich činnosť.
- Zjednodušíme aktuálny systém administrácie a kontroly dotácií pre mládežnícke organizácie, ktorý je nastavený komplikovane a zaťažujúco.
- Posilníme odbor pre mládež na ministerstve školstva tak, aby v spolupráci s Národným inštitútom vzdelávania a mládeže (NIVAM) a Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie napomohli prirodzenému zosieťovaniu mládežníckych organizácií, ich logistickej podpore a vzájomnému zdieľaniu dát.

8. Stimulujeme vysoké školy – zdroj rozvoja na Slovensku

Naše vysoké školy sú len v ojedinelých prípadoch schopné konkurovať prestížnym zahraničným univerzitám a čoraz viac našich študentov sa rozhoduje pre štúdium mimo Slovenska, pričom sa nám nedarí získať adekvátny počet kvalitných zahraničných študentov ani pedagógov či vedcov.

Vysoké školy dlhodobo existujú v zastaralom systéme financovania, typickom nepredvídateľnosťou a nízkym rešpektom k diverzifikácii vysokých škôl. Absentuje užšia spolupráca a systematická komunikácia so štátom, ktorý na jednej strane zodpovedá za vonkajšie podmienky existencie vysokých škôl a na druhej strane je zadávateľom celospoločenskej objednávky pre vysoké školy v zmysle potrieb spoločnosti – napr. dostatok lekárov a zdravotníckych pracovníkov, kvalitných učiteľov, IT špecialistov, odborníkov na nové technológie a perspektívne odvetvia priemyslu 5.0 či ekologického poľnohospodárstva alebo energetického priemyslu. Vysoké školy majú nenaplnený potenciál obnoviť svoj podiel na líderstve v zmysle trendov dobre spravovanej a vyspelej spoločnosti, čo ilustruje napr. aj posun od priemyslu 4.0 k priemyslu 5.0 rozšírením o snahu umiestniť ľudskú tvorivosť a blahobyt do centra priemyslu – spojiť rýchlosť a účinnosť strojových technológií s vynaliezavosťou a talentom ľudských náprotivkov. Vysoké školy na Slovensku majú prirodzený potenciál v dobrých pedagógoch, odborníkoch a vedcoch, umelcoch a sú schopné ísť po ceste vysokej medzinárodnej úrovne. Ešte stále máme excelentné pracoviská a jednotlivcov, ktorí majú vysoký kredit kdekoľvek v zahraničí – sú to výnimky, ktoré však dokazujú, že máme potenciál rásť aj povinnosť tento rast maximálne podporiť.

Chceme posilniť dôveru a dobré meno slovenských vysokých škôl a zvýšiť záujem aj zahraničných študentov o naše univerzity. Pomôžeme posunúť aspoň jednu slovenskú univerzitu medzi prvých 500 svetových univerzít v rebríčku QS World University Rankings (aktuálne máme 5 univerzít v prvej 1000).

Chceme sa dohodnúť na koncepčnom memorande so Slovenskou rektorskou konferenciou a najmä ho dôsledne praktizovať – intenzívne spolupracovať s vysokoškolskými reprezentáciami pri všetkých legislatívnych a strategických procesoch zameraných na zvýšenie kvality a rozvoj vysokých škôl.

Chceme viacej zapojiť študentské reprezentácie do samosprávnych funkcií vysokých škôl, ich hodnotenia a dialógu s ministerstvom školstva.

Chceme, aby vysoké školy budovali a spájali v ľuďoch charakter a odbornosť, aby pomohli Slovensku urobiť civilizačný posun; pretože ak si nezačneme vážiť vzdelanie, ak si nezačneme vážiť kompetenciu, charakter a odbornosť, tak Slovensko nemá budúcnosť. Aby sa v našej krajine necítil každý povoláný postaviť všetko iba na svojom názore, osočovať hocikoho, posúdiť a súdiť každého a každú činnosť. Aby sme si viac vážili a múdro investovali do jediného potenciálu rozvoja a perspektívy dobrej budúcnosti Slovenska – do ľudí a ich osobnostného rozvoja, najmä vzdelania.

Hlavný cieľ: V úzkej spolupráci s vysokými školami nastaviť podmienky a parametre trvalého a stabilného rozvoja vysokých škôl, ktoré budú produkovať dostatočný počet kvalitných absolventov a špičkových odborníkov a budú excelovať aj vo vedeckej a umeleckej činnosti v medzinárodnom meradle s cieľom posunúť Slovensko medzi najvyspelejšie krajiny.

Opatrenia:

- Podporíme Slovenskú akreditačnú agentúru pre vysoké školstvo pri posudzovaní vysokých škôl s cieľom dosiahnuť plnú zodpovednosť za tvorbu kvalitných a v praxi uplatniteľných študijných programov, ich prispôsobovanie sa reálnym aktuálnym podmienkam na Slovensku. Napríklad podporíme akreditovanie Slovenskej akreditačnej agentúry v prostredí ENQA a jej registráciu v registri EQAR, vďaka čomu sa budú môcť slovenské vysoké školy akreditovať aj u renomovaných zahraničných akreditačných agentúrach.
- Podporíme internacionalizáciu slovenského vysokého školstva a zvyšovanie mobility študentov (najmä smerom na Slovensko) s cieľom skvalitnenia vzdelávania posilnením dopytu po slovenských vysokých školách aj prostredníctvom dôsledného plnenia Globálneho dohovoru UNESCO o uznávaní kvalifikácií týkajúcich sa vysokoškolského vzdelávania.
- Zabezpečíme komplementaritu a rovnováhu všetkých druhov vied a odborov, najmä technických, spoločenských a humanitných, ako aj lekárskeho. Vytvoríme pre všetky odbory potrebné legislatívne podmienky pre uplatnenie, najmä v katalógoch pracovných činností a zoznamoch povolání podľa aktuálnej situácie a vývoja v spoločnosti, trendov vývoja vo svete s dopadom na Slovensko a jeho strategické ciele, ale aj s reflexiou na nedávnu pandémiu a psychológiu dopadov napätia a vojny.
- V spolupráci s pedagogickými fakultami, NIVAM-om, odborníkmi a autormi kurikulárnej reformy skvalitníme a prestaviame prípravu budúcich pedagógov pre prax podľa potrieb v súčasnosti a to najmä presunutím odbornej prípravy, psychologických a pedagogických disciplín do bakalárskeho stupňa štúdia, pričom v magisterskom stupni bude ťažiskom ďalšieho vzdelávania odborná prax v školách a školských zariadeniach. Posilníme pozíciu cvičných škôl a zapojíme do prípravy budúcich pedagógov významných aktérov vzdelávania z praxe, protagonistov inovatívneho vzdelávania a dlhodobo najúspešnejších praktikov.
- Podporíme spájanie vysokých škôl s cieľom posilniť kvalitu vzdelávania a vedy, kvalitu života študentov a práce zamestnancov na vysokých školách s cieľom zvýšenia atraktivity štúdia na slovenských vysokých školách. Proces spájania podporíme v súlade s analýzou súvisiacich parametrov, regionálnych, zahraničných vzťahov, ekonomických súvislostí, autonómiou vysokých škôl – rešpektujúc preferenciu vysokých škôl voči *mäkkému* spájaniu vytváraním konzorcií – zdieľanie niektorých zariadení, služieb a zdrojov – pred *tvrdým* spájaním – vznikom nového jediného subjektu namiesto spájaných vysokých škôl.
- Budeme podporovať aktívne prepojenie vysokoškolského štúdia s praxou. Študenti by mali mať už počas svojho štúdia možnosť konfrontovať teoretické poznatky s praxou, a tak si prehĺbiť poznanie a rozvinúť zručnosti v prospech budúceho uplatnenia.

9. Zapojme vedu a výskum – zdroj pokroku na Slovensku

Slovensko so svojimi 5 miliónmi obyvateľov nemôže byť vo všetkých oblastiach vedy na úrovni násobne väčších a rozvinutejších krajín. Na druhej strane, špičkové technológie a odvetvia s vysokou koncentráciou vedeckých poznatkov sú zdrojom najvyššieho životného štandardu založeného na hospodárstve s veľkým podielom oblastí s vyššou pridanou hodnotou. V dnešnom globalizovanom svete nie je ani potrebné, aby jedna krajina (osobitne menšia) mala plne rozvinuté všetky existujúce vedecké odvetvia na svetovej úrovni – to by vyžadovalo investície ďaleko nad možnosti Slovenska a podobných krajín. Vďaka medzinárodnej spolupráci a sieťovaniu vedeckej a výskumnej činnosti vieme uspieť, ak budeme zapojení do tejto medzinárodnej spolupráce a udržíme si a rozvineme svoje excelentné pracoviská. Aj v súčasnosti máme špičkových odborníkov na IT, umelú inteligenciu, vesmírne technológie a priemysel, moderné materiály a ich inovatívne využitie, biochémiu, fyziku, medicínu, matematické modelovanie a podobne.

Veda a výskum je úzko spojená najmä s vysokoškolským vzdelávaním, pričom zle nastavené podmienky hodnotenia vzdelávania na vysokých školách a ich tvorivej činnosti, čiže vedeckej a umeleckej činnosti, môžu viesť k nevyváženosti dôrazu na vzdelávanie a na vedu na vysokých školách – k posilneniu jednej zložky na úkor druhej.

Zabezpečenie reálneho a spravodlivého hodnotenia vedeckej a umeleckej činnosti na slovenských vysokých školách je naliehavou otázkou prežitia kvalitnej tvorivej činnosti, vedy a umenia.

Veda a výskum nie sú luxusom. Napríklad v kozmickom priemysle, ktorý je najrýchlejšie sa rozvíjajúcim odvetvím priemyslu v celosvetovom meradle, je aj najvyššia návratnosť investícií spomedzi všetkých priemyselných odvetví (z 1 € investovaného je

návratnosť 5-6 €, v USA je návratnosť z 1 \$ dokonca takmer 10 \$). Kozmický priemysel to nie je iba kozmická doprava, ktorá je absolútne nad možnosti Slovenska, ale sú to aj satelity, diaľkový prieskum Zeme, dátové prenosy, kyberbezpečnosť, mechatronika, aplikácie materiálov a technológií... Aj v tomto odvetví sú ďaleko pred nami nielen Česko a Poľsko, ale aj menšie krajiny od nás, ako sú Slovinsko a Estónsko. Pričom Slovensko má aj svetové úspechy v tejto oblasti – naše mikrodružice SK Cubes alebo podiel Oddelenia kozmickej fyziky Ústavu experimentálnej fyziky SAV v Košiciach na veľkej misii Európskej vesmírnej agentúry (ESA) – sonda Rosetta ako prvá v dejinách pristála na kométe.

Potrebuje nielen spropagovať naše vedecké a výskumné pracoviská, ale najmä ich podporiť, umožniť im väčšiu medzinárodnú spoluprácu, zdieľanie databáz a zdrojov, poskytnúť im aktívnejšiu pomoc pri čerpaní prostriedkov z eurofondov, plánu obnovy a odolnosti a grantových schém.

Veda a výskum spolu s vysokými školami významne ovplyvnia budúcnosť Slovenska – či budeme pre svet „montážnymi halami“ s lacnou pracovnou silou a obavami z odchodu zahraničných firiem do ešte lacnejších krajín, alebo budeme patriť k najvyšším krajinám s vysokou životnou úrovňou, zaujímavými a pestrými príležitosťami na povolanie, so zdravým životným prostredím a výbornou perspektívou ďalšieho vývoja.

Chceme udržať Slovensko medzi vyspelými krajinami a posunúť ho medzi najvyššie podporou vedy a výskumu, aby zo Slovenska natrvalo neodchádzali najšikovnejší odborníci ale naopak, aby sme dokázali získať výborných odborníkov zo zahraničia, a tak rozvíjali domáce odvetvia hospodárstva s najvyššou pridanou hodnotou.

Chceme viac zapojiť Slovensko do medzinárodnej vedeckej a výskumnej spolupráce s perspektívou posilnenia nášho základného výskumu aj aplikovanej vedy.

Chceme vytvoriť rovnováhu medzi vzdelávaním a vedeckou činnosťou na vysokých školách, aby sa pre nesprávne nastavené alebo nesprávne aplikované kritériá hodnotenia vysokých škôl neposilňovalo jedno na úkor druhého.

Chceme zatriktívniť vedu a výskum, podporiť ich synergiu so zamestnávateľmi, školstvom a odberateľmi inovácií.

Chceme posunúť Slovensko k hospodárstvu s väčším podielom oblastí s vysokou pridanou hodnotou, nižšou energetickou náročnosťou a udržateľným rozvojom.

Hlavný cieľ: V spolupráci s vedeckými ústavmi a vedeckými pracoviskami na Slovensku i v zahraničí postupne pozdvihnúť Slovensko na úroveň priemeru krajín EÚ v oblasti podpory a základného výskumu a transferu vedeckých poznatkov do aplikovanej praxe a komerčnej sféry, v dôsledku čoho sa Slovensko zaradi ku krajinám s hospodárstvom typickým oblastami s vysokou pridanou hodnotou a trvale udržateľným rozvojom. Pokrok v oblasti vedy a výskumu akceleruje pokrok v oblasti hospodárskej a sociálnej a ten znamená zvyšovanie životnej úrovne a kvality života obyvateľstva.

Opatrenia:

- Budeme rešpektovať diverzifikáciu vysokých škôl podľa ich zamerania a tomu prispôbíme v spolupráci s reprezentáciami vysokých škôl kritériá ich hodnotenia.
- Zohľadníme najmä rozdiely medzi vysokými školami s výraznou prevahou vzdelávacej alebo výskumnej činnosti tak, aby sa udržala a rozvíjala dostatočne nielen špičková veda, ale aj kvalita vzdelávania na vysokých školách.
- Metodiku systému hodnotenia vedy (VER) z roku 2022 za predchádzajúce obdobie podrobíme spoločnej detailnej analýze spolu s vysokými školami a budeme modifikovať pre budúce obdobia. Viac zohľadníme špecifiká napr. pedagogických, športových a umeleckých fakúlt.
- V spolupráci s medzinárodnými partnermi budeme podporovať vývoj smerom k bezplatnému publikovaniu vo vedeckých časopisoch.
- Umožníme priblíženie a intenzívnejšiu spoluprácu vedeckých a výskumných ústavov s pracoviskami na vysokých školách, finančne a metodicky podporíme ich spájanie aspoň formou konzorcií.
- Zefektívime logistickú a technologickú podporu zo strany Centra vedecko-technických informácií pre vysoké školy, ako je spravovanie a zdieľanie databáz, spolupráca na tvorbe elektronickej registratúry a ďalších podporných systémov kompatibilných s vládny cloudom a národným portálom verejnej správy. Podporíme napojenie sa na medzinárodné databázy.
- Podporíme prepojenie a spoluprácu medzi vedou, výskumom a súkromným sektorom – transfer vedeckého výskumu do komerčnej sféry a uľahčíme donorom prispievanie na financovanie slovenskej vedy.

10. Napravme financovanie vysokých škôl, vedy a výskumu

Základnou tézou vo vysokom školstve je kvalita vzdelávania a tvorivej činnosti, teda vedeckej a umeleckej činnosti. Tú musí zo strany štátu sprevádzať lepšie financovanie vysokých škôl vrátane jeho dlhšej doby predvídateľnosti zo strany vysokých škôl, ich pedagogických i nepedagogických zamestnancov, materiálnych i nemateriálnych podmienok pre život študentov.

Vieme, aké dôležité je pritom konečne oprávnené zvýšenie dôvery voči riadeniu slovenského vysokého školstva a jeho stabilita a schopnosti predstaviteľov, najmä v rezorte školstva. Pre úspech v práci slovenských vysokých škôl je konečne nevyhnutné odstrániť pochybnosti o tom, že pre štát a politikov je vysoké školstvo a veda a výskum naozaj top prioritou a strednodobou až dlhodobou investíciou štátu a spoločnosti, ktorá sa berie vážne.

Kvalitu vysokých škôl a vedy na Slovensku nedokáže zabezpečiť štát – to je úlohou a zodpovednosťou samotných vysokých škôl a vedeckých pracovísk – úlohou štátu je nastaviť priaznivé podmienky pre potrebný rozvoj kvality vysokých škôl a vedy na Slovensku. Okrem kvalitnej a participatívne tvorenej legislatívy, metodickej a inštitucionálnej podpory sú to najmä financie, ktoré limitujú alebo akcelerujú rozvoj vysokého školstva a vedy.

V predchádzajúcich bodoch sme popísali ciele a niektoré k nim vedúce kroky pre pozdvihnutie kvality, rozvoja a posilnenie vysokých škôl a vedy na Slovensku. Ukázali sme aj význam týchto krokov nielen pre ľudí s vysokoškolským diplomom alebo vedeckou kariérou, ale pre všetkých občanov Slovenska. Tieto ciele by neboli dosiahnuteľné bez legislatívnych úprav, aktívnej a cielavedome uplatňovanej politiky prioritizácie vysokého školstva a vedy na Slovensku, ako zdroja rozvoja a pokroku našej krajiny, a neboli by dosiahnuteľné bez riadneho finančného zabezpečenia. Vynaložené prostriedky sa nám vrátia vo zvýšenej efektívnosti nášho hospodárstva, čo spoznáme podľa narastajúcej kvality života a životnej úrovne našich občanov.

Keby sme mali na Slovensku ropu, diamanty alebo vzácne kovy, mohli by sme si kúpiť prosperitu našej krajiny za ne – a do vyčerpania zásob investovať do ťažby nerastného bohatstva. Ale my takéto zdroje nemáme, zato máme lepší, nevyčerpatelný zdroj rozvoja a prosperity – ľudí; podme investovať do nich.

Chceme umožniť vysokým školám, vedeckým a výskumným pracoviskám stať sa lídrami našej spoločnosti – ťahúňmi pokroku a rozvoja pre všetkých občanov.

Chceme patriť medzi najvyspelejšie krajiny EÚ a sveta, nechceme byť naveky ten slabší a zaostávajúci člen akéhokoľvek medzinárodného zoskupenia krajín.

Chceme spravodlivo, predvídateľne, stabilne a transparentne nastaviť financovanie vysokých škôl a vedy na Slovensku.

Chceme zvýšiť životnú úroveň a kvalitu života našich občanov vďaka správnym a dlhodobo návratným investíciám do jediného zdroja rozvoja našej krajiny – do vzdelania ľudí a podiele Slovenska na rozhodujúcich odvetviach svetového hospodárstva, priemyslu 5.0, ekologického pôdohospodárstva a pokrokovej energetike, ale aj do profesií, ktoré sa o nás občanov a naše deti alebo našich starých rodičov starajú a poskytujú nám všetky možné služby.

Hlavný cieľ: Reálne a bezodkladne začať investovať viacero finančných prostriedkov ale aj skutočného záujmu a vytrvalého úsilia pozdvihnúť slovenské vysoké školstvo a slovenskú vedu a výskum na svetovú úroveň – na úroveň priemeru v EÚ s dlhodobým dopadom na zvýšenie kvality života a životnej úrovne všetkých občanov Slovenska.

Opatrenia:

- Presadíme skutočnú reformu financovania slovenských vysokých škôl: zvýšime objem financovania percentuálne z HDP najskôr aspoň na úroveň ostatných krajín V4, ale následne aj na úroveň krajín EÚ, ktoré sú vysokoškolským systémom Slovensku blízke.
- Naša reforma financovania vysokých škôl bude znamenať stabilnejšie a dlhodobejšie nastavenie parametrov hodnotenia vedy, výskumu, ale aj vzdelávania v ich vzájomnej spojitosti.
- Participatívne doladíme nástroj nastupujúcich výkonnostných zmlúv a zabezpečíme dostatočnú stabilitu pravidiel financovania vzhľadom na potrebu plánovania na vysokých školách a vedeckých pracoviskách.
- Výkonnostné zmluvy uzatvárané medzi vysokými školami a štátom prostredníctvom ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu, budú transparentné, spravodlivé, prehľadné, zrozumiteľné a umožnia nielen negatívne dopady za neplnenie ukazovateľov, ale aj pozitívne motivačné finančné dopady v prípade ich mimoriadne významných pozitívnych prekonaní.
- Súčasťou financovania vysokých škôl a vedeckej činnosti bude aj spravodlivé a mohutné grantové financovanie, zohľadňujúce medzinárodné parametre vedy, ale aj pre Slovensko potrebné oblasti výskumu.
- Finančné prostriedky určené pre excelentné pracoviská budú v maximálnej miere z dodatočných prostriedkov nad rámec dotácie pre verejné vysoké školy alebo. Zároveň upravíme v spolupráci s reprezentáciami vysokých škôl metodiku výpočtu identifikácie excelentných pracovísk a určovania výšky príslušnej dotácie tak, aby nedochádzalo k diskriminácii pracovísk s menším počtom zamestnancov a vysokou intenzitou výskumnej činnosti a ani k skokovým zmenám.
- Podobne financovanie vysokých škôl na základe výkonnostných zmlúv bude aspoň čiastočne nad rámec doterajšej štátnej dotácie pre vysoké školy.

- Model financovania vysokých škôl bude vo väčšej miere ako doposiaľ zohľadňovať kvalitu vzdelávania a podporu študentov a mieru im poskytovaných služieb.

**V.
DOSTUPNÉ
ZDRAVOTNÍCTVO
PŘE VŠETKÝCH**

Zdravotná starostlivosť v kontexte zmien

Slovensko, podobne ako iné krajiny Európskej únie, prechádza veľkými demografickými zmenami. Zastúpenie staršej generácie v populácii rastie. Do roku 2050 sa predpokladá, že priemerný podiel ľudí nad 65 rokov v EÚ dosiahne 30 %, čo je o 10 % viac ako v súčasnosti. Rovnako po miernom poklese spôsobenom pandemiou Covid-19 sa očakáva aj ďalší nárast strednej dĺžky života osôb. Zároveň sa znižuje počet narodených detí, v roku 2020 bol priemerný počet pôrodov na jednu ženu v EÚ 1,5, čo je výrazne pod hodnotou 2,1, potrebnou na udržanie stabilnej populácie. V EÚ rástol počet domácností, ale priemerná veľkosť domácností klesala. Najrýchlejšie rástli domácnosti zložené z jednej osoby, a to na viac ako 70 miliónov v roku 2021 (zdroj EK).

Všetky tieto ukazovatele sú dôvodom nielen stúpajúcej potreby opatrovateľských služieb pri súčasnom ubúdaní mladej generácie, ktorá by sa mala o starnúcu populáciu starať, ale aj náraste potreby zdravotnej starostlivosti. So stúpajúcim vekom rastie počet chronických, onkologických, neurodegeneratívnych a iných ochorení. Zároveň tieto ochorenia generujú dopyt po nových technológiách, liekoch a zdravotníckom materiáli. V tomto kontexte rastú náklady na zdravotnú a zdravotno-sociálnu starostlivosť, začína nám chýbať zdravotnícky personál, zhoršuje sa dostupnosť zdravotných služieb a rastú nároky jednotlivcov na vysoko nákladnú liečbu.

Tieto zmeny spôsobujú zvýšený **tlak na udržateľnosť solidárneho zdravotníckeho systému a výrazne ohrozujú dostupnosť zdravotných služieb**. Ceny liekov, zdravotníckeho materiálu a nových technológií vieme ovplyvniť len čiastočne, musíme reagovať na konkurenčné platové ohodnotenia zdravotníkov v okolitých krajinách, čo vyžaduje pravidelné navyšovanie zdrojov na zdravotníctvo. Dopyt po kvalitnej a modernej liečbe je rovnaký ako v ekonomicky najvyspelejších krajinách Európy, no zdroje, ktoré máme k dispozícii z dôvodu našej ekonomickej úrovne sú značne obmedzené. Kým ročné finančné prostriedky použité na zdravotníctvo na jedného obyvateľa, po prepočítaní parity kúpnej sily, predstavovali na Slovensku v roku 2019 hodnotu približne 2.100 €, v susednej Českej republike to bolo okolo 3.200 € a v Rakúsku dokonca okolo 5.600 € (zdroj OECD).

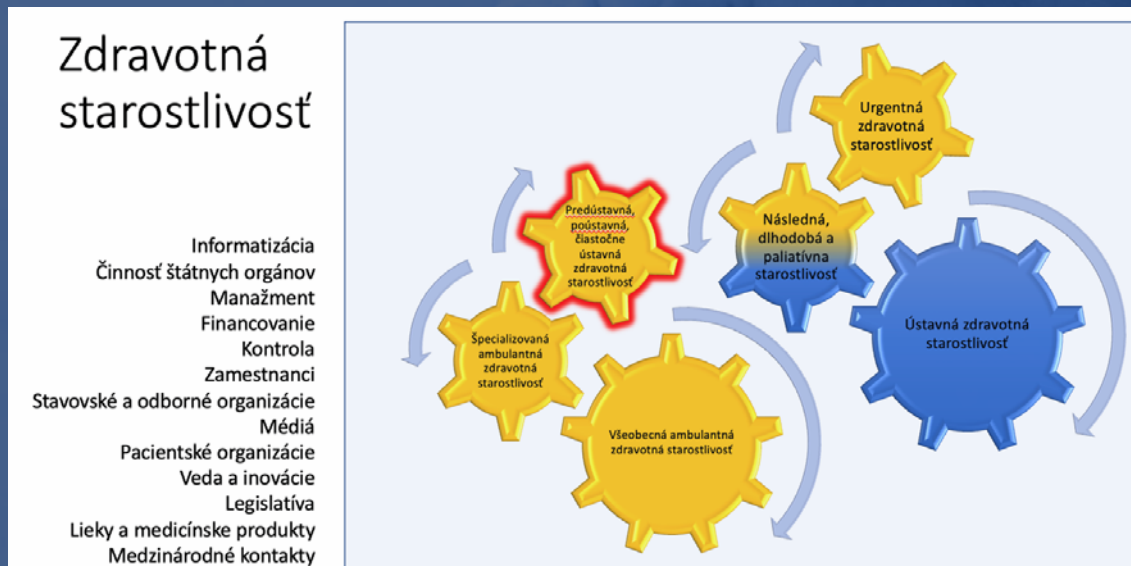
Jednotlivé členské štáty sa musia vedieť čo najlepšie postarať o zdravie svojich občanov so zdrojmi, ktoré majú k dispozícii. **Štát preto musí regulovať procesy v zdravotníctve tak, aby obmedzené finančné zdroje boli použité na zabezpečenie čo najlepšej dostupnosti a kvality**. A zároveň musí zabezpečiť spravodlivé prerozdelenie zdrojov tak, aby sa ku kvalitnej, rýchlej a nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti dostali všetci bez rozdielu.

Štát má rovnako povinnosť prízvukovať občanom spoločnú zodpovednosť za vlastné zdravie a regulovať neprimerané očakávania jednotlivcov na úkor ostatnej spoločnosti.

Zdravotníctvo ako komplexný organizmus

Zdravotnú starostlivosť môžeme prirovnať k ozubeným kolesám, ktoré musia do seba zapadať a zároveň musia byť uložené v správnom médiu tak, aby spoločnosti priniesli čo najväčší osov (Obr.1). Tými ozubenými kolesami sú jednotlivé zložky zdravotnej starostlivosti, od ambulantnej, urgentnej, ústavnej až po následnú, dlhodobú a paliatívnu zdravotnú starostlivosť. Médium je prostredie, ktoré vytvárajú zamestnanci, riadiace orgány, dostupné finančné zdroje, odborné a stavovské organizácie, ale aj informačné technológie a legislatívne prostredie. Práve pre takúto komplexnosť sú zmeny v zdravotníctve nesmierne náročné a vyžadujú si dlhodobé strategické riešenia a akceptáciu naprieč politickým a odborným spektrom.

Volebný program KDH pre zdravotníctvo sme koncipovali z pohľadu pacienta a jeho potrieb na dostupnú a kvalitnú zdravotnú starostlivosť. Zároveň sme vychádzali z reálnych finančných možností štátu a snahy o budovanie spravodlivého a udržateľného zdravotníckeho systému. Program je rozdelený do desiatich priorít s najväčším dopadom na zdravotný systém a dobro pacienta.

Obr. 1: Zdravotná starostlivosť ako komplexný organizmus

1. **Dostupná zdravotná starostlivosť** – pre všetkých občanov Slovenska zabezpečíme včas prístup k nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti.
2. **Ochrana ľudskej dôstojnosti** – presadíme rešpektovanie ľudskej dôstojnosti v zdravotníckych zariadeniach.
3. **Zdravotníctvo ako služba** – budeme vyžadovať, aby poskytovaná zdravotná starostlivosť slúžila pre dobro pacienta a aby ekonomické záujmy nešli na jeho úkor.
4. **Spokojný pacient v prirodzenom prostredí** – budeme podporovať čo najdlhšiu sebestačnosť osôb v ich prirodzenom prostredí.
5. **Stabilná dostupnosť liekov a zdravotných pomôcok** – v rámci ekonomických možností Slovenska sa zasadíme o dostupnú modernú liečbu s preukázateľným účinkom.
6. **Zdravie ako najväčšia priorita** – budeme motivovať ľudí k tomu, aby sa k svojmu zdraviu správali zodpovedne a aby sme predchádzali predčasným úmrtiam.
7. **Profesionálni a spokojní zdravotníci** – budeme presadzovať zlepšenie pracovných podmienok a vzdelávania zdravotníkov.
8. **Štát ako zodpovedný regulátor zdravotnej starostlivosti** – zabezpečíme, aby štát na seba prebral úlohu zodpovedného regulátora a garanta spravodlivých podmienok v zdravotníctve a aby sa štátne inštitúcie riadili profesionálne.
9. **Kvalitná zdravotná starostlivosť a jej kontrola** – jasne zadefinujeme očakávanú kvalitu zdravotnej starostlivosti a budeme ju kontrolovať.
10. **Moderné zdravotníctvo** – budeme presadzovať elektronizáciu procesov v zdravotníctve a postupný prechod na bezpapierové zdravotníctvo.

1. Dostupná a odborne riadená zdravotná starostlivosť

Zdravotná starostlivosť musí byť založená na solidárnom princípe a zároveň hospodárnom vynakladaní finančných prostriedkov tak, aby sme rozvíjali sociálne udržateľnú a zdravú spoločnosť. **Kvalitné, dostupné a spravodlivé zdravotníctvo je nevyhnutným predpokladom pre zabezpečenie rovnakých príležitostí pre všetkých občanov Slovenska.** Pacient musí mať dostatočný časový, ale aj geografický prístup k zdravotnej starostlivosti, zdravotná starostlivosť musí byť odborne riadená tak, aby pacient vedel kedy je potrebné neodkladné vyšetrenie, aby sa predišlo zhoršeniu jeho zdravotného stavu alebo komplikáciám a kedy si môže dovoliť čakať. Regulované čakacie doby pri niektorých klinických stavoch, ktorých terapia je hrazená z verejného zdravotného poistenia, sú prípustné, musia byť však transparentné a nesmie dochádzať k predbiehaniu sa v rade na základe finančného alebo sociálneho statusu. Neregulované, často skryté poplatky za zdravotnú starostlivosť, ktorá je hrazená z verejného zdravotného poistenia nie sú prípustné. Poplatky rovnako ako doplatky za služby spojené s poskytovaním zdravotnej starostlivosti alebo za zdravotnú starostlivosť musia byť regulované, transparentné a nesmú viesť k preferovaniu poskytovania služieb nehradených z verejného zdravotného poistenia. **Pacient má právo** na dôstojné podmienky počas poskytovania zdravotnej starostlivosti, postačujúce materiálno-technické a personálne vybavenie zdravotníckych zariadení. Potrebujeme postupne dobehnúť investičný deficit v našich nemocniciach, ale aj ambulantnej, následnej a dlhodobej starostlivosti. **Zdravotná starostlivosť nemôže byť len dostupná, ale musí spĺňať aj atribút kvality.**

Chceme zabezpečiť čo najlepšiu dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre všetkých a zároveň budovať udržateľné zdravotníctvo, založené na solidarite a spoločnej zodpovednosti za poskytovanú zdravotnú starostlivosť prostredníctvom všetkých zdravotníckych sektorov. Chceme väčšie prepojenie ambulantnej, ústavnej, následnej, dlhodobej a paliatívnej starostlivosti a odborné riadenie cesty pacienta v celom systéme. Chceme, aby sa pacient v systéme neustratil.

Hlavné ciele: Funkčný manažment pacienta, väčšie vzájomné prepojenie jednotlivých sektorov, väčšia spoločná zodpovednosť, vyvážená dostupnosť a kvalita.

Opatrenia:

Ústavná ZS:

- Budeme pokračovať v optimalizácii nemocničnej siete v spolupráci s VÚC, zjednodušíme vykonávacie predpisy tak, aby zodpovedali potrebám pacientov a zabezpečili dostupnosť služieb a kvalitu.
- Budeme pokračovať v systéme elektronicky dostupnej databázy čakacích lehôt na operačné zákroky v nemocničných zariadeniach s cieľom vytvorenia transparentného systému pri vybraných diagnózach.
- Upravíme materiálno-technické zabezpečenie ústavnej zdravotnej starostlivosti podľa skutočnej potreby regiónov a udržateľnej dostupnosti. Kriticky zhodnotíme potrebu vysokošpecializovanej zdravotnej starostlivosti a techniky (robotická chirurgia, ECMO, iné).
- Upravíme personálne normatívy v ústavnej zdravotnej starostlivosti podľa medzinárodných odporúčaní a skutočnej pracovnej činnosti. Zároveň budeme podporovať reorganizáciu práce na oddeleniach – transportná služba, centrálna príprava postelí, iné.
- Budeme vyžadovať interný audit štátnych nemocníc ohľadom kmeňových a vedľajších úväzkov a vykazovanej pracovnej činnosti.
- Po analýze zreformujeme Univerzitnú nemocnicu Bratislava a zväžeme jej aktuálne členenie.
- Budeme pokračovať v projekte výstavby Národnej univerzitnej nemocnice v Bratislave v čo najkratšom realizačnom termíne a v projektoch výstavby a rekonštrukcie koncových nemocníc.
- Zadefinujeme strategické investície do nemocničnej siete s výhľadom na nasledujúcich 15 rokov.
- Budeme podporovať kroky k poskytovaniu ústavnej zdravotnej starostlivosti porovnateľnej kvality v diagnostike a liečbe v rámci porovnateľných nemocníc na celom území Slovenska.

Urgentná ZS:

- Zasadíme sa o zlepšenie reálnej časovej dostupnosti záchranej zdravotnej služby predovšetkým pri kritických stavoch zmenou kompetencií operačných stredísk, zavedením viacúrovňového stretávacieho systému rendezvous tam, kde je to žiaduce, znížením početnosti neindikovaných zásahov, novou sieťou staníc záchranej zdravotnej služby a vytvorením podmienok proti zneužívaniu záchranej zdravotnej služby.
- Zavedieme transparentné vykazovanie a kontrolu Záchranej zdravotnej služby, predovšetkým ohľadom pacientov s ochoreniami kvintetu prvej hodiny.

- Zreformujeme ambulantnú pohotovostnú službu pre deti a dospelých tak, aby zohľadňovala reálne personálne možnosti v regiónoch a zároveň pokrývala potrebnú pohotovostnú ambulantnú starostlivosť pre občanov.
- Budeme podporovať vytvorenie jednotnej štátnej záchranej zdravotnej služby s regionálnym rozdelením ako súčasť kritickej infraštruktúry štátu.
- Zavedieme elektronický monitoring aktuálnych voľných kapacít nemocničných zariadení v reálnom čase tak, aby Záchranná zdravotná služba a Krajské operačné strediská mali prehľad kam má byť smerovaný kritický pacient.
- Zavedieme povinnosť zabezpečiť dostupné automatické externé defibrilátory (AED) vo všetkých novopostavených veľkokapacitných budovách ako podmienku kolaudačného konania a v každej obci na Slovensku.
- Vybudujeme po Slovensku sieť osôb prvého zásahu vyškolených na resuscitáciu.
- Zavedieme povinné kurzy prvej pomoci na školách a pracoviskách.
- Vytvoríme systém pre povolanie rezervnej zdravotnej jednotky rýchleho nasadenia pre prípad katastrof na Slovensku, alebo v zahraničí.

Ambulantná ZS:

- Vytvoríme elektronický systém pre odporúčanie pacienta na ďalšie vyšetrenie so zadefinovaním akútnosti prípadu, zdôvodnenia naliehavosti vyšetrenia a klinických otázok, ktoré má odborné vyšetrenie zodpovedať, s cieľom uľahčiť a racionalizovať cestu pacienta.
- Zavedieme možnosť elektronického alebo priameho kontaktu ambulancií so spádovou nemocnicou v prípade potreby neodkladného vyšetrenia.
- Zavedieme maximálne časové limity pre vyšetrenia u špecialistov a pomocné vyšetrenia, právo na prednostné vyšetrenie pri jasne definovaných diagnózach a stavoch.
- Zavedieme povinnosť poisťovní zriadiť si klientske centrum na udeľovanie termínov u špecialistov a na operačné zákroky pre svojich pacientov.
- Zabezpečíme kontrolu nad spotrebou zdravotnej starostlivosti prostredníctvom zdravotných poisťovní, ktoré budú poverené úlohou organizovať indikovanú zdravotnú starostlivosť. V prípade, ak si pacient nebude môcť nájsť termín u indikovaného špecialistu do šiestich týždňov, poisťovňa bude mať povinnosť mu tento termín zabezpečiť, pričom špecialista bude povinný prideliť termín poistencovi, ak ho zdravotná poisťovňa o to požiadala.
- Zaviazeme poskytovateľov zdravotnej starostlivosti platených z verejného zdravotného poistenia zverejňovať svoje voľné kapacity.
- Poskytovateľov zdravotnej starostlivosti platených z verejného zdravotného poistenia zaviazeme k postupnému objednávaní prostredníctvom eObjednávania.
- Nemocničné ambulancie, ktoré svojim zameraním plnia iba úlohy v kontexte nadväzujúcej ústavnej zdravotnej starostlivosti alebo kontrolnej pousťavnej zdravotnej starostlivosti priradíme k ústavnej zdravotnej starostlivosti.
- Zadefinujeme verejnú minimálnu sieť ambulancií podľa aktuálnych dát o počte návštev, diagnóz a zabezpečíme väčšie kompetencie pre VÚC, poisťovňa bude musieť zazmluvniť ambulanciu ŠAS, ktorú VUC určí ako sieťovú.
- Umožníme vyšetrenia dospelých vykonať aj všeobecným lekárom od 15 roku života a rovnako pri rutinných vyšetreniach u ŠAS umožníme vyšetrenia bez vekového limitu.
- Zavedieme indikátory kvality poskytovania všeobecnej zdravotnej starostlivosti a finančné nastavenia tak, aby boli všeobecní lekári motivovaní využívať svoje kompetencie a znižovali nepotrebné návštevy ŠAS alebo vo svojich ambulanciách.
- Prehodnotíme súčasný systém činnosti odborných zástupcov.
- Zabezpečíme, aby sa predoperačné vyšetrenia u zdravých a kompenzovaných osôb na plánované malé a stredné operačné zákroky vykonávali v anesteziologických ambulanciách toho zariadenia, kde sa daný operačný výkon bude vykonávať.
- Budeme podporovať prepojenosť všeobecných lekárov s mobilnými službami – ambulanciami domácej ošetrovateľskej starostlivosti, mobilnými hospicmi a sociálno-opatrovateľskými službami a poradňami zdravia.
- Podporíme generačnú výmenu ambulantných lekárov podľa potrieb siete podporou zdieľaných ambulancií a systémovým navýšením zdrojov na mzdy podľa počtu pacientov.
- Zabezpečíme, aby ambulancie boli buď zmluvnými ambulanciami platenými z verejného zdravotného poistenia alebo nezmluvnými, na priamu úhradu pacienta. Zmiešaný model nebude možný.
- Pre spádové oblasti, kde je, alebo hrozí nedostatok ambulantných lekárov, budeme podporovať vznik ambulantných centrií. Využijeme pri tom súčinnosť s nemocnicami.

Duševné zdravie:

- Zasadíme sa o prepojenie rezortov zdravotníctva, sociálnych vecí a školstva v prospech pacientov s duševným ochorením.
- Zvýšime dostupnosť psychoterapie prostredníctvom zmeny vzdelávania a definovania kompetencií, podľa potrieb pacienta.
- Budeme podporovať riešenia problematiky liečby psychických porúch súvisiacich s konzumom psychoaktívnych látok.
- Budeme pokračovať v modernizácii a humanizácii ústavnej psychiatrickej starostlivosti.
- Budeme podporovať vzájomnú koordináciu a vzdelávanie multiprofesionálnych tímov v oblasti duševného zdravia.
- Zmenou legislatívy umožníme výkon psychoterapie aj mimo zdravotníckych zariadení.
- Zanalyzujeme počet detských psychiatrických lôžok a v prípade potreby podporíme opatrenia na ich navýšenie.
- Zanalyzujeme a zväžíme rozšírenie kapacít psychosomatickej medicíny.
- Prehodnotíme personálne normatívy a kompetencie zdravotníkov pracujúcich v psychiatrických zariadeniach.
- Budeme podporovať optimálne modely komunitnej psychiatrie.
- Zasadíme sa o racionálne predpisovanie psychofarmák.
- Zasadíme sa o horizontálnu stratifikáciu psychiatrie, teda o vytvorenie akútneho, následného, psychosomatických/psychoterapeutických, rehabilitačných a liečebných lôžok v odbore detská a dospelá psychiatria, vrátane adiktológie a gerontopsychiatrie.
- Budeme ďalej pokračovať v rozvíjaní ochrany spoločnosti pred duševne chorými páchatelmi trestných činov.

2. Ochrana ľudskej dôstojnosti

Ľudská dôstojnosť je základom všetkých ľudských práv. Každý človek bez rozdielu veku, rasy, pohlavia, náboženstva, schopností, intelektu alebo sociálneho statusu má rovnakú hodnotu, ktorú musíme rešpektovať a chrániť. Zvlášť v chorobe, ktorá nás robí zraniteľným a odkázaným na pomoc iných. Ochrana dôstojnosti človeka je podmienená rešpektovaním jeho práv, intimity, nároku na informácie, vôle. Zároveň empatickým prístupom, vhodnou komunikáciou, poskytovaním nevyhnutnej zdravotnej a ošetrovateľskej starostlivosti, vrátane rešpektovania jeho potrieb v procese umierania.

Chceme, aby sa žiaden pacient nemusel báť o svoju dôstojnosť.

Hlavné ciele: Do štyroch rokov dosiahnuť zlepšenie terapie bolesti v nemocniciach, rešpektovanie intimity pacienta, zlepšenie informovanosti o zdravotnom stave pacienta a zabezpečenie dôstojného umierania.

Opatrenia:

- Budeme presadzovať také znenia zákonov a podzákonných noriem, ktoré budú zamerané na človeka, jeho zdravie, dôstojnosť a ochranu od počatia až po prirodzenú smrť.
- V rámci oddelení v nemocniciach podporíme systém väčšej edukácie pacienta, zvlášť u pacientov so špecifickými diagnózami, ktoré si vyžadujú komplexnú edukáciu pred prepustením.
- Zavedieme v ústavných zdravotníckych zariadeniach povinnosť rešpektovať ľudskú dôstojnosť a intimitu pacienta
- Budeme od ústavných zdravotníckych zariadení vyžadovať zavedenie analgetických protokolov, povinnosť personálu kontinuálne dokumentovať posudzovanie a tlmenie bolesti so záznamom účinku podaného analgetika.
- Od ústavných zdravotníckych zariadení budeme vyžadovať zavedenie protokolov a implementáciu zásad dôstojného umierania, zabezpečujúcich ochranu života v jeho poslednej fáze.
- Zavedieme povinnosť, aby prvostupňové sťažnosti pacientov v nemocničných zariadeniach vybavovali povinne oddelenia sťažností v nemocniciach, resp. odboroch zdravotníctva na vyššom územnom celku (VÚC). Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou (ÚDZS) bude posudzovať sťažnosti až v prípade, keď nedôjde k vzájomnej dohode.
- Podania sťažností pre odmietnutie poskytnutia zdravotnej starostlivosti a vyžadovania úhrad za poskytnutú zdravotnú starostlivosť a služby súvisiace s poskytnutou zdravotnou starostlivosťou presunieme kompetenčne pod ÚDZS.
- Upravíme príslušnú legislatívu tak, aby možnosť nahliadnuť do zdravotnej dokumentácie pre určených príbuzných bola maximálne prístupná a zároveň rešpektovala vôľu pacienta.
- Pripravíme legislatívnu možnosť spísania medicínskeho závetu.

- Budeme vyžadovať, aby zástupcovia relevantných patientskych organizácií boli štandardne vypočutí, ako súčasť rozhodovacích procesov v zdravotníctve.
- Budeme motivovať zdravotnícke zariadenia ku komunikačným kurzom pre zamestnancov s akcentom zvládania krízových situácií, prinášania zlých správ a empatického prístupu k pacientom.
- Zabezpečíme, aby rodič alebo poverená osoba mohli doprevádzať dieťa počas hospitalizácie.

3. Zdravotníctvo ako služba

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti z povinného zdravotného poistenia vnímame predovšetkým ako službu občanom zachovať alebo prinavrátiť im zdravie, či najlepšiu možnú kvalitu života. Finančné prostriedky v zdravotníctve musia byť prioritne vynakladané na zabezpečenie tejto služby, pričom primeraný finančný zisk je podmienený poskytnutím správnej, kvalitnej a časovo dostupnej služby. Financovanie zdravotnej starostlivosti musí byť nastavené tak, aby správne a efektívne poskytovaná zdravotná starostlivosť nevedla ku ekonomickej strate.

Chceme, aby poskytovaná zdravotná starostlivosť slúžila pre dobro pacienta a spoločnosti a aby ekonomické záujmy nešli na úkor pacienta. Chceme, aby zdravotníctvo ostalo poslaním.

Hlavný cieľ: Zredukovanie negatívnych ekonomických nastavení.

Opatrenia:

- Zadefinujeme nárok pacienta na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a služby, ktoré môžu byť súčasťou pripoistenia. Z verejného zdravotného poistenia budú hradené služby, ktoré sú hospodársky únosné, nevyhnutné a zmysluplné.
- V ústavnej zdravotnej starostlivosti sfunkčníme a zoptimalizujeme úhradový systém platieb za skupinu diagnóz DRG tak, aby sa stal dominantným pilierom úhrad a aby platba za výkon pokrývala oprávnené náklady.
- Zaktualizujeme katalóg zdravotných výkonov v ambulantnej zdravotnej starostlivosti, bodovací systém prispôbime oprávneným nákladom.
- Zoptimalizujeme model financovania VLD, VLDaD, ŠAS tak, aby motivoval k poskytovaniu kvalitnej zdravotnej starostlivosti pre pacienta, obmedzil duplicitu výkonov a zvýšil záujem o manažment pacienta.
- Urobíme podrobnú analýzu poplatkov a doplatkov, ktoré sú požadované od pacientov a zavedieme ich reguláciu. Výšku a dôvody zavedenia budeme kontrolovať a zneužívanie postihovať. U zmluvných lekárov musí byť pre všetky druhy diagnóz, ktoré sú hradené z verejného zdravotného poistenia, dostupná aj alternatíva uhrádzaná z verejného zdravotného poistenia a pacient musí byť o tejto alternatíve informovaný.
- Zaviažeme poisťovne, aby prípadný zisk vytvorený z povinného zdravotného poistenia bol zdrojom kapitálovej rezervy poisťovne a jeho použitie bolo výlučne zdrojom na krytie zdravotnej starostlivosti v prípade nepredvídateľného vývoja.
- Zavedieme investičný fond na financovanie strategickú výstavby a rekonštrukcií nemocničných zariadení.
- Budeme vyžadovať, aby platnosť a účinnosť zmlúv, ktoré uzatvárajú subjekty hospodáriace so zdrojmi z verejného zdravotného poistenia, boli podmienené zverejnením v centrálnom registri zmlúv.
- Zabezpečíme navýšenie zdrojov na ústavnú zdravotnú starostlivosť hradenú z verejného zdravotného poistenia tak, aby pokrývali oprávnené náklady a zároveň budeme vyžadovať racionalizačné opatrenia na dosiahnutie udržateľného vyrovnaného hospodárenia nemocníc.
- Zrevidujeme aktuálne cenové opatrenia a prispôbime ich oprávneným nákladom a finančným možnostiam. Cenové opatrenia budú vydávané s dostatočným predstihom pred ich účinnosťou. Bez zahrnutia v štátnom rozpočte cenové opatrenia nenadobudnú účinnosť.
- Budeme presadzovať také regulácie, ktoré zabránia negatívnym vplyvom krížového vlastníctva.
- Prehodnotíme rozsah poskytovania zdravotnej starostlivosti neplatičom poistného.

4. Spokojný pacient v prirodzenom prostredí

Naša spoločnosť prechádza významnými zmenami. Z pohľadu dlhodobej spokojnosti a zabezpečenia jednotlivca sú migrácia za prácou, čoraz častejší život osamote, bezdetnosť, alebo riziko chudoby v starobe negatívnymi aspektami, ktoré môžu viesť k obmedzeniu **sebestačnosti** a následne strate možnosti prežiť svoj život v domacom, prirodzenom prostredí. Zároveň predovšetkým u zraniteľných osôb rastie riziko nedostatočnej alebo naopak nadbytočnej zdravotnej starostlivosti. Elektronizácia

a moderné technológie ponúkajú nové možnosti sieťovania podporných tímov, zdravotnej a sociálnej komunitnej starostlivosti, ktoré môžu zraniteľným osobám ponúknuť alternatívu v domácom prostredí. Sme presvedčení o tom, že najlepšou možnosťou vedenia plnohodnotného života, aj v prípade klesajúcej sebestačnosti a nárastu chronických ochorení, je pre jednotlivca jeho prirodzené prostredie v rodine alebo komunite.

Chceme udržať čo najdlhšiu sebestačnosť osôb v ich prirodzenom prostredí, lebo domov je ľuďom bližší ako nemocnica.

Hlavný cieľ: Zvýšiť počet odkázaných osôb v domácej opatere a znížiť počet odvrátiteľných hospitalizácií odkázaných osôb o 10 % do roku 2027.

Opatrenia:

- V spolupráci s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVaR), VÚC, mestami a obcami prehodnotíme vzájomné kompetencie, platobné mechanizmy a prepojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti, obzvlášť pre seniorov, dlhodobo chorých a ľudí so zdravotným postihnutím.
- Urobíme analýzu možného spojenia Ministerstva zdravotníctva so sociálnou agendou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny.
- Od poskytovateľov ústavnej zdravotnej starostlivosti budeme vyžadovať, aby mal pacient zabezpečenú potrebnú zdravotnú a sociálnu starostlivosť aj po prepustení z nemocnice.
- Budeme v ústavných zdravotníckych zariadeniach vyžadovať zriadenie podporných tímov pre osoby s vysokým rizikom odkázanosti, špecifickými ošetrovateľskými alebo paliatívnymi potrebami.
- Vytvoríme zákonné podmienky pre fungovanie sociálnych pracovníkov v zdravotníctve, ktorí pomôžu pacientom riešiť sociálne problémy a vybaviť následnú starostlivosť po prepustení z nemocnice.
- Budeme podporovať starostlivosť v domácom prostredí pacienta, a to zvýšenou podporou rodinných opatrovateľov a dostupnosťou návštevných zdravotno-sociálnych služieb.
- Rodinným opatrovateľom zabezpečíme fungujúcu respitnú starostlivosť (dovolenku), aby mohli načerpať sily na ďalšiu starostlivosť o svojho odkázaného blízkeho.
- V spolupráci s MPSVaR vytvoríme elektronickú koordinačnú službu, ktorá bude združovať ponuku zdravotno-sociálnych služieb v prirodzených komunitách, vrátane zariadení sociálnych služieb.
- Vytvoríme a implementujeme jednotný informačný systém pre mobilné zdravotné služby (Ambulancie domácej ošetrovateľskej starostlivosti ADOS, Mobilné hospice MOHO) a ich prepojenie na všeobecnú ambulatnú starostlivosť.
- Budeme pokračovať vo vytváraní siete zariadení pre dlhodobú a následnú zdravotno-sociálnu starostlivosť tak, aby sa postupne zvýšila dostupnosť na celom území Slovenska.
- Zavedieme povinnosť všeobecných lekárov prevziať pacienta v zariadení sociálnych služieb a zvýšime finančnú kompenzáciu za túto starostlivosť.
- Zasadíme sa o zvýšenie kompetencií sestier s pokročilou praxou pracujúcich v zariadeniach sociálnych služieb.
- Zvýšime finančnú kompenzáciu zariadeniam sociálnych služieb, ktoré sa starajú o klientov s vysokou potrebou zdravotnej starostlivosti a zaviažeme poisťovne zazmluvňovať takéto zariadenia.
- Budeme podporovať všeobecnú a špecializovanú paliatívnu starostlivosť tak, aby sme predišli prebytočným hospitalizáciám, zhoršeniu kvality života a aby sme umožnili osobám dôstojné umieranie v domácom prostredí.
- Zabezpečíme spravodlivé financovanie všeobecnej a špecializovanej paliatívnej starostlivosti.
- V spolupráci s MPSVaR zjednotíme zdravotnú a sociálnu posudkovú činnosť.
- Budeme podporovať mobilné zdravotné služby ADOS, ktoré udržiavajú pacientov s potrebami ošetrovateľskej starostlivosti v domácom prostredí.
- Umožníme financovanie zdravotno-sociálnej starostlivosti prostredníctvom komerčných reverzných hypoték pre osoby v opatere.
- Vytvoríme koncepciu dlhodobého udržateľného rozvoja kúpeľníctva na Slovensku založenú na troch princípoch: následnej zdravotnej starostlivosti prekladmi priamo z nemocníc, prevencii – predovšetkým duševných chorôb a chronickej bolesti – a respitnej starostlivosti s cieľom krátkodobého odbremenenia domácich opatrovateľov.

5. Stabilná dostupnosť liekov a zdravotných pomôcok

Právo na zdravie, ktoré patrí k základným ľudským právam, zaväzuje štát, aby hľadal spôsoby ako zabezpečiť pre svojich občanov čo najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zdravia. Rozsah prístupu k zdravotnej starostlivosti závisí od dostupných finančných zdrojov. Úlohou štátu je zohľadniť okrem práva jednotlivca na najmodernejšiu liečbu aj finančný dopad takejto liečby jednotlivca na prístup k zdravotnej starostlivosti ostatných ľudí.

Rozdiel medzi najvyšším dosiahnuteľným štandardom zdravotnej starostlivosti a štandardom, ktorý môže štát pre svoje ekonomické možnosti pre svojich občanov zabezpečiť, je zvlášť viditeľný v dostupnosti nových inovatívnych liekov. Práve tu sa naplno prejavuje nesúlad medzi ekonomickými možnosťami krajín a dostupnou liečbou. Je povinnosťou štátu zabezpečiť kontrolu účinnosti nových liekov, ale aj ich nákladovú a spoločenskú efektívnosť. Zdroje na účinné inovatívne lieky, ktorých dostupnosť nie je na Slovensku naďalej dobrá, treba hľadať aj v možnostiach zníženia výdavkov na etablované lieky.

Chceme zabezpečiť spravodlivý systém, ktorý bude zohľadňovať naše ekonomické možnosti, ale zároveň nebude upierať nárok našich pacientov na modernú liečbu s preukázateľným benefitom účinku. Účinné lieky nesmú byť na výnimky.

Hlavné ciele: Zvýšiť dostupnosť liekov v lekárnach, minimalizovať počet liekov hradených na základe výnimiek, zvýšiť dostupnosť moderných liekov, zavedenie opakovaných receptov na dobu neurčitú, zvýšenie kompetencií lekárníkov a zlepšenie využitia lekární.

Opatrenia:

- Zlepšíme plánovanie spotreby nových liekov a zdravotných pomôcok.
- Zabezpečíme, aby Ministerstvo zdravotníctva (MZ) v spolupráci so Slovenskou lekárskou spoločnosťou aktívne identifikovali aktuálnu nedostupnú liečbu a motivovalo držiteľov registrácie lieku ku kategorizačnému procesu.
- Budeme požadovať, aby sa v spolupráci s Národným inštitútom pre hodnotu a technológie jasne zadefinovali diagnózy, kde bude liečba novými liekmi plne uhrádzaná z verejného zdravotného poistenia a kde môže byť účtovaný čiastočný doplatok pacienta.
- Umožníme držiteľom registrácie liekov požiadať, aby MZ stanovilo cenu lieku vyššiu ako je európska referenčná cena a následne dohodneme s držiteľom registrácie skutočnú úhradu. Zasadíme sa tak o to, aby sme redukovali reexport liekov, ktorý ide na úkor slovenského trhu.
- Efektívne znížime frekvenciu referencovania cien liekov tam, kde to neprináša ekonomický benefit.
- Zabezpečíme dostupnosť spoľahlivých a komplexných dát ohľadom liekov, špeciálneho zdravotníckeho materiálu, zdravotných pomôcok od poskytovateľov za účelom lepšieho rozhodovania o kategorizácii a cenotvorbe. Kritérium rozpočtového krytia rozšírime aj na ostatné kategorizačné procesy mimo liekov.
- Prehodnotíme hranicu nákladovej efektívnosti a zadefinujeme kritériá pre vstup liekov pre extrémne zriedkavé ochorenia a inovatívne lieky na náš trh.
- Zefektívňujeme pravidlá pre zdravotné poisťovne ohľadom uznávania liekov na výnimky.
- Podporíme vstup generických a biologicky podobných liekov na náš trh zavedením pravidiel, ktoré zabezpečia ich maximálne používanie.
- Budeme vyžadovať vytvorenie zjednodušených štandardných diagnostických a terapeutických postupov založených na dôkazoch, predovšetkým v najčastejších, najdrahších a najzávažnejších diagnózach v jednotlivých skupinách ochorení s dôrazom na odporúčanie liekovej terapie.
- Zabezpečíme zber relevantných dát a kontinuálnu kontrolu indikovanej liečby prostredníctvom zdravotnej poisťovne.
- Zdefinujeme jasné kritériá posudzovania liekov bez dostatočnej evidencie účinku, pravidlá pre ich používanie a úhradu a prípadnú dekategorizáciu.
- Zabezpečíme pravidelné revízie terapeutických úhradových skupín, predovšetkým tých, ktoré generujú najväčšiu spotrebu verejných zdrojov.
- Zabezpečíme prístup lekárníkov k informáciám o farmakoterapii pacienta.
- Prehodnotíme úhrady liekov za prípravu individuálne pripravovaných liekov v lekární.
- Umožníme doručovanie liekov na adresu bydliska, pre imobilné osoby zahrnieme poplatky za túto službu do limitu spoluúčasti.
- Zmeníme trvanie platnosti opakovaného receptu u dlhodobu stabilných, chronických ochorení na dobu neurčitú.
- Stanovíme kritériá pre vstup a efektívne nakupovanie liekov, ktoré sú hradené v ústavnej zdravotnej starostlivosti.
- Podporíme výrobu liekov na Slovensku prostredníctvom úpravy cenotvorby lokálneho lieku alebo lieku určeného primár-

ne pre slovenský trh a zväžeme poskytnutie stimulov pre farmaceutické spoločnosti, aby investovali do výroby liekov na Slovensku.

- V spolupráci s Ministerstvom práce sociálnych vecí a rodiny vypracujeme koncept, aby spoluúčasť pacienta (doplatky za lieky a dietetické potraviny, pomôcky) boli uznané ako životné náklady a boli kompenzované vybraným osobám zo sociálnej poisťovne.
- Vykonáme ekonomickú analýzu príjmov lekárni z marží a v prípade potreby navrhujeme úpravu.
- Doplníme požiadavky na personálne zabezpečenie nemocníc o klinického farmakológa.
- Podporíme vedu a výskum v oblasti farmácie a klinického skúšania.
- Prepracujeme indikačné a preskripčné obmedzenia tak, aby sa zvýšila dostupnosť bežných liekov a zdravotných pomôcok.

6. Zdravie ako najväčšia priorita

Zdravie nie je len absencia choroby alebo telesných chýb, ale stav úplnej fyzickej, psychickej a sociálnej pohody. Na zdravie vplyva mnoho faktorov, ktoré jednotlivec môže alebo nemôže ovplyvniť. Zdravie človeka, ale aj celej spoločnosti závisí od vzájomného pôsobenia medzi individuálnymi dedičnými predpokladmi, životným štýlom a prostredím, ktoré nás obklopuje. Zdravie je teda **naša spoločná zodpovednosť**. Slovensko vynakladá na prevenciu chorôb veľmi málo finančných prostriedkov. V roku 2020 to bolo len 0,07 % z hrubého domáceho produktu, čo ho radí na posledné miesto spomedzi krajín EU. Priemerné výdavky krajín EU v roku 2020 boli vo výške 0,37 percenta z hrubého domáceho produktu (zdroj Eurostat).

Chceme dosiahnuť čo najlepšie zdravie pre obyvateľov Slovenska, zvyšovať ich zdravotnú gramotnosť a motivovať k zodpovednému prístupu k svojmu zdraviu, lebo zdravie je naša spoločná zodpovednosť.

Hlavný cieľ: Znížiť počet odvrátiteľných úmrtí do 10 rokov aspoň o 25%. Do 10 rokov zvýšiť očakávanú dĺžku rokov zdravého života v populácii o 5 rokov.

Opatrenia:

- Vytvoríme zoznam skriningových, očkovacích a preventívnych programov, ktoré sú založené na kvalitných dôkazoch, zhodnotení individuálneho rizika a preukázateľných benefitoch osôb.
- Zabezpečíme elektronický kalendár týchto programov.
- Budeme pravidelne vyhodnocovať výsledky preventívnych vyšetrení a skriningov.
- Zreorganizujeme poskytovanie primárnej prevencie zapojením verejných zdravotníkov a poradní zdravia.
- Zavedieme zákaz predaja sladených nápojov a produktov s vysokým obsahom cukru, soli a tuku na školách.
- Zavedieme výrazné označenie nezdravých potravín, vrátane konzervantov na obale.
- Zavedieme povinnosť reštauračných, podnikových a školských jedálenských zariadení zverejňovať energetickú hodnotu pripraveného jedla.
- Znížime daň zo zdravých potravín.
- Osoby s obezitou budeme motivovať prostredníctvom všeobecných lekárov k nutričnému poradenstvu.
- Zavedieme výchovu k zdraviu ako súčasť povinných predmetov na školách.
- Zavedieme motivačný bonus pri pravidelnom navštevovaní fitnescentier a športových klubov.
- Na školách zavedieme a budeme podporovať preventívne programy v oblasti zdravia zubov.
- Od poskytovateľov ústavnej zdravotnej starostlivosti budeme vyžadovať dozor a kontrolu nad používaním antibiotík, ako nástroj na prevenciu multirezistentných infekcií.
- Zabezpečíme, aby sa Úrad verejného zdravotníctva vo zvýšenej miere venoval aj neprenosným ochoreniam, rozvíjal vedecko-výskumnú a analytickú činnosť
- Zavedieme pravidelné národné epidemiologické spravodajstvo
- Vypracujeme ucelenú koncepciu zameranú na znižovanie závislostí od alkoholu, tabaku, drog, patologického hráčstva a nadmerného používania internetu a jeho služieb.
- Zakážeme reklamu na alkoholické nápoje.

- Budeme podporovať koncepciu univerzálnych poradní duševného zdravia v spolupráci s rezortmi školstva, zdravotníctva a sociálnych vecí.
- V spolupráci s tretím sektorom a samosprávami zabezpečíme osvetu v oblasti zdravia marginalizovaných skupín zameranú na stravovacie návyky, závislosti a duševné zdravie.
- Budeme požadovať, aby časť z dane z tabaku, alkoholu a hazardu bola použitá na prevenciu, zdravotnú gramotnosť obyvateľstva a podporu športových aktivít.
- V spolupráci s ostatnými rezortami sa zasadíme o zvýšenie kvality ovzdušia, vody, bezpečnosti potravín.

7. Profesionálni a spokojní zdravotníci

Slovensko, podobne ako ostatné krajiny Európskej únie, trpí nedostatok zdravotníckeho personálu a jeho postupné starnutie. Najproblematickejšia situácia na Slovensku je v oblasti zdravotných sestier a všeobecných ambulantných lekárov pre dospelých, detí a dorast. Na nabezpečenie zdravotnej starostlivosti musíme tento problém bezpodmienečne riešiť. Pre stabilizáciu personálu je najdôležitejšie zlepšiť pracovné prostredie a upraviť vzdelávanie spoločne s kompetenciami. O pacienta sa musí starať **odborne spôsobilý personál**. Mladí zdravotníci po ukončení štúdia majú právo na kvalitné odborné vzdelávanie a profesionálny mentoring. Vedúci personál oddelení má zodpovednosť za odbornú spôsobilosť pracoviska a interpersonálne vzťahy, čo sú hlavné atribúty kvalitného pracovného prostredia. Personálne pokrytie zdravotnej starostlivosti musí byť dostatočné, aby sa predchádzalo pochybeniam v poskytovaní zdravotnej starostlivosti, znižovaniu kvality alebo preťažovaniu personálu. Byrokratická záťaž a nedostatočná elektronizácia procesov zťažuje personál, znižuje čas strávený pri pacientovi a limituje efektívnosť práce. **Spokojný personál a spokojný pacient sú dve strany tej istej mince.**

Pracovníkom v zdravotníctve musíme ponúknuť také pracovné prostredie, aby v ňom chceli pracovať, aby sa v ňom cítili dobre, aby si vedeli naplňať svoje odborné a profesné ambície a vedeli sa profesionálne starať o pacienta.

Chceme, aby mali zdravotníci na Slovensku vytvorené také pracovné podmienky, ktoré ich budú motivovať a uspokojovať a zároveň chceme, aby zdravotníci pristupovali k pacientom s rešpektom, boli vnímaví k ich potrebám a vedeli správne komunikovať.

Hlavné ciele: Zrealizovaná reforma ďalšieho vzdelávania, zlepšenie pracovného prostredia, stabilizácia chýbajúceho personálu. Do štyroch rokov zvýšenie počtu mladých začínajúcich sestier o 10 % oproti súčasnému stavu.

Opatrenia:

- Zavedieme progresívnu výpovednú lehotu zamestnancov podľa odpracovaných rokov, flexibilnú pracovnú dobu, vedúce pozície na dobu určitú s opciou maximálne jedného predĺženia, ukončenie vedúcich pozícií pri dosiahnutí dôchodkového veku, najneskôr však 65 rokov a elektronickú evidenciu pracovného času.
- Od manažmentu podriadených inštitúcií budeme vyžadovať viesť presnú evidenciu úväzkov zamestnancov mimo hlavný zamestnanecký pomer. Vedľajšie zamestnanie bude možné len s výslovným súhlasom priameho nadriadeného a centrálného manažmentu, pričom nesmie dôjsť k obmedzeniu alebo konkurencii hlavnej pracovnej činnosti.
- Vytvoríme nový Národný vzdelávací inštitút v zdravotníctve, ktorý bude komplexne manažovať oblasť odborného, certifikačného a kontinuálneho vzdelávania, bude vydávať certifikácie pracoviskám a školiteľom, organizovať a akreditovať školenia, skúšky.
- Zabezpečíme motivačné benefity pre mladé sestry a ostatných zdravotníkov vstupujúcich do systému.
- Začínajúcim sestrám poskytneme štartovací príspevok 3000 eur.
- Prehodnotíme počty absolventov magisterského štúdia ošetrovateľstva a ostatných zdravotníckych vied podľa skutočnej potreby klinickej praxe.
- Časť porovnateľného štúdia praktickej sestry – asistenta započítame do bakalárskeho štúdia ošetrovateľstva.
- Umožníme štúdium sanitára začať aj po ukončení povinnej školskej dochádzky a zredukujeme jeho hodinovú výučbu.
- Umožníme odpísanie kontinuálneho vzdelávania, registračných poplatkov do stavovských komôr a odborných spoločností, odbornej literatúry pre zdravotníkov zo základu na výpočet dane.
- Prehodnotíme kompetencie zdravotníckych pracovníkov a uvoľníme kompetencie predovšetkým pre sestry s pokročilou praxou.
- Zavedieme povinné členstvo v stavovských organizáciách a zvýšenie kompetencií komôr tak, aby mohli kontrolovať dodržiavanie etického kódexu, posudzovať odbornú spôsobilosť a mali prístup k objektívnym a relevantným dátam.
- Zavedieme zmeny v zdravotnej dokumentácii prioritne dotazníkovou formou, koncentrovaním sa na dôležité informácie s cieľom odbremeniť zdravotníckych pracovníkov.

- V úzkej spolupráci s VUC budeme monitorovať aktuálny, krátkodobý a dlhodobý stav chýbajúcich zdravotníkov a budeme koordinovať systémové nastavenia tak, aby sme mohli plánovaný výpadok postupne dopĺňať.
- Budeme podporovať rezidentský program predovšetkým pre všeobecnú ambulantnú starostlivosť dospelých, detí a dorastu, prípadne pre špecializácie podľa potrieb siete.
- Zvážime zavedenie voliteľnej cirkulácie po skončení štúdia medicíny (Turnus), ktorá bude kedykoľvek a v plnom rozsahu zarátavaná do predatestačnej prípravy všeobecného lekárstva. Po skončení turnusu sa lekár môže rozhodnúť dokončiť si atestáciu zo všeobecného lekárstva alebo pokračovať v atestačnej príprave v inom odbore. Časť z tejto cirkulácie sa mu zaráta aj do zvolenej atestácie.
- Umožníme jednoduchšie získanie atestácie zo všeobecného lekárstva pre vybraných lekárov špecialistov.
- V spolupráci so SZŠ zvážime zmenu učebných plánov tak, aby zdravotnícke odbory mali spoločný kmeň, ktorý by sa navzájom uznával pri rekvalifikácii.
- Zvýšime kompetencie farmaceutov tak, aby mohli očkovať, podieľať sa na racionálnej farmakoterapii, skriningoch, kontrole liekových interakcií a jednoduchých POCT vyšetreniach
- V spolupráci so stavovskými komorami zabezpečíme ochranu zdravotníkov pred neoprávnenými sťažnosťami pacientov a ich blízkych osôb.

8. Štát ako zodpovedný regulátor zdravotnej starostlivosti

Zdravníctvo potrebuje **regulačnú činnosť štátu**, aby poskytovanie zdravotnej starostlivosti ostalo vo verejnom záujme občanov. Štátne inštitúcie na centrálnej, ale aj regionálnej úrovni musia regulovať predovšetkým dostupnosť, kvalitu, bezpečnosť a trhovú primeranosť. Zároveň riadenie štátnych inštitúcií musí byť profesionálne a zamerané na dosahovanie stanovených výsledkov. Okrem regulácie a kontroly je štát v oblasti zdravotníctva zodpovedný za nastavovanie strategických cieľov, plánovanie a zabezpečenie čo najspravodlivejšieho a udržateľného finančného krytia.

Chceme, aby štát prebral na seba úlohu zodpovedného regulátora a garanta spravodlivých podmienok v zdravotníctve a zároveň, aby sa štátne inštitúcie riadili profesionálne.

Hlavný cieľ: Profesionalizácia inštitucionálneho riadenia, väčšia participácia regiónov na zdravotnej politike.

Opatrenia:

- Vytvoríme spoločnú sieť štátnych nemocníc, ktorú bude zastrešovať verejnoprospešná centrálna organizácia. Riadenie, štruktúru a správu organizácie zdefinujeme zákonom.
- Zvýšime kompetencie VÚC ohľadom tvorby minimálnej ambulantnej siete, pri rezidentskom programe, plánovaní ambulancií, po analýze aj prípadnom financovaní ambulantného sektora.
- Zavedieme kódex riadenia štátnych zdravotníckych inštitúcií a budeme vyžadovať jeho dodržiavanie.
- Budeme vyžadovať efektívne fungovanie a zvyšovanie profesionalitu všetkých štátnych inštitúcií v zdravotníctve, vrátane Ministerstva zdravotníctva, Národného centra zdravotníckych informácií, Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, Úradu verejného zdravotníctva, Štátneho ústavu na kontrolu liečiv, štátnych nemocníc, Všeobecnej zdravotnej poisťovne a iných s cieľom udržateľného hospodárenia, rozpočtovej zodpovednosti a zvyšovania odbornosti.
- Zavedieme novú kompetenciu ÚDZS - zmierovaciu komisiu pre prípady, keď nedôjde k dohode medzi poskytovateľom a poisťovňou ohľadom úhrad za výkony.
- Zavedieme stály rozhodovací orgán zložený zo zástupcov poskytovateľov ambulantnej a ústavnej zdravotnej starostlivosti a poisťovní s riadnym hlasovacím právom a zástupcov pacientov a komôr s poradným hlasom, ktorí budú rozhodovať o rozsahu výkonov, služieb, liekov a zdravotných pomôcok hradených z verejného zdravotného poistenia v kontexte aktuálne dostupných zdrojov tak, aby sa disponibilné zdroje spravodlivo rozdelili na zabezpečenie hospodársky únosnej, nevyhnutnej a zmysluplnej zdravotnej starostlivosti.

9. Kvalitná zdravotná starostlivosť a jej kontrola

Kvalitná zdravotná starostlivosť je základom bezpečnosti pacienta. Napriek tomu, že v poskytovanej zdravotnej starostlivosti sú individuálne a regionálne rozdiely, musia pre poskytovateľov zdravotnej starostlivosti platiť všeobecné pravidlá tak, aby rozdiely v zdravotnej starostlivosti neboli na úkor zdravia pacienta a aby zdravotná starostlivosť bola poskytovaná správne, v súlade s hygienickými a odbornými pravidlami. Kvalitná zdravotná starostlivosť vychádza z aktuálnych poznatkov vedy,

odborných skúseností zdravotníkov, poznání aktuálnych rizík a preferencií pacienta a štrukturálnych a procesných nastavení na pracovisku. Nad dodržiavaním kvality a kontrolou poskytovaných služieb majú bdiieť poisťovne a Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Poisťovne majú kontrolovať predovšetkým operatívnu kvalitu, či pacient dostal skutočne zdravotnú starostlivosť, ktorú potreboval, či boli dodržané všetky dohodnuté pravidlá, či je požadovaná platba adekvátne. Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou by mal definovať širšie kvalitatívne rámce a zabezpečiť systémovú kontrolu poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Či nedochádza k selekcii určitej skupiny pacientov poskytovateľmi, či sa indikujú vyšetrenia, zákroky, operácie správne, či nedochádza k nadliečeniu alebo naopak podliečeniu niektorých osôb. Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou by mal porovnávať jednotlivých poskytovateľov a v prípade výraznejšieho vychýlenia od normy by mal mať kompetenciu na zjednanie nápravy.

Chceme podporiť také riešenia, ktoré budú v prospech pacienta a jeho práva na kvalitné zdravotné služby. Aby sa nemusel obávať, že mu bude poskytnutá nepotrebná, nebezpečná alebo neoptimálna starostlivosť.

Hlavné ciele: Reforma Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, zavedený systém kontroly kvality minimálne u najčastejších a najdôležitejších diagnóz, transparentne zverejňované ukazovatele kvality jednotlivých poskytovateľov.

Opatrenia:

- Na Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou (ÚDZS) presunieme kompetenciu tvorby štandardných diagnostických a terapeutických postupov (ŠDTP), tento orgán bude koordinovať lekárske odborné spoločnosti, bude nápomocný pri vytváraní štandardov, porovnávaní so štandardami v zahraničí. Zároveň bude musieť ku každému štandardu zabezpečiť kontrolovateľné a zmysluplné indikátory kvality.
- ÚDZS umožníme kontrolovať a vymáhať implementáciu ŠDTP.
- Dátovo prepojíme Národné centrum zdravotníckych informácií (NCZI), ÚDZS, poisťovne a poskytovateľov tak, aby bolo možné indikátory kvality sledovať, porovnávať a aktívne kvalitu od poskytovateľov vyžadovať.
- Od ústavných zdravotníckych zariadení budeme vyžadovať zavedenie CIRS (critical incident reporting system) systému.
- Zmeníme legislatívnu povinnosť poskytovať zdravotnú starostlivosť v súlade so ŠDTP. ŠDTP budú mať odporúčací charakter. Ich záväznosť bude závisieť od sily dôkazov, individuálneho stavu pacienta a odborných skúseností špecialistu.
- ÚDZS bude odklon od ukazovateľov kvality u poskytovateľov zdravotnej starostlivosti pravidelne sledovať, vyhodnocovať a vyžadovať nápravu.
- V komisii na schvaľovanie ŠDTP budú preddefinované odborné spoločnosti, ktorých sa štandard týka a zároveň bude zadefinovaná sila dôkazov a konsenzus s obsahom predkladaného štandardu.
- Zvážime presun kompetencie vydávania kódov lekárov z ÚDZS pod VÚC.
- Patologicko-anatomická pitva bude súčasťou poskytovania zdravotnej starostlivosti.
- Zvážime zmenu kompetencií ÚDZS v oblasti súdneho lekárstva a patológie.
- Vyberanie poplatkov za služby spojené so zdravotnou starostlivosťou a za zdravotnú starostlivosť bude kontrolovať Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou.

10. Moderné zdravotníctvo

Demografické zmeny spojené so starnutím populácie a zároveň nárast inovácií v sektore spôsobujú zvyšovanie výdavkov na zdravotníctvo. Elektronizácia a moderné technológie sú na druhej strane príslubom pre lepšie a rýchlejšie rozhodovanie, odbúravanie byrokratickej záťaže, skorší záchyt ochorení, či lepší manažment prevencie, diagnostiky a liečby. V tejto oblasti potrebujeme zachytiť moderný trend, lepšie využiť nové technológie na viac personalizovanú medicínu, bezpečnosť pacienta a jeho manažment.

Chceme zabezpečiť moderné zdravotníctvo aj na Slovensku, podporu inovácií, vedy a digitalizácie celého systému, lebo aj zdravotníctvo potrebuje kráčať s dobou.

Hlavné ciele: Digitalizácia procesov naprieč sektorom – zavedený eLab, eObjednávanie, funkčný národný portál zdravia, prepojenie inštitúcií a systémov.

Opatrenia:

- Zdefinujeme základnú nevyhnutnú dátovú mapu, na základe ktorej budeme monitorovať poskytovanú zdravotnú starostlivosť a ktorá bude východiskom epidemiologického výskumu a politických rozhodnutí. Maximum dát zverejníme vo forme otvorených dát, pri plnej ochrane osobných údajov v zmysle GDPR.

- Sfunkčníme elektronický systém pre odporúčanie pacienta na ďalšie vyšetrenie, zavedieme jednotné eObjednávanie, prístup do eZdravia pre všetkých zmluvných poskytovateľov ambulantnej zdravotnej starostlivosti.
- eZdravie bude prioritou tak, aby sa k dátam o pacientoch dostali oprávnené osoby elektronicky a načas.
- Zaktualizujeme národný portál zdravia, budú tu prístupné dôležité dokumenty (napr. anesteziologický predoperačný protokol, predtlačené protokoly o informovanom súhlase k jednotlivým operačným a diagnostickým výkonom, tlačivá na stanovenie poručníka a iné). Na tomto portáli budú dostupné aj aktuálne čakacie doby v nemocniciach a iné zaujímavé informácie ohľadom zdravia.
- Zabezpečíme, aby NCZI sfunkčnilo centrálny zber dát, od objednávateľa služby (napr. ambulancia), cez vykonávateľa služby (špeciálna ambulancia alebo nemocnica) a zároveň od poisťovne, ktorá za dané služby platí. Nahrávanie správ do eZdravia bude povinné a výkony bez záznamu v eZdraví nebude poisťovňa smieť uhrádzať.
- Od štátnej nemocničnej siete budeme vyžadovať postupný prechod na jednotný informačný nemocničný software alebo plne kompatibilný systém.
- Budeme podporovať rozvoj telemedicínskych služieb predovšetkým medzi nemocnicami a ambulanciami (konziliá na diaľku) a zároveň aj medzi pacientom a ambulanciou (predovšetkým v oblasti chronických ochorení). Telemedicínu zregulujeme s cieľom ochrany záujmov pacientov a racionalizácie úhrad telemedicínskych výkonov.
- Zriadime komisiu, ktorá bude posudzovať dátovú duplicitu a odbúrať ju.
- Budeme podporovať inovácie a klinický výskum v oblastiach aplikovanej a translačnej vedy.
- Budeme podporovať racionálne riešenia prostredníctvom umelej inteligencie, či už v rádiodiagnostike, onkológii alebo iných oblastiach.
- Prepracujeme národné registre a zasadíme sa o postupné kontinuálne hlásenie zmysluplných údajov.
- Stanovíme kde dáva prepojenie eZdravia a iných registrov verejnej správy zmysel tak, aby to pomohlo pacientovi.
- Pripravíme podmienky na postupný prechod k bezpapierovému zdravotníctvu.
- Zlepšíme a sfunkčníme vedenie odborných registrov, predovšetkým v onkológii.

VI.

**ČLOVEK NA
PRVOM MIESTE -
SPRAVODLIVÁ
RODINNÁ
A SOCIÁLNA
POLITIKA**

KDH

1. **Každá rodina a každé dieťa si zaslúžia mať sa lepšie** – nastavíme systémové opatrenia na podporu rodiny ako základnej jednotky a kľúčového predpokladu zdravo sa rozvíjajúcej a ekonomicky prosperujúcej spoločnosti.
2. **Každé dieťa so zdravotným postihnutím a znevýhodnením a jeho rodina si zaslúžia lepšie podmienky** – aby pomoc a starostlivosť boli dostupné v regiónoch a prišli včas; aby sa v štáte zmobilizovali a spojili všetky rezorty s cieľom podporiť vývin každého dieťaťa a pomôcť každej rodine.
3. **Každý opatrovaný človek a opatrovatel' si zaslúžia mať sa lepšie** – je najvyšší čas prejsť od slov k činom, aby sa rodiny nebáli, čo bude s ich blízkymi, keď príde čas a potreba sociálnej starostlivosti; nefungujúci systém sa nedá donekonečna plátať kozmetickými riešeniami.
4. **Spojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti má fungovať lepšie** – čo najlepšia dostupnosť komplexnej zdravotnej a sociálnej starostlivosti pomôže udržať ľudí čo najdlhšie vo svojom prirodzenom prostredí a v čo najnižšej miere odkázanosti.
5. **Sociálne služby a kompenzácie zdravotného postihnutia majú byť lepšie** – aby sa sociálna starostlivosť o seniorov, ľudí so zdravotným postihnutím, odkázaných či núdzných nevímala a neriešila len z pohľadu jedného rezortu, ale zohľadnením individuálnych potrieb každého jedného človeka.
6. **Aj ľudia v kríze si zaslúžia mať sa lepšie** – podporíme rozšírenie regionálne dostupnej siete služieb krízovej intervencie, rozvoj komunitnej sociálnej práce, rozšírenie služieb sociálnej výdajne potravín, prístup ľudí v kríze k službám či scitlivenie tejto témy voči verejnosti.
7. **Starostlivosť o obeť zneužívania a násilia má byť lepšia** – zameriame sa na predchádzanie násilia a novým fenoménom ohrozujúcim deti a mládež a na vytvorenie siete podporných centier pre pomoc ohrozeným i obetiam.
8. **Seniori si zaslúžia mať sa lepšie** – vytvoríme rámec pre zdravšie aktívne starnutie, dôstojné bývanie, akceptáciu v spoločnosti a solidaritu zo strany ostatných skupín obyvateľstva.
9. **Dôchodkový systém má byť lepší** – aby budúci penzisti mali v stabilizovanom systéme záruku budúceho dôstojného príjmu v starobe a systém dokázal čeliť demografickým zmenám; aby sa súčasným penzistom upravovali dôchodky predvídateľným spôsobom, nie podľa svojvôle politikov.
10. **Spolunažívanie marginalizovanej rómskej komunity by mohlo byť lepšie** – nastavenie motivačných podmienok zo strany štátu v kombinácii s súčinným prístupom marginalizovanej rómskej komunity bude viesť k začleneniu a nie vylúčeniu.

1. Každá rodina a každé dieťa si zaslúžia mať sa lepšie

Rodiny, ktoré sa rozhodnú mať deti a zodpovedne ich vychovávajú, sú bohatstvom našej krajiny. Rodina je najlepším priestorom pre budovanie zdravých vzťahov. Vedecké štúdie potvrdzujú, že usporiadané rodinné prostredie má aj pozitívny dopad na hospodársky rozvoj krajiny. Nepriaznivý demografický vývoj, keď sa rodí čoraz menej detí a priemerný vek dožitia sa predlžuje, má mnoho negatívnych dopadov na trh práce, úpadok regiónov, sociálne vzťahy, duševné zdravie, ale najmä smeruje k neudržateľnosti zdravotného a dôchodkového zabezpečenia. Podľa posledných štatistík **Slovensko vymiera najrýchlejšie zo všetkých európskych krajín**. Preto je v záujme socio-ekonomického i národného prežitia Slovenska nevyhnutné rodinu chrániť a venovať jej problémom oveľa väčšiu pozornosť.

Vynaložíme maximálne úsilie na úplnú ochranu života – od počatia po dôstojné dožitie. Vypelost' spoločnosti sa meria podľa toho, ako sa vie postarať o tých najslabších. Nenarodené deti sú tými najmenšími, najnevinnejšími a najbezbrannejšími ľuďmi. Pre nás v KDH je ochrana života od počatia po prirodzenú smrť princípom zakotveným v našich srdciach i stanovách. Rovnako vážne si uvedomujeme, že druhou obeťou potratu je žena-matka, a preto budeme vždy stáť na jej strane bez odsudzovania a s porozumením a účasťou za každých okolností. Budeme vytvárať a podporovať také opatrenia, ktoré sú dobré pre oboch – pre matku aj jej nenarodené dieťa. To sú dobré riešenia. Odmietame stavať matku proti dieťaťu a dieťa proti matke, akoby si boli vzájomne nepriateľmi. Veď ide o to najprirodzenejšie puto v medziľudských vzťahoch, nemožno s ním hazardovať.

Chceme chrániť manželstvo ako zväzok muža a ženy. Rovnakú pozornosť budeme venovať všetkým deťom a rodinám, ako aj jednorodičovským domácnostiam. Chceme posilňovať rodičov pri výchove budúcich generácií. Rodičovstvo musí byť na prvom mieste všetkých verejných politík. Za najväčšie výzvy v oblasti rodinnej politiky považujeme tieto problémy: demografickú krízu, nedostupné bývanie pre mladé rodiny, nestabilitu rodinných zväzkov, problém zladenia rodinného života s pracovnými povinnosťami a prehľujúcu sa chudobu viacdetských a jednorodičovských rodín a seniorských domácností.

Chceme, aby sa v rodinnej politike štátu pristupovalo s rešpektom k individuálnym potrebám každej rodiny. Každá má svoj príbeh a potreby. Kto cíti, že najlepšie bude pre rodinu ostať doma s deťmi, umožníme mu plne sa venovať výchove detí. Kto cíti, že popri rodičovstve potrebuje aj niečo ďalšie, napr. podnikáť alebo sa vrátiť do práce, podporíme ho. Dobrá prorodinná politika dáva rodičom maximálnu slobodu, nehádza im pod nohy polená, naopak, ponúka širokú paletu možností a služieb.

Hlavné ciele: Nastavenie systémových opatrení na podporu rodiny ako základnej jednotky a kľúčového predpokladu zdravo sa rozvíjajúcej a ekonomicky prosperujúcej spoločnosti na nadrezortnej úrovni naprieč dotknutými politikami.

Opatrenia:

- V spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, regionálnymi a miestnymi samosprávami vytvoríme účinnú sieť praktickej pomoci tehotným matkám v krízovej situácii a ich rodinám. Pripravíme opatrenia na podporu tehotných žien v ťažkej životnej situácii, aby sa mohli rozhodnúť pre život svojho dieťaťa.
- V legislatívnej oblasti sa konkrétne zameriame najmä na opatrenia na zlepšenie pomoci a informovanosti matiek, aby nemuselo dochádzať k potratom zo sociálnych dôvodov, aby sa zlepšila konkrétna pomoc pre tehotné matky v núdzi a informovanosť o rizikách potratu a možnostiach pomoci. Legislatívne prostredie chceme meniť vnímavou komunikáciou, kvalitnou prípravou, silou argumentov, demokratickým spôsobom a poctivým politickým vyjednaním.
- Princípom ochrany ľudskej dôstojnosti od počatia po prirodzenú smrť sa budeme riadiť aj v súvislosti s vytváraním prostredia pre vedecký vývoj a výskum, regulácii moderných biotechnológií a pod.
- Pri výpočte materskej dávky sa bude zohľadňovať vymeriavací základ zo všetkých poistných vzťahov nemocenského poistenia.
- Zavedieme flexibilný a jednotný rodičovský príspevok (možnosť voliť si dĺžku vyplácania max do veku 3 rokov dieťaťa) s možnosťou odložiť si čerpanie rodičovského.
- Zjednotíme príspevok na materské školy výlučne od 3 rokov a umožníme voľbu rodičom, aký spôsob opatery o svoje dieťa si zvolia do obdobia povinnej školskej dochádzky: rodič rozhodne či využije príspevok na materskú školu (štátnu, súkromnú, cirkevnú alebo zriadenú u zamestnávateľa – jednotná výška príspevku, alebo príspevok použije v rámci detských/susedských skupín alebo domáce vzdelávania...) so zavedením mechanizmu kontroly napredovania dieťaťa (v súčasnosti sa v rámci slovenského systému štátnej sociálnej podpory poskytujú dve charakterovo podobné dávky: rodičovský príspevok a príspevok na starostlivosť o dieťa).
- Rozpracujeme a podporíme koncept detských skupín.
- Podporíme vybudovanie firemných škôlok a družín.
- Opatrovateľom v detských skupinách započítame toto obdobie do starobného dôchodku a oslobodíme ich od platenia odvodov.
- Karta rodiny – štátom vydávaná karta pre členov rodiny, ktorá má tri a viac detí. Držitelia karty budú mať určité zvýhodnenie služieb, ktoré zabezpečuje štát (zvýhodnené poplatky, napr. vstupy do múzea zaplatia len rodičia, deti budú mať vstup bezplatný, zľavy na cestovné). Posilníme kompetencie VÚC, mestám a obciam, aby boli motivované vytvárať nové formy zvýhodnenia pre viacpočetné a znevýhodnené rodiny.

- Zavedieme príspevok na kúpu elektrického auta pre rodiny s pracujúcim rodičom s 3 a viac deťmi.
- Vytvoríme podmienky pre špecializáciu a odborný rast mediátorov a sudcov na riešenie rodinných sporov.
- Pripravíme účinnú legislatívu, ktorá bude chrániť deti a mládež pred nevhodným obsahom vo všetkých druhoch médií vrátane internetu. Bezpečnosť je pre nás kľúčovou hodnotou. V centre nášho záujmu je zvýšená ochrana detí a mládeže, ktorí sú v internetovom priestore a sociálnych sietí zvlášť zraniteľnou skupinou.
- Navrhujeme, aby sa v Zákone o rodine ukotvená definícia rodičstva premietla do Ústavy Slovenskej republiky a zvýšila sa tak ochrana rodičovstva ako spoločnosťou mimoriadne uznávaného posolania ženy a muža, lebo pre všestranný a harmonický vývin dieťaťa je najvhodnejšie stabilné prostredie rodiny tvorenej otcom a matkou dieťaťa.
- Podporíme adopciu a pestúnstvo, aby každé dieťa malo matku a otca. Najlepším záujmom dieťaťa je žiť v rodine s matkou a otcom. Nepodporíme legislatívne zmeny unožňujúce adopcie detí homosexuálnymi párami.
- Budeme chrániť deti pred obchodovaním; odmietame snahy o zavedenie tzv. surogátneho (náhradného) materstva a iné praktiky nerešpektujúce ľudskú dôstojnosť.
- Rodičia osvojených detí a pestúni musia mať rovnakú sociálnu ochranu a rovnakú podporu. Adoptívnym rodičom navrhujeme na základnú výbavu pre narodené dieťa vyplatiť rovnaký príspevok.
- Otvoríme diskusiu o rozšírení poskytnutia príspevku na bývanie pre ľudí s nízkym príjmom, ako sú ľudia so zdravotným postihnutím, seniori, jednorodičia, nízkopríjmové rodiny), nielen ľudia v hmotnej núdzi.
- Zavedieme adresné poukazy na zabezpečenie potrieb dieťaťa so zdravotným postihnutím, z nízkopríjmovej rodiny, z viacdetských rodín s počtom detí 3 a viac a detí z jednorodičovských domácností.
- Zavedieme systematickú výchovu k vedomému rodičovstvu a prípravu na manželstvo na stredných školách.
- Umožníme rodičom, aby sa vzdelávali a rozvíjali svoje rodičovské a partnerské zručnosti cez verejne dostupné workshopy pre rodičov a v krízovej situácii mohli využiť odľahčujúce služby pre rodinu ako aj systém podpory širokej rodiny s cieľom zvýšenia šance nájsť v širšej rodine „náhradu“ pri zlyhaní alebo strate rodičov.
- Zadefinujeme pojem jednorodiča do zákona o rodine, ktorý predstavuje osamelo žijúcu dospelú osobu, ktorá sama zabezpečuje starostlivosť o nezaopatrované dieťa/deti bez pomoci inej dospeléj osoby žijúcej v spoločnej domácnosti
- Budeme podporovať ročný program sprevádzania, ktorý by osamelým rodičom pomohol v ich krízovom životnom období sa opäť zaradiť do života a postaviť na vlastné nohy. Tento program by počas jedného roku bezplatne zahŕňal: životného kouča, právnik, psychológa, ekonomického poradcu, kariérneho poradcu, mentora. Súčasne zavedieme sledovanie kvalitatívnych a kvantitatívnych merateľných ukazovateľov
- Zavedieme do legislatívy systém dostupného sociálneho a nájomného bývania aj pre jednorodičovské domácnosti.

Každý, kto chce pracovať a postarať sa o rodinu si zaslúži mať sa lepšie

- Podporíme zdieľané, skrátené pracovné úväzky a flexibilné formy práce. V súčasnosti je Slovensko jednou z krajín, ktoré zamestnávajú najmenej ľudí v skrátených formách pracovného úväzku. Zamestnávateľov podporujúcich tieto formy oslobodíme od časti odvodov.
- Štát pôjde príkladom a všetky štátne úrady, vláda, štátne podniky, a nimi zriadené entity povinne umožnia zamestnávanie rodičov so školopovinnými deťmi na čiastočný úväzok a vyčlenia na to určitý podiel pracovného fondu.
- Pre pracujúce matky s deťmi do veku 15 rokov zavedieme 1 deň voľna v mesiaci navyše.
- Upravíme zamestnávanie študentov a seniorov formou skrátených úväzkov s oslobodením od odvodov do určitej výšky mzdy, ktorá sa bude po dohode s organizáciami zastupujúcimi študentov a seniorov valorizovať.
- Vytvoríme podmienky pre rodinné podnikanie.
- Legislatívne upravíme možnosť 4 dňového pracovného týždňa. Dnes čelíme pandémie duševných chorôb, vyhoreniu a kríze v rodinách. Možnosť pracovať 4 dni v týždni vnímame ako prorodinné opatrenie, ktoré vytvára väčší priestor pre trávenie času s rodinou, času na oddych a regeneráciu.
- Pre zvýšenie ochrany pracovníkov a podporu duševného zdravia jednotlivcov a celých rodín zásadným spôsobom obmedzíme prácu v nedeľu; k tejto téme otvoríme širokú diskusiu s odbornou verejnosťou vrátane tripartity. Minimálnu mzdu budeme upravovať po dohode s tripartitou.
- Zachováme daňový bonus pre rodičov v súčasnej podobe a po prvých skúsenostiach ho prehodnotíme.
- Pre zamestnávateľov zamestnávajúcich pracovníkov na sezónne práce umožníme zakúpiť si od štátu normohodiny s uhradenými odvodmi. Sezónni pracovníci budú vyplácaní zo zakúpeného balíka už bez odvodovej povinnosti.

- Služby zamestnanosti „ušíjeme“ na mieru každému uchádzačovi o prácu v spolupráci s centrami sociálnej podpory zriadenými v strediskových obciach. S uchádzačmi o prácu sa bude pracovať individuálne podľa ich potrieb prostredníctvom pracovnej rehabilitácie, tréningov pracovných zručností, cez umiestnenie na inkluzívnom trhu práce alebo umiestnenie v subjektoch sociálnej ekonomiky až po umiestnenie na otvorenom trhu práce.

2. Každé dieťa so zdravotným postihnutím a znevýhodnením i jeho rodina si zaslúžia mať sa lepšie

Ak na niečom záleží, potom záleží na všetkom. Pretože je dieťa dôležité, je dôležité všetko, čo robí. Dieťa môže byť v rodine šťastné len vtedy, keď sú šťastní jeho rodičia. Každé dieťa, aj dieťa so zdravotným postihnutím či znevýhodnením a jeho rodina je pre nás dôležitá. Je dokázané, že investície do sociálnej starostlivosti v detstve majú vyššiu návratnosť ako investície uskutočnené v neskorších fázach života.

Chceme dať deťom so zdravotným postihnutím či znevýhodnením lepšiu štartovaciu čiaru, aby v budúcnosti mohli žiť plnohodnotný a nezávislý život. Aby neboli na štáte závislí, ale boli čo najviac samostatní. Chceme podporiť rodičov v ich neobyčajnom rodičovstve. Aby pre svoje každé dieťa, aj dieťa so znevýhodnením, aj dieťa bez znevýhodnenia žili, horeli, ale nevyhoreli. Aby sa o pomoc a služby nemuseli doprosovať či zháňať cudzích, či rodinných sponzorov, alebo zbierať štupečky od fliaš, aby mohli zaplatiť potrebnú zdravotnú či sociálnu starostlivosť pre svoje dieťa.

Hlavné ciele: Zabezpečiť maximálnu pomoc, podporu a potrebnú starostlivosť pre každé dieťa so zdravotným postihnutím či znevýhodnením. Vytvoriť podmienky pre poskytovateľov tejto starostlivosti, aby mohli poskytovať svoje služby pre tieto deti čo najviac individualizovane a adresne. Aby pomoc a starostlivosť boli dostupné v regiónoch a prišli včas. Aby sa v štáte zmobilizovali a spojili všetky rezorty s cieľom podporiť vývin každého dieťaťa a pomôcť každej rodine.

Opatrenia:

- Z násobíme príspevok na odkázanosť na starostlivosť v prípade detí, aby každé dieťa so zdravotným postihnutím dostalo v sociálnych službách potrebnú intenzívnu a individuálnu sociálnu starostlivosť a tým šancu na lepší a kvalitnejší život.
- Vytvoríme minimálnu sieť sociálnych služieb na komunitnej úrovni (ambulantných a terénnych) s vymedzením územných jednotiek tak, aby každé dieťa s každým druhom zdravotného postihnutia a jeho rodina mali regionálne dostupné služby, pomoc a podporu v mieste a v čase, keď to potrebujú a mohli čo najdlhšie zotrvať v prirodzenom rodinnom prostredí.
- Zabezpečíme, aby rodič alebo poverená osoba mohli doprevádzať dieťa v prípade hospitalizácie v nemocnici, zvlášť dieťa so zdravotným postihnutím.
- Zabezpečíme štátom financovanú, prístupnú a intenzívnu zdravotnú rehabilitáciu pre každé dieťa v štátnych aj v súkromných zariadeniach na poukaz, aby rodiny mali možnosť slobodného výberu rehabilitačného zariadenia bez ohľadu na zazmluvnenie alebo nezazmluvnenie zariadenia s poisťovňou a neboli nútené hľadať vlastné zdroje dofinancovania alebo celkového zafinancovania služieb tohto rehabilitačného zariadenia.
- Zabezpečíme bezplatnú a dostupnú odľahčovaciu službu pre rodičov-opatrovateľov, ktorí sa dennodenne starajú o svoje dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím.
- Navýšime počty tried v predškolských zariadeniach pre deti so zdravotným postihnutím tak, aby každé dieťa s každým druhom zdravotného postihnutia, aj dieťa s poruchou autistického spektra, malo právo s potrebnou odbornou podporou, s asistentom a bez obmedzenia vzhľadom na uplatňovanie školských obvodov, navštevovať bežnú materskú školu v blízkosti svojho bydliska od troch rokov.
- Podporíme nástroje transformácie škôl na bezbariérové s inkluzívnym modelom vzdelávania, dostupné a prístupné pre všetky deti so zdravotným postihnutím s prihliadnutím na individuálne potreby každého dieťaťa. Cesta k inklúzii v dospelosti nevedie cez segregáciu v detstve.
- Podporíme dostupnosť logopédov pre deti so zdravotným postihnutím a zadefinujeme minimálne štandardy na poskytovanie logopedickej starostlivosti prostredníctvom štátom garantovanej časovej a regionálnej dostupnosti a frekvencie terapií pre deti s narušenou komunikačnou schopnosťou a pre deti so zdravotným postihnutím.
- Podporíme nástroje na zvyšovanie dostupnosti inkluzívnych tímov na školách a služieb zdieľaných špeciálnych pedagógov – terénnych špeciálnych pedagógov v procese vzdelávania detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na bežných školách.
- Otvoríme odbornú diskusiu k vytvoreniu nástroja aktívneho prepájania pomoci a starostlivosti v každom životnom cykle človeka so zdravotným postihnutím od zdravotnej starostlivosti, dostupnosti a prístupnosti škôl, zamestnania, bývania a sociálnej starostlivosti.

- Aktívne podporíme opatrenia Akčného plánu k Národnej stratégii rozvoja koordinovaných služieb včasnej intervencie a ranej starostlivosti 2022 – 2030.
- Podporíme výstavbu inkluzívnych detských ihrísk na miestnej úrovni.
- Zasadíme sa o dodržiavanie Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.
- Zasadíme sa o vytváranie prístupného prostredia pre ľudí so zdravotným postihnutím vrátane verejných inštitúcií.

3. Každý opatrovaný človek a opatrovatel' si zaslúžia mať sa lepšie

V súčasnom systéme sa v priemere jeden človek stará o dve odkázané osoby. Starnutie populácie však spôsobí, že o 50 rokov môže na jednu osobu v systéme dlhodobej starostlivosti pripadať viac ako 5 ľudí s potrebou starostlivosti. Počet prijímateľov pomoci v zariadeniach sociálnych služieb podmienených odkázanosťou je viac ako 46 tisíc. V súčasnosti viac ako 75 tisíc odkázaných osôb je opatrovaných blízkymi osobami doma. Viac ako polovica obcí na Slovensku opatrovateľskú službu ani neposkytuje. Mať v rodine príbuzného, ktorý potrebuje opateru, môže spôsobiť veľké ťažkosti s fungovaním celej rodiny. Častokrát sa obetuje jeden z členov rodiny, ktorý sa vzdá svojho zamestnania, aby sa mohol o svoje dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím, manžela či manželku, mamu či otca, doma postarať. Jediným cieľom rodiny je, aby ich blízky mohol dôstojne a plnohodnotne žiť svoj život doma spolu s rodinou a nemusel odchádzať do zariadenia ďaleko od rodiny, resp. aby bolo možné svoju blízku osobu doopatrovať doma. Spolu, ľudsky, s láskou a dôstojnosťou. Formálni opatrovatelia, či rodinní (neformálni) opatrovatelia padajú na kolena. Bez pomoci, podpory a systémových opatrení zo strany štátu nevydržia už dlho so silami.

Chceme, aby sa od slov prešlo k činom. Už nemôžeme čakať a nefungujúci systém plátať kozmetickými riešeniami. Chceme, aby každý opatrovatel', či formálny, či neformálny (rodinný) mal potrebné podmienky na opatrovanie a k tomu adekvátne finančné ohodnotenie. Chceme, aby sa štát staral o ich psychické a fyzické zdravie. Chceme, aby opatrovatelia mali možnosť odľahčenia, možnosť na osobný oddych či voľno. Chceme, aby sa aj opatrovatelia mali lepšie a nemuseli opatrovať v zahraničí. Chceme, aby sa rodiny nebáli, čo bude s ich blízkymi, keď príde čas a potreba sociálnej starostlivosti. Chceme, aby štát zabezpečil podporu rodinám, ktoré sa starajú o odkázaných blízkych.

Hlavné ciele: Opatrovatelia na Slovensku sú v takej kritickej situácii, že nutne musia nastať zásadné zmeny financovania sektora a zvýšenie miez opatrovateľov. Preto pripravíme nový zákon. Zadefinuje profesiu, posilnenie kompetencií a vzdelávanie formálneho a neformálneho „opatrovateľa“, zavedieme možnosť rekondičných pobytov hrađených zo strany štátu pre zamestnancov v sociálnej oblasti a zrovnoprávnime financovanie verejných a neverejných poskytovateľov. Zároveň zjednotíme proces posudzovania.

Opatrenia:

- Navýšime finančné ohodnotenie formálnych a neformálnych opatrovateľov a ďalších zamestnancov v sociálnych službách, aby pre nich bolo atraktívne pracovať na Slovensku a nie v zahraničí. Preto navrhuje zvýšiť o 500 eur príspevok pre domáчих opatrovateľov a o 50 % mzdy v sociálnych službách.
- Zákonom zadefinujeme profesiu, posilnenie kompetencií a vzdelávanie formálneho a neformálneho opatrovateľa a zavedieme možnosť výkonu terénnej opatrovateľskej služby aj na živnosť.
- Zavedieme profesionálnu podporu neformálnym opatrovateľom financovanú štátom vo forme: profi rodič + profi opatrovatel'/ošetrovatel' ako supervízor – ktorí budú po pridelení príspevku za opatrovanie budú bezplatne k dispozícii neformálnemu opatrovateľovi na určité obdobie za cieľom zvyšovania kvality procesu opatrovania a poskytnutia profesionálnej podpory a poradenstva pre začínajúceho neformálneho opatrovateľa.
- Otvoríme diskusiu skoršieho odchodu do dôchodku pre opatrovateľov a ďalšie fyzicky a psychicky náročné pracovné pozície v pomáhajúcich profesiách.
- Zavedieme databázu opatrovateľov na regionálnej úrovni, aby si odkázaný človek, či jeho rodina mohla dohľadať potrebnú pomoc a poskytnutie služieb formálnym opatrovateľom, ktorého si samé vyberú. Spustíme povinnú registráciu opatrovateľov pre zlepšenie prehľadu o dostupnosti opatrovateľskej služby.
- Legislatívne zadefinujeme vytváranie rezervy (miesto/lôžko) u poskytovateľov sociálnych služieb všetkých foriem (pobytová, ambulantná, terénna) na účel poskytnutia odľahčovacej služby v čase potreby opatrovaného, ktorá bude aj v čase neobsadenosti financovaná štátom.
- V rámci odľahčovacej služby zavedieme zákonnú povinnosť, aby úkony odkázanosti a bývanie boli pre opatrovaného poskytnuté bezplatne.

- Zavedieme asistenčné služby neformálnym opatrovateľom, aby mohli s opatrovaným stráviť určitý voľný čas ako rodina (mama/otec a dieťa, dcéra/syn a otec/mama) napríklad pri návšteve kina či divadla a podobne.
- Zabezpečíme trvalú udržateľnosť poskytovania opatrovateľskej služby aj po skončení národného projektu financovaného z Európskej únie, aby opatrovaní mali garanciu, že bude o nich postarané a opatrovatelia nemali obavy o svoju budúcnosť.

4. Spojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti má fungovať lepšie

Najväčšou hodnotou je ľudská dôstojnosť každého človeka. Predovšetkým v chorobe či v núdzi, ktoré nás robí zraniteľným a odkázaným na pomoc iných.

Chceme zabezpečiť čo najlepšiu dostupnosť komplexnej zdravotnej a sociálnej starostlivosti pre všetkých, väčšie vzájomné prepojenie jednotlivých sektorov, väčšiu dostupnosť a kvalitu zameranú na individuálne potreby klienta.

Hlavné ciele: Udržať čo najdlhšie ľudí vo svojom prirodzenom prostredí a v čo najnižšej miere odkázanosti.

Opatrenia:

- Upravíme zákon o dlhodobej starostlivosti v spolupráci rezortov zdravotníctva a sociálnych vecí.
- Podporíme komunitnú zdravotno - sociálnu starostlivosť vytvorením siete zariadení pre dlhodobú a následnú zdravotno - sociálnu starostlivosť tak, aby sa postupne zvýšila dostupnosť na celom území Slovenska.
- Na základe oprávnených ošetrovateľských potrieb zvýšime počet ošetrovateľských lôžok v jednotlivých krajoch v zariadeniach sociálnych služieb. Zavedieme povinný systém financovania všetkých ošetrovateľských výkonov všetkými zdravotnými poisťovňami v zariadeniach sociálnych služieb podľa reálnej potreby, nie na základe limitov stanovených poisťovňami.
- V ústavných zdravotníckych zariadeniach budeme vyžadovať zriadenie podporných tímov pre osoby s vysokým rizikom odkázanosti, špecifickými ošetrovateľskými alebo paliatívnymi potrebami.
- Posilníme sieť mobilných Agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti a podporíme všeobecnú a špecializovanú paliatívnu starostlivosť tak, aby sme predišli nadbytočným hospitalizáciám, zhoršeniu kvality života a aby sme umožnili osobám dôstojné umieranie v domácom prostredí.
- Zrušíme predpisovanie dietetických potravín na recepty. Zavedieme poukážku na dietetické potraviny, bez obmedzenia výberu potravín.
- Pre sociálne odkázaných zavedieme poukážku na doplatky na lieky a pomôcky.
- Vytvoríme zákonné podmienky pre fungovanie sociálnych pracovníkov v zdravotníctve, ktorí pomôžu pacientom riešiť sociálne problémy a vybaviť následnú starostlivosť po prepustení z nemocnice.
- V spolupráci s Ministerstvom zdravotníctva, VÚC, mestami a obcami prehodnotíme vzájomné kompetencie, platobné mechanizmy a prepojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti, obzvlášť pre seniorov, dlhodobo chorých a ľudí so zdravotným postihnutím.
- V spolupráci s Ministerstvom zdravotníctva vytvoríme elektronickú koordinačnú službu, ktorá bude združovať ponuku zdravotno-sociálnych služieb v prirodzených komunitách, vrátane zariadení sociálnych služieb.
- Budeme podporovať starostlivosť v domácom prostredí, a to zvýšenou podporou neformálnych opatrovateľov a dostupnosťou ambulantných a terénnych zdravotno-sociálnych služieb.
- Zabezpečíme spravodlivé financovanie všeobecnej a špecializovanej paliatívnej starostlivosti.
- Otvoríme odbornú diskusiu a urobíme analýzu možného spojenia Ministerstva zdravotníctva so sociálnou agendou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny.
- Otvoríme diskusiu prerozdelenia súčasných odvodov tak, aby sme nezaťažili ľudí novým odvodom navyiac, ale aby sme vyčlenili zo súčasného odvodového zaťaženia nový odvod na odkázanosť, ktorý bude slúžiť na financovanie zdravotno-sociálnej starostlivosti o odkázaných ľudí v zdravotníckych zariadeniach, aj v zariadeniach sociálnych služieb, ktoré splnia zákonné podmienky.

5. Sociálne služby a kompenzácie zdravotného postihnutia majú byť lepšie

Každý z nás si zaslúži žiť plnohodnotným životom bez ohľadu na svoj vek či zdravotný stav. Mať právo voľby, kde a s kým bude žiť. Nie v nejakom nanútenom prostredí, a to len preto, že iná možnosť nie je dostupná. Mať právo dosahovať čo najvyššiu mieru nezávislosti, zúčastnenosti, starostlivosti, seberealizácie a dôstojnosti. Mať prístup k celému spektru podporných služieb, či už domácich alebo pobytových, komunitných podporných služieb, vrátane osobnej pomoci, nevyhnutných pre nezávislý život v spoločnosti a pre začlenenie sa do nej. Mať dostupné komunitné služby a zariadenia pre širokú verejnosť za rovnakých podmienok pre všetkých na základe individuálnych potrieb. Každý jeden z nás je iný a to, čo vyhovuje jednému, nemusí vyhovovať inému.

Chceme, aby sa sociálna starostlivosť o seniorov, ľudí so zdravotným postihnutím, odkázaných či núdznych vnímala a riešila nielen z pohľadu jedného rezortu. V modernej spoločnosti je potrebné individuálne pristupovať k potrebám každého jedného človeka a zároveň je potrebné poskytnúť každému takú spleť druhov, typov a foriem podpory, pomoci a starostlivosti, ktorá vyhovuje jemu samému a to doma či v zariadení, alebo aj doma, aj v zariadení súčasne.

Hlavné ciele: Každý človek, ktorý pomoc potrebuje, jeho rodina, v každom kúte Slovenska má mať dostupnú sieť sociálnych služieb, aby mal každý právo výberu zostať doma, či žiť v zariadení. Aby každý človek a jeho rodina mali možnosť voľby rozhodnúť sa a reálne žiť plnohodnotný život. A to bez rozdielu, či je zdravý alebo so zdravotným postihnutím. Či počas života nepríde o zrak, sluch, nezostane na vozíku. Či sa v dôsledku nepriazne osudu nestane tým slabším, osamelým, odkázaným. Či je vôbec schopný brániť sa, napríklad vzhľadom na svoj nízky vek. Naša spoločnosť musí byť sociálne solidárna, ale musí byť súčasne aj sociálne spravodlivá, a to s ohľadom na všetky skupiny ľudí.

Opatrenia:

- Prijmeme nový zákon o sociálnych službách.
- Postupne ale zásadne navýšime rozpočet štátu pre sociálnu starostlivosť tak, aby sme sa priblížili priemeru Európskej únie zo slovenského 0,8 % HDP k európskemu 1,7 % HDP.
- Zavedieme nový model financovania starostlivosti o odkázaných ľudí – osobný rozpočet pre odkázaných ľudí prostredníctvom poukazov, aby si sami mohli vybrať spôsob a formu opatery cez sociálne služby či kompenzácie, ktoré potrebujú.
- Zjednotíme financovania verejných a neverejných poskytovateľov – všetky verejné zariadenia sociálnych služieb (obecná, mestská, krajská) sa povinne stanú príspevkové organizácie a budú sa rovnako uchádzať o verejné zdroje, či už zo štátu alebo zo samospráv. Ak sa zrovnoprávnia samosprávne zdroje medzi verejnými a neverejnými poskytovateľmi, zrovnoprávnia sa aj úhrady prijímateľov týchto sociálnych služieb.
- Zavedieme zákonom stanovené a valorizované paušálne finančné príspevky na prevádzku sociálnych služieb a valorizáciu finančného príspevku na prevádzku sociálnych služieb a valorizáciu príspevkov na kompenzácie ťažkého zdravotného postihnutia (vrátane osobnej asistencie), čo odvodíme od rastu inflácie s narátaním zvyšovania priemernej mzdy.
- Zavedieme vyrovnávací príspevok regionálnej samosprávy, ktorý bude dopĺňať finančnú stratu poskytovateľa sociálnych služieb spôsobenú čiastočnými platbami klientov.
- Mimoriadnou štátnou dotáciou dorovnáme zákonné navýšenie miezd pre pracovníkov v sociálnych službách u neverejných poskytovateľov.
- Vytvoríme štipendijný program pre vzdelávanie budúcich zamestnancov v oblasti sociálnej starostlivosti a poskytneme náborový bonus zamestnancom v oblasti sociálnej starostlivosti.
- Rozšírime zoznam profesií pôsobiacich v sociálnych službách, na ktoré bude možnosť poskytnúť stabilizačný príspevok (aj pre poradcov služby včasnej intervencie, tlmočníkov pre osoby so sluchovým postihnutím, manažérov kvality a podobne).
- Zavedieme bonusový systém, štátom garantovaný a financovaný sociálny program pre zamestnancov v sociálnej oblasti, ako aj každoročný nárok na bezplatný dvojtyždňový pobyt v kúpeľoch hradený štátom po odpracovaní 10 rokov v sociálnej oblasti.
- Otvoríme dialóg so zástupcami miestnej samosprávy o novom prerozdelení kompetencií s cieľom presunúť pobytové formy sociálnych služieb na kraje, prípadne na väčšie mestá, aby obce neboli zaťažované zákonnou kompetenciou zabezpečovať pobytové formy sociálnych služieb svojim odkázaným občanom vzhľadom na nižšie rozpočty obcí.
- Prehodnotíme systém poskytovania pobytových sociálnych služieb z dôvodu väčšej špecializácie jednotlivých pobytových zariadení na konkrétny druh diagnózy alebo príbuznú skupinu diagnóz, alebo na konkrétny druh zdravotného postihnutia, aby sa v jednom pobytovom zariadení sociálnych služieb nemiešali rôzne diagnózy a rôzne zdravotné postihnutia.
- Zavedieme inštitút *strediskových obcí* a ich minimálnu sieť dostupnej sociálnej pomoci pre ich obyvateľov – denný stacionár, terénna opatrovateľská služba, prepravná služba (sociálny taxík), rozvoz stravy a jedáleň, poradenské centrum a obecný asistent.

- Obecný asistent bude slúžiť pre občanov, ktorí nie sú zdravotne odkázaní na opatrovanie, ale potrebujú pomoc a asistenciu v domácom a sociálnom prostredí na zabezpečenie denných činností, ako sú vyzdvihnutie liekov v lekárni, zabezpečenie dreva na zimu, základná starostlivosť o záhradu, nákupy a podobne.
- Zavedieme motivačné nástroje a opatrenia pre zriaďovateľov sociálnych služieb na komunitnej úrovni, aby sme zabezpečili postupné rozširovanie ambulantných a terénnych sociálnych služieb dostupných v každom regióne.
- V spolupráci s rezortom zdravotníctva a sociálnych vecí zjednotíme zdravotnú a sociálnu posudkovú činnosť a zriadime samostatný nezávislý Orgán sociálnej ochrany so svojimi územnými štruktúrami, ktorý zjednotí proces posudzovania na účely kompenzácií ťažkého zdravotného postihnutia, sociálnych služieb, podpory pri vzdelávaní a podporovanom zamestnávaní, priznania invalidity a zníženej pracovnej schopnosti, zdravotnej spôsobilosti uchádzača o zamestnanie, zdravotného stavu dieťaťa. Jeho kompetenčnou súčasťou bude aj inšpekcia v sociálnych veciach. Financovanie Orgánu sociálnej ochrany bude definované samostatnou kapitolou v štátnom rozpočte.
- Do sociálnej posudkovej činnosti zavedieme povinnosť návštevy posudzovaného v jeho prirodzenom sociálnom prostredí aj v prípade rozhodnutia o bezodkladnom zabezpečení sociálnej služby.
- Prehodnotíme a nanovo nastavíme kritériá preposudzovania ľudí so zdravotným stavom, ktorý je vo svojej podstate nemenný a trvalý, najmä v prípade ľudí so zdravotným postihnutím.
- Zriadime kontaktné centrá pomoci na úrovni strediskových obcí, v ktorých v rámci multidisciplinárnej spolupráce bude poskytované komplexné a ciele poradenstvo (sociálne, rodinné, právne, ekonomické, príp. iné) pre jednorodičov, pre ľudí so zdravotným postihnutím, pre rodiny, ktoré potrebujú pomoc a zabezpečenie starostlivosti o blízku osobu, pre seniorov.
- Zavedieme model *zdieľaného bývania* ako novej formy (prestupného) bývania podporovaného zo štátneho fondu rozvoja bývania, kde pod jednou strechou budú bývať seniori, mladé rodiny, mladí ľudia (štartovacie byty), ľudia so zdravotným postihnutím (podporované či asistované bývanie), ľudia či rodiny v kríze, vrátane zabezpečenia potrebných služieb.

6. Aj ľudia v kríze si zaslúžia mať sa lepšie

Na Slovensku regionálne absentujú služby pre ľudí, ktorí sa vyskytnú v krátkodobej či dlhodobej kríze. Kapacita služieb krízovej intervencie je v jednotlivých krajoch veľmi rozdielna a najmä nedostatková. Bremeno farchy starostlivosti o ľudí v kríze znášajú zväčša mestá. Štát by sa mal vedieť postarať a garantovať služby aj ľuďom, ktorí nemajú zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb, sú bez bývania alebo sú ohrození stratou bývania, o deti v zariadeniach krízovej intervencie, či deti z málo podnetného prostredia, o mladých dospelých, ktorí odchádzajú alebo sú po odchode zo zariadení ústavnej starostlivosti. Pozornosť štátu si zaslúžia aj ľudia, ktorým po uhradení všetkých poplatkov za energie a služby za bývanie nezostáva dosť prostriedkov na dôstojný život. Na Slovensku chýba najmä terénna sociálna práca s ľuďmi v kríze, či zariadenia opatrovateľskej služby pre dlhodobo chorých ľudí s nízkym príjmom, či dostupné bývanie.

Chceme na Slovensku služby založené na sociálnom bývaní a podporných službách jednotlivcovi a rodine, ktorí nevládajú obťažnú sociálnu situáciu, do ktorej sa dostali. Chceme podporiť rozšírenie regionálne dostupnej siete služieb krízovej intervencie, podporiť rozvoj komunitnej sociálnej práce, rozšírenie služieb sociálnej výdajne potravín, prístup ľudí v kríze k službám či scitlivenie tejto témy voči verejnosti.

Hlavné ciele: Zaručíme rovnaké podmienky financovania služieb krízovej intervencie bez ohľadu na zriaďovateľa. Prijmeme nový zákon o energetickej chudobe a nový zákon o službách krízovej intervencie.

Opatrenia:

- Prijmeme zákon o energetickej chudobe, ktorý presne definuje skupiny obyvateľstva ohrozené najväčšou chudobou.
- Pripravíme zákon o krízovej intervencii, v ktorom navrhne rozdelenie financovania služieb na obligatórne a ostatné, pričom financovanie obligatórne prenesieme do kompetencie štátu a ďalšie prerozdelíme do kompetencií miest a VUC.
- Pre dostupnosť krízovej intervencie z pohľadu ľudí vyriešime otázku trvalého pobytu, aby samosprávy preplácali služby poskytnuté ľuďom aj bez trvalého pobytu v danom meste alebo v obci.
- Otvoríme diskusiu ohľadom kompetencií a princípu minimálnej siete služieb krízovej intervencie, aby na určitý počet obyvateľov existoval v regióne garantovaný minimálny rozsah služieb.
- Zavedieme systematickú podporu pre registrované subjekty na distribúciu potravín formou dotácií na energie, priestorov a podobne, cieľom čoho bude aktívne znižovať odpad a zároveň zlepšiť dostupnosť potravín pred ukončením spotreby k ľuďom s nízkym príjmom tam, kde žijú.
- Podporíme zriaďovanie a prevádzku zariadení opatrovateľskej služby pre nízkopříjmových klientov.

7. Starostlivosť o obeť zneužívania a násilia má byť lepšia

Dôležitou oblasťou sociálnej politiky je problematika domáceho násilia a násilia páchaného na deťoch, oblasť prevencie, intervencie a následnej pomoci pre obeť domáceho násilia, týrané, sexuálne zneužívané deti, rôznymi spôsobmi ohrozované nevhodným a nevyžiadaným obsahom na internete. Napriek tomu, že táto problematika patrí do viacerých sektorov, je teda multisektorová, má významné miesto práve v sociálnej oblasti .

Chceme sa zamerať na predchádzanie násiliu a novým fenoménom ohrozujúcim deti a mládež, posilnením preventívnych aktivít a programov so zapojením širokého spektra škôl. Účinný a rešpektujúci komplexný systém práce s obeťmi násilia a sexuálneho zneužívania má byť prostriedkom, ako sa obeť, čo najskôr dokáže začleniť do spoločnosti a viesť primerane dôstojný život.

Hlavné ciele: Vybudovanie siete podporných centier, dostupných regionálne. Podpora zrovnoprávnenia postavenia žien v spoločnosti v najširšom zmysle slova a ochrana detí pred fenoménmi súčasnej digitálnej doby.

Opatrenia:

- Podporíme a zavedieme programy zamerané na prevenciu domáceho násilia, násilia na deťoch a medzi deťmi už od materských škôl, a to v oblasti identifikácie, akútnej krízovej intervencie, ochrany a odbornej pomoci.
- Zrealizujeme audit poradenských centier pre deti a pre dospelé obeť domáceho násilia, špecializovaných zariadení pre obeť domáceho násilia s ohľadom na ich dostupnosť a kapacity v rámci Slovenska.
- Na základe výsledkov auditu nastavíme komplexnú celoplošnú sieť poradenských centier podpory obeť domáceho násilia, týraným a sexuálne zneužívaným deťom, akceptujúc minimálne štandardy Rady Európy na poskytovanie služieb ženám zažívajúcim násilie.
- Zasadíme sa o zavedenie systému podporovaného bývania s prvkami „housing first“ pre obeť domáceho násilia na najmenej 2 roky bez ohľadu na príjem a majetkové postavenie.
- Prehodnotíme financovanie poradenských služieb a služieb krízovej intervencie spojené aj s bezpečným bývaním pre obeť domáceho násilia.
- Zavedieme do Trestného zákona prečin domáceho násilia - V reálnom živote obeť existuje vysoké percento tzv. „domáceho násilia“, kde konanie páchatela síce nenapĺňa prísne podmienky zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ale aj tak sa jedná o násilie medzi blízkymi osobami a obeť tohto násilia prežívajú bolesť, strach, stres či úzkosť. Pritom ide o násilné konanie, kde nejde o nízku nebezpečnosť pre spoločnosť a nejedná sa teda o priestupok.
- Zasadíme sa o vytváranie špeciálnych policajných tímov vyškolených na problematiku domáceho násilia.
- Zasadíme sa o zlepšenie postavenia žien, ich rovnoprávneho postavenia v spoločnosti.
- Pripravíme účinnú legislatívu, ktorá bude chrániť deti a mládež pred nevhodným a najmä nevyžiadaným obsahom na internete ohrozujúcim ich psychický vývin, osobnostnú integritu či podnecujúcim k sebapoškodzovaniu alebo k šikane druhých.
- Zasadíme sa o zlepšenie prevencie a účinných nástrojov v oblasti kybernetického prenasledovania a násilia.
- Zasadíme sa o zlepšenie prevencie a účinných nástrojov na ochranu obeť šikanovania, týrania a sexuálneho zneužívania detí a mládeže v prostredí škôl a zariadení športových, záujmových či voľnočasových aktivít.

8. Seniori si zaslúžia mať sa lepšie

Život ľudí v poproduktívnom veku prináša s ohľadom na demografický vývoj Slovenska zvýšenú dynamiku starnutia populácie. Všeobecné trendy rastu kvality života prejavujúce sa vo zvyšovaní priemerného veku dožitia vytvárajú potrebu venovať oblasti starostlivosti o seniorov zvýšenú pozornosť.

Chceme, aby sa na seniorov pozeralo ako na generáciu, ktorá potrebuje mať vytvorené podmienky pre aktívne starnutie, ale zároveň sa pamätalo na tých seniorov, ktorých zdravotný stav či sociálne zázemie vystavuje riziku prepadnutia sa do chudoby.

Hlavné ciele: Zabezpečiť seniorom rámec, ktorý im umožní zdravšie starnutie, dostatočné pracovné príležitosti, dôstojné bývanie, akceptáciu v spoločnosti a solidaritu zo strany ostatných skupín obyvateľstva.

Opatrenia:

- Aktívne podporíme opatrenia Národného programu aktívneho starnutia.
- Posilníme kompetencie komisára pre osoby so zdravotným postihnutím aj o seniorov.

- Zavedieme opatrenia zdravého životného štýlu a celkového zdravia seniorov vrátane systému ochrany seniorov pred zlým zaobchádzaním, zneužívaním, zanedbávaním, násilím a diskrimináciou.
- Zasadíme sa za vytváranie služieb pre seniorov zameraných na ochranu, prevenciu a udržanie psychického a duševného zdravia a prijmeme opatrenia na zlepšenie zdravotnej starostlivosti o staršiu generáciu posilnením pracovísk geriatrickej a gerontologickej starostlivosti a rozšírením centier zameraných na Alzheimerovu chorobu a ďalšie neurodegeneratívne ochorenia.
- Podporíme vytváranie podmienok pre dobrovoľnícke programy pre seniorov ako zdroj ich seberealizácie a participácie na veciach verejných.
- Zasadíme sa za rozvoj neformálneho celoživotného vzdelávania seniorov a organizáciu aktivít na podporu celostného osobnostného rozvoja človeka.
- Otvoríme odbornú diskusiu na tému dedičského konania s cieľom predchádzať násiliu v rodinách z dôvodu dedenia majetku s dôrazom na ochranu osamelých osôb, vdov a vdovcov.
- Podporíme vznik rád seniorov na miestnej a regionálnej úrovni na princípe participatívneho prístupu v oblasti obhajoby práv seniorov, pri riešení otázok životných podmienok, rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania so seniormi, vytvárania dôstojných podmienok pre život seniorov a v oblasti spolupráce pri tvorbe miestnej a regionálnej legislatívy týkajúcej sa seniorov.
- Navrhne jednoduchý dotačný systém pre seniorské organizácie na podporu ich činnosti a voľnočasových aktivít na miestnej úrovni.
- Aktívne budeme presadzovať zameranie sektorov národného hospodárstva na striebornú ekonomiku.
- V oblasti stavebníctva podporíme využitie potenciálu “druhého bývania” seniorov v stavbách, ktoré lepšie zodpovedajú ich novým potrebám (napríklad chaty, chalupy), rekonštrukcie, budovanie špecializovaných miest pre život seniorov, komunitné bývanie ako nový segment pre stavebníctvo.
- V oblasti poľnohospodárstva podporíme zvýšenie produkcie dostupných a kvalitnejších potravín s preukázateľne pozitívnym vplyvom na zdravie obyvateľov pri dodržiavaní zásad ekologickej udržateľnosti. Možnosti regionálnych podnikateľov zásobovať zariadenia pre seniorov ako aj seniorov v domácom prostredí.
- V oblasti dopravy podporíme vytvorenie podmienok na mobilitu seniorov a odstránenie ich závislosti od iných (projektovanie dopravných prostriedkov usposobených pre seniorov, bezbariérovosť a podobne).
- V oblasti sociálnych služieb rozvoj siete domácej starostlivosti pre starnúcich ľudí.
- V oblasti zdravotnej starostlivosti rozvoj medicínskych smerov, ktoré sú vekovo orientované na seniorov (geriatria, gerontopsychiatria), potreba výchovy kvalifikovaných opatrovateľov s medicínskym vzdelaním orientovaných na seniorov.
- V oblasti cestovného ruchu podpora zdravého životného štýlu, zábavy, rekreácie, lesníctva, turistiky, osobitného využitia potenciálu slovenského kúpeľníctva.
- V oblasti technológií využitie komunikačných a počítačových technológií na podporu domácej starostlivosti, podpora technológií, ktoré môžu byť využívané nezávisle bez pomoci iných (medicína na diaľku a podobne) ale aj zjednodušenie ovládania spotrebičov, monitorovanie odkázanej osoby v domácom prostredí ako prevencia pred zbytočným úmrtím seniora.
- V oblasti finančného sektora podpora možnosti súkromného zdravotného a penzijného pripoistenia, podpora nástrojov, ktoré umožnia čerpanie benefitov finančných produktov pre seniorov, personalizované poradenské služby, podpora špeciálnych bankových produktov pre seniorov, napríklad hypotekárnych úverov pre seniorov a dôchodcov (spätná hypotéka).
- V oblasti práce a vzdelávania podpora projektov zameraných na rekvalifikáciu mladších seniorov (prispôsobovanie sa potrebám trhu), podpora programov na udržiavanie dôchodcov v aktívom stave, podpora programov zameraných na udržiavanie si sociálnych návykov pre ľudí vyššieho veku.
- Finančne podporíme ciele mediálnu kampaň „Nebojme sa dlhšie pracovať“ a pripravíme motivačné nástroje pre zamestnávateľov s cieľom udržania seniorov v pracovnom procese.
- V oblasti dobrovoľníctva otvoríme odbornú diskusiu systému výkonu domáceho opatrovania seniorom, ktorý je po nástupe na dôchodok v dobrej fyzickej kondícii a má záujem vykonávať bezplatné opatrovanie pre iných seniorov vo vyššom veku. Následne by mohol mať senior – opatrovateľ benefit – nárok na bezplatné opatrovanie vo vyššom veku, keď bude na opatrovanie sám odkázaný. Doba bezplatného opatrovania by sa rovnala dobe, počas ktorej senior v minulosti vykonával opatrovanie.

9. Dôchodkový systém má byť lepší

V dôchodkovom systéme Slovensko už v zásade dve desaťročia ide podľa reformnej schémy z čias vlády zo začiatku milénia. Máme trojpilierový systém a treba pri ňom ostať. Problémom je, že systém je nestabilný, za každej vlády sa menia niektoré jeho parametre. Preto budeme presadzovať, aby sa základné parametre po širšej politickej a spoločenskej dohode zafixovali ústavným zákonom podobne, ako je to v prípade zákona o rozpočtovej zodpovednosti, ktorý sleduje zdravie verejných financií.

Chceme, aby sa dôchodkový systém spravoval tak, že umožní ľuďom efektívne prispievať doň počas ich pracovného života, pričom významnú časť bude tvoriť sporenie postavené na osobnom rozhodnutí jednotlivca. Chceme, aby sa systém stabilizoval a dokázal čeliť demografickým zmenám. Aby budúci penzisti mali záruku budúceho dôstojného príjmu v starobe. A aby sa súčasným penzistom upravovali dôchodky predvídateľným spôsobom, kde svojvôľa politikov nehrá rolu.

Hlavné ciele: Zabezpečiť ľuďom primeraný príjem v starobe prostredníctvom efektívneho a stabilného systému.

Opatrenia:

- Rozumieme občanom, ak sa obávajú o svoje dôchodky. Preto ochránime Sociálnu poisťovňu pred krachom, rozumnou vládnu politikou ochránime úspory v druhom pilieri, podporou konkurenčného prostredia zvýšime dôchodky z druhého piliera, strojnásobíme daňovú podporu v treťom pilieri, uplatníme odvodovú výhodu pre rodičov už počas výchovy detí.
- Ďalším problémom je, že súčasný dôchodkový systém v spojení s nepriaznivým demografickým vývojom vytvára destabilizačný tlak na verejné financie. Preto spustíme diskusiu o tom, ako tento tlak eliminovať a odvrátiť hrozby budúcej nestability.
- Sprehľadníme odvody. Príkladom súčasného umelého nastavenia je odvod do rezervného fondu solidarity (4,75 % z vymeriavacieho základu platený zamestnávateľom), ktorý netvorí žiaden skutočný fond, ale spotrebúva sa na dôchodkové poistenie prvého piliera. Dôchodkové odvody sú v skutočnosti 22,75 %, a nie 18 % z vymeriavacieho základu.
- V prvom pilieri zachováme súčasný rodičovský dôchodok, nebudeme ho zvyšovať, ale sledovať jeho vplyv na hospodárenie Sociálnej poisťovne. Súčasný systém je však stále deficitný a jeho problémy budú narastať so zhoršujúcou sa demografiou.
- Preto sme za uplatnenie alternatívneho modelu dôchodkového mosta. Jeho zámerom je pomôcť rodinám už počas výchovy dieťaťa. Dôchodky môžu byť spravodlivejšie aj udržateľnejšie. Ak vychádzame zo súčasného stavu, kde celkové odvody tvoria 22,75 %, navrhujeme rozdeliť ich v pomere 14 % do prvého piliera a 8,75 % do druhého piliera. Celková výška odvodov na sociálne poistenie by sa oproti súčasnosti teda nemenila. Spomínaných 8,75 % by platili sporitelia v druhom pilieri bez detí. Počtom detí by sa sadzba znižovala o 1 % za každé z nich až na hranicu 5,75 %. Úspora z odvodov do druhého piliera na mesačnej báze by sa rozložila na zamestnanca (vyšší čistý príjem) a na zamestnávateľa (nižší celkový mzdový náklad na zamestnanca). Sporiteľ by mal garantovaný dostatočný budúci dôchodok z prvého piliera.
- Ak sa nepodarí presadiť dôchodkový most, v druhom pilieri necháme pôsobiť reformu nastavenú v posledných dvoch rokoch vrátane automatickej povinnosti vstúpiť začínajúcim platiteľom sociálnych odvodov doňho po nástupe do druhého zamestnania a možnosti vystúpiť z neho do dvoch rokov od začiatku zasielania platieb. Budeme presadzovať výšku odvodov do druhého piliera minimálne na cieľovej úrovni 6 %. Ponecháme nastavený systém regulovania sporenia, kde sa sleduje primeraný výnos i garancia neprepadnutia vkladných prostriedkov.
- V prvom pilieri sme za stanovenie zodpovedného valorizačného mechanizmu úpravy dôchodkov, aby pružne zohľadňoval aktuálny vývoj priemernej mzdy a inflácie. Výsledkom bude pri dosadení konkrétnych parametrov priemernej mzdy a miery inflácie ľahko vypočítateľná výška dôchodku (dôchodcovia nebudú závislí od vlády, či z roka na rok garantuje prilepenie vo forme 13. či 14. dôchodkov). Takéto osobitné dávky rozložíme do pravidelných 12 mesačných dôchodkov, pričom budeme brať ohľad na verejné financie a hospodárenie Sociálnej poisťovne.
- Uplatníme zakomponovanie mechanizmu do valorizačného vzorca, podľa ktorého by sa upravovalo zvyšovanie dôchodkov nerovnomerne, avšak podľa jasne stanoveného kľúča, pričom by sa viac pridávalo dôchodcom s nižším dôchodkom. Tým by sa rozšíril princíp solidarnosti, ktorý platí už dnes pri priznávaní dôchodkov po skončení aktívneho pracovného života, keď sa menej zarábajúcim vypočítavajú proporcionálne vyššie dôchodkové dávky z odpracovaných rokov ako viac zarábajúcim. Zvážime vložiť do valorizačného vzorca, že časť celkovej sumy na zvýšenie dôchodkov, napríklad 30 %, sa rozdelí medzi všetkých poberateľov dôchodkov rovnomerne.
- Ochraníme životný štandard dôchodcov vhodnou kombináciou dôchodkov a sociálnych dávok. To považujeme za vhodnú náhradu inštitútu minimálneho dôchodku, pretože ten je dnes pri platení odvodov v aktívnom veku poistenca demotivujúci. Ak občan pri odchode do dôchodkového veku nedosiahne výšku minimálneho životného štandardu, peniaze do tohto minima mu bude doplácať sociálny systém.
- Ponecháme vek odchodu do dôchodku podľa strednej dĺžky života. Po prvých skúsenostiach vyhodnotíme pozitíva a negatíva zákonom umožneného odchodu do dôchodku po 40 odpracovaných rokoch. Do úvahy zoberieme výšku takto dosiahnutých dôchodkov, vplyv na hospodárenie Sociálnej poisťovne a dosahy na pracovný trh. Uznávame, že sú profesie, v ktorých si ľudia zaslúžia mať garantovaný pevne stanovený dôchodkový vek.

- Zachováme rodičovský bonus, budeme sledovať jeho vplyv na hospodárenie Sociálnej poisťovne.
- Peniaze v druhom pilieri sa sporiteľovi zhromažďujú na jeho osobnom účte, pričom on sám si rozhoduje o miere ich zhodnotenia. Na rozdiel od prvého, do veľkej miery solidárneho piliera, je druhý pilier zásluhový. Peniaze vyplácané z druhého piliera po dosiahnutí dôchodkového veku považujeme za nasporený osobný majetok, preto by nemali byť predmetom zákazu jednorazového výberu ani zdaňovania pri výbere. Mali by však prednostne slúžiť na vyskladanie pravidelnej dôchodkovej platby spolu s dávkou z prvého piliera.
- Otvoríme trh doživotných dôchodkov z druhého piliera regulovaným životným poisťovníam z Európskej únie. Vďaka tomu si za nasporené prostriedky ľudia kúpia vyššie dôchodky.
- Zvážime možnosť manželského sporenia v druhom pilieri. Nájdeime vhodný spôsob, ako si manželia môžu pomôcť spoločne vytvoriť dôchodkové úspory, spoločne čerpať alebo výhodne podporiť pozostalého manžela či manželku.
- V treťom pilieri ponecháme súčasný systém, keď môže zamestnanec či živnostník dobrovoľne a pri limitovanom daňovom zvýhodnení investovať peniaze v doplnkových dôchodkových spoločnostiach, pričom zamestnávateľ mu môže ako vo forme benefitu prispievať na sporenie tiež – s výhodou odpustenia dôchodkových odvodov za sumu príspevku. Navrhne- me strojnásobiť daňovú úľavu, a to s ohľadom na malý počet detí a rastúci počet dôchodcov. Takto si občania budú môcť efektívnejšie budovať ďalšie zdroje dôchodkového zabezpečenia.
- Nebudeme meniť súčasný systém, podľa ktorého je možnosť výplaty nasporených peňazí z príspevkov platených zamestnávateľom až pri odchode do dôchodkového veku, a to buď vo forme doplnkového dôchodku alebo v kombinácii s jednorazovým výberom.
- Otvoríme trh tretieho piliera tak, aby mohli dobrovoľné dôchodkové fondy ponúkať aj iné finančné subjekty na trhu kolektívneho investovania (asset management). Regulácia investovania a poplatkov a foriem dôchodkov ostane rovnaká.

10. Spolunažívanie marginalizovanej rómskej komunity by mohlo byť lepšie

Život marginalizovanej rómskej komunity je v našej spoločnosti dlhodobo poznamenaný naakumulovanými problémami. Rómovia sa stali marginalizovanou skupinou obyvateľstva, ktorá sa aktuálne potýka s problémom nedostupnosti vody v miestach, kde žijú, vylučovanie Rómov na okraj spoločnosti a znevýhodňovanie v oblasti vzdelávania, zamestnávania.

Chceme, aby Rómovia, boli aktívne zapojení do procesu hľadania riešení pre ich komunitu. Skutočnou participáciou a prácou s rómskymi deťmi od útleho veku vybudujeme vzájomný most k porozumeniu. Nastavenie motivačných podmienok zo strany štátu v kombinácii s činným prístupom marginalizovanej rómskej komunity bude viesť k začleneniu a nie vylúčeniu.

Hlavné ciele: Zvládnutie procesu úspešného zapojenia rómskej komunity do plnohodnotného života, v súčinnosti s rómskou komunitou vybudovať dôstojné podmienky pre ich život.

Opatrenia:

- Rozšírime poskytovanie služby včasnej intervencie pre rodiny s deťmi žijúcimi v marginalizovaných rómskych komunitách.
- Podporíme vznikanie komunitných centier, ktoré sa budú venovať rozvoju osobnosti detí z marginalizovaných rómskych komunit od útleho veku a budú v prevádzke aj v popoludňajších hodinách ako nástroj na dodatočné vzdelávanie detí.
- V spolupráci s cirkvami a charitou podporíme vytváranie miest pre misijných pracovníkov pôsobiach v marginalizovaných rómskych komunitách tak, aby táto služba bola systémovo podporovaná z verejných zdrojov.
- Podporíme projekty realizované treťosektorovými organizáciami, ktoré dosahujú pozitívne výsledky v práci v marginalizovaných rómskych komunitách.
- Podporíme celonárodné projekty zamerané na integráciu detí z marginalizovaných rómskych komunit do vzdelávacieho procesu vo forme podpory asistentov na zvýšenie vzdelanostnej úrovne.
- Podporíme vznik internátnych gymnázií vrátane 8-ročných pre talentované deti z marginalizovaných rómskych komunit.
- Zabezpečíme vypracovanie systematického programu pre zlepšenie pracovných návykov Rómov, vytvoríme podmienky pre súkromný i verejný sektor k podpore zamestnávania rómskych žien aj mužov v oblastiach, kde je možné dosiahnuť rast ich zamestnanosti prostredníctvom vhodných programov zameraných na asistenciu pri začatí do pracovného procesu a programov na zvýšenie kvalifikácie.
- Pripravíme samosprávam podmienky na zvýhodnené zamestnávania ľudí z marginalizovaných skupín obyvateľstva (vrátane Rómov).

- Podporíme vznik sociálnych podnikov na úrovni samospráv, ktoré pomôžu zamestnávaniu Rómov vo verejnoprospesných činnostiach.
- Vytvoríme vhodnejšie podmienky pre služby zamestnanosti tak, aby boli atraktívne aj pre zamestnávateľov.
- Odbúrame legislatívne bariéry pre sociálne podniky – podporíme zamestnanosť pre obyvateľov z marginalizovaných rómskych komunít prácou v poľnohospodárstve, lesníctve, v stavebníctve, alebo v iných odvetviach.
- Podporíme svojpomocné bytové výstavby a zaškolenia na stavbárske práce v marginalizovaných rómskych komunitách.
- Podporíme možnosť garantovaných pôžičiek, prípravu infraštruktúry na svojpomocné budovanie vlastného bývania Rómov pre mestá a obce.
- Podporíme programy na zvyšovanie hygienických štandardov v rómskych osadách a pripravíme programy pre mladé rómske matky zamerané na osvetu v oblasti pôrodnosti neplnoletých dievčat.

An aerial photograph of a city, likely Bratislava, Slovakia, showing a mix of modern and older buildings, a river, and a bridge. The entire image is overlaid with a semi-transparent red filter. The text is centered and written in a bold, white, sans-serif font.

**VII.
DOPRAVA,
BYTOVÁ
POLITIKA,
TELEKOMUNIKÁCIE**

KDH

1. **Sociálno-ekonomický rozmer dopravy** – dopravná infraštruktúra je významným faktorom hospodárskeho rozvoja jednotlivých regiónov. Mobilita obyvateľstva a vhodné podmienky pre logistiku podnikateľského sektora sú kľúčové pre udržanie zamestnanosti, konkurencieschopnosti regiónov, a teda aj životnej úrovne obyvateľov.
2. **Investície s rozumom, cesty pre budúcnosť** – 60 % cestnej dopravy sa realizuje na cestách 1. triedy. Tieto cesty a stovky mostov sú v mnohých regiónoch vo veľmi zlom až havarijnom stave. To vyvoláva otázky nad Slovenskou správou ciest, ktorá potrebuje zásadnú reorganizáciu. Nevylučujeme ani možnosť opätovného vytvorenia Fondu cestného hospodárstva.
3. **Dlhodobé plánovanie, včasná príprava a schvaľovanie stavieb** – zvýšenie efektivity a rýchlosti výstavby dopravnej infraštruktúry si vyžaduje dlhodobé plánovanie a proces kontinuálneho projektovania, ktoré nebudú podliehať iba politickým, ale najmä odborným kritériám a nebudú sa meniť s každou zmenou vlády.
4. **Majetkovoprávne vysporiadanie pozemkov pod dopravnou infraštruktúrou** – kľúčový predpoklad plynulého priebehu rekonštrukcií a novej výstavby. Využijeme zdroje z Plánu obnovy a vypracujeme cenovú mapu, ktorá bude stanovovať spravodlivú a transparentnú cenu za pozemky.
5. **Železničná infraštruktúra, osobná a nákladná doprava** – Slovensko ju potrebuje ako nosnú a ekologickú formu dopravy, prioritou je dobehnutie veľkého investičného dlhu vo všetkých oblastiach: modernizácia infraštruktúry, rušňového a vozňového parku, komplexná rekonštrukcia havarijného stavu tratí.
6. **Ekologizácia dopravy a udržateľná mobilita** – cieľom je chrániť životné prostredie a podporovať inovácie a investície v oblasti alternatívnych palív. Podporíme také riešenia, ktoré vychádzajú z čisto odborných poznatkov, bez ideologizácie problematiky, ktoré zohľadňujú podmienky Slovenska a sú v jeho národohospodárskom záujme.
7. **Vodná a intermodálna doprava** – má priamy súvis so znižovaním negatívnych dopadov cestnej nákladnej dopravy na obyvateľstvo a životné prostredie. Prebudenie potrebuje aj osobná riečna doprava z pohľadu rozvoja cestovného ruchu.
8. **Podpora dostupného bývania** – podporíme aj iné formy výstavby nájomných bytov, najmä družstevných, ktoré budú lacnejšie a vlastníctvo bude možné aj bez hypotéky. Odstránime diskrimináciu pri úrokovom zvýhodnení hypoték a navrhujeme odpočet úrokov z výšky dane počas maximálne polovice obdobia splatnosti hypotéky.
9. **Pošta – moderná logistická spoločnosť so silnou tradíciou** – vytvoríme spoločné prevádzky, kde sa popri poštových službách a internetových bodoch pre menej IT gramotných poskytne priestor aj lokálnym výrobcam na predaj vlastných produktov.
10. **Telekomunikácie a internet** – dostupnosť internetu a GSM siete v každom kúte krajiny už nie je luxusom, ale nevyhnutnosťou. Ich neprítomnosť sa stáva priamou konkurenčnou nevýhodou. Preto nie je prehnané konštatovanie, že byť pripojený na sieť, znamená byť pripojený na budúcnosť.

1. Sociálno-ekonomický rozmer dopravy

Dopravná infraštruktúra je významným faktorom hospodárskeho rozvoja jednotlivých regiónov. Mobilita obyvateľstva a vhodné podmienky pre logistiku podnikateľského sektora sú kľúčové pre udržanie zamestnanosti, konkurencieschopnosti regiónov, a teda aj životnej úrovne obyvateľov. Obnova opotrebovanej a výstavba novej cestnej a železničnej infraštruktúry bude preto aj naďalej patriť medzi priority našej dopravnej politiky. Je potrebné primerane podporovať rozvoj všetkých spôsobov dopravy, vrátane leteckej a vodnej. Budeme tiež usilovať o ďalšiu liberalizáciu autobusovej a železničnej dopravy s cieľom zlepšiť dopravnú obslužnosť jednotlivých regiónov, zvýšiť kvalitu služieb a vytvoriť podmienky pre spravodlivé ceny. Cieľom našej dopravnej politiky je zabezpečiť pre ľudí kvalitnú dopravu za primerané ceny.

Najvyššiu prioritu má rozvoj železničnej dopravy vrátane obnovy zanedbanej až rizikovej infraštruktúry. Považujeme ju za kľúčovú z hľadiska prístupu, rýchlosti, efektivity a priaznivého dopadu na životné prostredie.

Slovensko potrebuje urýchlené dobudovanie základnej infraštruktúry štátu s osobitným dôrazom na cestnú infraštruktúru. Naším prioritným cieľom je dokončiť výstavbu diaľnice D1 a diaľnice D3, aby sme zlepšili spojenie medzi rôznymi regiónmi a zabezpečili plynulú dopravu pre občanov, podnikateľov a turistov. Vo svetle novej geopolitickej situácie je aj vybudovanie cestného rýchlostného prepojenia medzi Košicami a ukrajinskou hranicou. Toto prepojenie bude mať strategický význam pre rozvoj obchodu, turizmu a hospodárskej spolupráce medzi Slovenskom a Ukrajinou. Budeme pokračovať v príprave a realizácii výstavby rýchlostných ciest v smere sever – juh, ktoré nás spájajú so susedmi pre výraznejšiu cezhraničnú spoluprácu s rozvíjajúcimi sa trhmi a s potenciálnou turistickou klientelou.

2. Investície s rozumom - cesty pre budúcnosť

Dnešná doba potrebuje správne a efektívne hospodárenie s cestným majetkom zodpovedajúce 21. storočiu s využitím nových diagnostických metód, systémových nástrojov a zodpovedným prístupom k prostriedkom Európskej únie a štátnemu rozpočtu na údržbu a opravu ciest.

Na Slovensku sa 60 % cestnej dopravy realizuje na cestách 1. triedy. Tieto cesty a stovky mostov sú v mnohých regiónoch vo veľmi zlom až havarijnom stave. Súčasný stav poukazuje na neuspokojujúcu činnosť a výkonnosť Slovenskej správy ciest, ktorá potrebuje zásadnú reorganizáciu. Odkázanosť len na zdroje zo štátneho rozpočtu bez stabilného viaczdrojového financovania s cieľom dosiahnutia efektívneho a predovšetkým nie je udržateľná.

Chceme, aby program financovania Slovenskej správy ciest (ďalej len SSC) bol navrhnutý tak, aby zabezpečil dostatočné zdroje na financovanie správy ciest 1. triedy a ich udržateľný rozvoj. Zároveň je nutné zabezpečiť transparentnosť a správne hospodárenie s týmito prostriedkami vrátane pravidelného auditu a verejného zverejňovania finančných výkazov. Nevyklúčujeme ani možnosť opätovného vytvorenia Fondu cestného hospodárstva.

Opatrenia:

- Budeme presadzovať systém viaczdrojového financovania SSC v nasledovnej štruktúre:
 - Podiel na výnose spotrebnej dane z uhľovodíkových palív a mazív: Navrhujeme, aby sa ročne vyčlenilo 20 % z celkového výnosu spotrebnej dane z uhľovodíkových palív a mazív na financovanie SSC. Tento podiel by bol získavaný prostredníctvom príslušných legislatívnych úprav, ktoré by zabezpečili automatický odvod týchto prostriedkov do rozpočtu SSC.
 - Podiel na výnose cestnej dane: Navrhujeme, aby sa ročne vyčlenilo 20 % z celkového výnosu cestnej dane na financovanie SSC. Podobne ako v prípade spotrebnej dane z uhľovodíkových palív a mazív, tento podiel by bol získaný prostredníctvom príslušných legislatívnych úprav, ktoré by zabezpečili automatický odvod týchto prostriedkov do rozpočtu SSC.
 - Ekonomické aktivity SSC súvisiace s jej činnosťou: SSC by mala mať možnosť vykonávať ekonomické aktivity, ktoré súvisia s jej činnosťou s cieľom generovať vlastné príjmy. Tieto aktivity by mohli zhrňať napríklad správu a prevádzku diaľnic a rýchlostných ciest, vydávanie cestovných dokladov a poplatkov, poskytovanie služieb pre dopravcov a podobne.
 - Dotácie zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky: Navrhujeme, aby SSC malo možnosť žiadať o dotácie zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Tieto dotácie by mali slúžiť ako dodatočný zdroj financovania na podporu činnosti SSC a plnenie jeho verejných úloh.
 - Bankový úver, pôžičky a príspevky: SSC by malo mať možnosť získať financovanie prostredníctvom bankových úverov, pôžičiek alebo príspevkov od rôznych subjektov, ako sú sponzori, súkromné spoločnosti, nadácie a podobne. Tieto zdroje financovania by mali byť získané na základe dohody a dohodnutých podmienok s príslušnými subjektmi. Bankový úver by mohol poskytnúť potrebný kapitál na investície do rozvoja ciest a na ich údržbu.
 - Iné zdroje ustanovené osobitnými predpismi: Ak existujú osobitné predpisy, ktoré ustanovujú iné zdroje financovania

pre SSC, navrhujeme, aby sa tieto predpisy uplatnili a využili. Môže ísť napríklad o príjmy z diaľničných poplatkov, pokuty za dopravné priestupky či príjmy z iných súvisiacich aktivít.

- Výber mýta na cestách prvej triedy použiť na opravu a rekonštrukciu ciest.
- Pre dosiahnutie efektívnejšej správy ciest I. triedy navrhujeme prenos niektorých kompetencií na VÚC s cieľom dosiahnuť decentralizáciu v procese rozhodovania. Zároveň však neplánujeme vytváranie ďalších regionálnych správ ciest, aby sme predišli duplicitám a zbytočnému administratívne zaťaženiu.
- Podporíme intenzívnejšie meranie hmotnosti tovarov prepravovaných nákladnými vozidlami s osobitným zameraním na oblasti blízko hraničných prechodov. Chceme posilniť kontroly a implementovať prísne opatrenia, ktoré zabezpečia dodržiavanie povinností v oblasti hmotnostných limitov a zvýšia bezpečnosť a ochranu našich ciest. Zároveň tak budeme mať lepší prehľad o prepravovaných tovaroch, zlepšime ochranu infraštruktúry a prispôbime sa európskym normám v tejto oblasti.

3. Dlhodobé plánovanie, včasná príprava a schvaľovanie stavieb

Urýchlenie prípravy projektovej dokumentácie je dôležitým krokom smerom k rýchlejšiemu vývoju cestnej infraštruktúry. Zabezpečenie štúdií realizovateľnosti a efektívnych procesov schvaľovania prispeje k rýchlemu a transparentnému pokroku v stavebných projektoch, čo bude mať pozitívny vplyv na dopravnú situáciu, ekonomický rozvoj a pohodlie obyvateľov. Tento prístup zabezpečí včasnú prípravu stavieb a umožní efektívnejšie využívať kapacity stavebného sektora. Okrem toho, kontinuálne projektovanie ponúka príležitosti na trhu práce nielen pre veľké stavebné spoločnosti, ale aj pre menšie stavebné firmy. Týmto spôsobom podporíme konkurencieschopnosť a rozmanitosť na trhu stavebníctva a vytvoríme stimuly pre rozvoj a inovácie v tomto sektore. Tieto opatrenia nám umožnia flexibilne reagovať na potreby infraštruktúry a zabezpečia, že výstavba bude účinná, transparentná a spravodlivá pre všetky zainteresovaných subjekty.

Chceme dosiahnuť zvýšenie efektivity a rýchlosti výstavby dopravnej infraštruktúry, čo si nevyhnutne vyžaduje dlhodobé plánovanie a proces kontinuálneho projektovania, ktoré nebudú podliehať iba politickým, ale najmä odborným kritériám a nebudú sa meniť s každou zmenou vlády.

Opatrenia:

- Pre zvýšenie bezpečnosti a zlepšenie plynulosti dopravy sme rozhodnutí výrazne zvýšiť investície do prípravy a výstavby obchvatov miest a obcí, a to najmä zavedením kontinuálneho projektovania. To umožní včasnú prípravu stavieb a zabezpečí dostatočné kapacity v stavebnom sektore pre budovanie moderných a efektívnych obchvatov v plánovaných termínoch.
- Urýchlime prípravu projektovej dokumentácie pre rozhodujúce úseky diaľnic, rýchlostných ciest a ďalších cestných komunikácií. Toto opatrenie je zamerané na skrátenie času potrebného na prípravu a schválenie projektov či na spracovanie štúdií realizovateľnosti.
- Budeme presadzovať zefektívnenie a zrýchlenie schvaľovacích procesov a získavania potrebných povolení pre projekty cestnej infraštruktúry. Zároveň sa zníži administratívna záťaž a zabezpečí sa efektívna spolupráca medzi zainteresovanými stranami. Za týmto účelom:
 - Navrhujeme zjednotenie a aktualizáciu príslušných noriem a technických predpisov, ktoré riešia problematiku dopravných líniových stavieb. Tieto boli v posledných rokoch boli novelizované veľmi nekonceptne, často neboli koordinované s odbornou verejnosťou, stavovskými komorami či štátnym aparátom, ktorý mal dozorovať ich aplikáciu. Navyše, navzájom si odporovali a proces ich uvedenia do praxe bol neúmerne zdĺhavý.
 - Zlepšime komunikáciu a zrýchlime procesy štátnych inštitúcií pri povoľovaní líniových dopravných stavieb. Navrhujeme spracovanie jasných manuálov a pravidiel, ako majú investori postupovať a aké technické požiadavky musia splniť, aby bola stavba akceptovaná. Nejednotný výklad legislatívy, neraz v rámci jednej inštitúcie, spôsobuje, že nie sú povolené ani také typy stavieb, ktoré sa v zahraničí bez problémov realizujú. Rovnako potrebný je prehľadný manuál aj pre verejnú správu – ako vydávať územné rozhodnutia, stavebné povolenia, ako postupovať v oblasti majetkovo-právneho vysporiadania pozemkov, pri posudzovaní vplyvov na životné prostredie a pod.
- Budeme presadzovať rýchlejšie a flexibilnejšie postupy verejného obstarávania, ktoré zabezpečia výber kvalifikovaných a spoľahlivých zhotoviteľov, budú minimalizovať časovú náročnosť procesu a garantovať jeho transparentnosť.
- Podporíme vzdelávanie zamestnancov štátnej správy, napríklad formou zahraničných vzdelávacích pobytov, alebo účasťou na odborných konferenciách, aby sme dokázali reagovať na aktuálne trendy a vedeli ich včas implementovať.
- Podporíme výchovu nových odborníkov – dopravných inžinierov, ktorých je na trhu absolútny nedostatok.

4. Majetkovoprávne vysporiadanie pozemkov pod dopravnou infraštruktúrou

Chceme zamerať pozornosť štátu na urýchlenie majetkovoprávneho vysporiadania pozemkov pod dopravnou infraštruktúrou, čo je kľúčovým predpokladom plynulého priebehu rekonštrukcií a novej výstavby.

Opatrenia:

- Využijeme zdroje z plánu obnovy, nakoľko majetkovoprávne vysporiadania pozemkov často zlyhávajú na nedostatku financií vo verejných rozpočtoch.
- Budeme presadzovať vypracovanie cenovej mapy, ktorá bude stanovovať spravodlivú a transparentnú cenu za pozemky pod dopravnou infraštruktúrou, minimalizovať prípady nespravodlivého ocenenia a zjednodušovať proces vyjednávania a uzatvárania zmlúv s vlastníkami.
- Navrhujeme zriadiť fond parciel neznámych vlastníkov, ktorý bude slúžiť na vyriešenie situácií, keď vlastníci pozemkov nie sú známi, alebo nie je možné ich identifikovať. Tento fond bude slúžiť na dočasné spravovanie prostriedkov a prípadnú následnú spravodlivú kompenzáciu nárokov budúcich známych vlastníkov.

5. Železničná infraštruktúra, osobná a nákladná doprava

Železničnú osobnú dopravu vnímame ako základ verejnej dopravy, na ktorú nadväzujú prímestská a mestská hromadná doprava, a to aj preto, že ide o ekologickú dopravu s významným prínosom pre znižovanie emisií. KDH si je vedomé medzinárodných záväzkov SR vyplývajúcich z tzv. Bielej knihy EÚ – presunúť do roku 2030 30 % cestnej nákladnej prepravy nad 300 km na železničnú, príp. vodnú prepravu, a do roku 2050 viac ako 50 % oproti roku 2005. Ako zásadnú podmienku zlepšenia stavu nákladnej železničnej dopravy vnímame predovšetkým podstatné zlepšenie stavu železničnej infraštruktúry a zvýšenie jej kapacity.

Chceme vybudovať železničnú dopravu ako nosnú a ekologickú formu dopravy, preto je potrebné zabezpečiť zdroje na dobehnutie veľkého investičného dlhu vo všetkých oblastiach: modernizácia infraštruktúry, rušňového a vozňového parku, komplexná rekonštrukcia havarijného stavu tratí, schopnosť vykonávať stredne ťažké a ťažké opravy.

Opatrenia:

- Ako investičnú prioritu budeme presadzovať náhradu starých elektrických rušňov a jednotiek, ktoré prepravujú takmer 80 % cestujúcich.
- Zintenzívime práce na začlenení sa do siete vysokorýchlostných tratí V4 Varšava/Praha – Bratislava – Budapešť v súlade s medzinárodnými záväzkami SR, na zlepšení súčasného medzinárodného spojenia s okolitými štátmi V4 a Ukrajinou ako aj osobnej aj nákladnej dopravy s Rakúskom.
- Podporíme rozširovanie infraštruktúry v okolí mestských aglomerácií; uzol Bratislava, Prešov – Košice
- Zrýchlíme plánovanie a prípravu strategických investícií do modernizácie a opráv priebežným spracovávaním projektov a vyhlasovaním verejných súťaží.
- Kľúčovým momentom pre zásadné zlepšenie stavu železničnej infraštruktúry je implementácia dlhodobého, stabilného a predvídateľného financovania ŽSR ako správcu železničnej infraštruktúry v prevádzkovej, ako aj investičnej oblasti.
- Za kľúčové považujeme posilnenie diaľkovej a medziregionálnej dopravy, zavedenie taktovej vlakovej dopravy a akceleráciu liberalizácie verejnej železničnej dopravy.
- V maximálnej možnej miere budeme využívať finančné zdroje bez negatívneho dopadu na schodok verejných financií (Operačný program Slovensko, Plán obnovy a odolnosti, CEF fondy).
- Budeme podporovať, aby Národná dopravná autorita úzko koordinovala a zabezpečovala verejnú osobnú dopravu v spolupráci so samosprávnymi krajinami.
- Pripravíme riešenia pre stav po roku 2035 so zohľadnením očakávaného nárastu.
- Na splnenie záväzkov v oblasti presunu nákladnej dopravy z ciest na železnicu budeme presadzovať vytvorenie stabilných a predvídateľných finančných kompenzácií pre nákladných dopravcov z prostriedkov štátneho rozpočtu SR.
- Podporíme budovanie kontajnerových terminálov/prekladísk.
- Zabezpečíme systematické a spravodlivé spoplatňovanie používania cestnej a železničnej infraštruktúry nákladnou dopravou, aby sa pri vhodne stanovených sadzbách stala výnosnou a zároveň konkurencieschopnou v rámci susedných štátov.

6. Ekologizácia dopravy a udržateľná mobilita

Naším cieľom je chrániť životné prostredie a podporovať inovácie a investície v oblasti alternatívnych palív. Rýchlosť vývoja v tejto oblasti vyžaduje rýchle rozhodovanie a udržanie konkurencieschopnosti. Neoddeliteľnou súčasťou ekologizácie dopravy je aj rozvoj udržateľnej mobility ako protívahy voči živeľne rastúcej individuálnej automobilovej doprave, ale aj príležitosti pre zdravú revitalizáciu miest a obcí a rozvoj cestovného ruchu.

Chceme zavádzať také nové riešenia, ktoré vychádzajú z čisto odborných poznatkov, bez ideologizácie problematiky, ktoré zohľadňujú podmienky Slovenska a sú v jeho národohospodárskom záujme.

Opatrenia:

- Podporíme výskum a vývoj nových technológií v oblasti alternatívnych palív a budeme vytvárať podmienky pre ich rýchle zavádzanie na trhu vrátane výstavby infraštruktúry v potrebnej dostupnosti a hustote siete.
- Podporíme investície do upokojuvania centier miest a obytných zón so všetkými pozitívami pre ich obyvateľov i návštevníkov.
- Podporíme investície do transformácie školských ulíc. Hlavne v čase dopravnej špičky vznikajú pred školami dopravné zápchy a kolízne situácie, ktoré treba aktívne riešiť v spolupráci so školou, samosprávou a miestnymi obyvateľmi.
- Podporíme investície do budovania bezpečných cyklo dopravných aj cykloturistických trás a súvisiacej infraštruktúry najmä parkovísk pre bicykle. Dôležité je zohľadniť aktuálne trendy využívania nákladných bicyklov, elektrobicyklov a iných špecifických zariadení, ktoré menia predstavu o tom, čo bicykel vlastne je.
- Podporíme osvetu obyvateľstva i na zamestnávateľov a zapojíme do nej cyklistické kluby a participujúce subjekty. Cieľom je systematickými krokmi dospieť k pozitívnej motivácii uprednostniť chôdzu, bicykel, kolobežku či MHD pred jazdou autom. Zároveň sa zvýši aj zdravotná kondícia obyvateľov.

7. Vodná a intermodálna doprava

Dôraz budeme kladť aj na oblasť vodnej dopravy a s ňou spojenej infraštruktúry. Budeme sa zaoberať využitím lodnej dopravy aj na dosiaľ nesplavnených úsekoch riek. Rozvoj intermodálnej dopravy má priamy súvis so znižovaním negatívnych dopadov cestnej nákladnej dopravy na obyvateľstvo a životné prostredie. Nedostatočne je využívaná aj osobná riečna doprava z pohľadu rozvoja cestovného ruchu.

Opatrenia:

- Podporíme vytváranie priestoru na optimalizáciu rozhrania aj s cestnou a železničnou dopravou pre zabezpečenie globálnej distribúcie a logistických sietí. Zasadíme sa za dobudovanie základnej siete verejných terminálov intermodálnej dopravy, ich vzájomného informačného a technologického prepojenia.
- Presadíme lepšie využitie riečnej dopravy pre potreby cestovného ruchu, najmä na Dunaji. Na výletných kabínových lodiach po Dunaji sa naprieč Európou prepravujú státisíce turistov, z nich asi 300-tisíc vystúpi na breh v Bratislave, len malá časť v Komárne. Tento segment trhu má rastúci trend a vysoko bonitnú klientelu s veľkým potenciálom opakovaného návratu a s následným použitím pozemnej formy dopravy. Podmienky vo verejnom prístave v Bratislave sú absolútne nevyhovujúce, bez akejkoľvek investície v posledných troch desaťročiach, a sú brzdou ďalšieho rozvoja, v dôsledku klesajúcej konkurencieschopnosti.
- Budeme presadzovať vytvorenie väčšieho vplyvu na poskytovanie služieb vo verejnom prístave v Bratislave najmä zmenou politiky štátnej spoločnosti Verejný prístav, a.s.
- Zrýchlime prípravu výstavby verejného prístavu pre malé plavidlá v Bratislave.

8. Podpora dostupného bývania

V súčasnosti je štátna bytová politika prioritne zameraná na poskytovanie finančnej podpory na zlepšenie technického stavu existujúceho bytového fondu prostredníctvom Štátneho fondu rozvoja bývania (ŠFRB). Novým nástrojom bytovej politiky je plánovaná výstavba štátnych nájomných bytov, ktorú odštartovala nová legislatíva s niektorými nesystémovými opatreniami (najmä 5 %-ná sadzba DPH). Zatiaľ ešte nie je známa skutočná cena nájmu týchto bytov a ich dostupnosť pre mladých ľudí alebo menej solventné skupiny obyvateľov. Aktuálne krízy, najmä rekordná inflácia, vyvolávajú vysoký tlak na desaťtisíce občanov s príjmami, ktoré hraničia so schopnosťou splácať zvyšované úrokové sadzby hypotekárnych úverov. Tento vývoj môže priniesť aj nežiaduce turbulencie v tomto sektore a vyžaduje si pripravenosť zasiahnuť aj z pozície štátu. V niektorých lokalitách stále pretrvávajú akútne nedostatky cenovo dostupného bývania, hlavne z dôvodu vysokého rastu cien nehnuteľností. Na druhej strane, ani vysoká zadlženosť obyvateľstva nepomáha rozvoju spoločnosti a sociálnej súdržnosti. Stále existujú skupiny

obyvateľstva, ktoré nie sú schopné zaobstarať si primerané bývanie z vlastných prostriedkov. Nedostatok cenovo dostupného bývania hlavne pre mladých ľudí do 35 rokov robí zo základnej ľudskej potreby nedostupný luxus.

Chceme hľadať aj iné formy výstavby nájomných bytov, ktoré môžu mať parametre dostupnejšieho bývania, resp. iného právneho postavenia.

Opatrenia:

- Odstránime diskrimináciu pri úrokovom zvýhodnení hypoték len na prvých 5 rokoch určitej skupine obyvateľov a podporíme stredné vrstvy obyvateľstva – zadlžené hypotékami a to:
 - odpočtom úrokov z výšky dane počas maximálne polovice obdobia splatnosti hypotéky (t.j. max. 15 rokov), pri úrokovej sadzbe vyššej ako 1% p. a., pre všetkých dlžníkov – občanov pre financovanie prvého bývania do osobného vlastníctva, čiže nehnuteľnosti ktorá slúži na bývanie a nie na investíciu/prenájom, pričom prvým bývaním sa myslí aj výmena menšieho bytu za väčší, alebo bytu za rodinný dom (rozrastanie rodiny).
- Navrhujeme vytvoriť a reálne zefektívniť realitný trh s nájomným bývaním zastrešením jednou inštitúciou (ministerstvom alebo ŠFRB) a vytvoriť tzv. mix dostupného bývania – nájomné, družstevné a sociálne byty – s viaczdrojovým financovaním, výberom typu bývania z mixu dostupného bývania, viacerými formami poskytovanej podpory a s odstránením bariér pre vstup občanov, ktorí majú záujem o takéto bývanie.
- Odstránime diskrimináciu zamestnancov (príspevok na bývanie majú dostávať len tí, ktorí budú mať nájomné bývanie v štátom podporovaných nájomných bytoch), odstránime diskrimináciu domácich finančných a developerských investorov a zapojíme domáci finančný sektor do rozvoja bytového mixu dostupného bývania.
- Podporíme výstavbu nových družstevných bytov nastavením nových pravidiel a podporných nástrojov, vďaka čomu sa rodiny dostanú k finančne dostupnejšiemu vlastnému bývaniu, ale bez hypotéky. Družstevné bývanie je lacnejšie ako trhový nájom a na konci sa družstevník stáva majiteľom bytu. Ak má dostatok prostriedkov, má istotu, že si byt môže odkúpiť do vlastníctva aj skôr.
 - Pomôžeme obciam a záujmovým združeniam, aby mohli odštartovať družstevné projekty. Dozrieme na vzťahy s bankami, aby boli náklady na bývanie predvídateľné.
 - Nastavíme bezpečné podmienky družstevného bývania, ktoré ochránia občanov.
 - Zrovnoprávnime bytové družstvá čo sa týka podpory (úverové dotácie pre mladých, ŠFRB aj pre družstvá, zvýhodnená DPH 5% ako „Kollárovo“ byty)
 - Zaručíme ľahký spôsob vstupu aj výstupu z družstva. Občan má vždy možnosť previesť svoje členstvo za odplatu, čo je alternatíva predaja vlastného bytu.
- Podporíme vlastníkov domov a bytov pomocou domáceho finančného sektora k rekonštrukciám bytového fondu na dosiahnutie významného zníženia energetickej náročnosti alebo nulových nákladov na energie:
 - garantované a zvýhodnené úvery, zjednodušená administrácia spolupráce energetických spoločností, bánk a štátnych organizácií pri vydávaní povolení a certifikátov;
 - nielen cez výzvy s obmedzenou výškou dotácie a pre obmedzený počet žiadateľov.
- Dlhodobu zdravotne znevýhodneným a sociálne slabším (dôchodcom) poskytneme dotácie na rekonštrukcie nehnuteľností na dosiahnutie významného zníženia energetickej náročnosti. Pôjde o ciele rozdeľovanie dotácií na bývanie tým, ktorí nemajú alternatívu jeho financovania, alebo nie sú schopní vykonať významnú rekonštrukciu na zníženie energetickej náročnosti.

9. Pošta – moderná logistická spoločnosť so silnou tradíciou

Slovenskú poštu pretvoríme na modernú konkurencieschopnú doručovaciu a logistickú spoločnosť, schopnú poskytovať inovatívne služby s využitím nových elektronických technológií. Naším cieľom je zachovať tradíciu ako poskytovateľ dostupných poštových a ďalších služieb pre občanov, podnikateľov a štát a zároveň sa prispôsobiť novým trendom a požiadavkám trhu zásielkového a internetového obchodu vrátane aktívnejšej spolupráce v bilaterálnych vzťahoch s poštovými podnikmi susedných krajín a nadnárodnými spoločnosťami.

Chceme modernú efektívnu logistickú a spracovateľskú sieť, ktorá bude schopná flexibilne reagovať na zvyšujúce sa potreby a požiadavky trhu a konkurenčné pôsobenie.

Opatrenia:

- Chceme dlhodobu a udržateľne zvyšovať spokojnosť zamestnancov. Našou prioritou je vytvoriť podmienky na udržanie sociálneho zmiernu na pošte. Chceme podporiť rast produktivity práce, poskytnúť príležitosti odborného rozvoja a vytvoriť podmienky pre stabilizáciu odborníkov a kľúčových zamestnancov.

- Spokojnosť zákazníkov chceme zvýšiť ponukou moderného portfólia flexibilných služieb, zefektívnením a skvalitnením existujúcich a zavedením nových elektronických služieb s využitím mobilnej platformy.
- Budeme pokračovať v rozvoji spoľahlivého a zodpovedného partnerstva pošty so štátom v oblasti eGovernmentu, rozšírením existujúcich služieb a hľadaním nových príležitostí.
- Budeme rozvíjať postavenie pošty v rámci medzinárodnej spolupráce a vytvárať predpoklady a podmienky pre rozvoj cezhraničného eCommerce na medzinárodnej úrovni.
- Chceme zoptimalizovať a zefektívniť pobočkovú sieť a využiť moderné nástroje pre zabezpečenie reálnej dostupnosti a v súlade s potrebami zákazníkov.
- V rámci poštovej pobočkovej a logistickej siete sa budeme snažiť o jej efektívne využitie pre súčasné produktové portfólio, ale aj pre hľadanie nových obchodných príležitostí pre širšie využitie poštovej pobočkovej siete. Zvážime možnosť vyhlásiť za otázku všeobecného hospodárskeho záujmu zabezpečenie predaja a dostupnosti potravín, hlavne v obciach do 500 obyvateľov.
- Podporíme vytváranie spoločných prevádzok, kde budú podnikatelia predávať dostupné potraviny a prevádzky budú zároveň ponúkať poštové a ďalšie služby. Pošta bude poskytovať štandardné poštové služby, finančné služby a služby integrovaných obslužných miest (napríklad výpis z katastra nehnuteľností, trestného registra). Spoločné prevádzky budú poskytovať osobnú pomoc digitálne menej gramotným občanom pri obsluhu portálu slovensko.sk (používanie elektronického podpisu), pri sociálnych službách, ktoré sprostredkúva štát cez internet, prístup k štátnym programom poskytovaným cez internet (napríklad na rekonštrukciu domov) či asistovanú elektronickú komunikáciu pre počítačovo negramotných. V rámci všeobecného hospodárskeho záujmu vytvorí vláda na túto činnosť prostredníctvom Slovenskej pošty dotované pracovné miesta a použije aj ďalšie nevyhnutné formy podpory.

10. Telekomunikácie a internet

Vývoj nových technológií, dostupnosť rýchleho pripojenia a vstup internetu vecí do domácností výrazným spôsobom mení komunikáciu človeka s okolím nie len v pracovnej, ale aj súkromnej sfére. Každodenný život, bežné denné aktivity sa stávajú čoraz viac závislé od internetu a GSM pokrytia. Ich dostupnosť v každom kúte krajiny už nie je luxusom, ale nevyhnutnosťou. Ich neprítomnosť sa stáva priamou konkurenčnou nevýhodou. Preto nie je prehnané konštatovanie, že byť pripojený na sieť, znamená byť pripojený na budúcnosť.

Opatrenia:

- Budeme podporovať rozširovanie vysokorychlostného širokopásmového pripojenia pre všetky domácnosti a podniky na Slovensku, vrátane rurálnych a ťažšie dostupných oblastí. Štát musí mať záujem podporovať a v prípade potreby aj spolufinancovať projekty na výstavbu a modernizáciu infraštruktúry.
- Podporíme výstavbu a rozvoj 5G sietí a nasledujúcich generácií telekomunikácií po celom Slovensku, aby sme dosiahli rovnaký prístup k týmto technológiám pre všetkých občanov.
- Budeme pracovať na vytvorení silného a transparentného regulačného rámca, ktorý zabezpečí spravodlivú konkurenciu medzi poskytovateľmi telekomunikačných služieb a ochráni spotrebiteľov.
- Podporíme inovatívne spoločnosti a startupy v oblasti telekomunikácií.
- Budeme investovať do kybernetickej bezpečnosti, aby sme chránili siete a dáta verejných a podnikateľských subjektov a občanov pred kybernetickými útokmi a zneužitím.
- Budeme presadzovať používanie energeticky úsporných technológií v oblasti telekomunikácií, aby sme prispeli k boju proti zmene klímy.
- S pomocou umelej inteligencie môžeme optimalizovať sieťovú prevádzku a riadenie. Umelá inteligencia môže pomôcť pri predpovedi a riešení problémov s výpadkami, zlepšení kvality služieb, optimalizácii šírky pásma a zlepšení celkového výkonu sietí.
- Ak bude umelá inteligencia použitá na analýzu dát o správaní zákazníkov, aby sa poskytovali prispôbené služby a ponuky, budeme dbať v prvom rade na ochranu súkromia spotrebiteľa.
- Umelú inteligenciu nasadíme v boji proti kybernetickému zločinu, na detekciu a predvídanie útokov, a tým posilíme kybernetickú bezpečnosť.

**VIII.
FUNGUJÚCI
PRÁVNÝ ŠTÁT,
BEZPEČNOSŤ
KRAJINY
A REFORMA
VEREJNEJ
SPRÁVY**

KDH

1. **Fungujúci právny štát** – v procese tvorby zákonov zabezpečíme transparentnosť, otvorenosť a zapojenie všetkých relevantných strán; budeme presadzovať základnú zásadu právneho štátu, že pred zákonom sú všetci občania rovní.
2. **Dôveryhodnosť súdnictva** – skutočný posun v justícii nemožno dosiahnuť len technokratickými zmenami v špecializácii súdov, ale v prvom rade dôslednými investíciami do rozvoja ľudských zdrojov.
3. **Dôveryhodnosť prokuratúry** – budeme podporovať nezávislé postavenie prokurátorov súčasne s dôsledným dodržiavaním zákonnosti pri výkone ich kompetencií; upravíme vybrané procesné oprávnenia s cieľom eliminovať nadmernú koncentráciu právomocí.
4. **Transparentné verejné obstarávanie a protikorupčné opatrenia** – aby verejné obstarávanie bolo čo najviac transparentné a férové, ale aj jednoduché, efektívne a nediskriminujúce malých a stredných podnikateľov; aby všetci mali rovnaké podmienky a príležitosti na účasť v súťaži.
5. **Pomáhať a chrániť** – aby občania mali dôveru v políciu, cítili ochranu a súčinnosť, až vtedy úloha „Pomáhať a chrániť“ bude naplnená.
6. **Reformu potrebuje aj ochrana krajiny** – aby bolo Slovensko neoddeliteľnou súčasťou spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky v záujme posilňovania bezpečnosti, medzinárodnej spolupráce, upevňovania demokracie, právneho štátu a ochrany ľudských práv a základných slobôd.
7. **Slovenskí policajti a vojaci si zaslúžia dôstojné platy a špičkové podmienky na prácu** – zameriame sa na stabilizáciu personálneho stavu policajtov a vojakov, na jasné, transparentné a motivačné kariérne pravidlá vrátane zvyšovania plátov a vzdelanostnej úrovne.
8. **Zefektívnenie oblastí výkonu služby** – pripravíme postupné prepájanie kompetenčných rámcov obecných polícií a poriadkovej polície, aby po dokončení reformy mohli prebrať úlohu základnej bezpečnostnej zložky štátu v regiónoch obecné polície a štátna polícia tak mohla posilniť svoje odborné zložky.
9. **Bezpečnosť krajiny nie je zadarmo** – využijeme dostupné prostriedky z fondov EÚ a z Plánu obnovy na obnovu budov policajného a požiarného zboru po celej krajine, lebo každý si zaslúži dôstojné pracovné podmienky.
10. **Reforma verejnej a štátnej správy - 8 volebných obvodov** – posilníme právomoci vyšších územných celkov v oblasti preneseného výkonu štátnej správy; pripravíme prechod Slovenska na systém miestnych a regionálnych municipalít, ktorým pridelieme nielen nové kompetencie, ale zavedieme aj nový model financovania.

1. Fungujúci právny štát

Základným východiskom dobrých verejných politik musí byť správne chápaná idea spravodlivosti a základných ľudských práv. Pri nej vychádzame z imperatívu dôsledného rešpektovania ľudskej dôstojnosti každého jedného človeka. Spravodlivá spoločnosť je taká spoločnosť, ktorá vytvára podmienky pre dôstojný život všetkých a osobitne sa zameriava na ochranu slabších. Ľudská dôstojnosť a solidarita preto majú byť v centre pozornosti nielen v základných oblasti sociálnej politiky, zdravotníctva (ochrana života od počatia po prirodzenú smrť), pracovného práva (spravodlivá mzda), ale rovnako tak aj v justičnej oblasti.

Správne fungujúci právny štát je základným pilierom každej demokratickej spoločnosti. Dôležitou podmienkou fungovania právneho štátu je potrebná dôveryhodnosť inštitúcií a úcta k výkonu ich kompetencií. Posledných niekoľko volebných období sme však boli svedkami politických konfliktov a polarizácie spoločnosti. Počas tohto obdobia dochádzalo k častým zmenám vo vládnej koalícii a politickým krízam a **atmosféra nepriateľstva a agresivity môže ohroziť princípy právneho štátu a narúšať demokratický dialóg a toleranciu. Nestabilita vlády a neustále chaotické politické rozhodovania môžu narušiť kontinuitu a efektivitu právneho štátu.** Boli sme svedkami vedomého a účelového obchádzania odbornej verejnosti, relevantných inštitúcií a profesijných organizácií do tvorby (aj zásadných) zákonov. Môže to byť znakom oslabovania princípov fungujúceho právneho štátu. Riadne zapojenie odbornej verejnosti a zohľadňovanie názorov inštitúcií môže prispieť k informovanému a vyváženému rozhodovaniu pri tvorbe zákonov. Ich obchádzanie môže naopak viesť k nedostatočnej odbornosti a najmä presadzovaniu úzkych záujmov na úkor spoločného dobra. Tým sa môže narušiť rovnováha a dôveryhodnosť celého právneho systému a podkopať dôvera verejnosti v proces tvorby zákonov a systém rozhodovania.

V procese tvorby zákonov je dôležité zabezpečiť transparentnosť a otvorenosť, aby sa umožnilo zapojenie všetkých relevantných strán. Ich odborný prístup a názory by mali byť zohľadnené pri tvorbe zákonov, aby sa zabezpečila kvalita a primeranosť legislatívy a jej následná čo najširšia akceptácia. Je dôležité, aby sa občania mohli spoliehať na to, že zákony sú vytvárané v rámci demokratického procesu so zreteľom na všeobecné dobro a záujmy celej spoločnosti. Neuvážený alebo unáhlený legislatívny proces môže znamenať nedostatočný čas na dôkladnú analýzu a verejnú diskusiu o navrhovaných zákonoch. Nedostatočná účasť a zapojenie verejnosti, občianskej spoločnosti, odborníkov a zainteresovaných strán môže viesť k vytvoreniu zákonov, ktoré nie sú primerané alebo vyvážené. **Účelový legislatívny proces môže znamenať, že zákony sa vytvárajú účelovo a s istým zámerom, často na dosiahnutie politických alebo osobných cieľov.** To môže viesť k nedostatočnej analýze dôsledkov a potenciálnych negatívnych dopadov nových zákonov na spoločnosť. Takýto unáhlený a účelový legislatívny proces môže oslabiť dôveru verejnosti v systém spravodlivosti a právneho štátu ako celok. Dôvera verejnosti je však dôležitá pre fungovanie demokratickej spoločnosti a základných práv a slobôd občanov.

Osobitne kriticky sme vnímali mimoriadne ľahkovážne zasahovanie do základných ľudských práv prostredníctvom skrátených legislatívnych konaní. Dnes vieme, že tieto neproporčné zásahy do ľudských práv nielen že neprinesli želaný efekt, ale naopak, problém ešte viac prehĺbili. Slovensko prijímalo počas manažovania pandémie opatrenia v miere, ktoré sa vymykala štandardom v demokratických krajinách. Príkladom bol iracionálny zákaz navštevovania kostolov, ktorý predstavoval bezprecedentný zásah do oblasti náboženskej slobody. Ešte citlivejšie vnímame neúmerne dlhé zákazy prezenčného vyučovania, čo malo devastačné účinky na množstvo detí, s ktorými sa ako spoločnosť budeme vysporiadať ešte dlho.

Poučením aj do budúcnosti preto je, aby sa akékoľvek, aj vážne spoločenské problémy a krízové situácie, riešili pri čo najdôslednejšom dodržiavaní základných ľudských práv, resp. aby prípadné obmedzenie týchto práv bolo vždy dôsledne proporčné. Základné práva nesmú byť predmetom žiadnych experimentov a „kompromisov“.

Právny štát musí byť založený na pravidlách a zákonoch, ktoré sú jasné, verejné a predvídateľné a každý, bez ohľadu na svoje postavenie, by mal byť povinný dodržiavať tieto zákony. Nezávislosť súdnictva je nevyhnutná pre spravodlivé rozhodovanie a ochranu občianskych slobôd. V tejto oblasti je zároveň potrebné mimoriadne dôsledne dbať na to, aby boli prijímané len také opatrenia, ktoré majú oporu v osvedčených právnych princípoch, stoja na pilieroch európskej právnej kultúry a vyhýbajú sa neuváženým a neštandardným riešeniam.

Základnou zásadou právneho štátu je, že všetci občania sú pred zákonom rovní a majú rovnaké práva a povinnosti bez ohľadu na svoje postavenie, pohlavie, rasu, náboženstvo alebo iné charakteristiky.

Súdy by mali byť nezávislé od politického a mocenského vplyvu. Právny štát by mal zabezpečiť ochranu základných práv svojich občanov, ako sú právo na život, slobodu. Rozhodovanie verejných orgánov by malo byť transparentné a prístupné verejnosti. Občania by mali mať možnosť dozvedieť sa, ako sú veci rozhodované a ako sa verejné zdroje využívajú. Právny štát by mal poskytnúť efektívne a rýchle poskytovanie spravodlivosti. Dlhé a nekonečné súdne procesy môžu vyvolať frustráciu a narušiť dôveru občanov v systém spravodlivosti.

2. Dôveryhodnosť súdnictva

Súdnictvo je na Slovensku z pohľadu dôveryhodnosti na veľmi nízkej úrovni. Napriek kauzám, ktoré vrhajú zlé svetlo na justíciu, veríme, že väčšina sudcov si ctí svoje postavenie a nezávislosť – v tomto smere uprednostňujeme, aby samotní sudcovia, prostredníctvom svojej samosprávy a stavovských organizácií dôsledne uplatňovali platné etické pravidlá.

Chceme podporovať také reformy v justícii, ktoré budú zamerané na posilňovanie a rozvoj jej personálneho zabezpečenia s dôrazom na odbornosť a integritu. Sme presvedčení o tom, že skutočný posun v justícii nemožno dosiahnuť len technokratickými zmenami (často samoučelnými) v špecializácii súdov, ale v prvom rade dôslednými investíciami do rozvoja ľudských zdrojov. Výkonná a zákonodarná moc má v tejto oblasti prvú zodpovednosť pri nominovaní dôveryhodných zástupcov do Súdnej rady SR, ktorí spĺňajú najprísnejšie odborné a morálne kritériá. Zavedenie reformy a princípov súdnej mapy má za cieľ zvýšiť dôveryhodnosť súdnictva, jeho výkon a kvalitu, a zároveň zabezpečiť pre sudcov a zamestnancov súdov lepšie podmienky na prácu a rozhodovanie.

Hlavné ciele: Posilňovať nezávislosť súdnictva, zvyšovať odbornosť a integritu sudcov; zabezpečiť transparentné, efektívne a spravodlivé rozhodovania; rovnosť pred zákonom. Nezávislosť súdnej moci chceme rozvíjať nie ako samoučelnú výsadu, ale ako súčasť primeranej zodpovednosti sudcov s cieľom chrániť práva ľudí na prístup k nezávislému a nestrannému súdu. Modernizujeme základné kódexy civilného práva, aby priniesli viac slobody a ochrany práv.

Opatrenia:

- Podporíme vhodné úpravy kompetencií Súdnej rady SR a sudcovských samospráv v personálnych otázkach sudcov, pri plnom rešpekte k nezávislosti súdnej moci.
- Budeme presadzovať také opatrenia, ktorými sa nastaví čitateľné pravidlá a upraví sa jasný kariérny postup na súde vyššieho stupňa tak, aby sa zamedzilo účelovému „zrýchlenému“ kariérnemu postupu. Do výberových konaní a kariérneho postupu viac zapojíme orgány sudcovskej samosprávy a minimalizujeme riziká politického zasahovania.
- Zvýšime význam Justičnej akadémie v príprave na justičné povolania a budeme investovať do rozvoja celoživotného vzdelávania sudcov a justičného personálu.
- Investujeme do zlepšenia postavenia justičného personálu a zatraktívnenia povolania vyšších súdnych úradníkov a asistentov. Profesionálny súdny aparát, lepšie nastavená informatizácia a racionalizácia procesov prispeje k rýchlejšiemu rozhodovaniu.
- Budeme presadzovať také úpravy, aby sa zvýšila rýchlosť súdnych konaní, aby sa rozhodnutiami súdov dosahovala spravodlivosť v očakávanom a primeranom čase, a to aj takými opatreniami, ktorými sa bude stále viac podporovať elektroinizácia súdnictva.
- Tam, kde je to vhodné, podporíme alternatívne riešenie sporov pri zachovaní/zvýšení potrebnej ochrany slabšej zmluvnej strany (spotrebiteľa), ale zároveň aby neboli v neprimeranej miere obmedzované práva veriteľov.
- V oblasti trestného práva budeme pokračovať v jeho modernizácii s cieľom podporovať prísne postihy za najzávažnejšiu kriminalitu pri súčasnej podpore restoratívnych prvkov justície. Viac investujeme do prevencie trestnej činnosti a následnej práce s odsúdenými s cieľom znižovať riziko recidívy, a tak lepšie chrániť ostatných občanov.
- V civilnom práve podporíme také rekodifikačné snahy, ktoré prinesú modernizáciu záväzkových vzťahov a viac právnej istoty do všetkých vzťahov. Nedovolíme však ideologické zasahovanie do rodinného práva, ochrany maloletých a náhradnej rodinnej starostlivosti.

3. Dôveryhodnosť prokuratúry

Prokuratúra má kľúčovú úlohu pri ochrane spravodlivosti nášho štátu, preto je obzvlášť dôležité venovať jej významnú pozornosť. Prokuratúra na Slovensku po kauzách, ktoré odznievajú v ostatnom období, potrebuje v rámci obnovy dôvery prijať účinné a systematické procesné zmeny. Pri navrhovaní zmien budeme rešpektovať ústavné zakotvenia prokuratúry, jej nezávislé postavenie, vrátane primeraného hierarchického usporiadania. Je však potrebné podrobiť zodpovednej revízii všetky oprávnenia, kde existuje riziko neprimeranej koncentrácie rozhodovacích právomocí.

Chceme iniciovať a byť lídrom odbornej a celospoločenskej diskusie o reforme prokuratúry, zároveň našou prioritou ostáva podpora očistenia súčasného stavu prokuratúry.

Hlavné ciele: Obnoviť dôveru prokuratúry pri jej pôsobnosti v oblasti ochrany práv a právom chránených záujmov. Podporovať nezávislé postavenie prokurátorov súčasne s dôsledným dodržiavaním zákonnosti pri výkone ich kompetencií. Upraviť vybrané procesné oprávnenia s cieľom eliminovať nadmernú koncentráciu právomocí a posilňovať nezávislé postavenie prokurátorov pri zachovaní vhodného systému opravných nástrojov.

Opatrenia:

- Podporíme novú legislatívnu úpravu kontroly zákonnosti výkonu kompetencií prokurátorov. Systém opravných prostriedkov musí garantovať dôsledné dodržiavanie práv, pretože tam, kde je moc, musí byť aj zodpovednosť a možnosť nápravy zlyhaní.
- Podporíme úpravu §363 Trestného poriadku tak, aby bol výkon kompetencie generálneho prokurátora pri rušení rozhodnutí v prípravnom konaní podmienený zapojením vhodne kreovaného kolektívneho orgánu v rámci prokurátorskej samosprávy.

- Podporíme, aby do Rady prokuratúry bolo možné prijať aj odborníkov mimo Úradu prokuratúry, čím sa zvýši jej dôveryhodnosť (tak aby bola zachovaná väčšina zástupcov prokuratúry).

4. Transparentné verejné obstarávanie a protikorupčné opatrenia

Budeme chrániť princípy transparentnosti a verejnej kontroly používania peňazí štátu i samospráv za účelom vybrať najvýhodnejšiu ponuku, ktorá poskytuje najlepšiu hodnotu za poskytnuté finančné prostriedky. Menej korupcie znamená viac zdrojov v prospech ľudí. Budeme aj naďalej obhajovať zverejňovanie zmlúv.

Súčasný prebyrokratizovaný nastavenie systému verejného obstarávania sa v praxi často miňa účinku. Dobromyseľným obstarávateľom na jednej strane bráni v efektívnych a hospodárnych návrhoch, na druhej strane sme stále svedkami zmanipulovaných tendrov na najvyšších úrovniach.

Chceme, aby verejné obstarávanie bolo transparentné a férové, ale aj jednoduché, efektívne a nediskriminujúce malých a stredných podnikateľov. Všetci uchádzači by mali mať rovnaké podmienky a príležitosti na účasť v súťaži a predkladanie svojich ponúk.

Opatrenia:

- Budeme znižovať administratívnu náročnosť VO pri súčasnom zachovaní potrebnej transparentnosti. Chceme, aby o verejné zákazky a zákazky financované z prostriedkov EÚ mohli rovnocenne súťažiť všetci a aby prebyrokratizovaný proces nebol v skutočnosti prekážkou účinnej súťaže.
- Budeme presadzovať posilňovanie právnej istoty pri verejných obstarávaní. Pri podvodoch a vážnych porušeníach zákona však chceme zefektívniť proces smerujúci k včasnému ukončeniu zmlúv uzavretých v rozpore so zákonom o verejnom obstarávaní.
- Budeme podporovať proces elektronizácie verejného obstarávania tak, aby išlo o proces, ktorý bude jednoduchý a široko dostupný pre všetkých verejných obstarávateľov.
- Podporíme efektívne fungovanie nezávislého Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti.
- Zavedieme účinný zákon o preukazovaní pôvodu majetku.
- Vylepšíme, sprehľadníme a zefektívnieme existujúci systém kontroly majetkových priznaní, pretože obohacovanie sa jedných na úkor druhých je pretrvávajúcim problémom.
- Zasadíme sa za naštartovanie reálneho, nielen deklarovaného boja proti korupciám, a to najmä personálnym a materiálnym zabezpečením špecializovaných zložiek na odhaľovania korupcie a najzávažnejšej kriminality, ktorých jediným limitom v ich činnosti bude zákonnosť bez akýchkoľvek politických vplyvov.

5. Pomáhať a chrániť

Naša krajina volá po ukončení vnútroinštitucionálnych bojov, obnovení normálnej, odbornej a profesionálnej komunikácie medzi jednotlivými silovými zložkami, ale tiež obnovení vzájomného rešpektu medzi inštitúciami, ktoré plnia úlohy v oblasti boja proti zločinu. Máme ambíciu to naplniť.

Chceme, aby občania mali dôveru v políciu, cítili ochranu a súčinnosť, až vtedy myšlienka „Pomáhať a chrániť“ bude naplnená. Podporíme systémové zmeny, ktoré zvýšia dôveryhodnosť štátnej správy v oblasti bezpečnosti.

Opatrenie:

- Zabezpečíme vznik samostatnej Generálnej inšpekcie bezpečnostných zborov SR ako orgánu štátnej správy so svojou vlastnou personálnou a ekonomickou samostatnosťou, na čele ktorého bude stáť generálny riaditeľ menovaný vládou SR po vypočutí v branno-bezpečnostnom výbore NR SR.

6. Reformu potrebuje aj ochrana krajiny

Bezpečnostná architektúra Slovenska, aj celej Európy sa značne mení a musíme byť na to pripravení. Slovensko je a musí ostať bezpečnou krajinou pre všetkých, ktorí tu žijú.

Hlavné ciele: S ohľadom na aktuálnu medzinárodnú politickú situáciu budeme presadzovať, aby sme stále boli neoddeliteľnou súčasťou spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky v záujme posilňovania bezpečnosti, medzinárodnej spolupráce, upevňovania demokracie, právneho štátu a ochrany ľudských práv a základných slobôd.

Opatrenia:

- Zameriame sa na optimalizáciu počtu policajných miest na všetkých stupňoch, doplníme personálne zabezpečenie základných útvarov poriadkovej a dopravnej polície a útvary kriminálnej polície.
- Nedovolíme, aby boli tabuľkové počty miest neustále znižované, a to hlavne na výkonných útvaroch a aby počet príslušníkov policajného zboru na Slovensku klesol pod 20-tisíc.
- Posilníme vybrané útvary kriminálnej polície presunom policajtov do priameho výkonu služby, hlavne v lokalitách so zvýšenou kriminalitou, aby boli policajti viac videní a zvyšovali bezpečnosť občanov.
- Zameriame sa na boj s dezinformáciami vytvorením možností na osvojenie si analytických zručností potrebných k monitoringu v online prostredí. Budeme presadzovať vytvorenie stratégií k identifikácii tém, príjemcov a zainteresovaných subjektov, ktorí svojou tvorbou šírenou v online prostredí majú zásadný vplyv na ovplyvňovanie verejnej mienky.
- Budeme sa zameriavať na boj v oblasti digitálneho (kyber) priestoru, aby sme poskytli ochranu pred stále sofistikovanejšími formami trestnej činnosti v tejto oblasti, najmä s ohľadom na najzraniteľnejšie skupiny ako sú deti, seniori a sociálne znevýhodnené skupiny občanov.
- Vytvoríme špeciálne útvary zamerané na odhaľovanie trestnej činnosti spojenej s kryptomenami. Zavedieme reguláciu krypto-bánk na úrovni vyspelých európskych krajín.
- Budeme podporovať dôslednú ochranu schengenských hraníc s cieľom zamedzenia nelegálnej migrácie, prevádzachstva a pašeráctva.
- Zotrváme na prísnom dodržiavaní azylovej politiky.

7. Slovenskí policajti a vojaci si zaslúžia dôstojné platy a špičkové podmienky na prácu

Stabilizácia personálneho stavu policajtov a vojakov si vyžaduje jasné, transparentné a motivačné kariérne pravidlá. Ich súčasťou musí byť aj navýšenie nástupného platu v polícii a postupné zvyšovanie plátov na všetkých úrovniach. Potrebné je aj zvyšovanie vzdelanostnej úrovne a motivácie príslušníkov polície slúžiť čo najdlhšie.

Opatrenia:

- Zrušíme miliónársku daň a znížime daňové zaťaženie policajta podľa odslúžených rokov.
- V stálej štátnej službe zavedieme minimálne III. platovú triedu (policajná škola I. platová trieda, prípravná štátna služba II. platová trieda). Otvoríme diskusiu ohľadne retroaktivity.
- Navrhujeme navýšenie plátov a rizikového príplatku, a to aj v závislosti od rizikovosti lokality, kde je policajt zaradený.
- Budeme iniciovať zmeny v systéme základného policajného vzdelania, ktorý je už pre potreby súčasnej polície nevyhovujúci.
- Zrušíme jednotný štatistický systém hodnotenia výsledkov, ktorými polícia hodnotí samu seba. Aktívne zapojíme občanov, aby sa spolupodieľali na navrhovaní priorít výkonu služby s zohľadnením regionálnych rozdielov a špecifik.
- Okamžite a rázne prijmeme personálne opatrenia na očistenie polície a ozbrojených síl SR od jednotlivcov, u ktorých sú dôvodné podozrenia zo zneužívania postavenia a služobného zaradenia.
- Zavedieme systém ochrany policajtov pri objasňovaní trestnej činnosti pred zasahovaním a ovplyvňovaním nadriadenými.

8. Zefektívnenie oblasti výkonu služby

Krajinu je potrebné pripraviť na veľkú zmenu v oblasti ochrany bezpečnosti a životov občanov najmä postupným prepájaním kompetenčných rámcov obecných polícii a poriadkovej polície, aby po dokončení reformy mohli prebrať úlohu základnej bezpečnostnej zložky štátu v regiónoch obecné polície. Štátna polícia tak bude môcť posilniť svoje odborné zložky.

Chceme, aby si poriadková a dopravná polícia začala neodkladne plniť úlohy predovšetkým tam, kde sú zadané priority bezpečnosti, nie tam a nie na prípadoch, kde sa jednoduchšie vylepšujú štatistiky.

Opatrenia:

- Zavedieme navýšenie počtu hodín odbornej prípravy policajtov najmä v priamom výkone služby so zameraním na komunikačné schopnosti, zvládanie krízových situácií, taktickú prípravu a zdravotnú prípravu.
- Prijmeme opatrenia na zatraktívnenie policajnej práce aj pre civilných odborníkov na riešenie nových rýchlo nastupujúcich foriem sofistikovanej trestnej činnosti.
- Naším cieľom je dosiahnuť efektívnou prevenciou nižšiu kriminalitu na Slovensku, preto zabezpečíme posilnenie oblasti prevencie kriminality.
- Zabezpečíme, aby „kontroly vozidiel a osôb“ pri cestných kontrolách boli presne cieleňé podľa vývoja bezpečnostnej situácie v obci alebo časti regiónu.
- Nebudeme od policajtov vyžadovať plnenie žiadnych smerných čísiel výberu pokút, zároveň ale budeme nekompromisne postupovať voči cestným pirátom a voči osobám jazdiacim pod vplyvom alkoholu alebo iných návykových látok a to ukladáním prísnejších trestov a zároveň povinnosťou absolvovať odborné poradenstvo.
- Zavedieme možnosť používať bezpilotné lietadlá – drony, ktoré môžu výrazne odľahčiť prácu dopravnej polície pri monitorovaní stavu cestnej premávky, môžu veľmi efektívne vybavovať škodové udalosti, ktoré vzniknú najmä počas dopravnej zápchy, ako aj sledovať bezpečnostnú situáciu počas veľkých športových podujatí a pod.
- Budeme podporovať nezávislé špecializované útvary polície pri odhaľovaní a dôslednom vyšetrení korupcie, najmä ich dopĺňovaním kvalitnými špecialistami.
- Presadíme povinnosť riaditeľa príslušného základného útvaru polície zúčastňovať sa rokovaní obecného zastupiteľstva v prípade jeho pozvania na takéto rokovanie.

9. Bezpečnosť krajiny nie je zadarmo

- Využijeme dostupné prostriedky z fondov EÚ a z Plánu obnovy na obnovu budov policajného a požiarného zboru po celej krajine, lebo každý si zaslúži dôstojné pracovné podmienky. Nedovolíme rušenie okresných riaditeľstiev policajného a požiarného zboru, naopak, posilníme všetky pracoviská na Slovensku. Každý občan krajiny si zaslúži rovnaký servis a služby štátu.
- Každé policajné auto vybavíme novým vybavením: vysielačkami, meracím prístrojom na zisťovanie alkoholu v dychu vodiča a systémom na overovanie totožnosti a identity (systém Soitron je nefunkčný a vysielačky Matra veľakrát nefungujú tak, ako by v 21.storočí mali).

10. Reforma verejnej a štátnej správy – 8 volebných obvodov

- Posilníme právomoci vyšších územných celkov v oblasti preneseného výkonu štátnej správy. Pripravíme prechod Slovenska na systém miestnych a regionálnych municipalít, ktorým pridáme nielen nové kompetencie, ale zavedieme aj nový model financovania. Spájanie síl prinesie obciam nové možnosti v oblasti rozhodovania na lokálnej úrovni. Slovensko vznikom regionálnych municipalít ušetrí obrovské zdroje na financovaní úradníkov v malých obciach. Tieto prostriedky využijeme na vybudovanie infraštruktúry na vidieku, kanalizácií, verejného osvetlenia, chodníkov, ihrísk... Samosprávy si po rokoch útlaku a drancovania zo strany štátu zaslúžia viac peňazí, preto po diskusií s predstaviteľmi samospráv zavedieme vhodný model daňového mixu.
- Zmenami legislatívy preniesieme rozhodovacie procesy priamo na ľudí v regiónoch. V ôsmich volebných obvodoch si budú občania vyberať svojich vlastných zástupcov v parlamente, ale tiež úplne sami rozhodovať o projektoch z fondov Európskej únie. Ľudia v regiónoch vedia najlepšie, čo potrebujú.
- Umožníme samosprávnym krajom rozhodovať o eurofondoch. Regióny vedia lepšie a efektívnejšie využiť európske financovanie. Nesmieme dopustiť, aby Slovensku prepadli ďalšie dostupné miliardy eur, ktoré sa dajú využiť na rozvoj našej krajiny.

.

FRANKREICH

DEUTSCHLAND

ITALIEN

TUNIS

ATHEN

Nantes
Bordeaux
Toulouse
Lyon
Paris
Nancy
Lille
Calre
Le Havre
Brest

Brüssel
Lux.
München
Bern
Schweiz
Köln
Bonn
Stuttgart
Amster.

Barcelona
Palma
Sardinien
Cagliari
Ajaccio
Korsika
Monaco
Florenz
Rom
Neapel
Palermo
Sizilien
Catalania

Prag
Wien
Ljubljana
Zagreb
Budapest
Bratislava

Bejaia
Skikda
Annaba
Tunis
G. v. Gabes
Tripoli
Maltta
Valletta

Sarajevo
Belgrad
Sofia
Skopje
Tirana
Athen

London
Hamburg
Kiel
Berlin
Posen
Krakau

Amsterdam
Kopenhagen
Dänemark

IX.

POSTAVENIE

SLOVENSKA

V MEDZINÁRODNOM

SPOLOČENSTVE

KDH

1. **Zahraničná a európska politika postavené na hodnotách a princípoch** – budeme jasní vo svojich postojoch, aby Slovensko bolo spoľahlivým partnerom v medzinárodnom spoločenstve pri riešení čoraz väčších globálnych výziev a aby sa nevrátila dvojtvárna politika vlád v minulosti, ktorá sa neriadila dôsledne deklarovanou orientáciou alebo hodnotovými princípmi.
2. **Slovensko ako stabilný a konštruktívny partner v EÚ** – budeme verní základnej myšlienke európskeho projektu a tou je posilňovanie suverenity členských štátov prostredníctvom spoločných krokov, nie samotné štáty nahradiť.
3. **Eurofondy a korupcia** – nie ministerstvá, ale samosprávne kraje musia prerozdeľovať podstatnú časť eurofondov – lepšie poznajú potreby regiónov, lepšie ich využijú pre potreby obyvateľstva, skôr príde k vyrovnaní rozdielov medzi regiónmi a ľahšie sa eliminuje korupcia.
4. **Vzťahy so susedmi a strategické partnerstvá** – potrebujeme nadštandardné a priateľské vzťahy so svojimi susedmi, živú cezhraničnú spoluprácu, kultúrnu výmenu a priamy prístup slovenských občanov k podnikateľským a pracovným príležitostiam v pohraničných regiónoch, osobitne v regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti.
5. **Ľudské práva, základné slobody a náboženská sloboda** – budeme presadzovať dodržiavanie prirodzených ľudských práv doma i v zahraničí, aby sa každý človek mohol slobodne rozhodovať a konať; náboženská sloboda je indikátorom dodržiavania aj ostatných základných ľudských práv a slobôd.
6. **Rozvojová spolupráca, diverzifikácia a spravodlivý medzinárodný obchod** – efektívna rozvojová pomoc a spravodlivý medzinárodný obchod, založený na obojstrannej výhodnosti tvoria základné piliere medzinárodnej interakcie podporujúcej všeobecné dobro, globálny mier, prosperitu a ochranu ľudskej dôstojnosti a potláčajúcej dôvody pre vznik nekontrolovanej migrácie, terorizmu a kybernetických hrozieb.
7. **Starostlivosť o krajanov v zahraničí** – nezabúdame na našich občanov a potomkov žijúci v zahraničí a potrebu udržania ich živého vzťahu k domovine, zachovania národnej identity či možnosti voliť zo zahraničia; budeme presadzovať obnovenie činnosti Komisie pre Slovákov žijúcich v zahraničí.
8. **Bezpečný svet, bezpečné Slovensko** – zameriame sa na elimináciu novodobých výziev a hrozieb bezpečnosti, ktoré oslabujú dôveru medzi krajinami, ale i dôveru v samotné demokratické zriadenie a podporujú narastajúci politický extrémizmus, terorizmus a hybridné hrozby.
9. **Migrácia** – zvládnutie problému utečencov si vyžaduje najmä pomoc v krajinách ich pôvodu – riešenie konfliktov, rozvojovú spoluprácu či zmiernovanie dôsledkov klimatických zmien; podporujeme kontrolu schengenskej hranice, investície do spoločnej ochrany vonkajších hraníc EÚ a eliminovanie nelegálneho prevádzachstva.
10. **Obranná politika, Severoatlantická aliancia (NATO)** – spôsobilosť brániť vlast' je jednou zo základných úloh štátu, preto budeme cieľavedome budovať vlastné sily ako aj spojenecké vzťahy, ktoré zabezpečia obranyschopnosť a odolnosť Slovenskej republiky.

1. Zahraničná a európska politika postavené na hodnotách a princípoch

Tak ako domáca, aj naša európska a zahraničná politika je postavená na základných hodnotách a princípoch: ochrana ľudskej dôstojnosti a individuálnej slobody a na rešpektovaní medzinárodných zmlúv a práva. Budeme dôsledne presadzovať, aby vláda medzinárodného práva bola silnejšia ako „vláda sily“.

Chceme, aby Slovensko bolo jednak verné týmto hodnotám a zároveň spoľahlivým partnerom v medzinárodnom spoločenstve pri riešení čoraz väčších globálnych výziev, ktorým čelí dnešný svet.

Budeme podporovať a prehlbovať našu euroatlantickú spoluprácu a spoluprácu s ďalšími demokratickými partnermi vo svete. Budeme jasne formulovať svoje postoje, aby sa nevrátila dvojtvrná politika vlád v minulosti, ktorá sa neriadila dôsledne deklarovanou orientáciou alebo hodnotovými princípmi.

Budeme podporovať principiálny postoj voči všetkým krajinám, ktoré nerešpektujú ľudské práva zakotvené v medzinárodných zmluvách a snažiť sa eliminovať naše politické a ekonomické prepojenie s takýmito režimami, a tak posilňovať medzinárodné prostredie založené na rešpektovaní medzinárodného práva a našu bezpečnosť. Budeme sa zasadzovať, aby tomuto princípu bola podriadená aj činnosť našej diplomatickej služby a politických zástupcov reprezentujúcich Slovensko v medzinárodných organizáciách a v EÚ, v záujme ochrany princíпов medzinárodného práva a noriem, ktoré sa nedemokratické režimy snažia zmeniť v ich prospech.

Z toho dôvodu považujeme za nevyhnutné, aby Slovenská republika mala ucelenú personálnu politiku v rámci slovenskej diplomacie. Za týmto účelom treba maximálne sprehľadniť výberové konania na pozície vysielaných diplomatov (vrátane veľvyslancov) i na riadiace posty v ústredí. Pri personálnych rozhodnutiach je nevyhnutné dôsledne uplatňovať štandardné procesy, resp. eliminovať politické vplyvy či vplyvy iných záujmových skupín.

2. Slovensko ako stabilný a konštruktívny partner v EÚ

Európsku integráciu považujeme za úspešný projekt, ktorý dokázal zabezpečiť členským štátom EÚ mierové spolužitie a rozvoj. Vnímame ju ako životný záujem Slovenska i celej Európy a v potrebnej miere podporíme to, čo bude slúžiť k napĺňaniu jej poslania.

Zachovanie kultúrnej identity Európy je základnou podmienkou uchovania jej existencie. Pod kultúrnou identitou Európy chápeme kontinuitu a rozvíjanie dedičstva národných identít, ktoré sú výsledkom spolupôsobenia odkazu gréckej filozofie, rímskeho práva a hodnotového systému založeného na kresťansko-židovských princípoch. Z dlhodobého hľadiska to, čo rozhodne o sile západnej civilizácie v súčasných geopolitických turbulenciách, bude práve autentická sila kresťanskej kultúrnej identity Európy.

Základnou myšlienkou európskeho projektu je posilniť suverenitu členských štátov prostredníctvom spoločných krokov, nie samotné štáty nahradiť. To znamená hľadať spoločné kroky v tých oblastiach politiky, kde pôsobenie na európskej úrovni môže byť efektívnejšie ako kroky jednotlivých štátov, napr. v medzinárodnom obchode či strategickú bezpečnosti. Za osobitne dôležité považujeme zachovať princíp zvrchovanosti členských štátov v kultúrno-etických otázkach.

Pandémia či ruská agresia voči Ukrajine upriamili našu pozornosť na nové interné či geopolitické výzvy. Spomenuté udalosti preverujú našu európsku jednotu a solidaritu. Zároveň nám dali príležitosť poučiť sa z chýb v minulosti a stať sa silnejšími a odolnejšími voči prípadným budúcim krízam.

Nebudeme podporovať otváranie zmlúv o fungovaní EÚ. Európskej jednote v súčasnosti pomôže najmä dôkladné dodržiavanie existujúcich zmlúv a schopnosť európskych inštitúcií prinášať pridanú hodnotu v rámci platných kompetencií. Otvárať dnes zmluvy znamená odkladať riešenia problémov ľudí a geopolitických výziev. Ľudia od nás očakávajú najmä efektívne riešenia energetickej krízy, dopadov rýchlej a potrebnej diverzifikácie dodávateľských reťazcov a mnohých iných sociálno-ekonomických problémov. **Problémom dnešnej EÚ totiž je, že rieši mnoho otázok, na ktoré nemá právomoci a naopak neprináša dostatočné riešenia v oblastiach, kde právomoci má.** Ak je niečo potrebné zmeniť, je to efektívnosť prinášania riešení v rámci už stanovených kompetencií európskych inštitúcií.

Vzhľadom na rastúci počet a záujmovú rozmanitosť členských štátov, ale aj meniace sa globálne prostredie, rastie potreba flexibility a akcieschopnosti EÚ. Platná Zmluva o EÚ v čl. 20 umožňuje zodpovedajúcu dynamiku a flexibilitu vo forme rozšírenej spolupráce (najmenej tretina členských štátov v oblasti, ktorá je pokrytá zmluvami, s autorizáciu Rady EÚ, po súhlase Európskeho parlamentu a v spolupráci s Európskou komisiou).

Nositelmi ideí a hodnôt v Európskej únii sú členské štáty. Mnohé hodnoty uznávame podobne, ba rovnako, v iných sa zas odlišujeme. **Každý národ má svoju identitu, svoju kultúru, a Únia nesmie byť nástrojom, ktorý by toto ich výlučné poslanie obmedzoval.** V súčasnosti sme svedkami tendencií, ktoré vnucujú členským štátom hodnoty, ktoré sú im

cudzie, a aj naopak, spochybňujú, či inak obmedzujú hodnoty, ktoré sú pre mnohých kľúčové. Aby sme sa vrátili k pôvodnému duchovnému bohatstvu a ideovej rôznorodosti Európy, potrebujeme podporiť mechanizmus – princíp subsidiarity –, ktorý je zárukou toho, že táto oblasť zostane vo výlučnej pôsobnosti členských štátov.

Preto je nesmierne dôležité, aby sa jasne rešpektovalo ktoré kompetencie sú výlučne v pôsobnosti členských štátov a ktoré kompetencie sú z vôle občanov presunuté do pôsobnosti EÚ. **Parlamenty členských štátov v systéme Únie by mali mať právo veta v otázkach akéhokoľvek rozširovania pôsobnosti Únie.**

Ako v zahraničnej, tak aj v rámci interných politík EÚ nám v prvom rade ide o ochranu ľudskej dôstojnosti a slobody v jej podstate. V tomto zmysle sa budeme zasadzovať o konštruktívne riešenie momentálnych interných a externých výziev EÚ. Riešením je zameranie sa európskych inštitúcií na oblasti, kde im boli zverené kompetencie, a dôsledné dodržiavanie princípu subsidiarity: aby bola zachovaná zvrchovanosť členských štátov aj v kultúrno-etických témach. Vnímame rastúce obavy spoločnosti z budúceho vývoja EÚ a jej smerovania. Budeme presadzovať, aby sa aj v externej činnosti EÚ rešpektoval princíp subsidiarity a európske inštitúcie sa venovali akútnym výzvam, ktorým Únia čelí, a to v rozsahu svojich kompetencií.

Odmietame zneužívanie takzvaných iniciatívnych správ a uznesení Európskeho parlamentu, ktoré nielenže vyvolávajú rozpory medzi inštitúciami EÚ a členskými štátmi, ale príliš často hrubo porušujú princíp subsidiarity. Otázka právneho štátu nemôže byť nástrojom nerešpektovania ústavného poriadku členských štátov, alebo zasahovania do ich výlučných kompetencií – či už zo strany EÚ inštitúcií, alebo starších členských štátov voči novším. Ideologizácia EÚ je cestou k jej oslabeniu a rozkladu.

Navrhujeme, aby Zmluva o ochrane národnej identity chránila členské štáty predovšetkým pred tým, aby sa osobitne judikatúrou Európskeho súdneho dvora vnášali do práva členských štátov prvky, ktoré patria do ich výlučnej pôsobnosti.

Chceme, aby Slovenská republika bola konštruktívnym a spoľahlivým partnerom pri obnove vnútornej dôvery a akcieschopnosti EÚ, osobitne v oblasti bezpečnosti, migrácie, finančnej stability a hospodárskeho rastu. Naše priority v jednotlivých politikách EÚ sú zahrnuté do expertných kapitol tohto programu.

Za trvalú ekonomickú úlohu Európskej únie považujeme konsolidáciu verejných rozpočtov členských štátov. Budeme podporovať takú poľnohospodársku politiku Európskej únie, ktorá nebude systémom dotácií znevýhodňovať farmárov v žiadnom z členských štátov. Sme za také opatrenia európskej regionálnej politiky, ktoré nebudú zvyšovať závislosť na európskej pomoci, ale budú posilňovať hospodársku sebestačnosť jednotlivých regiónov.

Podporujeme rozvoj jednotného trhu, ako jedného zo základných pilierov európskej integrácie. Dôraz kladieme na rozvoj malého a stredného podnikania prostredníctvom vytvárania vhodných podmienok pre podnikanie, ako je vymožitelnosť práva posudzovanie vplyvu legislatívy a jej dopadov na MSP, rozvoj digitálnych zručností a vzdelávania, prechod na digitálnu ekonomiku, vymožitelnosť v prípade splatnosti faktúr cez Európsku smernicu, či uľahčený prístup ku kapitálu a európskym zdrojom.

Podporujeme rozvoj inovatívneho podnikania, technologických inštitútov a výskumných centier, startupov, v ktorých vidíme kľúčovú pridanú hodnotu pre budúcu znalostnú ekonomiku.

Sme za elimináciu fragmentácie sektoru finančných a technologických služieb prostredníctvom dokončenia jednotného kapitálového trhu. Budeme sa zasadzovať za vyváženú európsku legislatívu v oblasti práv spotrebiteľa a jeho ochranu pred nekalými obchodnými praktikami, či nebezpečnými produktami či službami. Naším cieľom je udržať európskeho spotrebiteľa ako najlepšie chráneného v globálnom porovnaní.

Podporujeme rozvoj jednotného digitálneho trhu, najmä prostredníctvom implementácie horizontálnej legislatívy Aktu o digitálnych službách. KDH sa zasadzuje za spravodlivé daňové zaťaženie pre oblasť digitálnej ekonomiky.

Popri celkovej vnútornej stabilizácii EÚ budeme podporovať pokračovanie zodpovednej a otvorenej politiky rozširovania o krajiny západného Balkánu alebo Východného partnerstva, samozrejme len pri splnení všetkých podmienok, ktoré stanovujú Zmluvy EÚ. Pri napĺňaní tejto vízie navrhujeme už teraz uplatniť postup kreatívnej integrácie do EÚ inštitúcií a jednotného trhu. Rozširovanie EÚ smerom k Turecku musí byť zastavené.

3. Eurofondy a korupcia

Členstvo v EÚ nám umožňuje efektívne a transparentne využívať eurofondy. Dlhotrvajúca neschopnosť čerpať tieto finančné zdroje v plnej výške je v rozpore s primárnym záujmom štátu posúvať krajinu dopredu. Chceme pomôcť Slovenskej republike lepšie definovať strategické ciele pre ich čerpanie, či už z Fondu obnovy a odolnosti alebo Viacročného finančného rámca. **Cieľom je bližšie prispôsobiť eurofondy potrebám obyvateľstva, zjednodušiť byrokratické procesy a odstrániť korupciu.** Navrhujeme skríning a úpravu pravidiel na základe skúseností iných, úspešnejších krajín a názorov skúsených subjektov. Chceme priniesť subsidiárny model správy eurofondov tak, aby samosprávne kraje prerozdeľovali podstatnú časť eurofondov, pretože lepšie poznajú potreby regiónov. Tým sa nielenže zabezpečí lepšie zacielenie použitia týchto fondov pre potreby obyvateľstva, vyrovnávanie rozdielov medzi regiónmi ale aj dosiahnutie žiadanej eliminácie korupcie. Ochranu tých, čo odhalia korupčné praktiky pri čerpaní eurofondov, považujeme za dôležitú. Uvedomujeme si, že zmena kultúry je rovnako potrebná ako zmena pravidiel. Budeme sa snažiť o oboje.

Už dnes sa, žiaľ, ukazuje ako problematické nastavenie niektorých komponentov Plánu obnovy, a preto KDH bude presadzovať príslušné zmeny. Samozrejme, sme si vedomí, že bude treba vstúpiť do rokovaní s Európskou komisiou. Chceme, aby Slovensko využilo túto príležitosť v maximálnej miere pre udržateľnú tranzíciu kľúčových sektorov a udržanie zamestnanosti, hospodárskeho rastu a konkurencieschopnosti, ako i vyrovnávanie medziregionálnych rozdielov.

4. Vzťahy so susedmi a strategické partnerstvá

Chceme Slovensko, ktoré bude mať nadštandardné a priateľské vzťahy so svojimi susedmi. Budeme rozvíjať pozitívne iniciatívy vrátane projektov cezhraničnej spolupráce so všetkými susedskými krajinami s cieľom zlepšiť cezhraničnú spoluprácu a kultúrnu výmenu. Je našim záujmom obohatiť a zlepšiť životné podmienky a priamy prístup slovenských občanov k podnikateľským a pracovným príležitostiam v pohraničných regiónoch, osobitne v regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti.

Vyšehradskú spoluprácu podporujeme nie ako alternatívu, ale ako dôležitý doplnok pre spoluprácu v rámci EÚ. Budeme sa snažiť napomôcť tomu, aby krajiny V4 a popri prípade V4+ (napríklad aj Slovensko, Rakúsko a Chorvátsko) prichádzali s pozitívnou agendou do EÚ. Česká republika je náš najbližší partner, s ktorým je nevyhnutné udržiavať tradičné nadštandardné vzťahy. Podporíme intenzívnejšiu spoluprácu s Poľskom, osobitne v dopravnom spojení a v rozvoji cestovného ruchu. Citlivo vnímame odklon politických lídrov Maďarska od ochrany hodnôt slobodného sveta a verejné spochybňovanie územnej celistvosti Ukrajiny. Odmietame zasahovanie Maďarskej vlády do vnútorných záležitostí SR. Naopak, podporujeme spoluprácu občanov, samospráv a regiónov, pretože dialóg považujeme za kľúč k riešeniu napätia a rozdielov. Podporíme projekty, ktoré prispievajú k odbúravaniu predsudkov, ktoré zaťažujú naše vzájomné vzťahy s Maďarskom. Podporíme iniciatívu, aby sa paralelné texty o spoločnej histórii stali doplnkom vyučovacieho procesu v oboch krajinách. Budeme podporovať otvorený dialóg na každej úrovni – vládnej i mimovládnej, kultúrnej či občianskej; budeme podporovať konkrétnu spoluprácu medzi slovenskými a maďarskými regiónmi, cirkvami, mimovládnyimi organizáciami a univerzitami. Budeme podporovať hospodársku a bezpečnostnú spoluprácu medzi krajinami Baltského, Jadranského a Čierneho mora, vrátane posilnenia Bukureštskej deviatky a Iniciatívy troch morí.

V rámci Európy podporujeme intenzívny dialóg a spoluprácu s Nemeckom ako významnou krajinou EÚ a našim kľúčovým strategickým a hospodárskym partnerom. Budeme sa tiež snažiť o dobré vzťahy s Veľkou Britániou. Británia bola vždy partnerom strednej Európy a priateľský vzťah s touto krajinou považujeme za každých okolností za prospešný. Naďalej budeme presadzovať, aby EÚ zvýšila spoluprácu s Veľkou Britániou v oblasti obrany a bezpečnosti.

Stabilita, integrita a rozvoj Ukrajiny je v záujme Slovenska. Odmietame porušovanie medzinárodného práva a ohrozenie územnej celistvosti Ukrajiny zo strany režimu Vladimíra Putina. Podporujeme proces pridruženia Ukrajiny k EÚ aj pomocou kreatívnej integrácie. Ukrajina si zaslúži spravodlivý a trvalý mier. Sme presvedčení, že riešením konfliktu je kombinácia na jednej strane dôsledných a jednotných postojov koordinovaných v rámci EÚ a NATO, zameraných na podporu Ukrajiny a na druhej strane snaha o konštruktívny dialóg a rešpektovanie platného právneho poriadku a usporiadania hraníc rešpektujúceho medzinárodné zmluvy a dohovory. Ten dnes Putinov režim odmieta. Slovensko musí podporovať obeť agresie nie kvôli ideologickým heslám, alebo preto, že to od nás niekto chce, ale preto, že je bytostným záujmom Slovenska, aby platilo medzinárodné právo a uznané hranice nebolo možné svojvoľne meniť právom silnejšieho. Z tohto dôvodu budeme podporovať koordinovanú činnosť pri poskytovaní humanitárnej pomoci a tiež pomoci ľuďom utekajúcim pred vojnou na Ukrajinu.

Boli by sme radi, keby sa raz Ruská federácia stala partnerom nielen Slovenskej republiky, ale celej Európskej únie. V súčasnosti však vedie hybridnú vojnu proti Západu a hrubo porušuje medzinárodné právo. Okrem toho vedie agresívnu vojnu, ktorá porušuje všetky medzinárodné dohovory, vrátane tých na ochranu civilného obyvateľstva. Paradoxne tým vyprovokovalo presne to, čo si neželalo – rozšírenie NATO. Rusko má samozrejme právo zabezpečovať svoju obranu a brániť sa, ak by bolo napadnuté. Ale ani samotná prítomnosť NATO na hranici Ruska by neznamenala, že Rusko má byť napadnuté. NATO je obranná aliancia. Rusko vedie agresívnu vojnu, ktorá porušuje všetky medzinárodné dohovory vrátane tých na ochranu civilného obyvateľstva. V Budapeštianskej deklarácii (1994) sa zaviazalo, že ak sa Ukrajina zriekne jadrových zbraní, bude garantovať jej hranice. Anektovaním Krymu a ďalšími krokmi (ilegálnou podporou samozvaných tzv. ľudových republík) deklaráciu porušilo. Sme svedkami zločinov proti ľudskosti, vraždenia, znásilňovania, mučenia a únosov detí. Zároveň vnímame ako potrebné jasné odsúdenie zasahovania do územnej celistvosti Gruzínska a Moldavska či suverenity ďalších štátov. S poľtovaním sledujeme aj stupňujúce sa porušovanie ľudských práv vlastných občanov, zmenšujúci sa priestor pre politické práva – väznenie ľudí len kvôli ich kritike vojny na Ukrajinu. Narastá tiež miera represie občianskej spoločnosti či náboženského prenasledovania, namiereného aj proti predstaviteľom kresťanských cirkví. S obavami vnímame cynickú snahu Putinovho režimu vykresliť Rusko ako záchrancu tradičných kresťanských hodnôt. Budeme sa naďalej zasadzovať za zvýšenie odolnosti voči hrozbám, ktoré Putinov režim predstavuje pre náš štát a spoločnosť, či už v boji proti dezinformáciám, alebo v oblasti diverzifikácie energetických zdrojov. Zároveň sa budeme usilovať o podporu prodemokratických síl a ochranu ľudských práv v Rusku. Pokiaľ budú pretrvávajúť právne dôvody, budeme podporovať predlžovanie sankcií uvalených EÚ voči Ruskej federácii s cieľom postihnúť osoby a subjekty priamo zodpovedné za konkrétne ľudské utrpenie. Uvalené sankcie sú dôsledkom konania Putinovho režimu voči Ukrajinu a aj ich následky sú ním zapríčinené.

Ako dlhodobú komplexnú hrozbu pre demokratický svet vnímame aj súčasnú komunistickú Čínu. Je to najmä z dôvodu používania nekalých hospodárskych praktík na medzinárodnom trhu a porušovania medzinárodného práva a dohovorov. Taktiež negatívne vnímame jej čoraz agresívnejšie vystupovanie voči Taiwanu a ďalším krajinám. V neposlednom rade odsudzujeme hrubé porušovanie ľudských práv na vlastnom obyvateľstve v Číne a v Hong Kongu, ako aj snahy ohroziť ochranu ľudských práv extrateritoriálne.

V boji proti rastúcemu vplyvu Číny sa budeme zasadzovať o diverzifikáciu a ochranu jednotného trhu spolu s ochranou kritickej infraštruktúry a duševného vlastníctva našich firiem. Tiež považujeme za kľúčovú ochranu našej digitálnej suverenity a osobných údajov občanov pred zneužitím. V tomto kontexte sa zasadíme o principiálny postoj a koordináciu politik v rámci EÚ a OSN s našimi demokratickými partnermi na ochranu ľudských práv, voľného trhu a medzinárodného práva, noriem a inštitúcií.

V rámci transatlantickej spolupráce budeme upevňovať a rozvíjať naše vzťahy so Spojenými štátmi americkými. Uvedomujeme si, že USA ako náš najsilnejší geopolitický partner má strategický vplyv na charakter a vývoj medzinárodnej politiky. Naše vzťahy s USA a ďalšími geopolitickými partnermi preto musia byť silné ale i principiálne postavené na vzájomnom rešpekte a rovnocennom partnerstve. Zároveň musia vychádzať zo základných princípov ako je spravodlivosť, vláda zákona, vymožiteľnosť práva, ochrana ľudskej dôstojnosti a individuálnej slobody a všeobecný mier.

5. Ľudské práva, základné slobody a náboženská sloboda

Budeme presadzovať dodržiavanie prirodzených ľudských práv. Chceme Slovensko, ktoré bude napomáhať tomu, aby sa každý človek na svete mohol slobodne rozhodovať a konať. Budeme sa snažiť o to, aby zahraničná politika SR poskytovala pomoc politickým väzňom alebo väzňom svedomia v nedemokratických krajinách, disidentom a prenasledovaným pre vieru, či zoskupeniam, ktoré čelia represáliám zo strany režimov. Budeme sa o to snažiť osobitne tam, kde máme skúsenosti a vytvorené vzťahy.

Náboženská sloboda je indikátorom dodržiavania aj ostatných základných ľudských práv a slobôd. Zasadíme sa o dôsledné dodržiavanie ochrany náboženskej slobody a budeme presadzovať efektívne formy pomoci aj prostredníctvom splnomocnenca vlády SR pre ochranu slobody vierovyznania alebo presvedčenia. Z dôvodu blízkosti sa budeme sústrediť najmä na ochranu kresťanov. Podporíme vytvorenie grantovej schémy na podporu prenasledovaných pre náboženské presvedčenie alebo vieru. Budeme klásť dôraz na tému slobody náboženstva alebo viery v rámci bilaterálnych vzťahov a na multilaterálnych fórach.

6. Rozvojová spolupráca, diverzifikácia a spravodlivý medzinárodný obchod

Efektívna rozvojová pomoc a spravodlivý medzinárodný obchod, založený na obojstrannej výhodnosti tvoria základné piliere konštruktívnej medzinárodnej interakcie, ktorá podporuje všeobecné dobro, globálny mier, prosperitu a ochranu ľudskej dôstojnosti a zároveň eliminuje dôvody pre novodobé výzvy, ku ktorým patrí napríklad nekontrolovaná migrácia, terorizmus a kybernetická bezpečnosť. Budeme presadzovať, aby obchodné vzťahy SR a EÚ boli založené na princípoch spravodlivého obchodu a viedli k obojstrannému ekonomickému profitu. Súčasne naša politika bude dbať o to, aby ekonomický profit nekončil v rukách predstaviteľov totalitných režimov a radikálnych skupín. Budeme tiež presadzovať, aby naše medzinárodné ekonomické aktivity boli geopoliticky vyvážené, a tak v konečnom dôsledku neoslabovali záujmy SR a demokratického sveta. Budeme sa zasadzovať o ochranu duševného vlastníctva našich firiem. Zvýšime diverzifikáciu a znížime našu závislosť v rôznych oblastiach od nedemokratických režimov. V rámci medzinárodného obchodu posilníme vzťahy s demokratickými partnermi.

Citlivo vnímame rastúce dopady klimatickej zmeny. Podporíme udržateľnú transformáciu nášho a európskeho hospodárstva, pri zachovaní konkurencieschopnosti a podpore obehového hospodárstva.

Napriek tomu, že Slovenská republika realizuje rozvojovú spoluprácu od roku 2003 a od roku 2013 sa stala členom Výboru OECD pre rozvojovú pomoc, ktorý združuje najvýznamnejších donorov sveta, rozpočet a vnútorné kapacity SR dlhodobo stagnujú. A to v rozpore s našimi národnými záujmami, keďže rozvojová pomoc je kľúčová pri posilňovaní medzinárodnej bezpečnosti, prevencii konfliktov či riešení nelegálnej migrácie.

Budeme presadzovať naplnenie záväzku navyšovania rozpočtu oficiálnej rozvojovej pomoci na úroveň 0,33% HND v roku 2030, ku ktorému sa SR ako členská krajina EU zaviazala. Pre zvýšenie efektivity slovenskej stopy a možnosti ovplyvniť využívanie týchto zdrojov je dôležité, aby sa zvyšoval najmä objem bilaterálnych programov.

Je dôležité zvýšiť podporu pre slovenské organizácie, ktoré majú potenciál poskytovať humanitárnu pomoc Ukrajine, vďaka ich lokálnej znalosti, overeným partnerom a skúsenostiam. Je dôležité aby Slovenská republika na tento cieľ efektívne využívala možnosti európskych prostriedkov. Okrem humanitárnej pomoci je potrebné sa angažovať aj v projektoch obnovy Ukrajiny. Táto činnosť by mala byť koordinovaná úradom vlády alebo samostatnou inštitúciou. Obnova Ukrajiny predstavuje

príležitosť aj pre rozvoj Slovenska, a preto je dôležité využiť regionálnu blízkosť, skúsenosti a overených partnerov slovenských organizácií.

V rámci podpory efektívnych a transparentných nástrojov rozvojovej spolupráce sa zasadíme predovšetkým za zvýšenie bilaterálnych programov rozvojovej spolupráce zameraných na znižovanie extrémnej chudoby, prevencie a odstraňovania negatívnych dopadov zmeny klímy, prevencie a riešenia konfliktov a vytváranie podmienok na dôstojný život v rozvojových krajinách. Keďže si uvedomujeme limity slovenskej rozvojovej pomoci ako malého štátu, preferujeme skôr zameranie na menej krajín a úzko špecifikované ciele. Podporujeme pokračovanie rozvojovej pomoci v subsaharskej Afrike, kde práve slovenské organizácie vďaka skúsenostiam účinne pomáhajú v sektore poľnohospodárstva, zdravotníctva, školstva či pri budovaní infraštruktúry. Podporíme projekty rekonštrukcie kresťanských komunít na Blízkom východe a umožnenie návratu ich pôvodných obyvateľov. Efektívnosť našej rozvojovej pomoci sa môže znásobiť aj prostredníctvom odbornej prípravy. Posilníme tvorbu pozícií špecializovaných rozvojových diplomatov v rámci nášho diplomatického zboru, rozvoj kapacít ministerstva či Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu. Podporíme programy informovania verejnosti a programy globálneho a rozvojového vzdelávania. Budeme podporovať krátkodobé aj dlhodobé programy dobrovoľníckej služby v rozvojových krajinách.

7. Starostlivosť o krajanov v zahraničí

Naši krajanovia žijúci v zahraničí potrebujú podmienky pre udržanie živého vzťahu k domovine, zachovanie svojej národnej identity a zlepšenie úrovne jazyka. Budeme preto podporovať budovanie kultúrnych a osvetových stredísk, školstvo, médiá, kultúru a ďalšie súvisiace oblasti. Budeme presadzovať obnovenie činnosti Komisie pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Zahranličnom výbore NR SR. Pristúpime k zásadnej novelizácii Zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí, ktorý vykazuje viacero vážnych nedostatkov a prizveme k aktívnej konzultácii o obsahu tejto novely zástupcov Slovákov v zahraničí. Podporujeme pre občanov SR možnosť voliť zo zahraničia. Chceme vytvoriť také podmienky, aby sa najmä mladí ľudia žijúci v zahraničí vrátili na Slovensko.

8. Bezpečný svet, bezpečné Slovensko

Aktuálne svetové bezpečnostné prostredie je výrazne nestabilné s výzvami a hrozbami od štátnych aj neštátnych subjektov, domácich i zahraničných, cez vojenské sily, teroristické, kybernetické a hybridné útoky ale i s priamym zasahovaním do vnútorných záležitostí štátov, najmä zo strany nedemokratických režimov.

Budeme presadzovať takú politiku, ktorá bude sledovať mierové riešenia medzinárodných konfliktov a ich predchádzanie. Ďalej je pre nás prioritné strategické zacielenie na novodobé hrozby, ktoré oslabujú dôveru medzi krajinami, ale i dôveru v samotné demokratické zriadenie.

Ďalej vidíme ako strategické zamerať sa na elimináciu novodobých výziev a hrozieb bezpečnosti, akými je narastajúci politický extrémizmus, terorizmus a hybridné hrozby. Z toho dôvodu podporíme posilnenie zložiek kybernetickej bezpečnosti so zameraním na ochranu spoločnosti a základných funkcií štátu. Zároveň posilníme zložky na boj proti šíreniu dezinformácií a extrémizmu na internete a ich aktívnu participáciu v európskych štruktúrach zriadených za rovnakým účelom. Budeme dbať, aby všetky opatrenia rešpektovali základné ľudské práva a slobody vrátane slobody slova a myslenia.

9. Migrácia

Ilegálna migrácia je jednou z najväčších súčasných výziev pre Európu. Európa má morálnu povinnosť pomôcť tým, ktorí sú prenasledovaní, alebo utekajú pred vojnovým konfliktom. Musí súčasne dobre rozlišovať, kto má a kto nemá nárok na túto pomoc. Tí, ktorých prijme, musia rešpektovať základné právne a kultúrne normy našej spoločnosti. Pomoc musia dostať tiež dotknuté členské štáty a je dôležité pri nej zachovať spravodlivosť a zohľadniť aj situáciu v štátoch, ktoré prejavujú solidaritu prijímaním odídencom z Ukrajiny – vrátane Slovenska.

Sme presvedčení, že zvládnutie problému utečencov si vyžaduje krátkodobé i dlhodobé opatrenia: (i) pomoc trpiacim ľuďom čo najbližšie k ich domovu, riešenie konfliktov a rozvojová spolupráca, napr. zmiernením dôsledkov klimatických zmien; (ii) kontrola schengenskej hranice, eliminovanie nelegálneho prevádzachstva v rámci spoločnej ochrany hraníc a zvýšenie investícií do ochrany vonkajších hraníc EÚ; (iii) spravodlivý medzinárodný obchod založený na vzájomnej výhodnosti a podmienosti dodržiavaním ľudských práv. Budeme podporovať vrátenie sa ku konceptu vytvorenia zón pre migrantov v bezpečných tretích krajinách, ako aj efektívnejšie uplatňovanie politiky návratu.

10. Obranná politika, Severoatlantická aliancia (NATO)

Spôsobilosť brániť vlast je jednou zo základných úloh štátu. Budeme preto rozvíjať jednak schopnosť Slovenskej republiky čeliť a vzdorovať hrozbám súčasného sveta, a zároveň cieľavedome budovať vlastné sily ako aj spojenecké vzťahy, ktoré za zabezpečia obranyschopnosť a odolnosť Slovenskej republiky. Budeme ponúkať adekvátne riešenia ktoré zodpovedajú rôznym hybridným hrozbám v meniacom sa geopolitickom svete.

Bezpečnosť Slovenskej republiky chráni jej vlastné ozbrojené sily v kombinácii so spojeneckými zárukami vyplývajúcimi z členstva v Severoatlantickej aliancii. Budeme presadzovať, aby SR svojimi postojmi ovplyvňovala rozhodnutia NATO tak, aby Aliancia bola konštruktívnym obrancom mieru, demokratických hodnôt a spravodlivých požiadaviek. Podporujeme konzultácie a kooperáciu členských štátov Aliancie ohľadne bezpečnosti a obrany s cieľom riešenia problémov, budovania dôvery a prevencie konfliktov.

Budeme presadzovať napĺňanie našich záväzkov investícií do obrany na úrovni 2 % HDP. Zvýšime transparentnosť a posilníme mechanizmy pre kontrolu pri nákupoch techniky a prostriedkov tak, aby jednak nedochádzalo ku korupcii, ale aj aby sa celkovo zefektívnilo nakladanie s majetkom ministerstva obrany.

Budeme tiež podporovať projekt Európskej obrannej únie, ktorej poslaním je zefektívnenie ochrany bezpečnosti členských štátov Únie predovšetkým v tých oblastiach, ktoré nespádajú do kompetencií NATO a takým spôsobom, aby sa vylúčila duplicita a skôr podporila ekonomická efektívnosť obrany členských štátov EÚ.

Považujeme za dôležité zladovanie plánovania mierových a stabilizačných misií EÚ a harmonizáciu aktivít s NATO, OSN a OBSE, a to hlavne kvôli efektívnosti a zamedzeniu duplicity. Budeme sa tiež snažiť vyslať viac expertov priamo do medzinárodných bezpečnostných štruktúr.

X.

**KULTÚRNA,
OBČIANSKA
A DIGITÁLNA
SPOLOČNOSŤ**

1. Kultúrna spoločnosť

Kultúra je neoddeliteľnou súčasťou národa a spoločnosti. Kultúra v najširšom slova zmysle pomáha tvoriť jeho identitu, prispieva k rozvoju spoločnosti, skupín obyvateľstva ako aj jednotlivca. Predovšetkým na úrovni intelektuálnej, emocionálnej a morálnej. Ako taká zasahuje a ovplyvňuje celú spoločnosť, nielen vymedzený priestor umenia, a neformálnym i formálnym spôsobom utvára úroveň kultúrnosti v spoločnosti. **Úspešná spoločnosť je kultúrna spoločnosť.**

Ako obyvatelia stredoeurópskeho priestoru sa opierame o židovsko-kresťanské základy Európy, o naše náboženské presvedčenie a kultúrne i politické tradície, a tiež o zdravú schopnosť rozpoznávať prirodzené od neprirodzeného, osvedčené od škodlivého. Rovnako je dôležité, aby sme **pri presadzovaní ekonomického rozvoja nezabúdali aj na svoje korene, kultúru a tradície, ktorými sa Slovensko hrdo hlási k cyrilo-metodskému duchovnému dedičstvu.**

Slovensko má bohaté kultúrne dedičstvo, ktoré treba zveľaďovať a zachovávať v dôstojnom stave. Toto je pre nás, kresťanských demokratov, jednou z priorit. Zároveň chceme vytvárať pozitívny vzťah spoločnosti ku kultúrnemu dedičstvu a cez tento vzťah reflektovať dejiny, našu identitu, náš „dejinný príbeh“ na tomto území v kontexte Európy, sveta. Chceme vytvárať politické a hospodárske predpoklady pre to, aby ľudia tejto generácie mohli užívať bohatstvo minulej i súčasnej kultúrnej tvorby.

Umelecká tvorba je základom pre rozvoj kultúry, preto **budeme podporovať novú tvorbu vo všetkých druhoch umenia.** Osobitnú pozornosť chceme venovať duchovnému posolstvu kultúry ako kultúrnemu odkazu budúcim generáciám. **Zvlášť chceme podporovať kultúrne projekty vychádzajúce z národnej a kresťanskej identity našej vlasti.**

Štát má vytvárať podmienky a rámec pre rozvoj kultúry, umenia, mediálneho prostredia a kreatívneho priemyslu. Podpora, ktorú ministerstvo kultúry smeruje do jednotlivých oblastí má byť apolitická. Má sa odvíjať od umeleckých dôvodov. Rozhodovať má pridaná hodnota, nutnosť podpory, rozvoj, prínos pre spoločnosť.

Mladším bratom kultúry sa v modernej dobe stal **kreatívny priemysel, ktorý stojí niekde na pomedzí oblastí kultúry a priemyslu. Aj v tomto odvetví je dôležité vytvárať spoľahlivý rámec na jeho fungovanie,** pričom je veľkou výzvou jeho úzka prepojenosť s novými modernými technológiami a médiami, s ktorými štáty ešte nemajú patričné skúsenosti.

Rezort kultúry má podporovať kultúrne aktivity, umenie s prihliadnutím na jednotlivé priority, ktoré si vytýči. **Dôležitou úlohou je previazanie kultúrnych, umeleckých aktivít s posilnením turistického ruchu, spolupráca s rezortom diplomacie pri propagovaní kultúry v zahraničí,** s prilákaním zahraničných partnerov tak, aby bol akcelerovaný ďalší rozvoj.

V oblastiach, kde je nutná nová regulácia alebo jej úprava, má vytvárať rozumný rámec s prihliadnutím na podmienky a stav trhu. **Pri vytváraní nových regulácií je potrebný aktívny dialóg so všetkými zúčastnenými a s prihliadnutím na potreby obyvateľstva** vedieť dynamicky reagovať na nové trendy a vývoj.

DESATORO PRE KULTÚRNU SPOLOČNOSŤ NA SLOVENSKU

1. **Politická kultúra** – prinesieme vysokú úroveň politickej kultúry a komunikácie.
2. **Zákon o sponzoringu** – presadíme pre oblasť kultúry zákon o sponzoringu.
3. **Slovenská kultúra patrí do Európy** – budeme systematicky rozvíjať prezentáciu slovenskej kultúry a kreatívneho priemyslu v zahraničí.
4. **Kultúrno-duchovný turizmus** – vytvoríme podmienky pre rozvoj pútnických a sakrálnych miest.
5. **Ochrana a obnova kultúrneho dedičstva** – do obnovy kultúrneho dedičstva vnesieme systematický prístup a pripravíme plán obnovy.
6. **Národné múzeum obetí komunizmu** – zasadíme sa za vznik nového múzea obetí komunizmu, ktoré bude mapovať obdobie komunizmu a varovať pred totalitným komunistickým režimom.
7. **Mediálne vzdelávanie a výchova** – vytvoríme podmienky pre program mediálneho vzdelávania pre všetky vekové kategórie, vrátane seniorov.
8. **Digitálny priestor** – zabezpečíme, aby bol vhodne nastavený regulačný rámec digitálneho priestoru v prospech človeka pri zachovaní jeho ľudskej dôstojnosti a slobody.
9. **Lepšie podmienky pre prácu v sektore kultúry** – zasadíme sa za zlepšenie pracovných podmienok pre pracovníkov pôsobiacich v kultúre a kreatívnom priemysle.
10. **Partnerský vzťah s cirkvami** – budeme sa zasadzovať o to, aby štát s cirkvami a náboženskými spoločnosťami komunikoval partnerským spôsobom a zachovával a chránil náboženskú slobodu.

Opatrenia:*Politická kultúra*

- **Politika nemôže pomôcť kultúre, ak sama nebude kultúrna**

Posilnenie kultúry v širokom zmysle slova je v dnešnej rozdelenej spoločnosti viac než žiaduce. Jedným z dôvodov súčasného neutešeného stavu je nízka úroveň správania sa a komunikácie viacerých vrcholových politikov.

My kresťanskí demokrati vnímame ako jednu zo svojich hlavných misií pre upokojenie situácie a zvýšenie dôveryhodnosti štátu **zachovávanie vysokej úrovne politickej kultúry a komunikácie. Politici nášho hnutia sa budú predovšetkým svojím príkladom usilovať o návrat kultúrnosti do politickej komunikácie.** Okrem toho plánujeme pokračovať v projekte *Za čiarou*, ktorým budeme vhodným spôsobom poukazovať na najťažšie zlyhania v politickej komunikácii. Podporíme tiež projekty zamerané na efektívnu a úctivú formu komunikácie určené najmä pre mládežnícke organizácie, ktoré pracujú s mládežou neformálnym spôsobom.

Stratégia kultúry a kreatívneho priemyslu

- **Podme lepšie plánovať a koordinovať kultúru**

Množstvo financií vyjadrené percentom z HDP, ktoré štát a samospráva na Slovensku alokujú na kultúru, sú dlhodobo porovnateľné s priemerom krajín EÚ. Avšak výsledky kultúrnej politiky na Slovensku nedosahujú v mnohých ukazovateľoch porovnateľnú úroveň s ostatnými krajinami EÚ. Je to spôsobené neefektívnou alokáciou týchto prostriedkov. V kultúre dlhodobo nedochádza k maximalizácii hodnoty za peniaze.

KDH považuje proces tvorby strategického materiálu a jeho implementácie s názvom *Stratégia kultúry a kreatívneho priemyslu Slovenskej republiky 2030* prebiehajúci na pôde rezortu kultúry za dôležitý. Zvlášť z dôvodov doterajšej nesystematickej a pasívnej kultúrnej politiky **je potrebné zaviesť proces dôkladnej analýzy a strategického plánovania na úrovni ministerstva i jednotlivých kultúrnych organizácií.**

Zroveň zdôrazňujeme, že stratégia nemôže byť zneužitá na ideologizáciu kultúry a musí zostať na odbornej úrovni a nezurpovať si ciele, ktoré jej neprislúchajú. Jedným z dôrazov tejto stratégie musí zostať snaha o zachovanie kultúrnej jedinečnosti v priestore Slovenskej republiky a využívanie tejto jedinečnosti kreatívnymi spôsobmi. Kultúra na Slovensku by sa nemala vzdať svojej jedinečnosti a zanikať v globálnych trendoch, skôr by mala využiť interakciu s nimi na tlak na kvalitu a jej využitie na prezentáciu slovenskej kultúry v rámci globálnych možností.

Efektívnosť vynakladania prostriedkov

- **Šetríme vyššou kvalitou verejného obstarávania**

Nehospodárnosť na MK SR v oblasti IT konštatovala už revízia výdavkov na kultúru, ako aj Najvyšší kontrolný úrad a interný audit IT zmlúv MK SR. Za posledné obdobie sa podarilo na MK SR vyvinúť tlak na to, aby sa zlepšila efektívnosť vynakladania prostriedkov v gescii rezortu.

V tomto trende je potrebné pokračovať. **Do budúcnosti zvýšime v rezorte kultúry kontrolu prípravy zákaziek, a to predovšetkým v oblastiach IT a stavebníctva,** teda v oblastiach, kde ide často o najvyššie sumy a kde sa v minulosti preukazovala najväčšia nehospodárnosť. Na to, aby kvalita verejného obstarávania dosahovala výsledky, bude tiež potrebné kvalitne pripraviť a dodržiavať postupy, ktoré budú garantovať transparentnosť a spravodlivosť pri realizácii zákazky. S využitím Inštitútu kultúrnej politiky zavedieme zverejňovanie údajov z investičnej stratégie, investičného plánu a z hodnotení jednotlivých investícií a zákaziek s cieľom efektívnejšie využívať finančné prostriedky v rezorte.

Zákon o sponzoringu

- **Kultúra potrebuje podporu z viacerých zdrojov, aj tých súkromných**

Podiel verejných výdavkov vynaložených na kultúru a kreatívny priemysel na Slovensku je porovnateľný s priemerom v EÚ. V porovnaní s ostatnými európskymi krajinami však dlhodobo zaostávame v objeme súkromných zdrojov investovaných v kultúre a kreatívnom priemysle.

Slovensko má vo svojej histórii aj tradíciu kultúrneho mecenášstva, ktorú prerušilo obdobie komunistického režimu. Avšak aj po vyše 30 rokoch slobodného rozvoja slovenská kultúra stále čaká na zákon, ktorý by efektívnejšie nastavil pravidlá pre sponzoring v kultúre. Inšpiráciou môže byť šport, kde sa podobný zákon už podarilo prijať. **Presadíme zákon o sponzoringu aj v kultúre. Budú z toho ťažiť všetci zúčastnení: predovšetkým divák ako konzument kultúry, samozrejme kultúrne subjekty a v neposlednom rade súkromné firmy vhodne nastavenou daňovou úľavou.**

V oblasti kultúry a kreatívneho priemyslu vytvoríme lepšie podnikateľské prostredie, podporíme inovácie a zmeny v oblasti pracovného práva, odvodovej záťaže a ďalších súvisiacich oblastí. Zavedieme motivačné nástroje na podporu tvorby, produkcie a šírenia kultúry a kreatívneho priemyslu podnikateľskými subjektmi v súkromnom sektore.

Inštitucionálna spolupráca

- **Využívanie princípov subsidiarity v manažmente kultúry**

Jedným z dôvodov neefektivity v oblasti kultúry je neprepojenosť systémov na miestnej, regionálnej a celoštátnej úrovni a nedostatočná dôvera v schopnosti lokálnych aktérov. Je potrebné nastaviť systémové riešenia, ktoré by zabezpečili efektívnosť a odolali individuálnym tlakom, ktoré takéto prístup znemožňujú alebo deformujú.

Dnes je už nesporné, že **mestá a lokálni aktéri vo vytváraní kvalitnej kultúry majú nenahraditeľnú úlohu. Budeme preto rozvíjať spoluprácu medzi MK SR, orgánmi územnej samosprávy a ďalšími silnými lokálnymi hráčmi**, aby sa na základe pravidelnej komunikácie spoločne riešili problémy brániace efektívnemu rozvoju kultúrneho a kreatívneho prostredia. Je to dôležité aj z hľadiska rozvoja kultúrneho cestovného ruchu so zameraním na všetky jeho formy napr. živú kultúru, kultúrne dedičstvo a pod. Uplatňovanie princípu subsidiarity a spolupráce bude mať prínos aj v širšom kontexte, keď lokálni aktéri budú mať možnosť presahu do národných a medzinárodných úrovní a zároveň regióny môžu ťažiť z profesionálneho know-how .

Slovenská kultúra v zahraničí

- **Slovenská kultúra patrí do Európy**

Slovensko dokázalo v oblasti kultúry a kreatívneho priemyslu exportovať v roku 2019 produkty a služby v hodnote 40 eur na osobu, zatiaľ čo Česká republika dosahovala hodnotu 236 eur na osobu. Tento takmer šesťnásobný rozdiel je alarmujúci. Navyše Slovensko je na rozdiel od ČR krajina, ktorá má v oblasti kultúrno-kreatívneho priemyslu negatívnu bilanciu, keďže import dosahuje úroveň 60 eur na osobu.

Slovensko má čo ponúknuť. Sme súčasťou európskej kultúry, lenže málo viditeľnou a citelnou. To je potrebné zmeniť. **Budeme vytvárať tlak na zvýšenie aktivity v exporte kultúry a kreatívneho priemyslu, aby sme ako krajina do dvoch rokov dosiahli vyrovnanú bilanciu import/export.**

K tomu budeme systematicky rozvíjať prezentáciu slovenskej kultúry a kreatívneho priemyslu v zahraničí prostredníctvom podpory medzinárodných spoluprác a mobilit. V spolupráci s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR stanovíme priority a nastavíme systém organizácie a podpory projektov prezentácie slovenskej kultúry v zahraničí a budeme zvyšovať úroveň brandingu Slovenska v zahraničí. Slovensko patrí do Európy a patrí tam aj slovenská kultúra.

Kultúrno-duchovný turizmus

- **Na cestách za oddychom ducha a duše**

Slovensko ako krajina s množstvom významných kresťanských pútnických miest stále nevyužíva svoj obrovský potenciál v kultúrno-duchovnom turizme. Máme na Slovensku niekoľko desiatok duchovno-kultúrnych centier, ktoré sú navštívené jeden, dvakrát do roka veľkým množstvom ľudí, ale počas roka neposkytujú pre pútnikov a turistov žiadne alebo potrebné zázemie. Rovnako tiež cestovný ruch založený na sakrálnom kultúrnom dedičstve je jedným z najdôležitejších motívov návštevy zahraničných turistov na Slovensku. Pritom potenciál miesta nie je často iba duchovný, ale tiež turistický, kultúrny a športový.

V kontexte s celkovou koncepciou rozvoja cestovného ruchu a na základe skúseností zo zahraničia **zadefinujeme a vytvoríme podmienky pre rozvoj služieb a ich udržateľnosť pútnických a sakrálnych miest.** Činnosti a investície súvisiace so zachovávaním, obnovou, využívaním, sprístupňovaním pamiatkového fondu a jeho prostredia navyše prinesú synergický efekt pre viacero odvetví (už spomenutý rozvoj cestovného ruchu, ale tiež stavebníctva, stredného a drobného podnikania, využívanie a obnova tradičných remesiel a technológií, zamestnanosť a ďalšie).

Ochrana a obnova kultúrneho dedičstva

- **Obnovené kultúrne dedičstvo je bohatstvom pre súčasné i budúce generácie**

Aj po desaťročiach máme na Slovensku stále na kultúrnych pamiatkach významný investičný dlh, podľa najnovších odhadov až 800 miliónov eur. Mnohé významné pamiatky kultúrneho dedičstva sú v havarijnom stave a stále čakajú na svoju obnovu.

Do obnovy kultúrneho dedičstva vnesieme systematický prístup a v spolupráci so všetkými zainteresovanými aktérmi vrátane samospráv, cirkví a súkromných vlastníkov pripravíme ich prioritizáciu a plán financovania ich systematickej obnovy. Preto tiež obnovíme úspešné medzirezortné projekty typu zapojenia nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva zamerané na obnovu našich pamiatok a zvýšenie zamestnanosti a zamestnateľnosti ľudí žijúcich v lokalitách nielen s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít. Zachováme tak naše kultúrne dedičstvo pre ďalšie generácie, zvýšime zamestnanosť a cez obnovené pamiatky pomôžeme v rozvoji nášho cestovného ruchu.

Okrem hmotného kultúrneho dedičstva máme stále dlh aj voči nehmotnému kultúrnemu dedičstvu. Zatiaľ neprebehol proces digitalizácie všetkých dokumentov a múzejných artefaktov a ešte väčšie nedostatky sú pri sprístupňovaní výsledkov odbornej a širokej verejnosti. **Preto pripravíme Stratégiu digitalizácie kultúrneho dedičstva tak, aby bol tento proces efektívnejší a rýchlejší. V rámci tohto zámeru taktiež zabezpečíme, aby archívy exilových Slovákov zo sveta boli dovezené na Slovensko a profesionálne spracované, archivované a zdigitalizované ako pevná súčasť nášho národného dedičstva.**

Podpora domácich autorov

- **Nové diela**

Na to, aby domáca kultúrno-kreatívna produkcia nežila iba z minulosti a aby nové trendy a vývoj spoločnosti boli reflektované aj umeleckými vyjadrovaniami prostriedkami, je nutné vytvárať také prostredie, v ktorom domáci a najmä noví autori budú mať možnosť tvoriť a v tvorbe aj vytrvať.

Budeme vytvárať podmienky, aby Fond na podporu umenia mal možnosť povzbudiť tvorbu domácich autorov, zvlášť nových, aby mali šancu svoje diela publikovať vrátane nevyhnutnej marketingovej podpory. Budeme podporovať stavovské organizácie a združenia, aby mohli vytvárať dlhodobu priaznivé prostredie. Mladí autori nesmú byť ubití a znechutení prostredím, ktoré nevytvára podnetné a stabilné podmienky.

Podpora slovenského folklóru

- **Podpora zlatého pokladu našej kultúry**

Slovensko je veľmocou vo folklórnej umeleckej produkcii. Je to jeden z top artiklov, ktorý odráža originalitu nášho stredoeurópskeho regiónu a zároveň pomáha fixovať národnú a kultúrnu identitu. Z tohto hľadiska je nenahraditeľný a jedinečný.

Slovenský folklór vo všetkých svojich prejavoch, v scénickom hudobno-tanečnom, ako aj umelecko-remeselnom či slovnom, si zaslúži osobitnú pozornosť. Budeme podporovať jeho dostupnosť a šírenie najmä v mladej generácii, aby zostal živou pamäťou a oporným a stabilizačným bodom pre celú spoločnosť.

Chceme vytvárať podmienky pre udržanie a rozvíjanie tradičných umeleckých remesiel formou rodinného podnikania. Rovnako budeme podporovať ľudové súbory spevu a tanca aj so zreteľom na miestne kultúrne a náboženské zvyklosti. Menšiny berieme ako obohatenie slovenskej kultúry, preto **budeme podporovať aj rozvoj kultúrnych tradícií národnostných menšín a etnických skupín ako bohatstva miestnej kultúry.**

Nové múzeum

- **Národné múzeum obetí komunizmu**

Kultúrnym národom záleží na vernom uchovávaní svojej pamäti. Vyše 30 rokov od Nežnej revolúcie je dostatočný čas na to, aby Slovensko konečne vybudovalo kultúrnu ustanovizeň, ktorou by si dôstojne pripomenula obeť komunizmu. Zvlášť po aktuálnych skúsenostiach rozdelenia v spoločnosti a jej radikalizácie je vznik takejto inštitúcie viac ako potrebný.

Presadíme vznik nového Národného múzea obetí komunizmu. Múzeum bude upozorňovať na to, že život v slobode nie je samozrejmosťou a súčasne varovať pred hrozbou návratu k totalitnému režimu. Bude dôstojnou spomienkou na ľudí, ktorí trpeli v období zločineckého komunistického režimu v rokoch 1948 až 1989 a na tých, ktorí sa významne podieľali na tom, že tento režim napokon padol.

Podobne ako múzeum SNP v Banskej Bystrici a Múzeum holokaustu v Seredi, aj nové múzeum by svojim jedinečným zameraním prispelo k zveladeniu historickej pamäte občanov Slovenskej republiky o pohnutých osudoch 20. storočia na našom území.

Mediálne vzdelávanie a výchova

- **Aj médiá treba vedieť čítať**

Napriek všadeprítomným moderným technológiám a médiám, ktoré ich využívajú, ľudia sú v oblasti prijímaných informácií zraniteľní. Informačný pretlak, ale tiež sofistikované formy zaujatia pozornosti, dostávajú ľudí pod vplyv médií, ktorý si už ani neuvedomujú. Obeťami sú nielen deti a mladá generácia, ale tiež dospelá populácia a zvlášť seniori.

Preto je potrebná nielen mediálna výchova na školách, ale tiež neformálna formácia dospelých. **Vytvoríme podmienky pre ucelený a dlhodobý formálny program mediálneho vzdelávania zameraný na dospelých, aby poznali zákonnosti tvorby obsahu, riziká mediálneho ovplyvňovania a spôsoby, ako sa im brániť.** Zároveň sa ním bude rozvíjať kritické myslenie a nepriamo aj rezistencia voči šíreniu dezinformácií. Pre tento účel vnímame ako najvhodnejšieho nositeľa a producenta projektu RTVS, ktorý dokáže pripravovať obsah a zároveň ho šíriť vhodnými kanálmi a formami (video, audio, text).

Digitálny priestor

- **Digitálny priestor je tu pre človeka, nie človek pre digitálny priestor**

Žijeme v období obrovského informačného a technologického rozmachu. S ním prichádza aj nutnosť priebežne upravovať regulačný rámec, ktorý umožní ďalší rozvoj digitálneho priestoru a zároveň eliminuje s ním spojené hrozby a deštruktívny potenciál. Prichádzajúce variácie nových médií využívajúce napr. umelú inteligenciu či rozšírenú realitu môžu dobre slúžiť, ale ak sa nimi človek nechá ovládnuť alebo dovolí ich zneužitie, stávajú sa vážnou hrozbou.

V spolupráci s odborníkmi z viacerých oblastí a v širokom odbornom a spoločenskom dialógu vhodne nastavíme regulačný rámec digitálneho priestoru v prospech človeka pri zachovaní jeho ľudskej dôstojnosti a slobody. Zároveň ruka v ruku musí ísť zvýšenie mediálnej a informačnej gramotnosti a nastavenie efektívnych foriem celoživotného digitálneho vzdelávania.

RTVS

- **Stabilizácia prostredia**

Verejnoprávna televízia a rozhlas zažili za svojej existencie už mnoho pokusov o „zlepšenie“. Neustále experimentovanie ale neprispieva k ich chodu a niekedy úplne znemožňuje dlhodobé plánovanie rozvoja organizácie, najmä v oblasti technologického a investičného rozmeru.

Je konečne čas dosiahnuť celospoločenskú a politickú zhodu tak, aby RTVS mala jasné pravidlá, legislatívnu istotu a finančné zdroje pre svoje fungovanie a mohla sa sústrediť na zlepšovanie plnenia svojich zákonných úloh v prospech občanov ako napr. rozvoja modernej infraštruktúry, výroby vlastných obsahov, zvyšovania kvality programov či poskytovanie nových mediálnych služieb. Dlhodobou nastavená forma financovania musí tiež zabezpečiť automatické navyšovanie príjmov zohľadňujúce infláciu a ďalšie ekonomické a celospoločenské vplyvy. Zachovanie vysokej kvality, odbornosti, verejnoprávnosti a nezávislosti RTVS je samozrejmosťou.

Jedným z možných zdrojov financovania sú vlastné príjmy. V zahraničí ich majú verejnoprávne médiá v priemere výrazne vyššie ako RTVS. RTVS získala z reklamy, prenájmu a iných komerčných aktivít za roky 2019 až 2021 v priemere 6,5 % z celkových príjmov. V rámci krajín EBU je tento zdroj výraznejší – v priemere až 17,4 %. Budeme iniciovať odbornú a celospoločenskú diskusiu k tomu, ako vhodnými legislatívnymi a manažérskymi nástrojmi vytvoriť podmienky na finančnú stabilizáciu RTVS a o tom, akým dielom k tomu majú prispievať vlastné príjmy.

Novinárska sloboda a sloboda tvorby

- **Žiť a tvoriť v slobode**

Hodnota slobody je pre naše hnutie kľúčová. Ako hnutie Novembra '89 máme v najvyššej úcte slobodu a demokraciu. V spoločenskej oblasti, ako aj v oblasti kultúry a médií je možné vnímať isté tendencie obmedzovania novinárskej slobody a slobody tvorby. Zároveň je ale možné badať tendencie si pravdu uzurpovať a s dešpektom sa stavať k iným názorom a tiež zneužívať slobodu na zosmiešňovanie iných názorov alebo náboženského presvedčenia.

Budeme vždy stáť na strane hľadania pravdy a podpory kritického myslenia. **Budeme vytvárať také podmienky, aby bolo samozrejmosťou rešpektovanie slobody tvorby a novinárskej slobody, pri zachovaní rešpektovania demokratických, etických, kultúrnych, národných a duchovných hodnôt.**

Pracovníci v kultúre

- **Kultúrnejšie podmienky pre prácu v sektore kultúry**

Postavenie ľudí pracujúcich v kultúre je často nedôstojné. Čelia nielen nízkym mzdám, ktoré sú vo všeobecnosti pod priemerom národného hospodárstva (najmä pri vysokoškolsky vzdelaných pracovníkoch), ale tiež iným faktorom ako sezónnosť práce, nepravidelný príjem, dlhá pracovná doba a ďalším. Problém nastáva už pri vzdelávacom procese, keď absentuje vhodné plánovanie potrebných profesií a nie vždy ideálna prepojenosť štúdia s praxou, najmä pri špecifických unikátnych profesiách.

Po diskusii so samotnými aktérmi a ostatnými dotknutými rezortmi sa zasadíme o zlepšenie plánovania a prepojenia vzdelávacieho procesu s praxou a o vytvorenie dôstojných pracovných podmienok pre pracovníkov pôsobiach v kultúre a kreatívnom priemysle – zamestnancov ako aj slobodných umelcov a pracovníkov mimo trvalého pracovného pomeru. Doriešime status umelca a profesných organizácií zastupujúcich jednotlivé umelecké profesie.

Cirkvi a náboženské spoločnosti

- **Partnerský vzťah s cirkvami**

Kresťanskodemokratické hnutie si vysoko váži prínos cirkví pre spoločnosť a považuje za nutné, aby medzi

štátom a cirkvami vládol vzájomný rešpekt, porozumenie a spolupráca pre dobro obyvateľov krajiny. Naopak, odmietame pohľady, ktoré sa na cirkvi a náboženské spoločnosti pozerajú ako na príťaž pre spoločnosť a snažia sa ich vytiesniť z verejného priestoru. Prínos cirkví a náboženských spoločností je zjavný a významný v oblastiach charity, sociálnej pomoci, vzdelávania, kultúry a nezastupiteľný v oblasti ochrany ľudskej dôstojnosti a spoločenského étosu.

V súčasnosti na Slovensku i v Európe čelíme viacerým veľkým výzvam, čo prináša veľké názorové rozdelenia a pokles dôvery k politikom, ale i k tradičným inštitúciám. **Štát má s cirkvami a náboženskými spoločnosťami komunikovať na zásadách partnerskej spolupráce** a vychádzať z uznania ich spoločenského a právneho postavenia ako verejnoprospešných inštitúcií svojho jedinečného druhu. Práve partnerský vzťah štátu s cirkvami a náboženskými spoločnosťami môže prispieť k tomu, aby sa do verejného priestoru vrátila kultúra dialógu, úcta k hodnotám, predvídateľnosť a zameranie na spoločné dobro.

KDH bude dbať, aby na Slovensku bola dôsledne rešpektovaná a chránená náboženská sloboda, aby cirkvi a náboženské spoločnosti mohli v pokoji a slobode vykonávať svoju misiu a aby sa veriaci ľudia necítili byť diskriminovaní v práci, v škole, vo verejnom priestore.

Práve pre neodškriepiteľný prínos cirkví a náboženských spoločností **KDH bude podporovať, aby tieto jedinečné subjekty neboli vylúčené so získavania eurofondov a iných grantových schém** tak, ako je tomu dnes.

Dokončíme legislatívne ukotvenie duchovnej služby a to najmä v oblasti zdravotníctva. Duchovná služba nemôže byť závislá od dobrej vôle zamestnancov zdravotníckych inštitúcií, ale má byť pevnou súčasťou služby ľuďom, ktorí o ňu prejavia záujem.

Významným prínosom cirkví pre spoločnosť je ich angažovanosť pri riešení otázok s vylúčenými marginalizovanými skupinami. Spoluprácu v tejto oblasti je potrebné nastaviť systematicky a partnerským spôsobom. Spoločným úsilím v tejto oblasti sa môže dosiahnuť obrovský posun a zlepšenie perspektívy ľudí, najmä detí z málo podnetných prostredí.

KDH podporuje splnenie zmluvných záväzkov Slovenskej republiky vyplývajúcich zo základných zmlúv s cirkvami a náboženskými spoločnosťami v oblasti ochrany svedomia a financovania cirkví.

KDH podporuje zlepšovanie kvality vzdelávania, ktoré umožní moderné formy priblíženia náboženstva na školách všetkých stupňov a lepšie využitie získaných interdisciplinárnych poznatkov a skúseností pri študijných programoch na vysokých školách.

V rámci života cirkvi fungujú rehoľné spoločenstvá so svojim nezanedbateľným prínosom pre spoločnosť. Vzhľadom na ich špecifický životný štýl a nie vždy jednoznačné zafinovanie z pohľadu štátu sa stáva, že rehoľníci a rehoľníčky prepadávajú sitom sociálneho zabezpečenia a pri rôznych napr. daňových zákonoch čelia neopodstatneným znevýhodneniam v porovnaní s inými subjektami. Tieto nespravodlivosti je potrebné jasne analyzovať a tam, kde je to potrebné, opraviť.

Štát by mal zintenzívniť spoluprácu s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami aj v boji proti extrémizmu a radikalizmu a prostredníctvom vzdelávacích programov zameraných na šírenie rešpektu, úcty a potlačanie neznášanlivosti môžu pôsobiť preventívne a ozdravujúco. Budeme podporovať aj štátom koordinovaný medzináboženský dialóg, ktorý môže zohrať dôležitú úlohu pri predchádzaní náboženskej neznášanlivosti.

2. Občianska spoločnosť

Občiansku spoločnosť považujeme za jeden z najpodstatnejších pilierov demokracie. Ukázalo sa to pri viacerých zlomových momentoch našej novodobej histórie, kedy sa nedala spochybníť opodstatnenosť a sila jej hlasu pri zmenách v spoločnosti. V kritických momentoch nastavuje zrkadlo nositeľom moci a požaduje etické a morálne spravovanie verejných vecí. Plní však nezastupiteľné miesto aj pri poskytovaní služieb verejnosti v rozličných oblastiach, v ktorých štát nevie zabezpečiť efektívnosť alebo dostupnosť týchto služieb.

Neziskový sektor má zároveň veľký potenciál pre tvorbu pracovných miest. Treba však vytvoriť podmienky na jeho inštitucionálnu stabilitu, aby tento systém mohol jednak absorbovať a zároveň pripravovať kvalifikované pracovné sily pre trh práce.

Chceme budovať a podporovať partnerstvo medzi občianskou spoločnosťou a štátom. Občan a občianske organizácie musia mať možnosť vstupovať do základných procesov, v ktorých sa tvoria verejne politiky.

Chceme ďalej podporovať dialóg medzi vládou a občianskym sektorom, či už posilnením súčasných nástrojov v podobe Rady vlády pre MNO a Splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti, alebo novými kompetenciami na úrovni podpredsedu vlády, ktorý by mohol efektívnejšie viesť dialóg so zástupcami tretieho sektoru.

Chceme taktiež zachovať jeden z kľúčových nástrojov transparentnosti pri tvorbe verejných politík – zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Jeho prípadná novelizácia nesmie obmedziť právomoci jednotlivých aktérov v procese zisťovania informácií. Naopak, chceme rozšíriť povinnosť štátu, aby poskytnuté informácie boli v ľahko spracovateľnom formáte, ktorý umožní efektívnu kontrolu narábania s verejnými financiami.

Opatrenia:

- Zefektívňime partnerstvo verejného a neziskového sektora, hlavne pri poskytovaní služieb vo verejnom záujme, a to jednak legislatívnou reformou a efektívnym, transparentným a spravodlivým systémom financovania. Sme presvedčení, že ak sa nastaví dobre systém, tretí sektor môže občanom ponúknuť oveľa viac.
- Otvoríme diskusiu o petíciách, v rámci ktorej by bolo potrebné znížiť kvórum na 50.000 platných podpisov. Taktiež chceme posilniť účasť verejnosti na rozhodovaní pri rozličných typoch konaní v rámci správneho poriadku.
- V rámci financovania občianskej spoločnosti chceme zachovať a posilniť súčasný mechanizmus 2 % asignácie dane a rozšíriť rozsah účelov tak, aby zahŕňal aj ochranu právneho štátu, dobrú správu vecí verejných a potláčanie korupcie.
- Podporíme zvýšenie asignácie právnických osôb na 3 % na podporu dobrovoľníckych aktivít.
- Otvoríme diskusiu so zástupcami tretieho sektora o nových formách financovania občianskej spoločnosti, ktoré by zjednodušili a odstránili byrokratické prekážky a podporili posilnenie kapacít organizácií občianskej spoločnosti na Slovensku. Chceme podporiť zavedenie Charitatívnej lotérie a rozšírenie inštitútu Charitatívnej reklamy.
- Navrhujeme vytvorenie nového mechanizmu nadrezortnej finančnej podpory, ktorý bude spravovaný priamo aktérmi MNO (grantovými nadáciami) vybranými vo verejnej súťaži.
- Na základe dlhoročnej diskusie medzi verejnými a neverejnými poskytovateľmi verejnoprospešných služieb presadíme zrovnoprávnenie finančných alokácií za jednotlivé úkony tak, aby boli orientované na klienta. Inými slovami, štátny príspevok má byť poňatý ako príspevok klientovi a nie poskytovateľovi. To v konečnom dôsledku zaručí jeho rovnakú výšku bezohľadu na poskytovateľa a vnesie do celého systému spravodlivosť.
- Upravíme rozpočtové pravidlá verejnej správy, aby bolo možné viacročné financovanie projektov a upravíme pravidlá na poskytovanie európskych štrukturálnych a investičných fondov tak, aby sa zvýšili možnosti financovania aktivít občianskej spoločnosti. Zvýšením transparentnosti pravidiel chceme zároveň prispieť k eliminácii možnosti využívať financie pre tretí sektor na korupčné praktiky. Podľa správy Univerzity John Hopkins dobrovoľníctvo môže prispieť až 5 % do hrubého domáceho produktu (HDP). Napriek uvedeným snahám, aktivitám, úspechom a sociálnemu významu dobrovoľníctva je dobrovoľnícka práca stále spoločnosťou a jej inštitúciami nedocenená. Nemáme k dispozícii dostatok konkrétnych nástrojov na vykazovanie hodnoty dobrovoľníckej práce. Pre rozvoj spoločnosti a ekonomiky je nevyhnutné vytvoriť systémové nástroje na uznávanie a validáciu dobrovoľníckej práce vo všetkých sektoroch. Preto chceme aktualizovať súčasnú legislatívu tak, aby boli posilnené základné princípy dobrovoľníctva, hlavne mechanizmus priamej štátnej podpory pre dlhodobé dobrovoľnícke programy a podporu ich infraštruktúry v rôznych oblastiach.
- Neformálnym vzdelávaním a prácou s mládežou k lepšej spoločnosti. Okrem všeobecného dobra pre spoločnosť, dobrovoľnícka služba a iné formy angažovania sa v občianskom sektore vykonávané mladými ľuďmi ale nie len mladými, poskytuje možnosť nadstavbového mimoškolského vzdelania vrátane získania pracovných návykov, zručností a kompetencií pre osobnostný a profesionálny rast. Navyše takáto forma angažovanosti zvýši motiváciu o preberanie osobnej zodpovednosti za vývoj spoločnosti. Prieskumy dlhodobo ukazujú, že ľudia, ktorí sa angažujú v treťom sektore, sú výrazne menej náchylní voľiť politický extrém.
- Podporíme nové programy hodnotového neformálneho a občianskeho vzdelávania v štátnych grantových schémach ako aj prostredníctvom eurofondov tak, aby sa vytvoril priestor pre širokú participáciu slovenských mimovládnych organizácií na programoch, ktoré rozvíjajú zručnosti a postoje potrebné pre demokratickú účasť na živote spoločnosti cez školské aj mimoškolské aktivity a prostredníctvom vzdelávacích programov pre dospelých. Zvýšime podporu pre neštátnych aktérov v neformálnom vzdelávaní a práci s deťmi a mládežou, najmä pre detské a mládežnícke organizácie na národnej a regionálnej úrovni.
- Podporíme zriadenie Fondu na podporu práce s mládežou a tiež Fond na podporu mimovládnych neziskových organizácií pre dlhodobé financovanie, podporu kapacít a inštitucionálnu podporu mimovládnych organizácií.
- Podporíme nový inovatívny spôsob financovania služieb vo verejnom záujme a dialóg smerujúci k lepšiemu zadefinovaniu pravidiel zapájania verejnosti do tvorby verejných politík.

3. Digitálna spoločnosť

Slovensko sa spomedzi krajín Európskej únie umiestňuje v hodnotení Informatizácie a digitalizácie spoločnosti na chvoste rebríčka. V hodnotení digitálnej konkurencieschopnosti sa podľa správy DESI 2022 zhoršuje – od roku 2014 kleslo z 20. až na aktuálne 23. miesto z 27 členských krajín EÚ. Je zrejmé, že digitálna konkurencieschopnosť má priamy vplyv aj na celkovú konkurencieschopnosť. V hodnotení 63 krajín svetovej konkurencieschopnosti sa Slovensko umiestnilo v roku 2022 na nelichotivom 49. mieste.

Vyššie uvedené hodnotenia majú niekoľko zrejmých a kľúčových príčin, ktoré je potrebné identifikovať a detailne analyzovať a následne navrhnúť strategické aj taktické iniciatívy na dosiahnutie zásadného zlepšenia.

Je zrejmé, že hlavnými príčinami nízkej úrovne Informatizácie a digitalizácie spoločnosti sú:

- nízka úroveň digitálnych zručností (digitálnej gramotnosti) populácie,
- absolútne nedostačujúca elektronizácia verejných služieb pre občana,
- minimálna podpora pre digitalizáciu malého a stredného podnikania.

Napriek existencii na tieto ciele zameraného ministerstva (MIRRI), nebolo toto za posledné tri roky schopné naštartovať a riadiť iniciatívy vedúce k zlepšeniu úrovne informatizácie verejných služieb. Správne kladený dôraz na transparentné nakladania s finančnými prostriedkami nemôže ospravedlniť absolútne nevládnuté riadenie IT na celoštátnej úrovni. Zlými rozhodnutiami – ako napr. založenie SK IT, neschvaľovaním výziev a projektov z EÚ, snahou ušetriť na prevádzke existujúcich Informačných systémov za každú cenu – stratilo ministerstvo fokus na hlavný cieľ vlastného poslania pri podpore investícií, rozvoja a informatizácie. Po troch rokoch jeho existencie je stav informatizácie spoločnosti vo veľmi zlom stave. Navyše, MIRRI a súvisiace inštitúcie nie sú dnes ani personálne, vedomostne ani manažérsky obsadené tak, aby bolo možné očakávať zvrátenie súčasného nepriaznivého trendu.

Chceme presadiť organizačné zmeny, ako aj zmeny koncepcie riadenia IT na úrovni štátu. Náš program je zameraný na iniciatívy, ktoré je možné zrealizovať v rámci jedného volebného obdobia a zároveň ich výsledky prinesú praktické a merateľné zlepšenie pre koncového používateľa – občana. Z pohľadu stratégie informatizácie spoločnosti vidíme dôležitosť v nasledovných oblastiach: 1. Elektronická komunikácia medzi občanom a štátom; 2. Podpora informatizácie samospráv; 3. Rámcová legislatívna podpora a garancie pre realizáciu „nadrezortnej“ informatizácie.

Hlavné ciele informatizácie štátnej a verejnej správy Slovenska spočívajú:

- v zjednodušení a zefektívnení pracovných činností zamestnancov verejnej správy,
- v zlepšení dostupnosti a efektívnosti poskytovaných služieb štátu občanovi a podnikateľovi pomocou účinnej automatizácie procesov a prepojenia kľúčových informačných zdrojov.

3.1. Zvýšenie úrovne digitálnych zručností (gramotnosti) populácie

Podľa Indexu digitálnej ekonomiky a spoločnosti DESI 2022 len 55 % Slovákov disponuje základnou úrovňou digitálnych zručností a iba 4,3 % zamestnaných osôb sú odborníci v informačno-komunikačných technológiách.

Tento nelichotivý stav je dôsledkom absolútnej absencie stratégie vzdelávania v oblasti digitálnych zručností a praktickej výučby na úrovni základného a stredoškolského vzdelávania. Súčasná IT negramotnosť je len projekciou katastrofálneho stavu výučby informatiky, ktorú musia vyučovať kvalifikovaný a adekvátne vzdelaní pedagógovia, a tých je nedostatok, či už z finančných, alebo kapacitných dôvodov.

V dnešnej dobe nás dobiehajú mimoriadne zlé rozhodnutia v oblasti IT na úrovni štátnej správy, verejnej správy a školstva. Skratkovité riešenia nákupov tabletov a počítačov nenahradia kvalifikovanú a zaujímavú výučbu a chápanie IT – rozumieť spracovaniu Informácií a vedieť narábať s technológiami.

Triezvo hodnotiacemu odborníkovi musí byť jasné, že aktuálnu situáciu nie je možné zásadne zlepšiť za menej ako 10 rokov, čo je doba potrebná na výchovu novej IT gramotnej generácie. Avšak, aby sa Slovensko neumiestňovalo v digitálnej gramotnosti a konkurencieschopnosti o 10 rokov na ešte nižších priečkach hodnotiaceho rebríčka, je potrebné okamžite začať so sanáciou existujúcich problémov. Samotné školstvo tieto problémy nevyrieši. Vychovať schopných IT pedagógov je dlhodobý proces, pričom IT vzdelávanie je kľúčovým kritériom pre dosiahnutie strategických cieľov digitálnej gramotnosti.

Chceme pripraviť stratégiu prípravy novej informaticky gramotnej generácie a pomôcť školstvu zvládnuť túto naliehavú výzvu.

Opatrenia:

- Vytvoríme motivačné nástroje na zapojenie súkromného sektora do výučby IT, aby mal eminentný záujem na aktívnej a účinnej participácii na výučbovom procese IT gramotnosti.
- Podporíme modely študijných praxí, prácu študentov na nižšie úväzky popri škole, spolufinancovanie štúdia budúcim zamestnávateľom, spoločné projekty medzi školami a súkromnými spoločnosťami, ako aj ich participáciu na výučbovom procese formou prednášok a prezentácií.
- Navrhujeme konkrétne opatrenia na podporu a motiváciu súkromného sektora participovať na rozvíjaní IT skúseností a zvyšovaní IT gramotnosti u svojich zamestnancov, napríklad organizovaním školení, získavaním certifikátov a aktívnym zapájaním zamestnancov do IT projektov. Štát musí investovať tam, kde ním dlhodobo nevládnuté problémy môže pomôcť riešiť súkromný sektor, ktorý bude motivovaný a štátom za to primerane ocenený.

3.2. Zlepšenie elektronizácie verejných služieb pre občana

Súčasná úroveň digitalizácie verejných služieb na Slovensku je mimoriadne nedostatočná. Príčinou sú dlhodobo neefektívne investované prostriedky ako aj nefungujúca úloha štátu v dosahovaní definovaných cieľov, ktoré ostávajú často len v rovine deklaratívnych „zbožných želaní“ a nie v stanovení potrebných požiadaviek a realistických plánov.

Chceme dosiahnuť plne funkčnú elektronickú komunikáciu medzi občanom a štátom, k čomu je potrebná realizácia viacerých zmien a/alebo vylepšení:

Opatrenia:

- Pre zabezpečenie jednoduchosti v komunikácii medzi občanom a štátom sú kľúčovými predpokladmi eID a KEP, ktoré musia byť jednoduché na inštaláciu a použitie pre široké vrstvy obyvateľstva.
- Zavedieme bezpodmienečnú elektronickú komunikáciu štátu s občanom. Pokiaľ občan využije takéto nastavenie, nie je akceptovateľné požadovať elektronickú komunikáciu občana voči štátu, pokiaľ štát naďalej komunikuje s občanom papierovou formou.
- Identifikujeme prioritné životné situácie, ktoré by boli reálne používané elektronicky ako eGov služby – súčasné eGov služby sú komplikované na použitie a vôbec nereflektujú reálnu spoločenskú objednávku a početnosti prípadov použitia.
- Definovanie a dodržiavanie zásady, že Informačné systémy sa nevyvíjajú, ale sa integrujú.
- Vylepšenie (zdokonalenie a/alebo rozvoj) centrálného komunikačného uzla občan <-> štát –slovensko.sk (ÚPVS – ústredný portál verejnej správy).

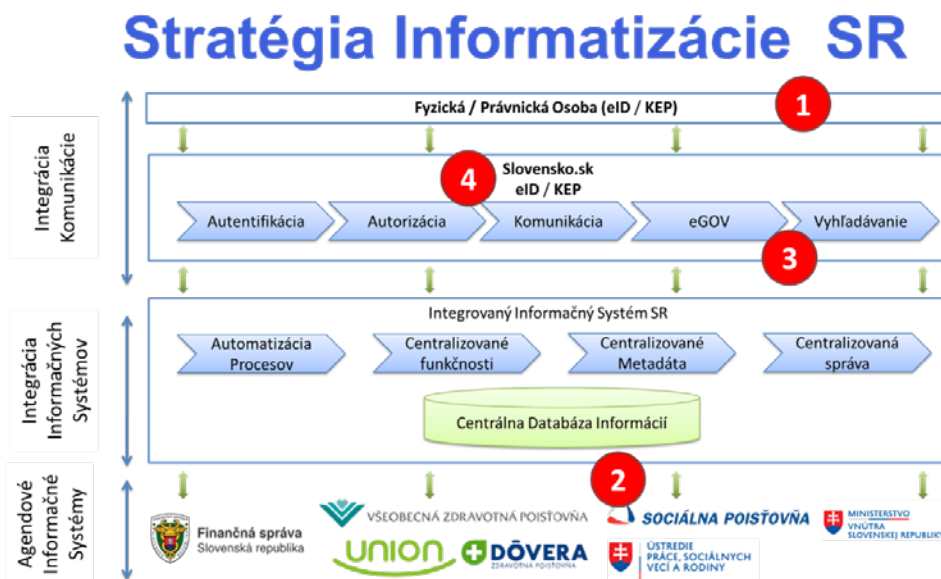
3.3. Podpora informatizácie samospráv

Kľúčovým bodom podpory informatizácie a automatizácie musia byť aktivity, ktoré slúžia na obsluhu občana (klienta) v mieste prvého kontaktu, čiže na úrovni obce, alebo vyššieho územného celku. Pokiaľ by existovala dostatočná podpora informatizácie a digitalizácie verejnej správy na úrovni obecných a mestských úradov v rozsahu činností vyplývajúcich zo zákona, oveľa väčšie množstvo občanov, fyzických a právnických osôb by využívalo elektronické služby.

V súčasnosti existuje iniciatíva „Dátové centrum elektronizácie územnej správy (DEUS)“, čo je záujmové združenie právnických osôb založené v roku 2011 Ministerstvom financií SR a Združením miest a obcí Slovenska. Kľúčovú úlohu v podpore informatizácie hrá Informačný systém DCOM (Dátové centrum obcí a miest), ktorý ponúka súbor elektronických služieb zahŕňajúcich služby a aktivity vyplývajúce zo zákona.

V praxi však situácia vyzerá tak, že napr. pri evidencii novorodenca je síce informácia o narodení dieťaťa zadávaná na matricke obce, ale zodpovedný pracovník na obecnom úrade musí túto informáciu manuálne zadať aj do Registra fyzických osôb Ministerstva vnútra SR. Cieľovým riešením je zabezpečenie elektronickej služby na úrovni obce a automatizovaný prenos dát do centrálného registra.

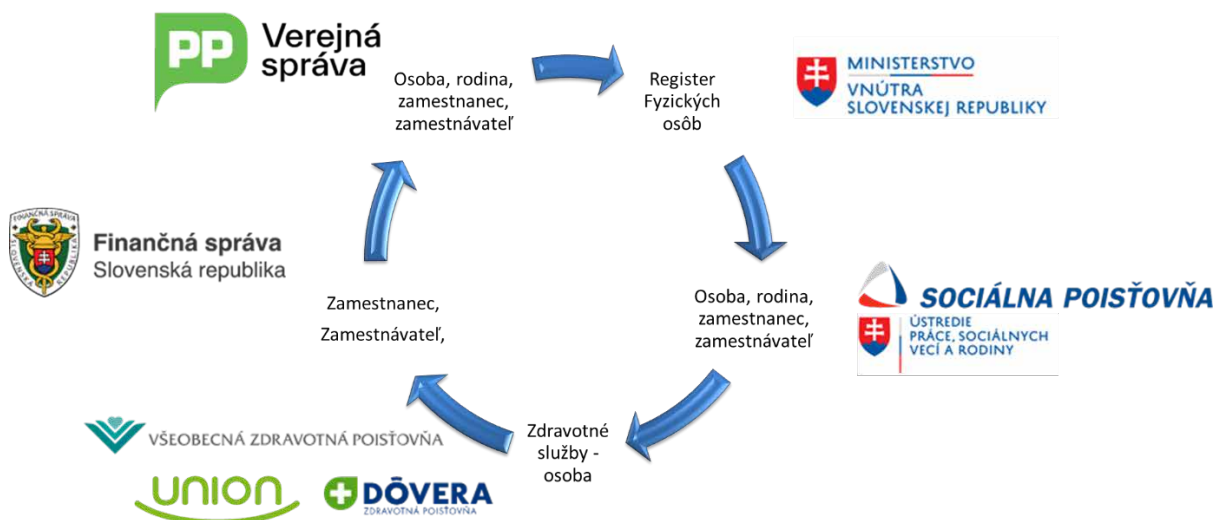
Strategickým predpokladom takejto obsluhy však je, že musí byť vytvorený Centrálny Informačný systém verejnej správy, ktorý bude zabezpečovať univerzálne a uniformné obsluhu občanov vo všetkých činnostiach na každej úrovni riadenia.

Hlavné ciele: Vytvorenie informačného systému prepájajúceho všetky agendy, informačné zdroje a pracovné procesy tak, že pri využití služby iniciovanej z „obecnej úrovne“ bude informačný systém automaticky integrovať úroveň okresnú, župnú resp. štátnu, pokiaľ by k takejto interakcii malo v rámci služby dôjsť.

Chceme prijať opatrenia vedúce k štandardizácii obsluhy občana na úrovni obce nie na základe dobrovoľnosti, ale na základe zákona a povinnosti centrálného použitia. S tým, samozrejme, súvisí aj nutná podpora štátu, súvisiaca s využívaním takejto centrálného informačného systému, a to:

- Inštalácia a konfigurácia systému;
- Migrácia dát a funkcií z existujúcich informačných systémov;
- Napojenie na lokálne zariadenia (tlačiarne, skenery, kamerové systémy, webové stránky obcí a pod.);
- Školenia a používateľská podpora;
- Rozvoj systému a automatizácia aktivít a služieb, ktoré sú vybrané na základe priorít;
- Integrácia systému s agendovými systémami na úrovni štátu (jednotlivé ministerstvá resp. systémy inštitúcií pod ne spadajúcich) – napr. agenda dokladov a osôb (MV), sociálna poisťovňa a ústredie práce (MPSVaR), zdravotné poisťovne (MZ SR), daňové úrady a finančná správa (MF SR) a pod.

Obrázok 1 – životný cyklus informácií medzi úrovňami „obec“ a „štát“

3.4. Rámcová legislatívna podpora

Z vyššie uvedeného vyplýva, že kľúčovým aspektom úspechu predmetných iniciatív je rámcová legislatívna podpora a garancia pre realizáciu „nadrezortnej“ informatizácie. Inými slovami je potrebné prijať zákony, ktoré donútia jednotlivé rezorty k efektívnej spolupráci bez výnimiek a zabezpečia elimináciu izolovanosti IT riešení v rámci štátu:

- legislatívne ukotvenie a podpora uniformnej Informatizácie,
- vytvorenie skupín pre IT podporu na regionálnej (obecnej) úrovni – obce potrebujú efektívnu, účinnú a včasnú podporu od IT personálu, ktorý bude riešiť všetky potrebné aktivity súvisiace s nasadením, správou a prevádzkou systému, ako aj podporu používateľov,
- zdefinovanie stratégie integrácie centrálného Informačného systému pre obce so štátnymi agendovými systémami tak, aby bolo možné od prvého kontaktu občana so službami verejnej správy na úrovni obce využívať elektronické služby štátu.

Výsledkom takto realizovanej stratégie bude zásadné zlepšenie informatizácie, digitalizácie a automatizácie verejnej a štátnej správy, bude dosiahnuté zdieľanie informácií a funkcií (napr. spomínaný RFO prepojený s matrikou obce) a zabezpečenie centrálnnej evidencie a zvýšenia kvality údajov na „celoštátnej“ úrovni.

3.5. Podpora pre digitalizáciu malého a stredného podnikania

Sektor malého a stredného podnikania (MSP) predstavuje svojou produkciou na Slovensku pri tvorbe HDP približne tri pätiny z celkového objemu výroby. Z údajov Štatistického úradu SR vyplýva, že počet malých a stredných podnikateľov na Slovensku má rastúci trend, na konci roka 2021 bolo v Registri organizácií ŠÚ SR zapísaných 634 309 aktívnych MSP.

Je zrejme, že malé a stredné podnikanie je kľúčovým podnikateľským sektorom z hľadiska dopadu pozitívnej zmeny v oblasti Informatizácie – pokiaľ štát nájde spôsob efektívnej podpory informatizácie a digitalizácie malých a stredných podnikov, bude to mať najväčší dopad na digitalizáciu v hospodárstve Slovenska. Žiaľ, súčasná situácia nenasvedčuje, že by sa tak mohlo udiť.

Len malé percento podnikov pripravuje alebo má IT stratégiu spoločnosti, nehovoriac o chýbajúcom poznaní a možnostiach digitálnej transformácie v podnikaní. Rovnako, len málo firiem na Slovensku má IT tímy a dokázali by realizovať digitalizačnú stratégiu. Týka sa to hlavne väčších firiem, pretože menšie spoločnosti využívajú IT a digitálne služby v minimálnom rozsahu. Keďže až 97,3 % z celkového počtu aktívnych MSP sú mikropodniky (do 9 zamestnancov), je logické, že zamestnanec s IT zameraním v týchto spoločnostiach je mimoriadna výnimka. Nie je únosné, aby mikropodnik so zameraním na výrobu, poľnohospodárstvo, stavebníctvo a pod. zamestnával „drahého“ IT odborníka.

Je paradoxné, že investície do vedy a výskumu sa na Slovensku očakávajú len od štátu. V celom vyspelom svete je to však tak, že veda a výskum je rovnako silnou doménou súkromných spoločností, čo špeciálne platí pre IT sektor. Veľké súkromné IT spoločnosti majú svoj R&D (Research & Development – výskum a vývoj) organizovaný a zaintegrovaný tak, aby investície do nových technológií, produktov a postupov prinášali nové obchodné možnosti, lepšie postavenie na trhu a samozrejme zvyšovali zisk.

Chceme spracovať stratégiu pre skutočnú podporu Informatizácie a digitalizácie MSP s konkrétnymi, štátom podporovanými, riešeniami typu SaaS – Software as a Service (softvér ako služba), ktoré budú mimoriadne zaujímavé a použiteľné pre podnikateľov MSP a zvýšia ich používanie IT technológií a riešení.

Chceme, aby štát efektívne podporoval vedu a výskum v IT spoločnostiach. Nie len pre veľké a nadnárodné korporácie, ale aj v malom a strednom podnikaní, ktoré je z hľadiska inovatívnosti najsilnejším motorom pokroku.

Hlavné ciele: Štátom koordinovaná štandardizácia IT služieb pre malých a stredných podnikateľov spôsobom, ktorým štát umožní a podporí skutočnú digitálnu transformáciu podnikov a ich praktické zapojenie do „digitálnej dekády“.

Opatrenia:

- Podporíme prípravu IT balíčkov, ktoré budú efektívne riešiť potreby malých a stredných podnikov v oblasti komunikácie, marketingu, finančného riadenia, obehu dokumentov a podobne. To v praxi znamená, že štát pripraví a/alebo podporí realizácie ucelených riešení, ktoré budú poskytovať MSP možnosti rýchleho štartu a efektívneho využitia IT technológií.
- Vytvoríme virtuálny server v cloude s internetovou doménou spolu s účtami elektronickej pošty, štandardným WEB sídlom (s možnosťou ďalších úprav), priestorom na využitie cloud služby pre narábanie s elektronickými dokumentmi a pod.
- Podporíme vytvorenie služieb štandardného účtovníctva a správy daní pre MSP – štát bude ponúkať služby centrálného účtovania, správy daní a daňového poradenstva pre MSP s tým, že firmy nebudú musieť podávať daňové priznanie, pretože to za nich pripraví štát, ktorý aj spravuje ich účtovníctvo.
- Podporíme využitie nových technológií definovaných v EÚ, granty z eurofondov, participáciu na realizačných projektoch – toto všetko s dôrazom na lepšiu dostupnosť pre malých a stredných podnikateľov v oblasti IT, aby vznikala spoločenská objednávka trpezlivého vzdelávania, vedy a výskumu s cieľom dosiahnutia inovatívnych výsledkov.

Ďalšie opatrenia sú v tomto programe uvedené v kapitole 1.7 Inovácie a digitalizácia v podnikaní.

3.6. Digitálne technológie, umelá inteligencia a bezpečnosť človeka

Žijeme v časoch obrovského technologického pokroku, kde je pre celé ľudstvo už dnes kľúčovou úlohou dobre zvládnuť technológie, a to najmä technológie umelej inteligencie. Obrovské možnosti zlepšenia života jednotlivcov i spoločnosti sú sprevádzané opodstatnenou obavou z jej možného zneužitia.

Chceme intenzívne podporovať medzinárodné či európske iniciatívy, ktoré prinesú reálne záväzky pre všetkých aktérov tak, aby bol v centre vždy človek a jeho dobro. V súčasnosti je tým najdôležitejším nástrojom európsky Akt o umelej inteligencii, ktorý po svojom prijatí vytvorí právne záväzný rámec jasných etických pravidiel a červených čiar.

Opatrenia:

- Podporíme prijatie všetkých potrebných opatrení pre riadnu a včasnú implementáciu tohto Aktu o umelej inteligencii, ako aj ďalšej súvisiacej európskej legislatívy.
- Zvlášť budeme aj naďalej klásť dôraz na tzv. ekonomiku pozornosti, v rámci ktorej viac nesmie prevažovať záujem na generovaní zisku nad ochranou dôstojnosti a duševného zdravia človeka, a to predovšetkým detí a mládeže. Ochrana integrity a identity človeka, jeho osobných údajov, vrátane biometrických, ako aj sloboda slova a myslenia musí byť vždy garantovaná. Použitie technológie biometrickej identifikácie musí byť prísne vymedzené v súlade s úzko definovaným účelom a naplnením jasných kritérií.
- Akákoľvek kategorizácia osôb prostredníctvom umelej inteligencie na účely ich posudzovania pre daňovú oblasť alebo prístup k sociálnym právam či iným právam, ako aj základným službám nesmie byť povolená.
- Podporujeme celosvetový zákaz smrtiacich autonómnych zbraní, ktoré nahrádzajú ľudské rozhodnutia o strelbe rozhodnutiami algoritmov.
- Zároveň považujeme sa rozhodujúce formovať aj naďalej široký spoločenský diskurz k problematike umelej inteligencie na Slovensku. Tak, aby sa stala dobrým sluhom a nie zlým pánom. Jej efektívne využitie zvýši našu konkurencieschopnosť i prosperitu, kde však rozhodujúcu úlohu zohrá naša pripravenosť na tieto zmeny – predovšetkým na pracovnom trhu a v oblasti vzdelávania s dôrazom na potrebné zručnosti, ako aj celoživotné vzdelávanie.

3.7. Bezpečnosť detí vo svete internetu

Na Slovensku rastie počet detí a mladých ľudí, ktorých trápi osamelosť, neistota či nadmerný stres. Štatistiky nám ukazujú, že naše deti trávia na internete čoraz viac času a stretávajú sa tam často aj s toxickým alebo nenávisným obsahom, násilím či kyberšikanou. To má rozhodujúci vplyv na ich duševný vývoj. Deštruktívne dôsledky predčasnej sexualizácie, alebo až obracanie niektorých zásadných hodnôt naruby, sú už nesporné. Starostlivosť o duševné zdravie nielen detí a mladých patrí k hlavným generačným výzvam. Nehovoriac o metaverze, kde nás čaká veľká úloha podrobne preskúmať dopady tejto rozšírenej virtuálnej reality na psychické zdravie ľudí skôr, než sa začne masovo využívať. Už dnes odborníci, ako aj my v KDH, varujeme pred jeho urýchlenným spustením bez jasných pravidiel a ochrany. Človek totiž nie je stavaný žiť svoj život v bubline virtuálnej reality.

Chceme prostredníctvom prevencie, včasného rozpoznávania nástrah, dialógu a vzdelávania pomôcť deťom a mladým ľuďom vytvoriť si k moderným komunikačným technológiám zdravý prístup. Dôležité je tiež posilňovanie kritického myslenia, flexibility či odolnosti. Základom je však aj kvalitný legislatívny rámec.

Opatrenia:

- Podporíme vytvorenie Centra pre bezpečný internet ako preventívneho systémového opatrenia na šírenie povedomia o príležitostiach a rizikách online prostredia aj s dôrazom na ochranu duševného zdravia detí a mladých.
- Presadíme strategické šírenie informácií o bezpečnom prístupe k internetu a digitálnym technológiám rodičom, zákonným zástupcom detí, pedagógom a pracovníkom s mládežou.
- Podporíme aktivity Platformy mediálnej gramotnosti pri Rade pre mediálne služby.
- Zabezpečíme okamžité zapojenie Slovenska do INHOPE – siete združujúcej 52 partnerských krajín z celého sveta s linkou na nahlasovanie obsahu zobrazujúceho sexuálne zneužívanie detí v online priestore a siete INSAFE, ktorá dohliada na implementáciu európskej stratégie pre lepší internet pre deti.
- Podporíme zapojenie širšieho okruhu zúčastnených strán do plnenia akčného plánu Národnej koncepcie ochrany detí v digitálnom priestore a jej pravidelnú aktualizáciu.
- Budeme presadzovať nadviazanie aktívnej spolupráce slovenských orgánov s Európskym centrom pre transparentnosť algoritmov.
- Zasadíme sa o intenzívnu komunikáciu slovenských orgánov s Európskou komisiou pri aplikácii Zákona o digitálnych službách s dôrazom usmernení, ktoré má pripraviť podľa článku 28.
- Podporíme vytvorenie funkčného mechanizmu pre vznik dôveryhodných nahlasovateľov v oblasti ochrany mládeže na internete.

KDH **23**